

UR DAGENS KRÖNIKA

TIDSTAFLOK

UNDER MEDVERKAN AF

FINGAL FINGALSON, A. E. HOLMGREN, FRITZ KROOK,
OSCAR LEVERTIN, REINHOLD WINTER

M. FL. SVENSKA OCH UTLÄNDSKA FÖRFATTARE

UTGIFNA AF

ARVID AHNFELT

TREDJE ÅRGÅNGEN

TREDJE OCH FJERDE HÄFTET

— O H O C —

STOCKHOLM
OSCAR L. LAMMS FÖRLAG.

Norrköping 1883. M. W. Wallberg & Comp. Boktryckeri.

TREDJE ÅRGÅNGENS INNEHÅLL.

Första häftet:

	Sid.
Belletristiska gengångare. En episod ur föreläsningarne om naturalismen af L. DIETRICHSON	1.
En fråga för dagen: Klassicitet eller modern bildning:	
1. Ett uttalande af Th. H. Huxley, återgifvet för Dagens krönika af CHRISTIAN LOVÉN	9.
2. De klassiska språken och skolan, af ISIDOR FLODSTRÖM	29.
Medaljonger och statyetter.	
Gambetta, af A. CANTOR	57.
Gammalt och nytt inom literaturen.	
August Strindberg. En studie af GUSTAF AF GEIJERSTAM . .	74.
Hur går det med de stora frågorna? Af NESTOR	95.
Skall man skratta eller gråta? Några reflexioner med anledning af "komedien" Bertha Malm af J. REV	111.

Andra häftet:

"Nytt vin på gamla flaskor", af AUGUST STRINDBERG:	
1. Lokes smädelser	1.
2. Olika vapen	7.
3. Göken	9.
4. Esplanaden	10.
Påfven och konungen af Italien. Af ANGELO DE GUBERNATIS (öfvers. från förf:s handskrift af H. SANDSTRÖM)	12.
Medaljonger och statyetter.	
Två samtida, af A. F. ÅKERBERG:	
1. Louis Blanc	18.
2. Karl Marx	33.
Gammalt och nytt inom literaturen.	
1. I brytningstiden, af FRITZ KROOK	39.
2. G. af Geijerstams noveller, bedömda af OSCAR LEVERTIN	73.
3. Vår yngste dramaturg. Ett utkast af GUSTAF AF GEIJERSTAM	80.
Ett teaterbref från Chicago af A. HEYNE	87.
Konstutställningen i Rom. Korrespondens af ALFREDO MAZZA (öfvers. från förf:s handskrift af H. Sandström)	93.

Tredje och fjerde häftena:

	Sid.
Grefve Arvid Posse och landtmanpartiet. En studie i vår nyaste riksdagshistoria af FRITZ KROOK.	1.
Intryck och studier i Frankrike sommaren 1883. Af J. Rev	
1. Nationalfesten och "royauténs imposanta emblemer"	46.
2. En fransk resande i Norden för 370 år sedan. Efter ett hittills outgifvet manuskript i Besançon	55.
Gammalt och nytt inom literaturen.	
1. Alexander Kjelland. Några anmärkningar med anledning af "Gift" af OSCAR LEVERTIN	67.
2. Taine, det moderna Frankrikes ästetiker. Några iakttagelser af V. HUGO WICKSTRÖM	77.
Nationalfåfänga och fosterlandskärlek. Reflexioner för dagen af REINHOLD WINTER	97.
En norrländsk lifsfråga, med vetenskapligt utlåtande af A. E. HOLMGREN	117.
Unionskrisen, en röst från Norge	169.
Luthersjubiléet af A. F. ÅKERBERG	194.
Högtidstalare vid årets kyrkomöte. Anmärkningar och betraktelser af FINGAL FINGALSON	209.
Dr Stockman—hr Reimers af HELLEN LINDGREN	226.

Tillägg och rättelse.

Sid. 64. Att *Sverige* icke på något sätt nämnes hvarken af konung Hans i det å denna sida anförda brevet eller för öfrigt af dr Cordier i reseberättelsen, väcker möjligen någon läsares förvåning. Vi böra kanske därför erinra, att Hans var ännu vid ifrågavarande tid titulär konung af Sverige, ehuru hans makt härstädes upphört, och alltså ansågs det förmodligen öfverflödigt att nämna vårt land.

Sid. 52 rad. 4 uppfir. står drottningen i st. f. *hertiginnan*.

„ 55 „ 3 „ „ sin „ *vår*.

„ „ Den omtalade skriften "Otium Hannoveranum" är icke utgifven af Leibnitz, utan af dennes amanuens Feller.

Grefve Arvid Posse och Landtmannapartiet.

En studie i vår nyaste riksdagshistoria af **Fritz Krook.**

Representationsförändringen af år 1865 har rönt det säregna ödet att i sina följder blifva som svårast bedömd just från de håll, der man på sin tid ifrigast arbetade för dess genomförande. Då hette det, att först genom denna ingripande lagstiftningsåtgärd hade "hela Sverige blifvit såsom en man"; nu säger man deremot: var detta icke hellre en revolution än blott en reform? Orsaken till detta vidt olika uppfattningssätt ligger dock troligen helt enkelt deri, att reformens mest talföre målsmän från början missräknade sig på den i fråga satta förändringens hela karaktär och oundvikliga konsekvenser.

Ja, Kongl. Maj:ts och Rikets Ständers fastställda Riksdags-Ordning af den 22 juni 1866 betecknar verkligen en fullkomlig revolution i våra svenska samhällsförhållanden. Den har verkligen "hvälfvt södern upp mot Norden" — dock icke så att förstå, att den lagt den fordnas själfskrifvenhetens makt i händerna på dem, som en gång trodde sig kallade att blifva det gamla privilegieväsendets naturlige arftagare. Det blef icke hvarken något penningens eller ämbetsmannaståndets envælde. Det blef i stället en absolut bestämmande makt hos representanterne af det fordnas fjerdte ståndet.
Hinc illæ lacrymæ!

Den omhvälfning, som framträdde i och med denna reform — vi kunna ju kalla den så, all den stund den ändock genomdrefs på fullkomligt oblodig väg — den förde åter fram på första planet det samhällselement, som en

gång bildade kärnan af svenska folket och som äfven fri-boret styrde Sveriges öden, innan ännu lybska krämare och efter dem från söder och öster och vester hopvärfvade krigshöfvidsmän kommo att med understöd af rent af fiendtliga eller också allt för svaga och ofosterländska regenter skifta landet sig imellan likt ett eröfradt byte.

Än en gång ljuder den svenske bondens röst högst på tinget, fast ty värr — och det är en sorglig sanning att säga — förhållandena nu hafva förändrat sig derhän, att äfven bonden finner sig hafva sina särskilda intressen att hålla på och redan från första ögonblicket, trotsande på sin sidas större talrikhet, framhäfver dessa med en ensidighet, som endast allt för ofta kommer honom att förbise de gemensamma fosterländska intressenas större vikt och betydelse. Och så hafva vi de senaste årtiondenas lika fruktlösa som förbittrade strider om fosterlandsförsvar och grundskatter fullt färdiga.

Det är likväl icke blott en ny maktfördelning, som blir följden af 1865 års representationsförändring. Detta upp- och ned-hvälfvande framkallar äfven ett annat fenomen, som med en den allra vackraste utgångspunkt, om man så vill se saken, i den äldsta ståndsfördelningens historia dock blir till sin omfattning skäligen inskränkt och till sina syften skäligen dunkelt att utreda. Det är den fast öfverraskande förbindelsen mellan den till makten komna bonde-majoriteten och en till antalet ytterst ringa, men i fråga om handlingskraft och skarpsinne lika öfverlägsen minoritet af det fordna första privilegierade ståndet.

Detta i sitt slag egendomliga och, som sagdt, öfverraskande förbund personifieras från första stunden i sin upphofsman, grefve Arvid Posse, oppositionsjunkern från december-dagarne 1865, sedermera landtmannapartiets ledare och sammanhållande kraft, och slutligen den förste mannen i den första landtmanna-ministèren.

I detta förbund mellan tvänne ytterligheter fans imelertid icke någon plats för de samhällsklasser, hvilka i åt-

skilliga af de äldre representationsförslagen låtit framställa sig såsom särskildt representerande förmögenheten och intelligensen — ordningen mellan dessa båda är, väl att märka, icke vår, utan har uppfunnits af vissa bland de resp. förslagsställarne. När dessa samhällsklasser nu mot all beräkning funno sig väl mycket trängda tillbaka äfven under den sakernas nya ordning, af hvilken de dock väntat så mycket, väcktes häraf helt naturligt deras svåra förbittring, och så alstrades det nya motståndselementet i den uppblåsande striden.

Det måtte också hafva varit en verkligt bitter missräkning för dessa samhällsklasser, då de efter en nära sextio-årig otålig väntan och sedan de ändtligen lyckats få de hindrande formerna sönderbrutna, mötte ett ännu starkare motstånd i sjelfva de faktiska förhållandena. Längre nog hade de suckat under den gamla ordningens i sanning oförnuftiga tyranni, hvilket t. ex. uteslöt ämbetsmännen såsom sådana från den allmänna medborgerliga rättigheten att deltaga i lagstiftningsarbetet. Mer än en gång hade de också trott sig stå inför sina önsknings omsedelbara förverkligande. Hade det icke varit tal om att under vissa förutsättningar och till ett visst bestämdt antal gifva ämbetsmannaklassens representanter tillträde till riddarhuset? Och redan vid den riksdag, som grundade vårt nu varande statskick, hade det ju varit fråga om att för de dittills orepresenterade tillskapa ett femte stånd. Detta stötte dock, som bekant och förnuftigt nog, på hinder därför, att uti ståndsfördelningen alltid "legat största delen af anledningarne till det missförstånd, det uppehåll och den oordning i ärendenas gång, ändtligen till de ståndstvister, som så ofta söndrat nationen, skakat samhällsordningens grundvalar och kullstörtat statsförfattningen", som det allt så sant heter i konstitutionsutskottets bekanta memorial af den 24 mars 1810.

Sedan dess hade dessa orepresenterade klasser väsentligen heller icke hunnit längre, än att de fått representationsrätt inrymd i presterståndet för ett par lärda institutioner,

i borgareståndet för ett par dittills orepresenterade kategorier och i bondeståndet för vissa jordegare utom den egentliga odalmannaklassen. Men under hela denna tid af mer än ett halft århundrade hade dock frågan om allmänna val utan stånds- eller klassåtskilnad ständigt stått på dagordningen. Hon hade mer eller mindre konsekvent utförd gått igen i alla de mera betydelsefulla förslagen till representationssättets ombildning. Hon möter redan hos 1810 års konstitutionsutskott, hvilket såsom vilkor för valrätten endast satte i fråga betingelserna bofast, oberoende, fullmyndig, och hon kommer till baka i det Richert-Anckarsvårdska förslaget af år 1830 lika väl som i konstitutionsutskottets bekanta förslag af år 1840 och konung Oscar I:s reformförslag till 1847—48 årens riksdag. Under hela denna långa tid hade man gjort sig stora förväntningar om de allmänna och samfälda valens frukter. Och när så dessa val äntligen blefvo till en verklighet, utföll deras resultat nästan från första stunden rakt emot all förväntan!

Detta är förhållanden, som man icke får lemna ur sigte, då man vill söka för sig klagöra anledningen till att motståndet mot landtmannamajoritetens visserligen ensidiga och egoistiska, men dock från en viss historisk häfd utgående anspråk kunnat från detta håll blifva så förbittradt som det blef. "Intelligensen" blef, kuriöst nog, ett partinamn, och denna intelligens, som kunde sägas vara förherrsande inom den mera betydande delen af pressen och snart fick framstående målsmän inom representationen, hade äfven allt ifrån början en kraftig bundsförvandt i det med henne för reformen så ifrigt kämpande penningeväldet.

Att det rörliga kapitalets män, som redan så länge med tillhjälp af sina stora materiella resurser öfvat ett oemotståndligt inflytande på de flesta af samhällslifvets områden, icke i alla tider skulle kunna lugnt åse, huru ärfda privilegier i det sociala lifvet reste oöfverstigliga skrankor mellan dem och en annan högre stånd kast, var naturligt nog. Man hade ännu icke hittat på mæcenat-trappan till riddar-

huset, och därför skulle riddarhuset rensas och dess murar jemnas med marken. Också var det hos den förmögna börsverlden agitationen för 1863 års representationsförslag hade sitt allra förnämsta materiela stöd. Det är nu mera en offentlig hemlighet, och var det till och med redan då, att från det hållet kommo de, långt ifrån knapphändigt anslagna, penningesummor, för hvilka riddarhusfullmakter inköptes och utfattige adelsmän, som väl eljest aldrig drömt om att få lemna sin undandolda landsortsvrå för att komma till Stockholm och ännu en gång figurera som capita på riddarhuset, sattes i stånd att så oförmodadt infinna sig i hufvudstaden och hastigt nog utlösa polett på sjelfva den märkliga omröstningsdagen.

Man skydde från detta håll inga medel, och motståndarne hafva heller icke sparat några anklagelser. Tvärt om har man ju till och med i memoarer och slika alster, deri de missnöjdes förbittring fritt kunnat gifva sig luft, fått se de svåraste insinuationer framkastas till och med mot sådana personer, hvilka väl eljest på grund af sin upphöjda samhällsställning bort få vara lemnade alldeles utanför striden.

Det var dessa båda samhällselement, byråkratien och finanssen, som, i hopp att dermed äfven som bäst kunna se sina egna intressen till godo, verksamast bidrogo till det slutliga genomförandet af en representationsförändring, hvilken den allmänna meningen i landet redan för länge sedan erkänt vara både önskvärd och behöflig. Det är samma element, som sedan så energiskt sammanslutit sig till bekämpande af den nya riksdagsmajoritetens ensidiga sträfvanden, och det var slutligen äfven mot koalitionen mellan dessa båda, som samma majoritets ledare redan från första stunden riktade sina skarpaste anfall.

Man finner denna negativa sida af grefve Posses politik tydligt nog träda fram redan under det nya riksdagsskicket's allra första tider. I kammaren talar han helt öppet om en byråkrati, som, i våra dagar allt mera söker tränga

sig fram på de andra samhällsklassernas bekostnad, och i diskussionen utom riksdagen föra hans tillgifna organ samma språk, om ock stundom något mera våldsamt. Sålunda kan man t. ex. i ett par riksdagsbroschyrer från 1867, hvilka på goda skäl antagits vara ett temligen troget uttryck af greffe Posses personliga åsigt, få se vissa karaktäristiska yttranden om "den moderna byråkratiska staten, som framgått af *mesalliansen* mellan adertonde århundradets intelligenta absolutism och revolutionen." Det varnades för alliansen mellan byråkratien och bourgeoisien, hvilken man såg hota redan deri, att alla landtdomrarne och öfriga med dem likställda ämbets- och tjänstemän, hvilka hade säte i riksdagen, föredrogo att sluta sig till det ministeriela partiet framför att gå med den sidan, som skrifvit jordbruksintresset främst på sin fana.

Man gick än längre, man sade öppet och rent ut hvar man ansåg öfvervigten rätteligen böra ligga. Det hette då: att en af samhällets stora naturliga grupper, der den har utsigten att blifva förherskande, frivilligt afstår från att begagna sig deraf till förmån för andra, hvilkas intressen icke äro de samma — det är en i hvarje lands parlamentariska historia osedd tilldragelse, ty det är i sig sjelf en onaturlighet.

Och vidare: för fäderneslandet är det af den största betydelse, att den sidan segrar, hvars intressen äro de viktigaste och bäst behöfva tillgodoses.

Sådan var den nya majoritetens egen uppfattning af sin ställning gent emot den byråkratiskt-plutokratiska koalition, i hvilken den såg sin naturliga motståndare. Man kan också beteckna denna koalition såsom tjänstemannaintressets förbindelse med stadsmannanäringarne i allmänhet, och kommer då i vissa fall sanningen ännu närmare. Bourgeoisiens förbindelse med byråkratien var något, som man med erfarenheten från andra lands parlamentariska historia på förhand ansåg sig kunna vänta. Man såg endast en ytterligare bekräftelse härpå, när, som ofvan nämnts,

flertalet af de för landsbygden anställde tjenstemännen, i stället för att sluta sig till jordbruksintressets målsmän, valde att förena sig med stadsrepresentanterna. Detta förändrade heller ingenting i det från början gifna krigstillståndet mellan land och stad. Otvifvelaktigt är också att här från första stunden framträder ett afgjordt sådant krigstillstånd, och denna antagonism är icke, som man ofta velat hålla före, mindre stark i sin första uppkomst än sedermera längre fram i sin fortsättning; snarare tvärt om.

* * *

Vi hafva här valt att i omvänd ordning först teckna skaplynnnet hos och de egentliga driffjedrarne för de naturliga grupperingar, hvilka från början bildat det kompakta motståndselementet mot den genom 1865 års representationsförändring skapade riksdagsmajoriteten. Anledningen härtill är, att i allmänhet de, som hittills tagit sig för att skildra de politiska kontroverserna under vårt nya riksdagsskick, helt enkelt velat förbise, att äfven på den sidan de egna intressena både funnits och varit afgjordt bestämmande för stridsföringen. Ständigt söker man ju framhålla, att landtmannamajoriteten i sina sträfvanden varit ledd af hänsynen till dylika egna intressen; men ingen, som icke är alldeles förblindad af partihänsynen åt motsatt håll, kan väl heller förneka, att man ju icke också på andra sidan fullt ut lika mycket kämpat för egen fördel — kämpat mot nödvändigheten att vid en ändrad skattefördelning nödgas betala sin anpart af ersättningen för de från jordbruket aflyftade särskilda onera. Enda skilnaden var, att på sist antydda håll äfven tillkom de svikna förhoppningarnes bittra krydda.

Innan vi öfvergå till att tala om den snart uppblåsande striden mellan de båda skarpt åtskilda elementen och de realspörsmål, omkring hvilka denna strid rörde sig, må vi imellertid för ett ögonblick dröja vid den personlighet, hos hvilken motsatsen mellan dem båda klarast tagit sig ut-

tryck. Denna personlighet möter oss just i greve Arvid Posse, i hans alla åtgöranden och uttalanden från den tiden.

Greve Posse var vid tiden för det nya riksdagsskicket genomförande, och är må hända så ännu, ingenting mindre än en den allmänna jernlikhetens och det stora flertalets man. Mot den af honom redan då anade öfvermakten hos en talrikare representerad jordbruksbefolkning uttalade han sig med största bestämdhet ännu vid början af den stora reformriksdagen, då han såsom ordförande för ridderskapets och adelns helsningsdeputation varnade bondeståndet för öfvergrepp åt detta håll och påminde ståndet om "det myckna, som behöfver lefva både öfver och bredvid det samma." Så talade han *mot* det ensidiga majoritetsförtrycket.

Fyra år senare gifver han vid 1869 års riksdag lika öppet till känna huru han då ännu är sinnad *för* privilegierna i vissa fall. Radikal i sin sparsamhet som alltid, hade nu mera aflidne Jöns Pehrsson då väckt förslag om upphörande af den till städerna utgående tolagsersättningen. Greve Posse bekämpade då samma idé, som hans egen finansminister 14 år senare — så underligt kunna vägarne vända sig — skulle uppställa såsom en kardinalpunkt på den Posseska ministèrens program, och han gjorde det bl. a. i följande ordalag: "Den siste värde talaren (motionären sjelf) uttryckte en grundsats, som synes mig ganska vådlig. Han tyckte nämligen, om jag eljest rätt förstod honom, att såsom vilkor för landets fullkomliga lycka vore uppgifvandet af alla särskilda rättigheter önskningsmålet; svårligen torde dock detta vara hans verkliga mening. Jag tror tvärt om, att inga rättigheter böra på våldsamt sätt upphävas" — — —

Detta tyckes tydligt nog vitna för att greve Posse ingalunda förenade sig med landtmannamajoriteten på grund af dennas demokratiskt nivellerande tendenser. Något sådant skulle väl svårligen heller på fullt allvar kunnat sättas i fråga. Deremot har man vid mer än ett tillfälle sett både greve Posses gamle motståndare från riksdagsdebatterna

och desse motståndares eftersägare i en senare tid insinuera, att greve Posse vid sitt uppträdande i spetsen för landtmannapartiet skulle drifvits endast och allenast af ett simpelt begär att hämnas adelns förlorade rättigheter genom att in absurdum föra ut konsekvenserna af 1865 års reform och dymedelst visa oundvikligheten af all den "ofred och olycka" han en gång på riddarhuset spådde deraf. Detta har blifvit sagdt, och de, som sagt det, måtte väl sjelfve åt minstone hafva trott derpå. Eljest förfaller det verkligen som ett dåligt skämt, att en i det offentliga livets bestyr mognad man skulle vara nog äreförgäten att leka med ett folks väl och ve endast för det simpla nöjet att få hämnas för något, som möjligen skulle kunna hämnas, men bestämdt aldrig göras ogjordt igen.

Om de innersta bevekelsegrunderna för greve Posses handlingssätt vet naturligtvis ingen annan än han sjelf att afgöra, allra minst den, som icke på något sätt stått i personlig beröring med honom. I det fallet är hans eget samvete den enda sakkunniga domaren. Dock vill det synas, som om det med afseende härpå skulle vara skäl att äfven egna någon uppmärksamhet åt hans egna ord i frågan. Och dem har han äfven i detta fall uttalat med vanligt eftertryck och i en form, som åtminstone icke tyckes afsedd att dölja hvad som möjligen för vissa öron kunde ljuda anstötligt i den gjorda sjelfbekännelsen.

Visserligen utom riksdagsdebatterna men dock vid ett tillfälle, då han kunde förutse, att hans ord skulle komma att stå för efterverlden, nämligen i meddelandena till sin lefnadsteckning i Svenskt Biografiskt Lexikon, har greve Posse låtit detta, enligt hvad det vill synas, för honom till fullo karaktäristiska yttrande om sitt offentliga lif falla. Det lyder der: Jag tillmäter det (hans politiska lif) ingen annan betydelse än den af en episod i striden mellan föråldrade, men icke fullt fallfärdiga institutioner och de nya, som äro framtidens, äfven om de ännu icke tagit stadgade former; en strid, som jag icke framkallat, men oförskräckt upptagit i det hopp

att i någon mån kunna medverka till klarhet och reda, så att man i stridens buller icke glömmar hvad man vill och icke försummar hvad man kan. —

Man skall lägga märke till dessa för den djerfve partiledaren så utan all gensägelse kännetecknande slutord, hvilka ju i viss mån rent af tyckas proklamera den sjelfmedvetna styrkans rätt. Man bör också lägga märke till denna för grefve Posse lika karaktäristiska passus om det inflytande han trodde sig korad att utöfva på den strid, som han, enligt sitt förmenande dertill nödd och tvungen, "oförskräckt upptagit." Men man får å andra sidan icke heller förbise, att han uttryckligen fränsäger sig all andel i denna strids uppkomst, under det han samtidigt icke tvekar att inrymma ett visst berättigande åt den stora reform, som grundlade vårt nu gällande representationsskick. Detta senare är, i förbigående sagdt, något, som man endast allt för ofta skyn- dar att förbise vid kritiken af grefve Posses politiska bana, och det ehuru han redan under reformdebatten på riddarhuset förklarade sig både hoppas och tro på en framtid för de allmänna valen utan stånds- eller klassfördelning.

* * *

Anledningen, hvarför grefve Posse slöt sig till landtmannamajoriteten, får väl således icke antagas hafva varit någon annan än den, att han såg ett visst berättigande i. att denna majoritets intressen fingo komma till sitt fulla uttryck, sedan nu händelsernas utveckling en gång lagt makten i samma majoritets händer. Frågan om all jords lika beskattning var icke någon ny uppfinning af honom i syfte att dermed försätta en misshaglig ministèr i trångmål. Vi få tillfälle att längre fram återkomma till den frågans historia, som för öfrigt kan följas till baka ända till omkring medlet af förra århundradet, men vilja endast i förbigående hafva här anmärkt detta såsom bevis på att uppslaget till nya stora reformer redan låg färdigt, sedan vägen för deras

genomförande väl en gång blifvit banad i och med representationsförändringen.

Enligt all sannolikhet var det öfvertygelsen om att dessa reformer nu med nödvändighet måste genomföras lika som ock att det i yrkandet på dem låg ett visst oemotsägligt berättigande, som först kom grefve Posse att öfvertaga ledningen af landtmannapartiet. Hade man sagt a, finge man nu också säga b. Representationsreformen kunde icke vara sitt eget mål, lika litet som det nya representations-sättet finge betraktas blott såsom ett nytt käril, i hvilket man allt framgent kunde hålla på med att gjuta det gamla vinet. Förändringen var icke blott en förändring af formerna, som dess tillskyndare inom det tredje ståndet i sin fromma enfald förestält sig; den var ännu mera, och måste på grund af sakens egen natur så blifva, utgångspunkten för en hel genomgripande omdaning af vissa samhällsförhållanden i deras allmänna utsträckning.

Tydligt var imellertid, att vid första försök till en sådan omdanings genomförande måste en konflikt uppstå med de samhällsklasser, hvilka trott sig allt hädanefter skola komma att sitta såsom beati possidentes. Striden var oundviklig, och här låter det nog tänka sig, att den högadlige jordegaren upptog den med lika mycket nöje som "oförskräckthet." I kampen mot dessa mera rörliga samhälls-element, hvilka hade så föga, eller rättare alls intet, gemensamt med hans slägt- och ståndstraditioner, måste dessa traditioner tydligtvis ställa honom på den besutna allmogens sida mot den icke besutna byråkratien och de med denna förbundna stadsmannaintressena. Den gamla Pusa-släktens anor peka ju till baka på ett så rent svenskt odalmannaursprung, att få ätter i vårt land torde kunna uppvisa det renare. Redan under Sturarnes tid kämpade också Posse-släktens ättlingar i allmogens led, och grefve Arvid Posse är som bekant icke den förste med detta namn, som i en senare tid blifvit kallad till första platsen vid konungens rådsbord, när det der gält att besluta om tidsenliga reformer. Sådana tradi-

tioner i förening med känslan af egen kraft och förmåga kunna nog tänkas såsom gifvande upphofvet till en viss aversion mot hvad man innerst inne kanske ändock icke betraktade annorlunda än som ett slags "uppkomlingar".

Tillkom således i denna strid, såsom redan antydts, å ena sidan ett plus af grämelse öfver gäckade förhoppningar, så tillkom nog äfven å andra sidan ett kanske lika stort plus af nöje öfver att veta sig kunna segerrikt göra motstånd mot anspråk på makten, hvilkas giltighet man för ingen del var hågad att erkänna.

Sist antydda omständighet kunde dock naturligtvis aldrig komma att utgöra hufvudsaken för en man med grefve Posses allvarliga karaktär. Reformarbetet var deremot något, som han icke under några omständigheter ville se uppskjutet. Han synes också mycket förvånad, när den då varande regeringen icke genast funnits färdig att gripa sig an dermed. Knappt hafva mer än två månader af den första riksdagen under den nya ordningen hunnit gå till ända, så klagar han öfver att han "hos regeringen med ledsnad sett en tendens att i allmänhet lemna initiativet obegagnadt", detta initiativ, som regeringen måste behålla oförkränkt i sin hand, "så vida det konstitutionela samhällsskicket skall till landets lycka och gagn utvecklas." Under décharge-debatten vid närmast derpå följande årets riksdag framträder denna otålighet ännu starkare. Då säger grefve Posse sig icke veta, om han bör högt akta regeringen, eller han bör det icke, "om regeringen eger den kraft, som vågar taga initiativet i sin hand, och den beslutsamhet, utan hvilken hvarje famlande efter tidsenlig utveckling stannar vid halfmesyrrer; om den vill och förmår att med stadig arm leda det nya statsskicket i de rätta spåren, eller den tror, att sjelfva reformen är målet och att sedan den är genomförd, kan allt i öfrigt gå sin gamla gång; om den med klok omtanke vidtagit förberedande åtgärder för lösning af de stora frågor, som stå på dagordningen: ämbetsverkens organisation, den privilegierade jordens aflösning, rätttegångs-

väsandets kredit (?) och kommunallagstiftningens ordnande, eller om den inskränker sig till att afvakta och expediera riksdagens beslut i dessa och andra stora och för landet viktiga frågor.“

För vanliga ögon vill det dock synas, som om den då varande ministèren De Geer svårligen skulle kunnat, äfven om den än aldrig så gerna velat, genast möta den nya riksdagen med ett nytt fullfärdigt reformprogram. Kanske kändes det också i luften för dem, som voro i tillfälle att mera intimt blicka in i kombinationerna, att några reformer icke alls voro att vänta ens under den närmast kommande tiden. Det kunde ju tänkas, att regeringen till en början ville i lugn njuta den stora segers sötma, i tanke att landet väl kunde behöfva att återhämta sig ifrån den nyss slutade årslånga spänningen. På åtskilliga håll ansåg man kanske också redan då, att, som den då varande ministèrens förste man flere år senare en gång med vemod uttryckte sig, nya förhållanden kräde nya män. I hvarje fall tyckes grefve Posse dock för sin del redan från första stunden varit på det klara med att något genast borde göras, och beredd att handla derefter.

Vid valen till den nya riksdagen 1866 nämndes grefve Posse, den forndne ordföranden i statsutskottet, af tidningarne i sitt län såsom en passande kandidat till första kammaren. Men det var icke der han ansåg sin plats vara. I god tid före landstingets sammanträdande var han också redan vald till ledamot af andra kammaren för Herrestads och Ljunits härad. I denna trakt utöfvade grefve Posse ett stort inflytande såsom dels egare och dels administrator af åtskilliga gods, och detta inflytande gjordes också på det mest eftertryckliga sätt gällande för hans val, hvarom man på den tiden hade mycket att tala der i orten. Valet var den gången ingalunda så enhälligt, som det sedan blef, i det nämligen den af de oberoende bönderna såsom motkandidat uppstälde kyrkovården Hans Rasmusson i Mossby lyckades

att för sig samla åtminstone hälften af hela det röstantal som tillföll greve Posse, eller 8 röster mot 16.

Greve Posse blef imellertid vald och hade således genast lyckats att bereda sig en plats i vårt nya underhus, om hvilket det i sjelfva motiverna till den nya riksdagsordningen ju hade blifvit sagdt, att det skulle "alltid blifva ett uttryck af den rådande opinionen." Här dröjde han heller icke att tydligt markera sin ställning, och det på ett dubbelt sätt till och med.

Den viktigaste frågan vid riksdagens början gälde naturligtvis utskottstillsättningarna. Allmänt känt är, huru de tre norrlands-representanterne Nils Larson i Tullus, Staaff och Murén sökte för andra kammarens vidkommande leda dessa i en för regeringen så behaglig riktning som möjligt. Häremot opponerade sig på det bekanta mötet å Hotel Suède i främsta rummet greve Posse och med honom äfven den då varande stockholms-representanten frih. Johan Liljencrantz. Greve Posses uppmärksamhet tyckes företrädesvis hafva varit riktad på statsutskottet, "så att detta skulle komma att bestå af icke uteslutande sådana män, hvilka till följd af sitt förtroende för regeringen kände sig manade att blindt votera alla anslag hon kunde begära."

Detta blef nu utgångspunkten för den första partibildningen under greve Posses auspicer, då han till öfverläggning om valen hos sig församlade ett 40-tal ledamöter af kammaren. Bland dessa saknades då ännu flere af de landsbygdens representanter, hvilka sedan skulle fäktas under greve Posses ledning. Åtskilliga äfven sedermera bemärkta namn funnos der dock, såsom hrr Carl Ifvarsson, Key, Ola Jönsson i Kungshult, Per Nilsson i Espö, Jan Andersson i Jönvik och Liss Olof Larsson. Detta var landtmannapartiets första rena ursprung och kärna, hvartill vid dessa sammanträden äfven kommo åtskilliga andra kända namn, såsom hrr Indebetou, Kallstenius, De Maré och friherre von Schulzenheim.

Denna partikombinations uppgifna närmaste syftemål

var, som redan antydts, att vid valen till de ständiga utskottet försöka kasta en eftertänksamhetens kylande duschstråle öfver Suède-partiets ministeriela förtjusningsfeber. Hvad som derefter kunde komma, anade möjligen en och annan bland den nya grupperingens män. Allt talar för, att grefve Posse redan då var fullt medveten derom, ehuru icke ens han då väl ännu hvarken visste eller ännu mindre önskade, att den nya oppositionen i sina positiva initiativ skulle sträcka sig så långt, som den sedan gjorde.

Partiet var jemförelsevis fåtaligt i sitt ursprung, och första anloppet lyckades därför heller icke på långt när så, som man skulle önskat. Dock uteblef framgången heller icke alldeles. Den lilla gruppen kunde nämligen redan vid denna riksdag glädja sig åt att få se sig representerad af ett par bland sina förnämsta koryféer så väl i stats- som bankoutskottet.

Sin första egentliga seger vann dock den nya grupperingen redan några få dagar senare, då kammaren beslöt att tillsätta ett särskildt utskott för beredning af hr Hessles motion angående åtgärder till afhjelpande af det finansiela betryck, som vid denna tid ansågs vara rådande bland landets jordbrukare. Ytterligare några dagar senare befastes denna framgång ännu mera vid valet till ledamöter i samma särskilda utskott. Der insattes nämligen uteslutande grefve Posses män från hr Key, som gick in med 166 röster (motionären sjelf stod främst med 167 röster), och till frih. von Schulzenheim, som erhöll 95 röster.

Men det mot den gamla borgareståndsliberalismen — "gammalliberalismen", som den strax derefter skulle kallas — riktade utskottsförslaget var dock icke det enda sätt, hvarpå grefve Posse i denna det nya statsskickets första timme hade sig angeläget att visa världen, huru han nu uppfattade ställningen. Genast vid riksdagens början hade han nämligen väckt sin bekanta motion med begäran om utredning rörande 24 småstäders förläggande under landsrätt. Det var ett helt annat sätt för städernas förenande

till gemensamma valdistrikt med landsbygden än det, som vissa bland reformifranne i det fordna borgareståndet drömt sig, då de, såsom hr A. W. Björck sedan en gång i offentlig tryck sjelf omtalat, före det sista representationsförslagets definitiva framläggande närde den förhoppningen, att städerna under den nya ordningen skulle blifva ett slags ledande valcentra för den kringliggande landsbygden. Här var det deremot landsbygden, som skulle i sig upptaga mer än fjerdedelen af alla Sveriges städer.

Imellertid må man väl fråga sig, huruvida grefve Posse sjelf någonsin hyste ens den ringaste förhoppning om framgång för sitt förslag, eller huru vida icke det hela endast var ämnadt såsom en demonstration, i så fall visserligen en ytterst hotande sådan. Af det tryckta protokollet finner man nämligen, att förslagsställaren sjelf icke ens var närvarande i kammaren, då hans motion der föredrogs till remiss och då den egentliga debatten derom egde rum. När motionen sedermera återkom från det tillfälliga utskottet med ett ytterst knapphändigt afstyrkande, tog visserligen grefve Posse pligtskyldigast till orda för den samma, men det anförande, han dervid hade, är sedermera — bortjusteradt ur protokollet. Rådfrågar man de samtida tidningsreferaten, finner man imellertid, att detta anförande icke innehållit något egentligen på sak gående, utan endast några ytterst modesta gensägelser mot motståndarnes uttolkningar af motionens syftning samt en del nya försäkringar om, att det endast varit i de omhandlade städernas eget ekonomiska intresse förslaget framkommit.

Dagen innan denna på sitt sätt märkliga motion fördes till grafven af andra kammarens likgiltiga tystnad, hade imellertid den nya politiken definitivt konsoliderat sig. Detta skedde söndagen den 10 mars 1867 på ett under hr Emil Keys presidium i De la Croix:s salong hållet möte, der Landtmannapartiet förklarade sig bildadt och antog det af mötets ordförande förslagsvis uppsatta programet. Hvad detta innehöll har allt för ofta blifvit upprepadt, för att det här skulle

behöfva vidlyftigare anföras. Vi påminna således endast om, att tonen deri var allt utom aggressiv eller mot stadsmannaintressena direkt hotande. Utom det allmänna yrkandet på större sparsamhet i alla förvaltningens grenar framhölls nämligen såsom jordbruksintressets särskilda önskningsmål endast "en mera rättvis och jemn fördelning alla samhällsklasser emellan af beskattningen" samt skjuts- och vägunderhållningsbesvärets ordnande på ett för jordbruket mindre tryckande sätt än det närvarande.

Egendomligt är att nu efterse det sätt, hvarpå denna den första och största partibildning under det nya riksdagskicket vid sin uppkomst bedömdes i den offentliga diskussionen. Hvem skulle väl nu t. ex. kunna föreställa sig, att landtmannapartiets förste och mest prononcerade förespråkare inom den svenska pressen den tiden voro — "Väktaren" och "Nya Dagligt Allehanda"? Så var likväl bokstafligen förhållandet, under det att de tidningar, hvilka sedermera följt partiet i "tykt och tyndt" till och med långt utöfver det sjelfständiga resonnementets gränser, då intogo antingen en afvaktande eller också en rent af fiendtlig hållning gent imot partiet. Det förra var t. ex. vid denna tid förhållandet med "Dagens Nyheter", det senare med "Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning". Hr Hedlund kämpade då ännu med lif och lust bland de ultra ministeriela, "de glade", som hr L. J. Hierta under en jernvägsdebatt fann på att kalla dem. "Nya Dagligt Allehanda" och "Väktaren" kallade dem "kosmopoliter" till åtskilnad från landtmannapartiets medlemmar, hvilka betecknades såsom "de nationele", "de sant liberale" till skilnad från de förre, "de flacka liberalisterne". Det var "Nya Dagligt Allehandas" protektionistiska intresse för den inhemska produktionen, som kom tidningen att från början intaga denna helt vänskapliga ställning till ett parti, hvars alla medlemmar, utom greffe Posse sjelf och möjligen en eller annan dertill, veterligen då som ännu i dag voro afgjorda anhängare af protektio-

nismen, om man än icke ansåg tidpunkten rätt lämplig för att öppet uttala denna åsigt i ett offentligt program.

Å andra sidan var det egentligen "Aftonbladet", som från början med den bestämdaste ovilja uttalade sig *mot* det nya partiet, hvares bildande tillskrefs "en eller annan ärelysten persons tanke på att genom en blandning af mycket olika elementer skapa ett parti, som skulle gå och gälla för att vara en venster, men som skulle kunna begagnas för reaktionära ändamål". I fortsättningen tillfogades sedan med en högst maliciös hänsyftning på grefve Posses person något om huru "den skånska adeln har på mycket nära håll sett, med hvilken slughet den politiska reaktionen i Danmark förstått att för sina syften begagna "bondevännernes parti". — "Det är också en skånsk godsegare, grefve A. Posse, som är hufvudet för och själen uti den besynnerliga fusion o. s. v." heter det så till slut med en tydlig hänvisning till det ofosterländska lokalintresse, hvilket här skulle framställas såsom den egentligen drifvande kraften.

Den missuppfattning, hvartill "Aftonbladet" här gjorde sig skyldigt vid bedömandet af den ställning, landtmannapartiet och grefve Posse intagit till den svenska jordbruksnäringsen och dess oprivilegerade idkare, har som bekant äfven allt sedermera endast allt för ofta gått igen och med en viss fördel framhåfts från deras motståndares sida. Den har dock enligt vår ringa åsigt icke därför under tidernas lopp förlorat något af sin ursprungliga orimlighet. Ser man rätt på saken, kan det nämligen här icke finnas anledning att tala om något specifikt skånskt intresse mera än om hvilket som helst annat landskapsintresse. Det är nog en sanning, att sådana lokalintressen mer än en gång stuckit upp hufvudet just i en det väntade afgörandets stund, och då väsentligen bidragit till att omöjliggöra den slutliga lösningen, sådan som partiet i dess helhet eftertraktat den, men hvad den saken vidkommer, torde nog partiets olika fördelningar litet hvar hafva sin andel af skulden att bära på. Huru vida skåningarne i detta afseende verkligen fält utslaget

mer än en enda gång, nämligen år 1877, då de ur det stora helas sammanhang lösryckta "partiella" reformerna bragtes på fall, torde väl blifva svårt att påstå. Ansvaret härför kan imellertid i alla deras ögon, som verkligen vilja en någorlunda tillfredsställande lösning af de sväfvande "stora frågorna", icke falla tyngre på de den gången skyldige, än hvad det t. ex. måste falla på de Dala-, Bohusläns- m. fl. representanter, hvilka vid detta års riksdag voro med om att göra de nu senast af regeringen framlagda lösningsförslagen omöjliga.

Hvad särskildt grefve Posse personligen vidkommer, torde det också vara att observera för alla dem, hvilka så gerna i hans sätt att gå till väga vilja se några förstuckna junkerplaner, att han på intet sätt behöfver misstänkas för några skånska — hvilket väl här skall vara liktydigt med danska — junkerintressen. Hans slägttraditioner äro nämligen vida mindre utländskt feodala än de fleste andre nu levande svenske adelsmäns, och det är först i en senare tid den gren af släkten han tillhör blifvit bofast i den fordom danska provinsen Skåne. Dess besittning af jordagods hafva der heller aldrig varit sådana, att de bort kunna fresta till några vidt gående "godsegare"-planer à la Estrup.

Detta för att visa huru föga befogethet det talet egentligen har, med hvilket man på vissa håll allt som oftast sökt ur rent lokal synpunkt göra en vigtig strömning i vårt politiska lif misstänkt för större delen af Sveriges öfrige innebyggare. Detta sätt att mer eller mindre öppet förvansa de faktiska förhållandena har för öfrigt äfven i andra afseenden varit på ett egendomligt sätt utmärkande för den strid, som under de två senaste decennierna förts mot landtmannapartiet. Vi hysa ingalunda någon blind beundran för vare sig grefve Posse eller landtmannapartiet; ej heller förbise vi det mången gång hänsynslösa i deras uppträdande, hvilket redan straffat sig sjelft, men därför är det dock icke nödvändigt att öfverdrifva skulden, der den möjligen till en viss grad finnes, lika som det väl heller icke

är så aldeles rätt att kasta hela denna skuld uteslutande på den ena parten med systematiskt öfverskylande af de missgrepp, som kunnat blifva begångna äfven å den andra sidan.

* * *

Landtmannapartiets historia sammanfaller, som bekant, nästan från sin första början väsentligen med historien om de inom den nya representationen, hittills ty värr framgångslöst, utkämpade striderna om försvars- och grundskattefrågorna. Dock torde man icke, när en gång det nya statskicket politiska historia skall fördomsfritt och med allvar skrivas, böra glömma att bland de förtjenster, man möjligen kan vilja tillräkna partiet, äfven och i första rummet nämna dess oafslåtliga sträfvan till sparsamhet med statens medel. Detta sträfvande, som snart äfven fick sitt tydliga uttryck i en punkt af partiets program, var från början den egentliga lösen för dess uppkomst och sammanhållning. Sant är väl, att detta sparsamhetsnit sedermera stundom kunnat på ett mindre välbetänkt sätt skjuta öfver målet, lika som att det jemväl vid mer än ett tillfälle stält de båda statsmakterna i en ställning till hvar andra, som snarare tycktes likna två kämpande motståndares än två till samma gemensamma mål efter bästa öfvertygelse sträfvande förbundnes. Men detta är nu något, som torde vara oskiljaktigt från allt parlamentariskt lif, och endast sällan inträffar det väl, att en ministère, såsom förhållandet var med den italienska under Lanza 1873, finner sig föranlåten att afgå, därför att folkrepresentationen beviljat större anslag, än hvad regeringen begärt. Såsom en verklig förtjenst hos landtmannapartiet måste det imellertid räknas, att detta parti hade betänksamhet nog att alvarligt häfda sparsamhetssystemets berättigande vid en tidpunkt, då partiets det samma till antalet vida öfverlägsne motståndare under intrycket af en tillfällig förtjusningsfeber glömde sparsamheten och, hvad än värre var, glömde de mer än brydsamma

ekonomiska svårigheter, mot hvilka landet i dess helhet och dess alla produktionsgrenar i synnerhet just då hade att kämpa.

En annan för landtmannapartiet lika hedrande omständighet har man äfven att beakta i det sätt, hvarpå partiet särskildt i grefve Posses person från sin första uppkomst sökte göra en sanning af grundlagens ord om svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta och denna rätts utöfvande af riksdagen allena. I detta afseende torde man endast behöfva påminna om grefve Posses energiska uppträdande vid ett par olika tillfällen, då denna fråga särskildt kom på tal.

Så t. ex. efter afgörandet vid 1868 års riksdag af frågan om de till handels- och sjöfartsfonden utgående årliga anslagens indragande, hvarom den då varande justitie-statsministern fälde det märkliga yttrandet, att han icke ville inlåta sig i någon undersökning eller något bestridande af riksdagens grundlagsenliga *rätt* att utan k. m:ts medgifvande indraga ett ordinarie anslag. På ett lika lojalt sätt yttrade sig frih. De Geer äfven, i förbigående sagdt, vid ett annat tillfälle om riksdagens rätt öfver de ordinarie anslagen. Detta hände, då något år senare fråga blifvit väckt om nedsättning af nära en half million i anslaget till arméns vapenöfningar. Äfven då uppträdde grefve Posse till försvar för riksdagens rätt öfver dessa anslag, och i strid mot två sina kolleger, cheferna för landtförsvars- och finansdepartementen, förklarade frih. De Geer öppet, att han icke tilltrorde sig med lagen i hand kunna bevisa, att riksdagen *icke* egde rätt att indraga ett anslag endast därför, att det blifvit uppfördt å ordinarie stat. Han nöjde sig därför också med att i detta fall hänvisa till den konstitutionela andan. Med afseende på handels- och sjöfartsfonden gick han imellertid till väga på ett annat sätt och gjorde saken till en kabinettsfråga och lyckades dermed att för den gången få det ordinarie anslaget okränkbarhet häfdad med en majoritet af 105 röster mot 65. Grefve Posse hade dock saken

i minne till den några dagar derefter hållna décharge-debatten och protesterade då mot den uppfattning, som legat till grund för beslutet. På samma sätt då året förut frågan var före om markegångsnämndernas utseende af landstingen allena. Det var då greve Posse betecknade denna sjelfbeskattningsrätt såsom hafvande under sekler upprätthållit "folkets sjelfständighet vid sidan af den första statsmakten och under ständigt fortgående kamp mot det påträngande ämbetsmannaväldet; den är — tillade han då om denna rätt — vår i ordets egentligaste mening dyrbaraste rättighet, från hvilken jag icke vill afpruta det allra ringaste".

Det var också samma hänsyn till "vår i ordets egentligaste mening dyrbaraste rättighet", som längre fram skulle uppkalla den så lidelsefullt debatterade frågan om kommerskollegii indragning och gifva uppslaget till "den konstitutionela konflikten" *par préférence*, som detta tvisteämne mellan regering och riksdag ju på den tiden skulle kallas. Det var dock kanske eljest, särskildt i sina senare facer, något än mera än en blott *konstitutionel* konflikt. Det var det häftigaste öppna slag, som väl hittills inom den nya representationen utkämpats mellan det der så mäktiga jordbruksintresset och det byråkratiska intresse, som en gång drömt sig att der blifva ännu mäktigare, ja möjligen allena styrande.

Frågan om kommerskollegii indragning hade under den första kanmarriksdagen bragts på tal såsom en ren organisationsfråga genom en motion af frih. J. von Schulzenheim, således från ett landtmannapartiet mycket nära liggande håll. Det gälde då endast att spara utgifterna för ett ämbetsverk, hvilket kunnat betraktas såsom en integrerande länk i ett "allestädes närvarande regerande", så länge det ännu ansågs nödigt, att staten, med ett småaktigt reglementerande, ingrep i samhällslifvets alla sferer och ej blott drog till sig och beherskade all *offentlig* verksamhet, utan ock med ett för vår tids åsichter olidligt förmyndarskap utstakade äfven den *enskilda* verksamhetens riktning och om-

fång“. Man ansåg imellertid nu, lika som det redan varit på tal vid något tillfälle under de senaste ständsriksdagarne, att de detta ämbetsverk åliggande ärenden gerna kunde uträttas omedelbart inom vederbörande stats-departement och att kollegium därför kunde lika väl ombildas till en under detta lydande byrå.

Det var denna i sig sjelf ej så synnerligt betydande administrationsfråga, hvilken kom att föranleda den landtmannapartistiska oppositionens kanske lidelsefullaste strid mot regeringen, efter det denna senare genom sina försök att eludera riksdagens uteslutande bestämmanderätt i anslagsfrågor fört henne in på det rent konstitutionela gebitet. Att striden fick denna skärpa, finner också helt naturligt sin särskilda förklaringsgrund deri, att landtmannapartiet och dess förste man här mötte öga mot öga med den mest ensidigt byråkratiska ministère vi efter det nya representationssättets genomförande någonsin haft i vårt land. Striderna mellan grefve Posse och den då varande civilministern Bergström utgöra lika som det stora hufvudslaget i denna än fördolda, än öppna antagonism mellan den besutna, jordegande delen af vårt folk och den mindre fasta, men desto mera fordringsfulla byråkratien, hvarom vi förut talat. När därför den tidens svenske Cicero tilljungade sin motståndare, den högaristokratiske partiledaren, detta på sin tid så sensationsväckande *quo usque tandem!*, då satte hr Bergström i vår politiska utvecklings historia ett varselmärke, som helt visst en gång skall leda kommande generationers tanke till baka äfven på honom sjelf och hans ställning under hela denna tidrymd, och det kanske på ett helt annat sätt, än hvad han den gången kunde tänka sig.

Huru regeringen kringgick kommerskollegii-frågan genom att mot riksdagens uttalade vilja uppföra lönen till utanordnande men endast på förordnande tillsätta den omtvistade presidentbefattningen, är allmänt bekant. Intressant skulle det hafva varit att få se, huru grefve Posse tänkt sig ställa med detta sitt gamla *bête noire*, derest han kommit

att stanna något längre vid makten och fått tid på sig att vidtaga de mera genomgripande förändringar i våra administrativa förhållanden, hvilkas nödvändighet han såsom ledare af oppositionen så ofta och så eftertryckligt framhöll. Som bekant är det dock icke ur den synpunkten den här relaterade kontroversen i allmänhet brukar skildras. Imellertid talar den i hvarje fall lika väl som mycket annat i samma riktning tydligt nog om den stora vikt greve Posse och landtmannapartiet ansågo sig böra fästa vid att icke "kronans prerogativ" finge göra intrång på hvad som ur deras synpunkt var folkrepresentationens grundlagsenliga rätt. Och detta torde väl, som redan påpekats, äfven vara skäl att taga i betraktande, om icke för annat, så åtminstone för att icke alltid behöfva ensidigt åberopa endast de sämsta bevekelsegrunderna för ett handlingssätt, som äfven torde haft andra och bättre.

* * *

Försvars- och grundskattefrågornas upptagande på dagordningen omedelbart efter det nya statskicketts tillkomst föranleddes icke direkt genom någon landtmannapartiets åtgärd. Att dessa frågors lösning på ett för jordbruksintresset tillfredsställande sätt imellertid i hvarje fall förr eller senare nödvändigtvis skulle kommit att stå som partiets stora mål, faller af sig sjelft. Nu blef det likväl icke så, åtminstone icke från första början. Försvarsfrågan hade som bekant blifvit väckt till lif af regeringen sjelf och redan varit föremål för den sista ståndsriksdagens pröfning. Skattefrågan, vida äldre till sina anor, underställdes den nya representationen vid dess första sammanträdande genom en hel svärm af enskilda motioner, bland hvilka långt ifrån flertalet utgingo från landtmannapartiets då varande medlemmar. Detta kunde också desto mindre vara fallet, som partiet ju icke ens hade slutit sig till sammans, innan den ordinarie motionstiden redan var till ända lupen.

I allmänhet är det något, som man nu mera gerna

vill alldeles förbise, att den nu så svårt dömda skattefrågan, långt ifrån att vara något foster af det nya landtmannapartiet, in emot ett helt århundrade före detta partis uppkomst varit före och debatterats inom svenska riksdagen. På samma sätt visar man sig också mycket angelägen att alldeles förtiga, hurusom denna fråga redan vid mer än ett tillfälle rönt ett det bestämdaste erkännande och det äfven inom de klasser af representationen, der man nu som ifrigast motarbetar hennes lösning.

Det vigtiga spörsmål, om hvilket de försigtiga orden "en mera rättvis och jemn fördelning alla samhällsklasser emellan af beskattningen" förmodligen voro ännade att påminna i landtmannapartiets program, hade redan vid partiets första uppkomst mycket gamla anor. Frågan om en förenkling af beskattningsväsendet till vinnande af större jemnlighet de olika samhällsklasserna emellan väcktes nämligen från de oprivilegierade jordbrukarnes sida redan på 1760-talet. Att den icke kunde finna sin lösning hvarken under det i motsatt riktning intresserade adelsväldets tid eller under Gustaf III, hvares af hvarjehanda andra omsorger strängt anlidade krafter naturligtvis icke kunde räcka till för att afhjelpa öfverklagade missförhållanden bland den endast "hedervärda" delen af hans folk, det är visst nog. Lika visst är imellertid, att känslan af dessa missförhållanden snarare ökades än minskades under denne konungs tid och under de förödande krig, med hvilka han och hans närmaste efterträdare spolierade en väsentlig del af fäderneslandets ekonomiska välstånd. Så länge faran hotade och fosterjordens frihet kräfde alla offer, som kunde uttagas, funno dock de hårdast pröfvade sig i sitt öde. Då var det ej rådligt att spilla tiden med onyttiga klagomål, till hvilka ändock ingen skulle ansett sig förbunden att lyssna.

I samma mån som de utkräfdä offren blifvit allt större, hade imellertid också känslan af deras obillighet allt mera ökats och stadgat sig. Knapt har heller den ödesdigra katastrofen inträdt och landet åter med freden vunnit and-

rum till att sysselsätta sig med sina inre angelägenheter, innan de gamla klagomålen åter låta höra sig, nu i en än bestämdare form affattade. När pånyttfödelsearbetet börjar och grunden till det nya statskicket skall läggas, drista sig också de "hedervärde" att framkomma med en ödmjuk hemställan om en något mindre ensidig fördelning af skattebördorna. De begära inga friheter för sig sjelfve, ty de tro, att fosterlandet behöfver dem, men de tro också, att fosterlandet lika väl behöfver de dittills befriade klassernas bidrag, och det är om dessas utgörande de tillåta sig att väcka förslag.

När man nu i bondeståndets protokoll från den tiden genomgår de i denna fråga fälda yttrandena, måste man ovilkorligen frapperas af den i all sin enkelhet dock så bestämda form, hvori de framställas. Man märker genast, att det är en länge begrundad öfvertygelse, som här kommer till orda, och att de, som frambära denna öfvertygelse, äro allt för lifligt medvetne om dess berättigande, för att de skulle anse sig behöfva försvara den med något vidlyftigare ordande om hvad som för dem icke kunde vara något annat än en tydlig och sjelfklar sak. Under sådana förhållanden finner man det också helt naturligt, att en Anders Danielsson och de med honom samverkande icke funno sig omvände ens af några advokatoriska diktamina till höglöfliga ridderskapets och adelns protokoll, huru kategoriska dessa än å andra sidan voro.

Som bekant var det under sjelfva de vigtiga öfverläggningarne om den nya regeringsformen, frågan om en jemnare fördelning af jordskatterna 1809 först väcktes inom bondeståndet för att sedermera fullföljas af enskilda förslagsställare. Ridderskapet och adeln ansågo sig imellertid endast behöfva åberopa befintligheten af status quo, det enda argument, som för öfrigt står till att göra gällande, när det blir fråga om att försvara en gammal orättvisa. Samma argument får ju också ända in i vår tid allt jemnt för samma negativa ändamål spela samma hufvudrol. Man

åberopade sig sålunda på den "heligaste äganderätt", och gjorde endast ett svagt försök att i allmänhet motivera ursprunget till dennas helgd dermed, att de till upphörande i fråga satta friheterna, "långt ifrån att vara förvärfvade på ett för staten betungande sätt, ursprungligen tillkommit genom motsvarande skyldigheter och onera". Men man glömde alldeles att tala om, huru dessa ursprungliga skyldigheter och onera snart nog upphört att utgöras, men friheterna ändock genom kungligt godtycke fått utan vidare stå kvar. Af samma glömska led märkvärdigt nog äfven 1846 års kungl. grundskattekomité, hvilken kom till alldeles samma resultat som ridderskapet och adeln 1809 på alldeles samma grunder.

Helt visst hade det imellertid icke behöft vara ur vägen, om vid dessa båda tillfällen, eller åtminstone vid ett af dem, vederbörande sökt åstadkomma en något mera bindande motivering för frälsfriheternas berättigande i vårt land. Icke nog med att man nu anför denna särskilda frihet såsom ett skäl för den oprivilegierade jordens lösning från alla grundskatter och särskilda pålagor till försvarsverket, utan sjelfva friheten och sättet för dess uppkomst ha nämligen ofta varit utsatta för en lika närgången som sakkunnig kritik. En bland de allra förste, som vi kunna påminna oss hafva sett föra denna fråga på tal, är t. ex. ingen mindre än sjelfve författaren af 1809 års Regeringsform. I sin bekanta afhandling "Försök att framställa svenska lagfarenhetens utbildning" yttrar nämligen Hans Järta bl. a. på ett ställe (Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademins handlingar, fjortonde bandet, sid. 255): "Ibland Sveriges konungar synes Magnus Ladulås hafva varit den förste, hvilken sökt skapa ett feodalsystem *efter tyskt mönster*. Men det fattades honom grundämnen dertill, nämligen ett underkufvadt folk, att godtyckligt beskatta, och ett eröfradt land, att såsom krigsbyte utskifta åt sina tjänstemän". — Som bekant fick detta imellertid icke hindra uppkomsten af ett frälse, till hvars förmån man sedan lika

godtyckligt ansett sig kunna pålägga den oprivilegierade jorden snart sagdt hur dryga skatter som helst, under det att det förgångna minnet af skyldigheter och onera, som länge sedan upphört att utgöras, samtidigt fick tjena till skydd för privilegiernas fortbestånd.

Den åsigten, att Sveriges konungar i fordna tider långt öfverskridit sin befogenhet, då de togo sig för att godtyckligt pålägga jorden skatter och sedan lika godtyckligt befria vissa delar derifrån, har för öfrigt vid upprepade tillfällen med eftertryck framhållits af erkända auktoriteter. Sålunda visade ju redan för femtio år sedan vårt lands kanske lärdeste kameralist, sedermera professorn Pehr Erik Bergfalk i sin afhandling "Om svenska jordens beskattning", att jordskatten från början icke varit hvad man nu så ifrigt söker utgifva den för — en ränta, utan allt igenom haft naturen af en sjelffåtagen bevillning. Sin uppfattning häutinnan — och denna uppfattning har sedermera delats af en annan lika berömd och allt utom omstörtningstysten auktoritet, riksarkivarien J. J. Nordström i dennes klassiska arbete "Bidrag till den svenska samhällsförfattningens historia" — grundade Bergfalk på de urgamla svenska eganderättsförhållandena, sådana dessa teckna sig i våra landskapslagar. Med stöd af dessa lagar visar han bestämdt, att det ur den utbildade feodalismen utgångna begreppet om en konungen ursprungligen tillhörig, all landets jord omfattande eganderätt, hvarifrån undersåtarnes sedan härleddes, är för vår äldsta författning alldeles främmande. Och han går ännu längre, då han om benämningarne ofrälse eller skattskyldig jord faller den högst karaktäristiska anmärkningen: "Nann betyda stundom mycket, och denna benämning — — — — bidrog utan tvifvel mycket till glömska af all skatts egentliga natur i Sverige och till stadgande af den föreställning, att jordskatten var ett slags af konungen, såsom jordegare, uppuren afrad".

Konungens, eller såsom det också stundom till omvexling heter: kronans ursprungliga eganderätt till jorden är

för öfrigt ett begrepp, som först under Gustaf I:s tid börjar göra sig gällande. Om giltigheten deraf kan man göra sig en föreställning, då man betänker, att det väsentligen grundats och försvarats medelst det der märkliga Helgeands-holmsbeslutet, om hvilket verlden sväfvade i fullkomlig okun-nighet, ända tills det tre århundraden efter dess förmenta tillkomst första gången åberopades af den äldre Messenius. Hur pass förtroende det lyckades tillvinna sig af dennes egen samtid visar en anteckning på ett af de allra äldsta exem-plaren deraf, som lyder: "medh lögn och allo inlagtt af en huffuudliugare a:o 1586 benempnd Palne Erichson til Rawa-nääs". Sådana äro de urkunder, med hvilka man velat bevisa grundskatternas historiska och judiciela berättigande.

Att jordskatterna icke heller från början varit till sin natur skilda från de af andra skatteobjekt utgående påla-gorna, visade äfven redan på sin tid Bergfalk. Han be-tecknar det nämligen uttryckligen såsom ett "misstag" att i deras uppkomst skilja mellan olika slags skatter eller tro skatterna till en början endast hafva ålegat jorden. Då, tillägger han härvid, all skatt i Sverige ursprungligen var bevilling, beräknades tvärt om säkert både kapital, per-sonlig arbetskraft och jord, efter sitt relativa och insedda värde, till skatts utgörande.

Nu är det imellertid ingenting annat än ett återstäl-lande af denna urgamla jemnlighet mellan de olika skatte-objekten, som yrkats från de oprivilegierade jordegarnes sida. och att detta icke skett utan anledning, tyckes tydligt nog framgå af det här anförda. Att det berättigade i dessa kraf stått klart för de mera klarsynte inom svenska riks-dagen, till och med redan långt innan det erkändes i 1873 års kompromiss, är äfven säkert. Thore Petré, som väl icke kan misstänkas för någon afvoghet mot stadsmanna-näringsarne och deras utöfvare, hade också redan vid 1850 års riksdag kommit till den öfvertygelsen, att "det är från beväringsens fullständiga och ändamålsenliga reorganisation, som rikets försvarsverk bör hämta sin egentliga styrka och

allmänna bevillningen är den enda regulator för ojämnheter i svenska jordens skatter."

Som känt ansåg sig dock landtmannapartiet vid sin första uppkomst icke ens böra framställa så pass långt gående fordringar. Visserligen fans det en representant, hemmansegaren Carl Larsson från Elfsborgs län, som var nog djerf att i en motion sätta i fråga, det all jord måtte blifva befriad från alla skatter och onera af hvad namn de vara må, med undantag att lika med alla andra näringar, kapital m. m. utgöra bevillning; men han fick också den gången stå alldeles ensam. I öfrigt ansåg man sig icke kunna gå längre än att begära grundskatternas *aflösning* och den privilegierade jordens skattläggning, eller som uttrycket vid ett tillfälle i en något förändrad form lyder från grefve Posse: den privilegierade jordens aflösning. Ett par år senare kunde emellertid Carl Anders Larsson, som sjelf framställt förslag i detta syfte, förutspå, att den tidpunkt en gång skulle komma, då riksdagen finge ångra sitt afslag på dessa yrkanden, och en af borgareståndets forдне stormän, Göteborgs-representanten A. W. Björck ansåg sig då också betecknande nog kunna instämma i denna spådom. De derpå följande årens händelser ha som bekant heller icke vederlagt den samma.

Om landtmannapartiet sedermera år efter år ansett sig kunna höja sina fordringar, samtidigt med att det i kortsynt likgiltighet för fosterlandets försvar visat sig allt mindre offervilligt för detta och derigenom tills dato omöjliggjort en tidsenlig försvarsorganisation för vårt land, så faller tydligen skulden härför lika mycket på dem, hvilka vid de i dessa frågor förda parlamentariska stridernas första uppblossande lika kortsynt förnekade hvad som fans berättigadt i partiets fordringar och derigenom omöjliggjorde hvarje dräglig öfverenskommelse. Vår riksdagshistoria allt ifrån den tiden talar också sedermera om ingenting annat än ständiga nödtvungna eftergifter från den ena sidan och ständigt ökade anspråk från den andra. År 1869 fann man

sig redan föranlåten att bjuda indelningsverket "lindringar"; då begärdes dess "aflösning". Två år senare, då regeringen varit nog oförsigtig att återtaga löftet om "lindringarne", ifrågasatte pluraliteten inom riksdagens särskilda utskott indelningsverkets fullständiga upphäfvande; men detta vilkor, som naturligtvis antogs af majoriteten i andra kammaren, förkastades af denna majoritets motståndare inom båda kamrarna, och icke ens den utomordentliga åtgärden med en andra riksdags sammankallande längre fram under samma år kunde då rädda försvarsfrågan från att falla. Efter ytterligare två år hade man som bekant 1873 sett sig å "intelligensens" sida nödgad så långt i eftergifter, att äfven grundskatternas ("räntans" och tiondens) afskaffande upptogs såsom ett vilkor i "kompromissen". Sedan har på grundvalen af denna "kompromiss" förts ett formligt och oafälligt köpslående om landets lifsfråga, ett betryggande försvar mot yttre våld, och om den väl knappast mindre viktiga frågan angående ett rättvisare skattesystem till undanrödjande af inhemsk våld. I denna strid har än den ena än den andra sidan trots sig för ögonblicket hafva öfvertaget, och glömske af äfven de färskaste erfarenheter hafva de resp. parterna ständigt vid dylika tillfällen låtit förleda sig att lemna ur räkningen hänsynen till det möjligen berättigade i motståndarnes kraf. Så gjorde landtmannapartiet både 1877 och 1880, så "intelligensen" 1878. Om det splittrade landtmannapartiet vid detta års riksdag torde det icke ens vara skäl att tala.

Sorgligt att säga utgör detta oresonliga trotsande på den egna maktfullkomligheten, vid hvarje tillfälle då en uppgörelse i godo möjligen eljest skulle kunnat komma till stånd, den egentligen politiska innebörden i hela landtmannapartiets historia. Det skulle också hafva varit motståndarnes historia, derest dessa under hela den långa tiden lyckats att någonsin i sammanhållningen och initiativet komma längre än till de tomma fraserna. Landtmannapartiet har åtminstone att i detta afseende åberopa sig på sitt utförligt formulerade

“anbud“ af 1878. “Intelligensen“ har intet sådant att åberopa, der den icke kan skjuta regeringen framför sig. I det fallet har den verkligen på sitt håll redligt gjort en sanning af grefve Posses ord, att initiativet oförkränkt borde lemnas åt denna senare.

Hela skilnaden ligger således deri, att landtmannapartiet under den snart tjuguariga striden gent emot motståndarnes abstrakta patriotism haft att ställa fram det berättigade krafvet på uråldriga orättvisors undanrödjande. “Intelligensen“ har nöjt sig med att än gilla, än förkasta dessa kraf. “Kompromissen“ af 1873 var frukten af ett sådant gillande, ty kompromissen tillkom som bekant ingalunda genom blott landtmannapartiets tillskyndelse. Men sedan man väl förklarat sig villig att acceptera denna öfverenskommelse, skyndade man sig att begagna det derigenom vunna andrummet till att låta utarbета det mest erkepreussiska härordningsförslag, som någonsin varit framlagdt för en svensk riksdag. Och man stannade icke dervid. Man negligerade helt enkelt den ena sidan af “kompromissen“, i det man utan vidare underlät att låta detta härordningsförslag åtföljas af något som helst förslag till grundskatternas eller de den oprivilegierade jorden i öfrigt åliggande särskilda bördornas afskrifvande. Men man var den gången mycket krigiskt stämd på aller högsta ort, och det hjälpte icke ens att sex af statsrådets ledamöter med då varande h. exc. justitiestatsministern i spetsen uttryckte sina farhågor gent emot detta ensidiga upphäfvande af den så nyligen ingångna öfverenskommelsen.

Hvilka orimligheter landtmannapartiet än sedan må hafva låtit komma sig till last, icke var detta åtminstone dess fel. Följderna af det egendomliga experimentet framträdde heller icke mindre bjerta derigenom, att h. m:t konungen precis två dagar före detta förslags slutliga behandling i kamrarne fann sig föranlåten att omkonstruera sin rådkammare i en afgjordt kompromissvänlig anda. Visserligen satt det svåra härordningsförslagets upphofsman,

statsrådet Weidenhielm kvar, men framför honom satt åter frih. De Geer och vid hans sida hrr Carlson, kompromiss-skrifvelsens kände författare, och Forssell, framtidsmannen, hvilken såsom politisk skriftställare afgjort trädte inom skrankorna för samma anordning. Tydligtvis stod emellertid saken då icke längre att hjälpa för den gången, och man får heller icke förlänka riksdagen, att den under sådana förhållanden lät den falla i ett virrvarr af olika meningar.

En synnerligen betecknande omständighet framträdde dock härvid med en klarhet, som bort mana landtmannapartiet i gemen och dess ledande män i all synnerhet till den största inbördes aktgifvenhet för framtiden. I det partiets ledamöter här delade sig mellan ett halft dussin olika förslag, röjde det nämligen redan nu den oförmåga till slutlig sammanhållning och den brist på ett gemensamt bestämmande intresse, hvilka båda svagheter äfven sedermera skulle hafva ett så menligt inflytande på utgången af partiets sträfvanden.

Grefve Posses uppträdande vid detta tillfälle är högst märkligt att iakttaga. Han hade redan 1871 lemnat alla tankar på indelningsverkets bibehållande och redan då erkänt, att "de stora truppmassor, som vår tids taktik kräfer, icke annorlunda än genom tillämpning af grundsatsen om allmän värnpligt kunna af ett litet folk åstadkommas". I samma riktning gick äfven den af landtmannapartiet och dess ledare så obetingadt omfattade kompromissen. I samma riktning gick också det bland de 13 särskilda ändringsförslagen, hvilket grefve Posse vid ifrågavarande 1875 års riksdag omfattade. Och för detta förslag talade han med både värma och öfvertygelse. Man har stundom velat framställa saken så, som om han vid detta tillfälle skulle beklagat, att "alla partiband brustit" och makten öfver landtmannapartiet i det afgörande ögonblicket glidit honom ur händerna. I sjelfva verket förhåller det sig dock så, att han i en nästan aldeles motsatt mening framhöll detta

såsom en följd af det djupt kända ansvaret, i det han nämligen bl. a. — och detta är det enda uttryck i hans tal, som i detta sammanhang kunnat afses — yttrade, att "vi alla känna frågans stora betydelse och skatta den så högt, att hvarje partigruppering inom kammaren faktiskt upphört." Och han tillade längre fram på det mest lojala sätt: "denna fråga får icke falla och den *skall* gå framåt, och på oss hvilar bördan att vi måste göra något för att vinna detta mål. Den ställning, riksdagen intager till denna fråga, betingas, efter min tanke, af innehållet uti 1873 års skrifvelse, hvari riksdagen begärt försvarets ordnande med tillämpning af allmän värnpligt."

Det förslag, hvilket vid detta tillfälle omfattades af så väl greve Posse som ock af åtskillige andre bland landtmannapartiets mest framstående män, hrr Key, Ola Andersson, Sven Nilsson i Österslöf och hans namne i Efveröd m. fl., och hvilket först var framställt af hr Ola Jönsson i Kungshult, sammanföll också i militäriskt. afseende hufvudsakligen med det förkastade k. förslaget. Det endast suplerar detta med att äfven påminna om tillvaron af det andra momentet i den två år tidigare träffade öfverenskommelsen, det moment nämligen, som talade om grundskatternas och indelningsverkets afskaffande, och hvilket alldeles lemnats ur räkningen.

Händelserna vid 1875 års riksdag hade visat, hvad en snar framtid äfven, i än vidsträcktare mån, skulle komma att bekräfta, att nämligen landtmannapartiet såsom helhet saknade de verkligt politiska förutsättningarna för en fastare sammanhållning i det slutliga afgörandets stund. Partiets ledamöter hade, som ofvan nämnts, gått några hit och några dit och delat sig mellan icke mindre än sju af de tretton framställda ändringsförslagen, så att resultatet blef en öfvervägande majoritet för det af hr Toll framlagda förslaget om ett stamsystem med härens aflöning "på tidsenligt sätt, sedan rustnings- och roteringsbesvären i sammanhang med grundskatterna blifvit afskaffade". Det har

många gånger antydts — och ganska troligt är äfven, att dessa antydningar icke varit ogrundade — antydts, att denna splittring inom landtmannapartiet vid 1875 års riksdag skulle varit orsaken till att grefve Posse följande året mer än gerna antog det honom då gjorda erbjudandet af talmansplatsen i kammaren. Här behöfde han icke längre se sig utsatt för att midt under hetaste striden öfvergifvas af vare sig den ena eller andra tillfälliga utbrytningen af sitt parti, under det hans inflytande på ärendenas gång därför heller icke behöfde blifva mindre än förut, snarare tvärt om. I hvilken utsträckning han bakom riksdagskulisserna gjort detta inflytande gällande, blir emellertid alltid svårt att närmare bestämma.

Första gången "de stora frågorna" härefter komma under kamrarnes ompröfning är vid 1877 års riksdag. För andra gången hade regeringen begått det felet att vilja försöka tumma "kompromissen". Frih. De Geer kunde naturligtvis icke vara hågad att härutinnan gå lika ogeneradt till väga som upphofsmännen till 1875 års stora förslag. Det var nu också endast fråga om "partiela" reformer och "försvarets gradvisa utveckling genom flere eller färre(?) skeden", som det något sväfvande heter i statsrådet Weidenhielms anförande till statsrådsprotokollet. Emellertid ansåg man sig samtidigt böra hålla fast vid det gamla indelningsverket, ända till dess försvaret kunde stå fullfärdigt utbildadt på den allmänna värnpligtens grund, lika som man också i fråga om grundskatternas afskaffande ville inskränka sig till att i början utlofva en afskrifning för en gång af 15 procent, under det man i fråga om den nya härordningen betonade såsom "maktpåliggande", *att det första utvecklingsskedet redan i och för sig innebure ett väsentligt ökande af våra stridskrafter*. Stora anspråk å ena sidan, halfva löften utan betryggande garantier för framtida fortsättning å den andra, sådant var hufvudsakliga innehållet af detta nya lösningsförslag. Man kan då heller icke lägga landtmannapartiet allt för mycket till last, att det lät detta förslag dela sina

föregångares snöpliga öde. Regeringen hade sjelf uttryckligen accepterat kompromissen, och frih. De Geer, som 1877 åter var statsminister, hade ju sjelf till och med hjälpt till att både uppsätta och genomdrifva den, och ändock sökte man nu att de facto kringgå den. Detta måste naturligt nog väcka allt utom angenäma känslor hos landtmannapartiet och ingifva dess ledande män den föreställningen, att den då varande regeringens famlande politik omöjligen kunde vara egnad att leda frågorna till deras en gång afstalade fullständiga lösning. Huru vida grefve Posse härvid på något mera direkt sätt använde sin maktställning såsom partiledare och talman till att påskynda regeringsförslagets fall, känna vi dock icke. Sjelf har han under försvarsdebatten i första kammaren vid detta års riksdag högtidligen försäkrat, att detta icke varit förhållandet, och hans ord må väl i detta afseende få gälla vid sidan af hans motståndares.

Emellertid må man icke förundra sig öfver om vid alla dessa omgångar så väl hos landtmannapartiet som hos grefve Posse personligen tanken på att sjelf taga ärendenas ledning om hand skulle börjat att allt mera göra sig gällande. Hr Key hade under debatten försäkrat landtmannapartiet vara villigt att ingå på en utsträckning till 90 dagar i det värnpligtiga manskapets öfningstid och sagt partiet till och med vara så ifrigt att få denna sak afgjord, att det gerna skulle underkasta sig obehaget af en urtima riksdag fram på hösten. Någon sådan kom dock icke till stånd, men i stället sammanträdde partiets förtroendemän som bekant under loppet af sommaren i hufvudstaden och utarbetade genomgående förslag till så väl försvars- som skattefrågornas lösning på grundvalen af 1873 års öfverenskommelse. Grefve Posse deltog icke personligen i dessa förhandlingar, hvilka leddes af hrr Key och Mankell.

Kom så 1878 års riksdag och med den äfven landtmannapartiets med spänd väntan motsedda förslag. I politiskt afseende var denna riksdag kanske den märkligaste,

som dittills förekommit efter 1865. I vår svenska riksdags-historia får den sin betydelse genom de många märkliga uttalanden, som då med en dittills aldrig hörd öppenhet från båda sidor fälles om hela den nyare politiska ställningen, och i landtmannapartiets historia står den särskildt utmärkt som den korta glansperiod, under hvilken partiet verkligen positivt bjöd till att använda sin maktställning för en lycklig lösning af landets allt för länge och till intet gagn debatterade stora lifsfrågor.

Bekant är huru regeringen höll före, att "ytterligare meningsbrytningar syntes oundvikliga", innan det stora målet kunde vinnas, och att hon endast med stor tvekan såg ett försök härutinnan redan nu göras, och det dertill från riksdagens egen sida. Kanske skulle hon dock kunnat för-måås att låta denna sin tvekan fara, då hennes förste man ju vid de slutliga debatternas början endast förbehöll henne fria händer att sedermera handla efter sig företeende om-ständigheter. Men det tyckes verkligen, som om ett oblidt öde ständigt skulle hvila öfver dessa frågor och till men för hela vårt offentliga lif ständigt omöjliggöra deras lösning. Så begingo landtmannapartiet och dess förtroendemän nu också det felet att lemna en och annan lucka i sitt förslag, hvilka brister med stor begärlighet nyttjades af motståndarne för att rifva ner hela förslaget och åter lägga afgörandet välbehållet och oförkränkt i regeringens säkra händer. Särskildt var det ju frågan om stamtruppens bildande och det ej nog klart formulerade förslaget om suplementärlottningen, som härvid lemnade motståndarne till skattereformen en välkommen anledning att utan den ringaste eftergift mot-sätta sig hela den stora planen, hvilken kanske ändock hade förtjent ett något bättre öde.

Under frågans behandling i kamrärne är det emellertid denna gång särskildt en omständighet man bör lägga märke till. Det är det sätt, hvarpå försvars- och skattefrågornas sammankoppling omtalas och kommenteras. Landtmannapartiet, som i denna sammankoppling ända till den

allra senaste tiden sett enda möjligheten för att få skatte-reformen genomförd, höll naturligtvis fortfarande fast vid 1873 års kompromiss. Men lika som man förut under väntans långa tid hunnit samla mod till att sätta anspråken på grundskatternas afskrifvande i stället för den mindre fordringsfulla anhållan om deras aflösning, så hade man också nu under en fåfång väntan på det fulla genomförandet af 1873 års kompromiss kommit derhän, att man öppet satte skattefrågan i vikt och betydelse framför härordningsfrågan. Grefve Posse lät till och med vid riksdagens öppnande detta uppfattningssätt helt tydligt höras inför sjelfva tronen, och i friskt minne är ännu den uppståndelse, som deraf uppkom. Från den motsatta sidan tvekade man emellertid heller icke att afsvärja sig kompromissen och allt dess väsen, detta till och med så kraftigt, att det blef till en formlig *exorcismus diaboli*, som hr Treffenberg sedan skämtsamt kallade processen.

Tydligt var då också, att man skulle få höra det gamla talet om huru som kompromissen nu vore ohjelpigen upprifven, än en gång förnyas, lika som det skett efter både 1875 och 1877. Egendomligt nog har det dock alltid händt sig så, att de, som vid alla dessa olika tillfällen förkunnat kompromissens död, sedan ett eller annat år efteråt gerna medgifvit dess fortfarande lifaktighet, blott för nöjet att ännu en gång få förkunna dess afsomnande. Så har det äfven sedermera visat sig, att kompromissen förmådde öfverleva äfven den hårda stöt den fick vid 1878 års riksdag.

Sedan försöken med "de partiela reformerna" vid 1880 års riksdag ännu en gång visat sig ohållbara samt det nya riksdagsskickets skapare och kompromissens tillskyndare frih. De Geer till följd deraf funnit sig föranlåten att definitivt resignera, gjordes ju nämligen under grefve Posses egna auspicier det första fullt genomförda försöket med en tillämpning af detta mycket omtalade fördrag, ett första försök, som enligt alla tecken att döma äfven blir det sista. Med grefve Posse trädde landtmannapartiet faktiskt till makten,

och ingen skall kunna förneka, att han ju icke också fullt lojalt bjöd till att realisera alla dess önskingar. Hans bekanta anförande till statsrådsprotokollet knappast sex veckor efter hans öfvertagande af statsministers-embetet är endast en ny följdriktig utveckling af kompromissens både anda och bokstaf, och de "parlamentariska" komitéer han samtidigt nedsatte med kanske större hänsyn till partiets önskingar än utsigt till de viktiga frågornas, och särskildt arméfrågans, allt igenom sakkunniga pröfning, visade ju, att han var färdig att i allt ställa sig partiets program till efterrättelse. Hvad det slutliga resultatet häraf blef vid innevarande års riksdag, är mer än väl bekant.

Landtmannapartiet har allt sedan sin tillkomst fått uppbära många och hårda tillvitelser, äfven der det för vanliga ögon kunnat synas, som om det handlat med en viss grad af berättigande. Men icke ens partiets ifrigaste beundrare torde nu mera, åtminstone om de vilja döma med något sken af opartiskhet, kunna säga annat, än att partiet handlade minst sagdt obetänksamt och kortsynt, då det i år, nära att nå sina önskingars mål, spände bågen så högt, att den brast.

Grefve Posses kabinett, vår första parlamentariska ministère, bildad af landtmannapartiets skapare och mång-åriga ledare samt i sig upptagande för partiets stora grundsats så obetingadt nitälskande män som de nye cheferne för finans- och ecklesiastikdepartementen, detta kabinett var ovilkorligen en stor triumf för den kammar-majoritet, som så länge varit hänvisad till att i trots af sitt flertal spela oppositionens rol. Man får också ursäktas den, om den, berusad af framgången, missbrukar den vunna maktställningen. Detta är under alla förhållanden ett stort fel, men ett fel, som också i de flesta fall straffar sig sjelft. Så gick det äfven här. Hade landtmannapartiet varit ett verkliga politiskt parti och icke blott en af någorlunda likartade ekonomiska intressen sammanhållen meningsflock, skulle det också vid detta års riksdag hafva handlat på

ett helt annat. Det skulle då först och främst hafva kommit ihåg, att intressena, hur pass berättigade de än i och för sig sjelfva kunna vara, dock icke äro nog för att vinna seger. Härtill fordras äfven något af grundsatser och konsekvens, hvarförutan all sammanhållning på längden blir otänkbar. Partiet borde då framför allt haft i minnet den vackra sanning, som låg i hr Keys en gång så tillitsfullt fälda yttrande: moderation är makt. Det borde vidare icke glömt sina löften från 1878 och t. ex. sökt att nedsätta de 90 dagarnes öfningstid till endast 60, åtskilliga andra afprutningsförsök på regeringens och särskilda utskottets organisationsförslag icke att förtiga. Och för att styrka sig till denna svåra eftergift, om den nu skulle vara så svår, hade andra kammarens majoritet ju endast behöft påminna sig, huru den vid ett föregående tillfälle, då försvarsfrågan var före, jublade sitt oinskränkta instämmande, när en lika hängifven som oegennyttig målsman för partiets sträfvanden stolt försäkrade: vår heder är engagerad i denna sak! Det hade kanske nu kunnat vara på sin plats att inlösa den panten.

Detta var partiet emellertid icke hågadt för. Det bevingade talet om att följa sin förste man till dörren tog landtmannapartiet så alldeles efter orden, att det skyndade sig att göra helt om, så snart denne förste man väl hunnit öppna dörren i tydligt angifven afsigt att innanför densamma endast uträtta partiets egna ärenden. Med en stoicism, som från motståndarnes sida utsatte honom för mycket förlöjligande, tålde grefve Posse under sin treåriga embetsförvaltning, att hans egen majoritet gång efter annan lemnade honom i sticket samt till och med i åtskilliga fall behandlade honom fullt ut lika oppositionellt, som han sjelf i spetsen för samma majoritet förut behandlat andra för partiet fullkomligt främmande ministärer. Anledningen till att han fördrog detta, kan ej hafva varit någon annan än den, att han hade blicken oafslätligt fäst på det stora mål, till hvars uppnående han under så många år oförtrutet

sökt leda partiet och händelserna. Men när så landtmannapartiet i sista stunden visade, att det för detta mål ville göra ingenting, eller så godt som ingenting, då visade han också, att han aldrig tänkt sig till att blifva en lekdocka i partiets händer, och så trädde han stolt tillbaka utan allt vidare onödigt ordande.

Och hvad har nu landtmannapartiet vunnit med denna sin opolitiska envishet att icke vilja stå vid sitt gamla anbud, när det gälde att uppgöra det länge aftalade köpet? Mindre än intet! Det har redan sett flere af sina bäste män draga sig tillbaka från skådeplatsen, och de i höst företagna valen till första kammaren hafva äfven visat, att partiets förr ofta med framgång följda traditioner nu äfven på det hållet förlorat all afgörande verkan. Och slutligen skall partiet äfven hädanefter se opinionen i landet allt mera vända sig mot detsamma, mera till och med än hvad hittills varit förhållandet. Försvarsfrågans vikt är dock i grunden icke blott ett tomt tal, fast Sveriges unga folkrepresentation nu i tjugo år onödigtvis talat om hvad Finlands ständer för icke så länge sedan bragte till fullt ordnad afgörande på mindre än halfva det antalet veckor. Herrar neutralitetsvänner må prata än så mycket, så torde ändock icke åtminstone vår totala maktlöshet kunna skydda oss undan att blifva indragna i händelsernas hvirvel, när en gång svårare europeiska förvecklingar komma att uppröra vår verldsdel. Här i landet borde man heller icke hafva glömt, att ännu icke en mansålder förflutit, efter det Sverige senast stod färdigt att fördragsenligt ingripa i ett bland de politiskt betydelsefullaste krig, som detta århundradet sett utkämpas. Till något dylikt kunna vi väl tänkas blifva tvingade ännu en gång, och då skola vi kanske till följd af gagnlösa partistrider få det uppbyggliga skådespelet att se vårt folk, oförmöget till sjelfförvar, som en lekball i andra makters händer.

Det låter också mycket väl tänka sig, att den opriviligierade jordegareklassen under sådana förhållanden icke

på mycket länge ännu får se sina önsknings om en skatteutjemkning uppfyllda. Visserligen anser man sig nu tills vidare själfbelåtet kunna tala om att nu skall skattereformen lättare kunna lösas utan påhängen af en besvärlig arméorganisation. Men man glömmar, att dermed är också denna fråga satt tillbaka på samma ståndpunkt som före 1873. Tio års arbete och slitningar hafva då förgäfvats gått förbi, och lika som landtmannapartiet ständigt hållit fram skattefrågans lösning såsom ett vilkor för härorganisationen, så skall man nog också på den andra sidan veta att förhindra skattereformen, derest icke med detsamma ett fullt tidsenligt försvar kan vinnas. Men ganska möjligt är också, att både det ena och det andra kommer att dröja. Åtskilliga tecken tyckas också gifva vid handen, att man litet hvarstades ute i landet hunnit tröttna på det ändlösa och onyttiga pratet och icke längre synnerligen intresserar sig för "de stora frågorna". Dermed skall fältet också ligga öppet för alla dem, som i grunden ingenting alls vilja reformera och hvilka blicka tillbaka på 1877 års partiella reformer endast såsom en förevändning för att slippa göra något och därför att de veta dessa partiella ändringar aldrig skola kunna vinna anklag hvarken på den ena sidan eller på den andra.

* * *

Efter den oeffterättliga hållning landtmannapartiet i afgörandets stund låtit komma sig till last och den snöpliga utgång de stora frågorna fått i riksdagen var det från grefve Posses sida ett fullt exakt steg, då han förklarade sig vilja lemna händelsernas ledning i andra händer och själf afträda från sin ansvarsfulla plats såsom konseljens chef. Det hade endast varit att önska, det grefve Posses kolleger, som han förmodligen väntade och förestälde sig, i afgörandets stund visat något större fasthet och beslutamhet samt vidhållit den en gång ingifna samfälda afskedsansökan, till dess åtminstone en mera bestämd omkonstru-

ering af ministären hunnit företagas. Man skulle då sluppet ifrån detta fast löjliga interimstillsstånd, under hvilket man ser hela grefve Posses kabinett, deri inbegripen den finansminister, som kontrasignerade den kungl. propositionen om grundskatternas afskrifvande, sitta qvar under presidium af en man, som sjelf så väsentligt bidrog till att framkalla kabinettets afskedsansökan. Så har dock nu skett, och grefve Posse fick afgå ensam.

Han gick ifrån makten lika lojalt, som han förut under tre år utöfvat den. Och om han misslyckades i sina sträfvan den, var det icke därför, att han ej sjelf blifvit dem trogen, utan snarare därför att han hos sin omgifning förutsatte en större politisk klokhet än hvad denna var mäktig af. Grefve Posses frejdade företrädare nedskref en gång en maxim om den moderna styrelsekonsten, i hvilken han yttrade: för att styra i vår tid, måste man styra det allmänna tänkesättet, men för att styra detta, måste man känna det. Detta är en sanning, som grefve Posse kanske väl mycket förbisåg, då han stod utanför sin majoritet med uppgift att ändock leda densamma. Han har tydligen från första stunden sett sakerna endast i stort, sett skatte-reformen som en historisk konsekvens af det nya representationsskicket och hållit blicken oafslått fäst på det stora målet, som var denna reforms genomdrifvande. Under tiden trodde han förmodligen, att hela hans parti skulle fatta reformen efter samma måttstock som han sjelf, och förbisåg dervid, att intressena inom detta parti kunde blifva klokheten öfvermäktiga. När så emellertid skedde och den landtmannapartistiske konseljpresidenten samtidigt såg sig i afgörandets stund allt starkare ansatt af denna andra opinion, som bestämdt motsatte sig skatteafskrifningen och hvars styrka han måhända äfven väl mycket underskattat, då var det ej underligt om han fann sig föranlåten att med detsamma också gifva spelet förloradt.

Detta gjorde han också som sagdt på ett synnerligen lojalt sätt. När han såg det uppgifna syftet med sitt öfver-

tagande af makten, hvilket var förverkligandet af 1878 års program, icke möjligt att uppnå i den ordning han tänkt sig, skyndade han också genast att lemna makten ifrån sig.

Man har mycket talat om huruvida vi med det nya riksdagsskicket skulle anses äfven hafva fått ett s. k. parlamentariskt styrelsesätt. Namnet gör nu i allmänhet ingenting till saken, men åtskilliga tecken synas dock antyda, att meningen en gång varit det vi verkligen skulle erhålla äfven sjelfva saken. Den nya riksdagsordningen var ju tillskuren efter rent parlamentariska mönster, hvarvid man särskildt har att lägga märke till sådana omständigheter som konungens upplösningsrätt och rätten för statsrådets ledamöter att taga plats i riksdagens kamrar o. s. v. Vi hafva redan anfört ett yttrande af frih. De Geer i motiven till 1863 års representationsförslag, hvilket yttrande tyckes peka temligen nära på en underhus-parlamentarism, och redan vid kamrarnes första sammanträdande skyndade han ju också att undervisa dem om formerna för interpellationsrättens ulöfvande, hvilket väl likaledes får anses häntyda på parlamentariska tendenser. Också förvara ju riksdagsprotokollen från den tiden ett anmärkningsvärdt yttrande af en man, hvars stora auktoritet ingen af parlamentarismens nu varande motståndare väl då ännu skulle velat ens sätta i fråga. Under dechargedebatten vid 1867 års riksdag visade nämligen grefve Henning Hamilton, att den nya ordningen nödvändigtvis måste leda antingen till ett parlamentariskt styrelsesätt eller också till ett styrande parlament, i hvilket fall det förra naturligtvis alltid är att föredraga.

Huru det nu än härmed sedermera må hafva gestaltat sig, är det dock visst, att grefve Posses afträdande från makten omedelbart efter de stora frågornas fall var ett fullkomligt parlamentariskt steg. Han var den förste minister i vårt land, som trädte till styret med ett fullt formuleradt och öppet tillkännagifvet program och sökande sitt stöd i en för handen varande majoritet; genom att afträda i samma stund de stora frågorna, för hvilkas lösning han

åtagit sig det ansvarsfulla uppdraget, visade sig omöjliga att lösa på grundvalen af då rådande förhållanden, har han äfven gifvit kommande ministrar ett föredöme, hvilket de kunde hafva godt af att följa. Skada endast, att detta system så ohjelpigen ridikyliserades af den kombination, som följde omedelbart efter vår första parlamentariska ministère.

Sedan förestående anteckningar redan voro nedskrifna och till största delen äfven färdigtryckta, meddelar Posttidningen den 5 oktober på aftonen en underrättelse, som var egnad att väcka mycken öfverraskning, åtminstone på de håll, der man icke hade haft någon som helst kännedom om hvad som redan mot slutet af årets riksdag förhandlades inom vissa kretsar. Grefve Arvid Posse hade nämligen i den samma dag hållna konseljen blifvit utnämnd till president i kammarrätten. Detta den snart 64-årige statsmannens återinträde på tjänstebanan, från hvilken han redan för mer än tretio år sedan tog afsked, skulle kunna synas oförklarligt, om man häri endast såge ett grefve Posses slutliga uppgående i den byråkrati, hvars verkliga eller förmenta öfvergrepp han sjelf så energiskt bekämpat. I så fall skulle detta helt visst vara ett det mest snöpliga slut på hans långvariga deltagande i det offentliga lifvets kamp och strid. Vi tro dock, att saken äfven kan tänkas hafva en annan och med grefve Posses hela skaplynne mera öfverensstämmande förklaringsgrund. Man bör nämligen icke förbise, att kammarrätten är det embetsverk, som näst statsrevisionen hos sig förenar hela den högsta kontrollerande myndigheten öfver hela den svenska embetsförvaltningen. Till följd häraf är den också, eller kan åtminstone vara den allra säkraste motvigten mot ett ensidigt formalistiskt och godtyckligt embetsmannavälde. Kanske är det den uppgiften detta verk nu går att fylla under grefve Posses ledning.

Intryck och studier i Frankrike sommaren 1883.

Af J. Rev.....

1.

Nationalfesten och "royauténs imposanta emblemer".

Vår tid är ju bland annat, så att säga, "specialisternas". Den som skrifer dessa rader smickrar sig ock med att vara en smula specialist, nämligen i fråga om hofven och deras annaler. Såsom medarbetare i så väl "Svenska hofvet" som "Europas hof" har han under årens lopp lyckats anskaffa åtskilliga materialier, genom hvilka vissa nya perspektiv öppnat sig. Tillsammans med dessa arbetens utgifvare har han ock under sistlidne sommar företagit en utländsk studieresa, hvilken, enligt hvad vi båda hoppas, skall visa sig fruktbärande, äfven om hofdagern här och der icke visar sig helt och hållet rosenfärgad. För att tydliggöra meningen, må det tillåtas att anföra en anekdot.

Det hände för någon tid sedan, att en läsare af "Svenska hofvet och aristokratien" mot slutet af femte bandet tyckte sig finna, enligt skriftligt meddelande till utgifvaren, att detta verk lände mindre till hofvets berömmelse, än hvad han ursprungligen tänkt sig. Denna upptäckt omtalade jag för en af mina vänner — ledamot af k. Nordstjerneorden, men likväl en alldeles fördomsfri man — hvilken i sin ordning då för mig berättade en tilldragelse, som kanske icke saknar tillämplighet på förevarande fall. Då han en gång i sin ungdom besökte det gamle kongens Kjöbenhavn, hade han vid sin sida i teatersalongen en prost ifrån Skåne, som

jemte honom den aftonen fick både se och höra en af Oehenschlägers mest storslagna tragedier. Mot slutet af sista akten uppgick för prosten, som vi ju kunna kalla X., ett ljus och han ubrast: ”*Jag tror det är vers!*” — Detta hade han icke märkt förut.

Äfven i ”Europas hof“ kan det ju möjligtvis komma att finnas ett och annat, som icke talar till fördel för konungadömet med Guds nåde, men vi kunna ju hoppas att det blir äfven der omärkligt åtminstone till slutet af det band, som är afsedt att innehålla åtskilligt just ifrån Frankrike, beroende på utgifvarens och min i sommar företagna studieresa.

Hvad nu här i ”Dagens krönika“ framlägges, är ingenting annat än några reflexioner från palatsbesök och några ”Lesefruchte“ från *Quartier latin*. Det intresserade mig nämligen att taga någon kännedom om äfven sistnämnda trakt och jag påträffade der särskildt några literära rariteter, som jag fåfångt sökte i det moderna Paris.

* * *

Det var på morgonen den 14 juli. Den förnåma verldens literära clown, tidningen ”Figaro“, hade tillfälligtvis kommit mig för ögonen. Jag fick läsa, att den då omedelbart stundande festen var ingenting annat än en glorifiering af våldsbragder, och derpå slog artikelförfattaren några humoristiska kullerbyttor, egnade att framkalla alla reaktionäras förtjusning. Det oaktadt kunde jag för min ringa del icke finna de högtidligheter, som följde i Paris och i dess omgifningar, det minsta grand löjeväckande. Jag såg invigningen af republikens staty, och låt vara att åtskilliga af de ”stater och corpser“, som dervid närvaro, befunnos i och för sig föga ståtliga, så borde dock hela skådespelet ingifva hvarje tänkande åskådare en känsla af allt annat än ringaktning. Jag såg vidare den stora revyn på Longchamps, och jag kunde omöjligt — därför att den var republikansk — finna den mera fördömlig än andra militärrevyer. Det var, tyckte jag, en ögonfägnad, liksom andra

parader på hvilka solen lyser. Att ingen kejsare syntes till, icke heller någon kung och icke ens någon prins, det gjorde egentligen icke revyn mindre vacker. På aftonen glänste ock industripalatset på Trocadero i ett sken, kanske lika klart som hvad kejsarborgen Tuillerierna någonsin kastat omkring sig.

För att komma under fund med hvad den 14 juli egentligen betydde, beslöt jag dagen derefter att företaga en utflykt till Versailles och studera "royauténs imposanta emblemer". Några mera sällsynta kuriosas från en antiqvarkisk bokhandel i Quartier latin kommo mig, som ofvan antydt, väl till pass i egenskap af ledsagare, då min mening var att i andanom få skåda några af de personligheter, som lefvat och haft sin varelse i de magnifika salarne.

Ett monument är i sjelfva verket liktydigt med ett poem. Under medeltiden uppstego generationernas böner till himlen i form af götiska tempel. Under fyra århundraden inskref sig katolicismen på jordens yta i jättelika bokstäfver, och från Canterbury till Nürnberg se vi denna kult lysa i arkitektoniska minnesmärken, som tyckas trotsa tiden och förgängelsen.

Men när industrien gifvit borgarena medel att befria sig från feodalismens ok, när industrien utsått i verlden de första frön till den nyare statsläran, då ville friheten i sin ordning bygga tempel och uttrycka sin princip på detta beundransvärda språk, hvaraf religionen dittills ensam betjenat sig. Man fick då se Flandern, hvars handelsstäder gäfvo signalen till frigörelsen, pryda sig med *hôtels-de-ville*. Gand, Ypres, Louvain uppförde nya bygnader, som icke behöfde afundas kyrkorna någonting.

Under den europeiska kamp, som derpå uppstod, då nationaliteterna började röra på sig, kom turen till konungarne att låta arkitekturen uttrycka deras välde och fixera deras hågkomst. Arkitekturen, som småningom skrifvit religiösa poem och demokratiska poem, skref nu konungliga poem; efter kyrkorna och stadshusen kommo sålunda pa-

latsen, en ny formel för en ny epok, hvilken franska revolutionen omsider afslöt.

Låt oss icke stanna vid den ända till trivialitet upprepede satsen, att Versailles är uttrycket för monarkien, sådan Ludvig XIV tänkte sig densamma. Versailles är ett slags epos öfver sjuttonde seklet. Hvilken bok skulle någonsin på ett mera lysande och mera fullständigt sätt kunna teckna ett tidevarfs förlopp och innehåll? Hvilka ärorika bedrifter äro icke inskrifna i detta palats! Hvilka mysterier äro icke der afhöljda! Hjeltedater och familjelif blandas vid hvarje steg; bakom dessa murar, vid slutet af dessa stora gallerier, vägg om vägg med dessa våningar, fulla af kungligt majestät, fins det små vrår och hemliga passager, som uppenbara tusentals näpna historier. Detta palats har två röster: det omtalar både de mest allvarliga och de mest frivola saker; det är djupt som Tacitus och indiskret som Suetonius. Dessa golfviljor ha om hvart annat trampats af konungar, skalder, ministrar, hofmän, biktfäder, mätresser, drottningar utan makt och drottningar med alltför mycken makt, ambassadörer, segrande eller besegrade generaler, abbéer — denna skara har här under två århundraden vandrat fram och åter, gifvit fritt lopp åt sina passioner och fantasier.

Under de två sekel, som franska monarkien var absolut, hände ingenting som icke hade sin orsak eller sitt eko i Versailles. Hela den nyare politiken har utvecklats sig i detta palats; alla kanonskott, som man lossade i Flandern, i Tyskland och i Spanien, gäfvos genljud der. Richelieu, som öppnar raden af monarkiens statsmän, har passerat fram här; Necker, som afslutar den, likaså. Under ett århundrade är det åt Versailles, som franska literaturen har skänkt sin hyllning; under ett annat århundrade är det mot Versailles, som den aflossat alla sina pilar. Den franska literaturhistorien är skriven på dessa murar, från Molière till Beaumarchais. Den franska konsten har i Versailles skapat de skolor, hvilkas inflytande sträckt sig ända till

våra dagar. Men icke endast Frankrike församlades i Versailles; främmande nationer ditsände oupphörligt representanter; europeiska celebriteter kommo för att der aflägga sitt besök, och från Asiens aflägsnaste trakter infunno sig sändebud med vördnadsbetygelser åt den konung, som åstadkommit någonting jemnbördigt med orientens ståt och despotism.

Versailles' historia är civilisationens historia under de två förra seklen. Om man ställer sig på balkongen i Versailles, kan man betrakta världen från höjden af Ludvig XIV:s tron.

Men revolutionen har börjat en ny era och öppnat nya perspektiv. Det är icke längre från Versailles, utan från Paris, man bör betrakta världen. Låt reaktionärerna håna begreppen *liberté, égalité, fraternité* — såsom skedde senast den 14 sistl. juli i deras parisiska organ och med en svag efterklang äfven här och der i nordens — dessa begrepp äro likväl odödliga och skola småningom eröfra världen. Den stora revolutionens verkningar gå långsamt, men de gå säkert.

Just med fasthållande af dessa synpunkter är det särskildt intressant att blicka tillbaka en smula på Versailles' historia i en eller annan enskildhet. Två frågor framställa sig härvid osökt: *Huru uppkom detta slott med all sin fabelaktiga glans? Och huru gick det i sitt nedan?*

Sent en afton, efter en ståtlig hoffest, promenerade Ludvig XIV med sin förste stallmästare i parken vid Fontainebleau. Han hade sett fyra hoffröknar styra kosan till en bosquet; han följde dem och gömde sig bakom ett träd, hvarifrån han icke kunde se de unga damerna, men väl höra deras konversation. De samspråkade om den präktiga ballett, de nyss åskådat, och uttalade sin beundran för de herrar som dansat. En föredrog markis d'Alincourt, en annan hr Armagnac, en tredje hr de Guiche; man talade om alla med undantag af konungen. Af de fyra damerna fans det en, som ingenting sagt; de andra envisades att också

få höra hennes omdöme. "Ack" — sade hon och lät en suck undfalla sig — "är det väl möjligt att se dessa män, när de äro i närheten af konungen?" — "Man måste alltså vara kung, för att behaga dig," utbrusto de andra? — "Nej," svarade hon, "kronan gifver icke något nytt behag åt hans person; den förminskar till och med vådan: han skulle vara alltför farlig, om han icke vore kung!" Ludvig visade sig icke, men hela natten hörde han ljudet af denna röst, som gifvit honom priset framför alla de andra. Följande dag skyndade han sig till sin svägerska, Henriette, hertiginna af Orléans, till hvilken han stått i ett ömt förhållande. Bland de uppvaktande unga flickorna fick han nu se ett så ädelt och intressant anlete, att han blott önskade att i förening dermed äfven få påträffa rösten från föregående afton. Så blef äfven fallet, till hans obeskrifliga förtjusning. Denna unga flicka bar namnen Louise-Françoise de la Beaume Leblanc de La Vallière.

Vi hafva icke för afsigt att skrifva mademoiselle de la Vallières biografi. Våra läsare veta kanske, eller kunna lätt förskaffa sig kännedom derom, att hon icke var en af dessa fulländade skönheter hvilka man kan beundra utan att älska; hon hade vacker hy, ljust hår, ett intagande småleende, blå ögon och en blick på samma gång så ljuf och så anspråkslös, att hon vann på en gång kärlek och aktning. Dessa egenskaper voro förenade med små lyten, som gäfvo någonting särskildt pikant åt hennes behag: till växten var hon under medelmåttan, hon haltade något och hon hade stor mun. På hufvudets vägnar var hon förträffligt utrustad, till sitt väsen öppen och okonstlad.

Sådan var den qvinna, som upptog Ludvig XIV:s tankar under de bästa åren af hans lif — han hade långt ifrån alltid så god smak! Det var för hennes skull han förvandlade Versailles till ett fépalats, och hon blef själen i de festligheter, om hvilka ryktet utgick öfver verlden. Ludvig dröjde ej att förklara henne sin kärlek. Nära att gifva vika, uppbjöd hon dock först sina krafter och flydde till ett klo-

ster i Chaillot. Konungen reste efter, begärde att få tala med henne och utbrast: "Ni bekymrar er bra litet om dem som älska er!" La Vallière svarade blott med sina tårar, konungen förde henne i triumf från fristaden och bad drottningen hädanefter betrakta henne såsom en flicka hvilken för honom var dyrbarare än lifvet. "Ja", svarade Henriette med den ironi, som svartsjukan ingaf henne, "jag skall behandla henne "comme une fille à vous".

Mademoiselle de La Vallière presiderade under Ludvig XIV:s mest lysande period, då han under freden tvungit sjelfva påfven att ödmjuka sig inför hans person, och då Europa darrade vid ljudet af hans krigstrumpeter. Men då hon skänkte konungen det tredje barnet i ordningen (grefven af Vermandois) voro hennes behag förstörda. Konungen vände sig nu till en ny tjuserska, och bemötte Mademoiselle de La Vallière med denna kalla grymhet, hvarpå man i hans lefnad finner flera andra exempel. I slottet fans en liten spansk hund, som var känd under namnet *Malice*; då konungen en dag gick igenom La Vallières våning, för att komma in i Madame Montespans, tog han hunden och kastade den åt sin f. d. favorit med orden: "Se här, Madame, detta är ert sällskap!" Och utan att tillägga ett enda ord gick han nu in till Madame de Montespans, som väntade honom.

Vi komma nu till frågan nr 2: om dekadansen.

Ludvig XIV tog sig det orådet före att kasta i Bastiljen dem, som röjde Versailles' mysterier, och hans tillvägagående manade senare monarker till efterföljd. Konungens förhållande till La Vallière blef för allmänheten bekant genom den tappre grefve Bussy-Rabutin, som då krigslarmet slutat fördref tiden med att skrifva "anecdotes amoureuses". Med en soldats oförskräckthet afslöjade han hofvets hemligaste galanterier, i sin "*Histoire amoureuse des Gaules*". Hans honorarium blef Bastiljen.

Dit kom med tiden ock, för näsvisheter om de högt uppsatte, en viss hr Arouet, ung och oberömd. Någon tid

derefter fick han såsom *M. Voltaire*, tillträde till Versailles, utrustad med titeln af "gentilhomme de la chambre". Men den store konungens skugga borde suckat vid anblicken af denne skämtare, hvilken icke, som Molière, nöjde sig med att utskratta adeln, utan öppet tog parti mot alla mänskliga och guddomliga makter, inhöljande dem i sarkasmer. Äfven Ludvig XV kunde, oakadt de löften han gifvit madame Pompadour, icke afhålla sig från att visa köld mot detta nya slags hofman. Man berättar att när hofvet aflägsnade sig efter balletten "Trajanus", skall Voltaire, som var författare deraf, hafva sagt: "Nå väl! Är Trajanus nöjd?" Konungen svarade honom då blott med ett högdraget småleende.

Madame Pompadour var emellertid outtröttlig i böner, att konungen skulle gifva Voltaire någon särskild hedersbevisning. Då hon ytterligare återkom till ämnet, svarade h. maj:t: "Jag har behandlat honom lika så väl, som Ludvig XIV behandlade Racine och Boileau; jag har gifvit honom titel af gentilhomme och jag har gifvit honom pension. Det är icke mitt fel, att han har anspråk på att bli kammarherre, att få ett kors och supera med en konung. Det är icke bruket i Frankrike, och eftersom det härstädes finnes flere skönandar och flere stora herrar än i Preussen, skulle jag behöfva ett bra stort bord för att hopsamla dem alla. Och dervid började han räkna på fingrarne: *Maupertuis, Fontenelle, Lamotte, Voltaire, Piron, Destouches, Montesquieu* — — *alla dessa skulle dinera eller supera med mig!*" — Några år derefter hade dessa makter — som Ludvig XV icke fann goda nog för att gifva dem tillträde vid sitt bord — trädt i stället för monarkien. Bastiljen låg jemnad med marken; och Versailles var afdankadt som residens.

Vi ämna ej rekapitulera Versailles' historia; vår mening har blott varit att med de anförda episoderna söka reda på bakgrunden åt några reflexioner, som trängt sig på oss med anledning af den franska nationalfesten. Konungadömet med Guds nåde är — så våga vi sammanfatta våra

intryck — graflagdt i Versailles, royauténs imposanta emblemer visa sig der i hela glansen af sin spöklikhet. Den stora revolutionens idéer lefva deremot i Paris, unga och friska.

I Versailles' tafvelgalleri fins en sal, der äfven reaktio-
nen kommit till heders. Den väldiga väggytan är nämligen upptagen af Napoleon I:s förherrligande i form af hans kröning i Nötre Dame. Men midt på golfvet i samma sal är nyligen ett memento satt åt den kejsrerliga högheten: italienaren Velas staty* öfver Napoleon under hans sista stunder, då han som en vanlig fattig dödlig afvaktar sitt slut, en gripande illustration till absolutismens vanmakt inför den nyare tidens demokratiska sträfvanden, väckta till lif af den stora franska revolutionen, och kraftigare än någonsin återuppståndna i våra dagar.

* Detta konstverk var utställt å världsexpositionen i Paris 1867. En afbildning deraf finnes intagen i Ny Illustr. Tidn. (nr 47 nämnda år) med text af L. Dietrichson, som här bland annat skriver: "Den förklaring, som den annalkande döden ger, sjelf förklarad i marmorns blekhet, har spridt sig öfver det anlete, hvars blick en gång beherskade en värld. På knäet ligger Europas karta; men hans blick irrar utöfver dess rand och man ser en dröm af oändligt allvar glida förbi hans ögon. I detta ögonblick, i dödsstunden väger kejsaren för sig sjelf sitt förflutna lif — hvad han verkat och äfven hvad han brutit. Han håller ännu en revy — ej mera med sina härar, men den sista — med sina minnen."

En fransk resande i norden för 370 år sedan.

Efter ett hittills outgifvet manuskript i Besançon.

Förutom hoffunderingarne rörande nyare tid, hade vi båda — "Dagens Krönikas" utgifvare och den som skrifver dessa rader — äfven i kikaren, under sin förut nämnda resa, en gammal handskrift, hvilken i viss mån också rör hofven, nämligen medeltidens.

I ett arbete af Leibnitz med titeln "Otium Hanoveranum" omtalas en otryckt reseberättelse, som doktor Pierre Cordier skulle hafva afgifvit rörande en beskickning hvilken han utfört för att inbjuda nordens konungar att delta i ett tillämnadt kyrkomöte i Pisa.

Det gamla manuskriptet påträffades med ledning af denna notis* och genom vederbörandes välvilja är det oss nu möjligt att referera detsamma.** Det gifver en ganska egendomlig inblick i de tider, då kyrkans angelägenheter ännu voro de viktigaste af alla, på samma gång som den naiva framställningen af resan till Norden företer åtskilligt af intresse.

Vi befinna oss på Julius II:s tid — denne väldige kyrkofurste, som af samtida erhållit epitetet att hafva varit

* För notisen står utgr: i tacksamhetsskuld till Bibliotekarien D:r H. Wieselgren.

** Manuskriptet är befinligt i stadsbiblioteket i Besançon, hvars bibliotekarie, hr *A. Castan* benäget tillåtit exploiterandet. Det är dateradt Blois i december 1512, är alltigenom författadt på latin samt har till titel: "Processus verbalis super legatione et gestis apud potentissimos Scotiæ, Daciæ, Norvegiæ, Slavoniæ et Gothorum reges, per Petrum Cordier decretorum doctorem et christianissimi Francorum Regis Ludovici duodecimi ad præfatos Reges nuper delegatum oratorem."

“icke en vis påfve, men en kraftig imperator.” Låt oss för ett ögonblick försöka att tänka oss in i denna tid (1503—1513), närmast efter Sixtus IV:s död. Ju kraftfullare den nye påfven var, desto större var ock förvirringen i den eviga staden. Alla de, på hvilkas ruin företrädaren grundat sin storhet, lyfte nu sitt hufvud: de slagna reste sig mot dem, som blifvit af honom upphöjda; och de, hvilka genom honom blifvit rika och mäktiga, måste nu sträfva att genom egen kraft fasthålla sin lycka. I en sådan ställning var det för de flesta intet annat val än att plundra eller utplundras, och alla hade blott den trösten att det var bättre att intaga en hotande ställning än att utsätta sig för andras hotelser. Egendomsförhållandena voro rubbade, de romerska adelspartierna smidde anarkiska planer, kardinalernes äregrighet var utan rast och ro, tusentals äfventyrare höllo sitt svärd och sin dolk fala för den mestbjudande — allt detta jäste under en lyx, hvaruti det påfliga Rom täflade med imperatorernas, och under fernissan af en kultur, hvaruti de ideela njutningarnas parfym blandades med mindre angenäma dofter. När tiaren blef tom, när innehafvaren deraf församlats till sina fäder, tycktes jorden brista och ur djupet uppstego hämdens demoniska gestalter. Vid Sixtus IV:s hädanfärd vågade blott få af kardinalerna deltaga i likbägelsen och sjelfva efterträdaren Julius II nämnes bland dem som höllo sig undan, upptagen som han var att sätta sitt palats i försvarstillstånd.

Julius II var, kan man säga, en helt och hållet hednisk företeelse på den påfliga stolen, ett fältherresnille, som gaf utslaget i de tre stora och häftiga krig, hvilka rasade under hans pontifikat. En sägen låter honom också hafva kastat Petri nycklar i Tibern, på det han så mycket mera obesväradt skulle kunna föra Pauli svärd.

Etter dessa korta orienterande anmärkningar,* öfvergå

* Dem, som äro intresserade af Julius II:s historia, hänvisa vi till en utförlig monografi med titeln *Papst Julius II und die Gründung des Kirchenstaates von Moritz Brosch.* (Gotha 1878.)

vi nu till den hittills outgifna handskrift, som i sin mån vitnar om oppositionens bemödanden. Då nämligen Julius II i förening med Spanien, samt understödd af Venedig, England och Schweiz hade stiftat den s. k. heliga ligan, som var riktad särskildt mot Frankrike, utrustade det sistnämnda landets konung, Ludvig XII, en expedition afsedd att i Norden värfva sändebud till ett kyrkomöte i Pisa, der ett kraftigt uttalande mot påfven borde göras. Dessa planer voro för påfven välbekanta och i oktober 1511 hade han afsatt och bannlyst fyra kardinaler (af Santa Croce, S. Malo, Cosenza och Bayeux), hvilka ansågos som planernas egentliga fostrare. De bannlysta togo sin tillflykt till Blois och uppeldade Ludvig XII att låta den nämnda beskickningen afgå. I spetsen för densamma ställes doktor Pierre Cordier, hvilken författat den reseberättelse, som nu i 370 år hvilat outgifven och som vi afskrifvit i biblioteket i Besançon.

Med ett väl beridet följe begaf sig doktor Cordier i början af december månad 1511 i väg från Blois, der de ofvannämnda affälliga kardinalerna då höllo franske konungen sällskap och önskade Cordier lycka på resan. Kosan styrdes, såsom man ofta gör ännu i dag på färd från Frankrike till England eller Skotland, till den normandiska hamnstaden Dieppe, men att komma vidare derifrån, hade sig icke så lätt som nuförtiden. De i fråga varande resande fingo i fyra dagar vänta på den gynnande vind, om hvilken de flitigt anropade allmakten, som först efter nämnda tids förlopp lät beveka sig af deras böner, så att de vid en strålande morgonrodnad kunde stiga ombord (*"tandem supplicibus vocis divinitus implorato auxilio, aurora ferme tunc radiante mare conscendimus"*). De hissade sina segel med kurs på Skotland och hunno dess kust efter sex dagar, då de "med Guds-hjelp friska och oskadda" landade i närheten af Edinburgh, der de mottogos på bästa sätt af åtskilliga förnäma skottar samt redan följande dagen erhöilo audiens hos konung Jakob, hvilken vid detta tillfälle hade vid sin sida erkebiskopen i Glasgow jemte åtskilliga andra prelater och dess-

utom många baroner, grefvar och adelsmän. Sedan doktor Cordier framfört sitt ärende, lät konungen genom sin prokansler gifva det svaret, att han ofördröjligen ville sammankalla alla sitt rikets prelater till öfverläggning. I midten af januari 1512 blef ock en lysande kongress församlad i Edinburgh med syfte att diskutera det kinkiga ämnet, huruvida kyrkomötet borde anses stå öfver påfven, eller påfven stå öfver kyrkomötet. Då några talare syntes luta åt den senare åsigten, blefvo de af doktor Cordier bombarderade med en förfärande mängd kätterska projektiler, hemtade ur både den borgerliga och den kanoniska lagen.

Detta hans onekligen värtaliga och kraftiga föredrag, uppställt i icke mindre än 43 särskilda paragrafer, är bifogadt reseberättelsen. För nutida läsare, som varit med om påfvens ofelbarhetsförklaring, är det af ett egendomligt intresse se huru doktor Cordier för 370 år sedan utredt det befängda i den saken — sjelf säger han med en viss stolt-
het, att hans bevisföring rörande påfvens allt annat än ofelbara ställning är "klarare än middagssolen", och hvarje opartisk måste härutinnan gifva honom rätt. Att kyrkomötenas ofelbarhet icke — såsom Cordier tänkte sig — kan anses i och med det samma ådagalagd, blir en sak för sig. Vi skola låta våra läsare sjelfva döma, i det vi framlägga några länkar ur den långa beviskedjan.

Kyrkan — skrifver doktor Cordier i det tal som han uppläste vid den ifrågavarande kongressen i Edinburgh 1512 — kyrkan eger bestånd i sina heliga, d. v. s. i prelater och biskopar, hvilka äro och kallas heliga, därför att de befinna sig i apostlarnes ställe. Men då hvarken påfven eller någon annan kan frälsas utanför kyrkan, så måste ett allmänt kyrkomöte, som representerar sjelfva kyrkan, ega en högre värdighet än så väl påfven som hvarje annan kyrkans medlem.

Att kyrkomötet står öfver påfven, framgår vidare deraf, att när två personer tvista om den påfliga stolen, så tillkommer det ett allmänt kyrkomöte att afgöra frågan. Och hvad

skall man säga om påfvens ofelbarhet, då den kanoniska lagen förutsätter att han kan begå misstag, att han kan anklagas och straffas af ett allmänt kyrkomöte! Ja, det kan ju gå ända derhän att påfven — om han begår alltför förargelseväckande handlingar — blir dömd såsom djefvulen; men huru skulle detta vara möjligt, om kyrkomötet, som ensamt eger rättighet att döma honom, ej stode öfver påfven? Påfven kan fela, men ett allmänt kyrkomöte kan icke fela.

Och kyrkomötet är icke endast i tillfälle att gifva påfven varningar och bestraffningar. Det kan äfven, om så visar sig nödvändigt, afsätta påfven. Ty Kristus, men icke påfven är kyrkans hufvud.

Enligt *Mathei evangelium* talade vår herre Kristus till apostlarne, då de voro församlade såsom representanter för hans kyrka, och sade: "Si, jag vill vara när eder till dess tiden är fullbordad." Dessa ord äro icke sagda ensamt till Petrus, utan till alla apostlarne.

Kyrkan kan icke misstaga sig, hvilket ej kan sägas om påfven, ty såsom människa kan han misstaga sig och synda, hvilket äfven flere påfvar hafva gjort, såsom påfven *Marcellinus*, som offrade åt afgudarne, och åtskilliga andra, hvilka på grund af kätteri eller förargelseväckande beteende blifvit afsatta från sin apostoliska makt och myndighet. Kyrkan sjelf har deremot alltid egt bestånd, i kraft af vår herre Kristi löfte att rädda henne liksom en Noaks ark ur denna världens stormar. — —

Med en oändlig massa citat, ur nya testamentet, ur kyrkofäderna o. s. v. förfäktade doktor Cordier vid den i fråga varande kongressen riktigheten af sin och sin monarks uppfattning, och detta med den framgång att motståndarne alldeles nedtystades samt både den skotske konungen och de skotska prelaterna erkände att doktor Cordier hade rätt.

Vid tanken på denna triumf eignar förf. i sin reseberättelse ett särskildt hedersomnämmande åt konung Jakob och åt hans mångsidiga kunskaper (gifvande honom epitetet

“multiscius et multarum literarum plurima pollens prudentia“). Hvad särskildt beträffade det tilltänkta kyrkomötet i Pisa, der Julius II skulle tagas i upptuktelse, fann hans skotska majestät att detta var af behofvet väl påkalladt, i synnerhet då han förnam att Julius icke dragit i betänkande att till den allra kristligaste franske konungens underkufvande förse sig med direkt understöd af sjelfva de otrogna (turkiska hjälptrupper, som påfven i sin förbittring uppbudat). Konung Jakob lofvade därför att för sin del skicka sändebud till synoden i Pisa, hvarom han ock genast medelst ett handbref underrättade den franske monarken.

* * *

Efter väl förrättadt ärende rustade sig alltså doktor Cordier att lemna Edinburgh och fortsätta sin resa till Danmark. Emellertid drog Nordsjön till en början ett streck öfver räkningen, ty isbelagda vågor och stormande vindar kvarhöllo honom på Skotlands gästvänliga kust ända till midten af mars. När han ändtligen uppbröt, medförde han följande bref från den skotske konungen till den danske*:

“Till den mäktige och lysande fursten Hans, med Guds nåde Danmarks konung etc. sänder Jakob, med samma Guds nåde skottarnes konung, sin helsning med tillönskan om allt godt.

Högt ärade herr broder och morbror! En förträfflig man, doktor Cordier, sändebud från min frände, hans allra kristligaste franska majestät, har hos oss uppehållit sig någon tid, medförande från nämnde konung bref och andra meddelanden rörande den liga, som påfven och spanske konungen i förening med Venedig ingått mot romerske kejsaren samt mot hans allra kristligaste majestät. Han omtalar den fara, som hotar alla kristna samhällen, och påpekar det allmänna kyrkomöte, som bör hållas till afvärjande deraf. För öfrigt har den nämnde doktorn på det skarp-sinnigaste sätt ådagalagt allt detta inför oss och våra pre-

* Breffen äro, liksom handskriften i öfrigt, affattade på latinska språket.

later; med många juridiska skäl har han uppvisat den myndighet som kan tillerkännas åt nämnda kyrkomöte. I denna kinkiga ställning utbedja vi oss äfven edert uttalande. Må det nu ligga eder om hjertat att skrifva till de med eder vänskapligen förbundna konungar och furstar, att äfven de må sända representanter till det omtalade mötet. För öfrigt anbefaller jag åt ers höghet den lärde doktorn, så att han må finna sig hafva kommit till ett vänskapligt land. Högt uppsatte herr broder och morbror, under de bästa välönsknningar gifvet i mitt palats etc.“

Brevet är dateradt i februari, men som ofvan omtalats kunde de resande icke begifva sig i väg förr än i mars. Utkomna på hafvet, blefvo de väderdrifna uppåt norska kusten, och då de äntligen efter tio dagars segling hunno till Danmark, yoro de nästan uppgifna af köld och andra vedermödor. Beskrifningen på ankomsten är i hög grad tröstlös.

Det låg tjockt med is och snö, ända till den grad att knapt något spår syntes af menniskor eller djur. Himlen var mörk nästan som om natten och man fick göra sig beredd på att uthärda svårigheter af alla slag, “liksom Alexanders soldater vid foten af berget Kaukasus.“ “Brist på allt“ — fortsätter den stackars doktorn — “en förskräcklig kyla och en outhärdlig trötthet togo nästan lifvet af åtskilliga ibland oss, äfven af mig sjelf. Luften skadade våra ögon, händer och fötter stelnade.“ — — —

Emellertid kommo de någorlunda helbregda fram till Köpenhamn, ehuru “icke långt ifrån skeppsbrutna.“ De möttes der af den förargliga underrättelsen, att konungen för tillfället uppehöll sig i Flensburg för att afhandla ett fredsfördrag med emissarier från Lybeck. Under tvekan hvad som nu var att göra: antingen skrifva till konungen eller uppsöka honom, tog emellertid doktor Cordier befolkningen i det för honom obekanta landet i skärskådande samt gjorde derom sina anteckningar, hvilka för det första icke voro mycket smickrande. De förnäma danskar, som i

förening med någon stadens öfverhetsperson kommo för att göra sig underrättade om främlingarnes ärenden, föreföllo doktorn till och med "förskräckliga att skåda", inhöljda som de voro i vargskinnspelesar och björnhudar ("luporum et ursorum pellibus indutis"), men sedan samtalet kommit i gång, visade det sig att äfven här funnos civiliserade menniskor. Då den person, hvilken för tillfället fungerade såsom befälhafvare i Köpenhamn ("capitaneus portus illius Hafniæ") kommit under fund med doktor Cordiers åstundan att på Jutland uppsöka konungen, drog han försorg om de resandes fortskaffande till Roskilde, der de erhöilo gästvänligt qvarter hos en viss Thomas Scotus, som ock var i tillfälle att meddela den angenäma notisen att konungen redan var på hemresan stadd. Han rådde dem därför att i Roskilde afvakta konungens återkomst samt lofvade ock att genom bref särskildt påskynda dennes resa. Doktor Cordier qvicknade påtagligen vid genom denna utsigt, och han och hans följeslagare sysselsatte sig nu i åtta dagar hufvudsakligen med att vid brasan upptina sina stelnade lemmar. Omsider anlände ock konung Hans, hållande sitt intåg i Roskilde med ett stort följe af soldater och vagnar. Han visade en nådig lust att erhålla kännedom om beskickningens syfte, men ville dock icke i Roskilde taga någon närmare befattning dermed, enligt hvad det tyckes på grund af bristande tillfälle att derstädes utveckla en passande kunglig ståt. Med andra ord, han beviljade icke officiel audiens förr än i sitt palats i Köpenhamn, dit han lät uppmåna de resande att återvända och dit han nu ock sammankallade sitt rikets ypperste.

Då doktor Cordier åter ankommit till Köpenhamn emottog honom konungen i en lysande krets af adelsmän och andlige samt gjorde sig underrättad om ärendet. Något svar lemnade han dock icke genast, utan inbjöd i stället främlingarne på en utflykt till Malmö, förespeglande dem derstädes ett något blidare klimat. På ett kungligt fartyg fördes de öfver Sundet tillsammans med en mängd af adeln

och militären; i sällskapet voro ock de ofvan omtalade lybeckska sändebuden, hvilka medföljt konung Hans från Flensburg.

I Malmö blefvo de genast ståtligt förplägade, ehuru den innevarande fastedagen föreskref *fisk*. Nödgades de sålunda umbära *kött*, så fingo de i stället så mycket mera att dricka och enligt hvad det tyckes äfven en sup på fisken (bland traktaten uppräknar nämligen doktor Cordier äfven "cerealìa poculenta, quæ ex hordeo et siligine illic frequentissima sunt", hvilket ju icke behöfver antyda blott Gambri safter). Särskildt nämner ock författaren att de blefvo rikligt försedda med rhenskt vin, "både den dagen och de följande"; bland dem som drucko dem till voro erkebiskopen i Lund och biskopen i Roskilde.

Vi komma nu till den högtidliga dag, då doktor Cordier fick i Malmö inför konung Hans framlägga sitt ärende från den franske konungen. I den präktiga festsalen — heter det — hvars väggar voro smyckade med guldinväfda kläden ("auratis tapetis") satt konungen, med kronan bredvid sig och kanslern vid sin sida, midt ibland prelater och biskopar. Cordiers föredrag, som han äfven i skriftlig form öfverlemnade åt Roskilde-biskopen, åhördes af den lysande församlingen med synnerlig uppmärksamhet, och då talaren slutat, räckte konungen honom sin hand och lät honom sitta vid sin högra sida, hvarjemte konungen — till ytterligare vitnesbörd om sina vänskapliga känslor för hans franska majestäts sändebud — drog från sin tumme en stor och dyrbar guldring, som han öfverlemnade åt doktor Cordier. Derpå tog man trenne dagar på sig till öfverläggningar i ämnet, hvarvid biskopen från Roskilde särskildt utmärkte sig för vältalighet. På tredje dagen, sedan trumpe signaler ljudit och härolder äfven gifvit tillkänna hvad ske skulle, inbjöds doktor Cordier af kanslern att åter träda inför majestätet.

Hvad nu följde, skilde sig väsentligen från den motsvarande afslutningsakten i Edinburgh. Enligt häfderna var

ju konung Hans en slug man, och detta framgår på ett mycket karaktäristiskt sätt af det bref, som Roskilde-prelatten på konungens befallning nu uppläste och som derpå öfverlemnades åt Cordier. Den danske monarken ville påtagligen icke stöta sig hvarken med Ludvig XII eller med Julius II och hans heliga liga — därför fick brefvet följande diplomatiska lydelse.

Allra kristligaste, mäktigaste herr konung, broder och käraste vän! Edert sändebud doktor Cordier har på det mest utmärkta sätt utfört sin beskickning. I det vi tagit kännedom om hans bref och instruktioner, hafva vi erfarit att den helige fadern i Kristo, påfven Julius, jemte den stormäktige spanske konungen och Venedig ingått ett förbund mot eders kunglig majestät, samt vidare att ett allmänt kyrkomöte blifvit af påfven sammankalladt i Rom. Det gör oss synnerligen ondt att en så stor oenighet skall ega rum mellan påfven å ena sidan samt kejsaren och eder å andra — en oenighet lika farlig som skadlig för hela kristenheten. Efter att skyndsamt hafva församlat vårt rikes biskopar och prelater samt anställt öfverläggningar i ämnet, hafva vi beslutat att, hvad på oss ankommer, söka återställa freden mellan de kristna regenterna samt hindra utgjutandet af kristet blod. I denna afsigt vilja vi sända en ambassadör till den helige fadern, uppmanande honom att sammankalla ett allmänt kyrkomöte i Tyskland på denna sidan Rhen, och så snart vi erhållit hans svar vilja vi meddela eders kungl. majestät detsamma. Äfven äro vi betänkta på att i ämnet skicka sändebud till moskoviternas och ryssarnes furste, i förhoppning att på detta sätt öka det kristna samhället. Ers majestäts uppgift blir det att hos hans kejsarliga majestät utverka fritt tillträde och fri afresa för dem som vilja deltaga i kyrkomötet. I det vi åt eders höghet till det bästa anbefalla eder ambassadör, som så utmärkt fullgjort sitt åliggande, uttala vi ock den förhoppning att denna vår anbefallning må vara för honom lyckobringande. Gifvet i Köpenhamn den 12 april. Johannes Daciæ.

De upprepade komplimangerna åt ambassadören utgjorde icke det minst fyndiga i detta bref, och det är under sådana förhållanden lätt att förstå, att denne i sin reseskildring utgjuter sig i de mest superlativa loford öfver den nådige konungen, som muntligen lofvade doktor Cordier allehanda vackra saker, såsom att han med hela sin krigsmakt till lands och vatten skulle bistå den franske konungen mot eho det vara månede, samt äfven förespeglade denne ett försvarsförbund med ryssarnes sjeltherskare. "Sedan alltså mitt uppdrag var utfördt alldeles efter önskan", säger doktor Cordier naivt, "bad jag hans danska majestät om tillåtelse att få afresa."

Utkomma på hafvet, råkade de hemvändande åter ut för stormens raseri, drefvos vind för våg mot engelska kusten och voro nära att der lida skeppsbrott. Liksom genom ett under undsluppo de att hamna vid denna för dem fiendtliga mark och efter ytterligare sex dagars jemförelsevis gynsam färd landade de i Flandern och skyndade sedan så fort sig göra lät till Blois, der hans allra kristligaste majestät otåligt afvaktade deras återkomst. Hvad Ludvig XII sade om danske konungens påfund att, i stället för att utsätta sig för ett fiasko i Pisa, förklara sig beredvillig att mana påfven till sammankallande af ett kyrkomöte på neutral mark — detta förmäler icke doktor Cordiers berättelse, som nu afslutas med uttalande af den förhoppningen, att hans beskickning skulle med Guds hjälp lända till odödlig ära, hvarpå följer ett *Ita est* och ett *Amen*.

Hvad nu beträffar det kätterska mötet i Pisa, så hafva vi på annat håll uppletat några notiser derom. Denna synod blef, såsom konung Hans försigtigt förutsåg, mera löjlig än respektgivande samt bidrog i sjelfva verket till förstärkande af påfvens auktoritet. Kring de mot Julius fiendtliga kardinalerna hade på Frankrikes kommando en ringa skara prelater samlat sig, och verlden, som ännu drömde om möjligheten af en kyrklig reform på grund af ett allmänt kyrkomöte, var dock tillräckligt vid sina sinnen för

att inse, att blott några äregiriga kardinaler och medgörliga biskopar blifvit vunna för att tjena kungligt franska, icke allmänt kyrkliga intressen. Det vitnar så mycket mer om påvens klokhet, att han icke öfverskattade den framgång, de misslyckade schismatikerna hade beredt honom. Denna framgång var negativ; för att komplettera densamma borde ett allmänt påfligt laterankonsilium ställas emot den så snöpligt aflupna Pisaförsamlingen. Till och med efter det han under stora högtidligheter hade öppnat detta koncilium, lät han sig angeläget vara att förstärka dess anhängare och förmå statsmakterna att uttala sig för dess legitimitet.

Men redan vid denna tid hade den mannen gjort ett besök i Rom, hvilken bättre än alla kyrkomöten skulle komma att reformera kristenheten. Augustinermunken från Wittenberg kröp väl knäböjande upp för *Scala santa* och ansåg att den inre stämman, som manade honom med ett "Den rättfärdige lever af sin tro!" var en röst af ondo, hvilken ville beröfva honom tillförsigten för den underbara kraften i goda gerningar. Såsom dystra skuggor, fostrade af vantron, skymtade dock dervid förbi hans öga hela kleresiets rasande framfart, dess äflan efter timligt godt, dess strider och blodsutgjutelse. Och som skuggor hafva också dessa prelat-vilddjur försvunnit. De verk, som skapats af dessa starka, lifskraftiga naturer, påfvarne af husen Borgia och della Rovere, resultatet af utomordentlig statsmannabegåfning, förvånande skarpsinne och hänsynslös energi — dessa skapelser äro förgångna; men den oansenlige augustinermunkens verk — han som föraktad skred fram genom hopen, hvilken böjde knä för afgudarne — detta verk har blifvit bestående. Det var Luthers fordran att ingen människa skulle få hindras att efter eget bästa förstånd fortgå i sökandet efter sanningen. Derfor må alla instämman i firandet af jubiléet till hans ära. Afven en liten tafsa, sådan den vi, med ledning af det gamla manuskriptet, upprullat från den katolska stormaktstiden, kan i sin mån skänka relief åt högtidlighållandet af reformatorns betydelse.

Gammalt och nytt inom literaturen.

1.

Alexander Kielland.

Några anmärkningar med anledning af "Gift"
af Oscar Levertin.

En ny roman af Alexander Kielland! Se der en notis, som sannerligen inger ett stort antal läsare i de tre nordiska länderna många höga förväntningar, många välgrundade förhoppningar, och de dagar, då det långt förut omtalade och omskrifna verket kommer i bokhandeln, äro sannerligen icke de lugnaste för våra bokhandlare. Jag känner åtminstone många intresserade, hvilka icke skulle känna sig riktigt nöjda med sig sjelfva, om de icke redan första dagen hade i sina händer det nykomna, efterlängtrade arbetet och så fort som möjligt finge förvissa sig om, att de i sina tankar på långt när icke dragit för stora vexlar på det, som står bakom det gula omslaget med dess käckt tryckta författarnamnteckning.

Den som då oafåtligt har följt Kiellands hela produktion och under läsningen tid efter annan i sin tanke satt samman de och de kännetecknena, de och de karaktäristiska dragen, dem han finner synnerligt belysande eller säregna, fattas för hvarje gång han helt hunnit införlifva sig med skriftställarens nyaste arbete af en allt större lust att göra en résumé af sina egna tysta reflexioner, att sätta upp några synpunkter för bedömandet af den mans författarskap, hvilken för ögonblicket räknar en kanske talrikare läsar-

krets än någon annan samtida nordisk skönliterär författare.

Litet hvar erinrar sig nog, hvilket uppseende Kiellands första novellsamling väckte, hur öfverraskande fort den slog igenom i de mest olika kretsar, en ovanlig framgång, som dock i själfvä verket ingenting var att undra öfver, ty det lilla häftet sade en saker af den art, man ej har lätt att förgäta — det var en märklig bok och framför allt ett märkligt debut-arbete. Der var icke en stämning på dessa blad, som förflyktigad hade förlorat sin färg eller doft på vägen från hjernan till papperet; och ehuru det icke var en sida, der det icke fans något, som folk af alla åldrar och åsigtter måste applådera, var det knappast någon, der icke något stod skrifvet speciellt för oss, "hommes de maintenant." Och dock var det kanske främst framställningssättet, som bländade, som frapperade. Ty hvilken glänsande form rådde icke författaren öfver! En form så öfverlägsen, så glatt, så makalöst elegant, att man för att förklara dess existens hos en begynnare nödvändigt måste tänka på ett länge fortsatt, stora publikum undandraget förarbete i diktarens verkstad, såvida man icke ville taga sin tillflykt till den numera med skäl mera misskrediterade hypotesen, att författaren var en af dessa utvalda, hvilka utan afgifna lärospån kunna handskas med språkmedlen, som en skicklig biljardspelare med sina bollar, en af dessa så lyckliga, hvilka ej som andra dödliga behöfva "ciselera, löda, tills själfva handen vitnar om ens möda". — Härtill, till denna formfulländning kom också en annan sak, som var lika mycket om icke mera egnad att höja vår beundran för författaren — jag menar Kiellands själfständighet. Det var icke nog med, att han skrifvit sitt namn på titelbladet, på hvarje sida hade han lagt i dagen en egen personlighet — han var öfverallt sig själf. Här och der förekom det kanske ett och annat, som ledde ens tanke till några af de moderna franska novell-diktarnè, till Copée och andra; i "Erotik och Idyll" kunde man nog hitta några infall, som läto som ett svagt öko från

“Kärlighedens Komædie“, men eljes i det stora hela røjde sig öfverallt en egen distinguerad individualitet, och den debuterande författaren rörde sig med samma säkerhet som i alla sina efteråt skrifna arbeten mellan sitt författar-lynnens båda poler: det varmhjertade, känsliga, omedelbart gripande och en leende, halft ironisk ton, en ton, som, såsom det sedan visat sig, har många fina nyanser.

Denna ton genomlöper skrattets hela skala och har alla dess schatteringar utom det fadda grinet; stundom förekommer den pojkaktigt lustig, nästan burschikos, som i episoderna om den “fandens Blücher“ eller om “abekaten“ i vännen Cucumis lagbok, stundom åter, om man t. ex. ihågkommer det sätt, på hvilket presterskapet i Garman & Worse framställes och skildras, låter den en tänka på en sceptisk verldsmans spetsiga men diskreta gäckeries. Men detta lekande drag kan vitna om mera, kan också vitna om djupare rörelser i den skrifvandes bröst. Det kan då och då förvridas till den etsande bitterhetens förtviflade hånloje, det kan mynna ut i rent af förkrossande satiriska salfvor, när det gäller att, som t. ex. i “Gift“, i professorns förmaningstal till sin son, obarmhertigt svänga ironiens bittert tuktande gissel öfver de mest inbitna, de mest reformvärda fördomar hos många af tidens menniskor, men det kan också — och det är kanske det märkligaste i våra dagar och Kielands evinnerliga heder — det kan också blifva till ett varmt hjertas manliga, älskvärda munterhet.

Tänk blott på den scen, der han visar oss konsul Garman och hans bror legations-sekreteraren röda och ifriga på sina brandskattningståg i Sandsgårds vinkällare, eller den, der han med rent nederländsk komisk kraft för oss målar de värda skepparnas — Worse och Randolph — middagssiesta. Och är det icke märkvärdigt och beundransvärdt, att den som med sådan elegans och träffsäkerhet kan rikta nålstyng, maliciösa och elaka som sjelfva Cherbuliez?, också kan brista ut i ett rent Dickenskt, humoristiskt hjerterkratt?

Alla dessa skiftningar funnos nu klara eller också blott in nuce i dessa första noveletter, för hvilkas starka stämningfullhet och hopträngda koncisa form Kielland alltjemt visat mycken förkärlek, en kärlek, som låtit honom inflicka sådana äfven i sina romaner och förmått honom att dikta många scener så, att de godt kunnat utgifvas som fristående skisser, en kärlek, som gifvit oss hela den skara små-berättelser, hvilka kanske företrädesvis skaffat honom imitatörer, hela den följd teckningar, der det är svårt att framhäfva någras förträfflighet för att icke derigenom på samma gång orättvist nedsätta andra.

Jag vill blott erinra om två. Mins ni "en siesta" med dess egendomliga personer, direkt gripna ur det kosmopolitiska Pariser-vimlets bizarraste sammanblandningar, den öfverdådiga middagen, och midt i den eleganta hotellinteriören, midt bland dessa njutningslystna, frossande dagsländor fattigdomsproblemets Erisäpple, irländarens pianospel, makalöst skildradt i detta vilda, snart sagdt enastående ordagitato, som ej kan gå ur ens minne, som berör våra nerver som en stormig orkestersats.

Och den andra. Jag vill slå vad om, att ni ej heller kunnat glömma den, den andra, "Karen", den stackars flickan i Kranips krog, heden, den evigt långa heden, som ej har början, ej har slut, heden, der haren "hoppa på lätta ben" och räfven lurar bak ljugens tufvor, diligenskuskens glänsande kläde, som bjert sticker af mot krogrummets arma nakenhet, bortdöende vagnrassel . . . plask i vattengräfven . . . , grafsus bland löffällande stammar — dessa få sidor, der hela höstens jemmer, ett helt krossadt lifs elände brusa fram.

Men Kielland har också sändt ut större verk, romaner, hvilka han, genom att nyttja samma personer och lokaliteter, sökt fläta samman till ett helt, något i samma väg ehuru mindre konsekvent än det förfaringssätt Balzac använt i "la comedie humaine", och han har gjort detta, ledd af samma tankar, som förmått Zola att ordna sina skildringar genealogiskt, drifven af åtrå att gifva en hel samhällsbild.

en hel mikrokosmos af den tid, i hvilken han lever. Kielland har emellertid härutinnan lyckats vida bättre än Zola, emedan han valt sig en blygsammare och alltså lättare löst uppgift. Zola gifver oss icke och kan icke gifva oss en totalbild af andra kejsardömet's samhällslif; han är orättvis, måste kompletteras t. ex. med Dumas fils, About, Feuillet och Erckman-Chatrion af den, som vill hafva en oväldig syn på Napoleon den III:s märkliga tid, men Kielland har verkligen lyckats gifva oss en hel afspeglings af nutida norskt lif i sina skildringar från den stad vid hafvet, der alla hans romaner med ett enda undantag försiggå.

En hel stad har han gifvit oss, skildrat den från alla synpunkter, och vi känna den och alla dess människor, vi känna dess byråkrater och dess proletärer, dess prester och dess oppositionsmän, dess qvinnor och dess ungdom, dess handelsmän och dess bildningsaristokrati, med ett ord alla de skiftande typerna, som förekomma i ett något mera betydande samhälle, och icke nog dermed, vi känna äfven dessa människors inre, deras tankar och åsigtger, hela det andliga lifvet i en ort som denna, dit endast svallvågorna af den moderna kulturen nå, en stad, som äfven i sådant hänseende utgör en spegelbild af hela sitt fosterland, ett land, "dit", som en annan stor norsk nutidsskald sagt, "de öfverlefdade idéerna komma för att dö en långsam strå-död."

Framför oss hafva vi hela staden, dess city med sina handelslokaler och kontor, de gamla egenödomarne utanför tullarne med sitt solida, gammaldags herrgårdslif, varfven, fiskläget och sjöbodarne vid stranden, der en doft, blandad af hafs-sälta, sill och tång, slår emot en. Och alla dessa bygningar känna vi mer än blott till utsidor och façader, vi känna dem, som om samma medel stått Kielland till buds, som Asmodeus använder i Le Sage's "Le diable boiteux", att kunna lyfta af taken och osedd se och ohörd höra, hvad som passerar inne i husen.

Men detta samhällsskildrande drag är blott en, om också den största sidan af diktarens verksamhet, den andra

är det sociala, kriticerande, diskussionsuppväckande element, som ingår i alla hans större arbeten. I sina romaner har han vidrört fråga på fråga af de spörsmål, som jäsa i nutidens medvetande, men vidrört och behandlat dem, som endast en stor skald och en äkta konstnär förmår, utan att förlyfta sig, utan att konstformen splittras och sönderspränges af idéinnehållet. Det finnes knappast en social och religiös punkt, som icke Kielland redan till dato pekat på, men det oakadt behöver läsaren ingestädes hafva en pinande, otillfredsstäld förnimmelse af, att han har för sig en afhandling eller en ledare i stället för ett diktverk, något som i våra dagar sannerligen ej är allt för ovanligt. En fråga är det emellertid, som återkommer i alla hans verk; frågan om pauperismen, om samhällets skuld mot de små och tryckta är hans diktnings Ariadne-tråd. Någon gång berör han den ytligt, som i "Trofast", nästan dekorationsmässigt, aldrig förmår han med Strindbergs vulkaniska kraft lägga i dagen en hel klass' jäsande, ingrodda hat, men der han allvarligt behandlar sitt problem höjer han sig till en nästan sublim indignation -- tänk blott på domstolsscenen i "Arbeidsfolk."

Kielland är i sina romaner lika mycket fristående som i sina små skisser, och händer verkligen någon gång, att han upptager en figur från den skald, med hvilkens naturall han troligen känner sig närmast befryndad — jag menar Henrik Ibsen — sker det på ett sätt, som är högst karaktäristiskt. Kielland har icke som Ibsen behöft kämpa sig genom en lång utvecklingsgång från oklara, abstrakta ideal, nej, märkligt nog börjar han med att sätta en Brandfigur under förminskningsglas (magister Johnsen i "Garman & Worse") och när han nästa gång upptager samma typ för att med Finnefors i "Skeppar Worse" sätta den i en rättvisare belysning, gör han det lugnt, lidelsefritt om också med sympati, ungefär som en zoolog talar om ett sällsynt species, utan att omgjuta sin figur med något af Ibsens storartade men reaktionära idealisation.

På det hela taget står väl Kielland förresten engelsmännen närmast, om också en och annan scen, särskildt t. ex. bröllopet i "Arbetsfolk" påminner om Zola. Han delar också de engelska författarnes både fel och förtjenster. Liksom de komponerar han väl och förmår städe hålla intresset spändt genom en välskött intrig, liksom de brister han ofta i den psykologiska motiveringen. Låt ett antal af hans personer passera revy för er, och ni skall finna ojemförligt många, hvilka i det yttre stå för er lifs levande och klara, men också ojemförligt många, hvilkas sjäslif borde vara bättre genompejladt, hvilkas karaktärer ni önskade framställda med en noggrannare psykologisk analys. Tänk blott på hans qvinnor, med undantag af den svaga Madeleine och framför allt med undantag af Sara, den förorättade Sara, hvilkens hela karaktär förhårdnats och förderfvats genom det våld, som å henne öfvats, Sara, Kiellands djupaste qvinnofigur, huru litet nyanserade och förklarade äro icke de andra. Rachel Garmans själshistoria afbrytes af en stor lakun, just då hon sjelf råkar i en andlig kris, och avslutas på ett romanaktigt, abrupt vis; Henrietta i "Skeppar Worse" saknar alla karaktäriserande linier liksom "Arbetsfolks" olyckliga hjeltinna, ja Elsa sjelf är väl snarare en slags fint hållen, försvarligt idealiserad klasstyp än en individuel meniska med kött och blod.

Kielland är kanske icke feminin nog till sin natur för att t. ex. som Jacobsen, Topsöe eller bröderna Goncourt, så obehindradt det är en man möjligt, röra sig med qvinnohjertats af fina sensationer hemlighetsfullt hopspunna känslöfnad.

Så mycket bättre förmår han skildra sådana personer, hvilkas väsenden småningom så att säga satt sig, hvilkas förenklade känslolif gått upp i vanor eller sysselsättningar. Jag erinrar blott om konsul Garman och hans broder legationssekreteraren, haugianerna med madam Torvestad i spetsen och raskt skisserade bipersoner i allmänhet, om han också här och der dukar under för den svagheten, att som

tertanke märker, att den förekommer en en smula vilkorligt dötfläckad. Under läsningen rycks man helt och hållet med och fånglas af sympati för denna så älskvärdt och varmt tecknade fru Venche, som i sin ädla, höghjertade "Stockmanska" optimism godtroget sätter sin sanningskärlek mot hela den kompromiss af halvesanningar och halflögnar, på hvilka samhällsbruken hvila, och hennes sorgliga historia är bland det mest gripande, Kielland någonsin diktat, om man också då och då har en förnimmelse af, att karaktärerna hos de personer, som ingripa i hennes öde, för mycket äro dragna till sin spets. Underligt blir dock i alla fall, att hon förälskar sig i en person, hvilken till den grad liknar hennes egen man.

Skildringarne äro som öfverallt hos Kielland rent af utsökta, och de kapitel, der skolan tecknas, äro i sjelfva verket mindre karrikerade, än man vid första ögonkastet tror; eller kan ni med handen på hjertat svara mig, att ni ej under er skoltid varit med om en lektion, som den Aalbot gifver, att ni aldrig sett skymten af en lärarfigur sådan som "blindtarmen." Ypperligast äro dock konfirmationsscenerna; skarpa utan att vara hätska, verkligt slående och sanna i all sin uddiga qvickhet falla de inom det område, som är diktens högsta, hafva de den färg, fransmännen pläga benämna "la vérité vraie."

Med ett ord, Kielland har med "Gift" lagt en ny fast hörnsten till den bygnad, han i sina förra romaner uppfört. Hans sista verk med dess stora, frimodigt utsagda tendens är icke blott en god bok — det är, som Georg Brandes en gång skref om ett annat uppseendeväckande arbete, vida mera, det är äfven en god, en nobel gerning.

Taine,

Det moderna Frankrikes ästhetiker.

Några iakttagelser af *V. Hugo Wickström*.

Siare komma från östan och vestan. Alla kunna de lösa lifvets frågor, alla känna de vetandets labyrintiska gångar. Man har endast att bestämma sig för den ene eller andre, och utgången loivas alltid blifva densamma: full klarhet, fullt släckande af vetgirighetens törst. Men oftast vänder man besviken tillbaka från dem. Ty det kommer en tid, då forskningen, som är tviflets barn, i sin ordning föder tvifvel, och när man då blickar omkring sig bland dessa lärde, förvirras man af de olika meningarna. De motsäga ju alla hvar andra, och enär hvar och en anser sig ha funnit det allena sanna, blir sanningen motsägende eller, med andra ord, försvinner. Man står på samma punkt som vid forskningens början, endast med den skilnad, att då man förut kände ingenting, känner man nu mycket — osant.

Men det gifves dock tänkare, som synas stå öfver denna vansklighet. De uttala sin åsigt, och verlden lyssnar, öfvertygas och följer. Sanningen födes för dem fullfärdig, helgjuten, och deras åhörare hafva blott att lära, ej att kritisera. Sådane tänkare är det vår tid förbehållet att ega. Ty fordom sutto de lärde okände i sina stilla studerkammare, gingo med sina oftast fåtaliga lärjungar i till studier och samspråk invigda promenadplatser eller uttalade sina åsichter för "akademiens" medlemmar, och först kom-

mande århundraden fingo sig det värfvet anförtrodt att sprida deras läror. Derfor fingo dessa också ett till en början ytterst begränsadt verksamhetsfält, och det var endast efter en lång följd af år, som hela den bildade världen kunde kalla dem för sin tillhörighet. Nu åter följer med den underlättade samfärdseln ett hastigt utbredande af det nya. Man är icke mer tänkare för en inskränkt krets, ett land, en nation, utan för hela världen. Och kommer då en ande, som säger det länge sökta ordet, är han med ens blifven samtidens heros. Hans namn lefver på allas läppar, hans lära framställes på skilda tungomål, och hvad forntidens vise nådde genom århundraden, det når han genom en dag — ett allmänt känt namn, en stod i minnenas Panteon.

En sådan ande synes Taine vara. Hans lära har vunnit anklång öfver hela Europa. Det skrives numera knappast ett enda arbete inom den tillämplande ästetiken, som icke eger en bismak af hans åsikter. Man söker klar-göra naturbetingningarna, yttre förhållanden, uppfostran, "tidsandan", och på denna grund konstruerar man sedan upp en personlighet, som skall kunna klarligen fattas och inses. Individen blir sista satsen i en slutledning, konsten en naturprodukt, och det sköna endast en utväxt på verk-lighetens stam.

Men lika litet som sanningen i och för sig är beroende af samfärdselns underlättande, lika litet är samtidens all-männa åsigt endast såsom sådan den rätta. En tänkares lära må utbasunas öfver hela världen — vetenskapligt sedt är den ej för den skull sann. Man må därför med var-samhet mottaga nutidå storheter. De gamle vise häfdade sitt namns rätt under århundraden, och genom denna skärs-eld kunna få vandra utan att förkolna eller utplånas, nuti-dens vise födas för dagen, erhålla millioners hyllningsrop och blifva en af de "hundra dagarnes" hjeltar. Taine må hafva inhöstat en rik skörd af hyllning, men vi skulle vilja kalla denna "telegrafisk", för att dermed utmärka, dels att

den är vår tids barn, dels att den är snart öfvergående. Han intar nämligen en realistisk ståndpunkt, och menskligheten är nu en gång sådan, att den dock i sitt minne helst bevarar det ideela. Historien är det starkaste beviset för idealismens ovedersägliga rätt.

Hvad vi föresatt oss är att framställa och granska Taines spekulativt ästhetiska åsigter. Vi skola deraf inse, huruvida han verkligen är den samtiden utgifver honom för: en tolk för den högsta sanningen, eller möjligen endast en efemer forskare, som väl tillfredsställer den ytliga betraktaren och sanningssökaren, men lemnar den, som söker skönhetsens väsen i ett evigt och osinligt, kall och oberörd.

Taine är en mycket produktiv författare. Alla hans arbeten falla dock icke inom det ästhetiska området. Hans politiskt-historiska och filosofiska verk, hans reseskildringar och "essayer" äro af liten eller ingen betydelse, då det gäller att fixera hans spekulativt-ästetiska ståndpunkt. De, som dertill äro af nöden, äro: "Philosophie de l'art" och "De l'idéal dans l'art", hvori den egentliga stommen till hans spekulation är gifven, samt tvänne serier af arbeten, hvori inom konsten och litteraturhistorien en tillämpning af läran blifvit lemnad, nämligen dels "Philosophie de l'art en Grèce", "Philosophie de l'art en Italie" och "Philosophie de l'art dans les Pays-bas", dels "Fontaine et ses Fables" och "Histoire de la littérature anglaise".

Taines hufvudläror äro i korthet följande:

Ett konstverk står ej isolerad, utan hänför sig till den ästhetiskt verksamme person, som producerat det. Det bildar jemte dennes öfriga alster ett helt, hvars alla delar ega en viss släktskap sins emellan, så att det för en kännare ej innebär någon svårighet att bestämma, hvilken upphofsmannen är till det ena eller andra verket, ja, att till och med säga, under hvilken period af konstnärens lif detta uppstått. Men konstnärerna sjelfve äro lika litet som deras

verk isolerade; de tillhöra en viss tidpunkt, ett visst land samt äro på samma gång deras representanter. Man måste därför lära känna de tidsförhållanden och det folk, de tillhöra, ty i annat fall kan ej deras betydelse för och ställning till samtiden inses. I och med detsamma man bestämt alla dessa förhållanden, hvaraf konstprodukterna äro uttryck, är ock en ästetik gifven, ty denna bör vara historisk och konstaterande lagar, ej, såsom den förut gifna, dogmatisk och preceptiv.

Konsterna sönderfalla i tvänne afdelningar: de imiterande: poesien, måleriet och skulpturen, och de icke imiterande: arkitekturen och musiken. Hvad de förra beträffar är dock ej den slafviska imitationen deras mål, hvilket framgår af tvänne fakta: dels skulle då fotografien lemna de bästa taflorna, och stenografien, använd vid rättegångsförhandlingar, de bästa dramerna, dels skulle inom skulpturen marmorns rena hvithet och frånvaro af pupiller utgöra en brist, enär dermed likheten med verkligt lefvande människor blefve mindre. Men det är tvärt om dessa egenskaper, som gifva dess alster detta uttryck af gudomligt lugn och upphöjdhet, dels skulle man då ej på ett litet papper kunna afteckna en människa, hvilket dock är en af konstens lättaste uppgifter. Imitationen sträcker sig därför blott till delarnes ömsesidiga beroende af och förhållande till hvarandra, eller, med andra ord uttryckt, till kroppens logik. Dermed framhäfves, en viss väsentlig karakter hos objektet, en egenskap, hvarur alla andra enligt bestämda förbindelser följa. Konsten öfverträffar häri naturen.

Dessa bestämningar sakna tillämpning på de icke imiterande konsterna, för så vidt det talas om en urbilds förhållande till en afbild, ty dessa konster framställa endast matematiska proportioner, arkitekturen sådana för ögat, musiken för örat, hvartill som en specifik bestämning för musiken kommer, att denna genom tonernas likhet med människorösten kan tolka känslöstämningar. Men sjelfva resultatet af denna undersökning angående imitationen kan dock till-

lämpas på alla konster, i det att de manifesteras en väsentlig bestämning hos det framställda, hvarvid de använda ett helt af förenade delar, hvilkas förhållanden konstnären modifierar. Vetenskapen framställer det väsentliga genom abstrakta termer, konsten genom sinliga bilder.

Konsten har till förutsättning ett helt, som är tidsandens och de omgifvande sedernas allmänna tillstånd, hvilket inses dels genom erfarenheten, dels genom resonnement, i det att det senare bevisar, hvad den förra konstaterar. Den fysiska lagen rörande växternas beroende af vissa klimatförhållanden eger sin fulla motsvarighet i den lag, som har sin tillämpning inom konstens värld. Det finnes en moralisk temperatur, som likasom genom ett val låter endast vissa seder och andar vid vissa tidpunkter uppträda. En konstnär, som tillhör en dyster och sorguppfylld tid, skildrar endast dystra tilldragelser, likasom en glad tid alltid har glada sångare, och en tid af både glädje och sorg konstverk, innebärande båda. Detta visar sig vid ett betraktande af de fyra hufvudperioderna i mensklighetens utveckling: antiken, medeltiden, 17:de århundradets klassiska dramatik och den moderna tiden. Under den första perioden gaf nödvändigheten att i striden kämpa kropp mot kropp gymnastiken en hög betydelse, hvaraf plastikens dominerande ställning hos grekerna lätt inses; under den andra gafvo den antika världens fall, barbarernas inbrott, det feodala utplundringssystemet, hungersnöd och pest tidsandan en dyster prägel, hvilken framträdde i exalterad känslighet och chevaleresk kärlek; under den tredje rådde ett hofflif, som äfven bemäktigade sig skriftställaren och förmådde honom gifva oinskränkt företräde åt det korrekta och värtaliga; under den fjerde uppstod en samhällssjukdom, en drömmande och dyster ärelystnad, som gaf upphof åt en lyrisk och filosofisk poesi. I alla dessa perioder märkas för öfrigt ett allmänt tillstånd, mot detta svarande behof, utpräglade tendenser och känslöstämningar, en herskande per-

sonnage eller den typ, som är samtidens ideal, och slutligen konstens beroende af denna personlighet.

Med afseende på materialets ombildande enligt idéen eller omskapande till ideal, framstå tvänne frågor: "Finnes en rangskilnad mellan de idéer, hvaråt konstnären ger uttryck?" eller, med andra ord: "Finnes för hvarje objekt *en* ideal form, utom hvilken alla andra äro felaktiga?" samt: "Finnes någon regel, enligt hvilken man kan subordinera vissa konstverk under andra?"

Vid en betraktelse af konstverken synes den första frågan böra nekande besvaras, ty om ett föremål för konstnärlig verksamhet blir ideal genom att göras samstämmigt med idéen, beror det ju helt och hållet på konstnären, huruvida han vill taga den ena eller andra idéen. De särskilda seklerna, nationerna och konstskolorna hafva på olika sätt fattat sin konstnärliga uppgift. Så t. ex. är det en betydlig skilnad mellan Plautus', Molières och Balzacs ideal — för att begagna Taines terminologi — för den girige samt mellan Sofokles', Shakspeares och Balzacs ideal för en af otacksamma barn grymt behandlad fader. Likaså hafva Lionardo, Michel-Angelo och Coreggio, utan att dock lemna ur sigte konstens fordringar, på vidt skilda sätt framställt sin "Leda". Alla framställningssätt, alla idéer äro lika berättigade; en norm för afgörande af konstverks värde synes således vara icke blott obehöflig, utan rent af falsk.

Men erfarenheten utvisar, att vi verkligen inom konstverlden, likasom öfver allt, konstatera en rangskilnad mellan de olika föremålen och konstnärerna. Ty då vi skriva en konsthistoria och dervid fälla omdömen angående olika mästare, göra vi ju ingenting annat än inränga dem på deras tillbörliga plats. Dante och Shakspeare äro onekligen de största skalder, Mozart och Beethoven de största kompositörer. Det måste därför finnas en norm för att bedöma och ordna konstverk, och denna kan ej ligga utom konstområdet.

Genom att fixera konstverkets definition, nämligen att

vara en sådan produkt af mensklig verksamhet, hvars uppgift är att göra betydelsefulla bestämningar dominerande, erhålles denna norm. Ty i det vi redogöra för dessa bestämningars beskaffenhet, finna vi, huru de hos konstverken manifesteras sig. Dervid betraktas de dels i jemförelse med andra såsom betydelsefulla, dels i förhållande till sig sjelfva såsom genom sin egen kraft ej förintande utan förstärkande sig d. ä. såsom välgörande, dels slutligen såsom i konstverkets intryck samstämmiga.

De väsentliga bestämningarna finnas genom att aktgifva derpå, att hos hvarje föremål gifvas mer eller mindre föränderliga egenskaper, hvilka, ju konstantare de äro, i sig innebära dess större betydelse för de öfriga bestämningarna. Emedan historien lär hvad som är det konstituerande eller väsentliga i människans utveckling, måste hvarje konstkritiker inom den söka de betydelsefulla bestämningar, hvaråt konstnären i sitt verk ger uttryck. Han finner då deri olika tidsskeden, innefattande idéer af större eller mindre betydelse. Sådana tidsskeden äro: en viss tidpunkt af tre à fyra år, hvarunder ett visst mod i klädedrägt och vissa uttryckssätt äro gängse, en viss kortare tid, innefattande tjugo, trettio à fyratio år, hvarunder en hel generation med alla dess lyten och förtjenster passerar förbi oss, samt slutligen en viss tidsperiod, innefattande århundraden, såsom medeltiden, renaissancen och den klassiska franska dramatikens, hvarunder en viss allmän form hos tidsandan gifver sig tillkänna. Mot dessa trenne skeden svara inom literaturen: farsen, brochyren och nyheterna för dagen, herdeuphuistiska romaner och pastoraler samt sådana snilleverk som Gil Blas och Manon Lescaut. Inom måleriet motsvaras de af gravyrerna på modet, af sedemålningar, som Hogardts och Mulreadys, samt sådana mästerverk som Coreggios och Venetianarnes.

De väsentliga bestämningarna, betraktade såsom betydelsefulla i förhållande till andra, hänvisade till vetenskapen, i förhållande till sig sjelfva hänvisa de till moralen. De

kallas då välgörande. Sådana bestämningar gifvas likaväl inom det moraliska som inom det ästhetiska lifvet. Så äro de viljans och förståndets bestämningar, som föröka människans handlingskraft och vetande, välgörande, de motsatta skadliga. Så är kärleken den mest välgörande bestämning öfverhufvud taget. Derfor är äfven det konstverk, som uttrycker en välgörande bestämning, öfverlägset ett, som uttrycker en skadlig. Från denna synpunkt erhålles en indelning i klasser af konstverk genom att aktgifva på de personers beskaffenhet, som framställas. Den första klassen innefattar de inskränkta, -egoistiska, vanliga själarne. Sådana äro Servantes' Sancho Panza, Fieldings domestiker, Walter Scotts svafvelpredikanter och Balzacs personnager ur de lägre stånden. Den andra innefattar de passionerade, sönderslitna själarne, såsom många af dem, Goethe, Byron och Victor Hugo skildra. Den tredje innefattar hjertesjälar såsom Corneilles Polyucte, Cid och Horatierna, Richardsons Pamela och George Sands François le Champi. Den första klassen tillhör en periods regress (Ludvig XIV:s tid), den andra dess kulmen (våra dagars Frankrike), den tredje dess progress (tiden för Niebelungenlieds diktande).

På samma sätt inom skulpturen och måleriet. Dess konstverk äro mer eller mindre sköna, ju mer eller mindre de uttrycka bestämningar, som äro välgörande för kroppen. Deraf olika konstperioder: medeltidens aftärda och stela beläten; Rembrandts lifskraftiga, men råa gestalter; en Crayers, en van Oorts, en van Thuldens ideala, men något groft hållna skapelser; och slutligen italienarnes och grekernas fulländade typer, framträdande genom en Michel-Angelo, Rafael och Fidias.

Den tredje normen, hvarefter ett konstverks värde bestämmes, är samstämmigheten af dess intryck. Hos hvarje verklig konstnär finnes alltid en förmåga att i sitt konstverk sammanfatta alla de olika tendenser, som spåras hos dess urbild. Derfor blifva också de karaktärer, som en skald framställer, om ock bestående af samma elementer

som de verkliga personligheterna, mer betydelsefulla och anslående än dessa. Det bästa exemplet på konstnärens tillvägagående i detta hänseende lemna Shakspeare och Balzac. Men det är ej nog med, att karaktären är utpräglad; äfven situationerna och händelserna skola vara så beskafade, att de äro tjenliga att bilda en bakgrund för denna. Om Cromwell ej hade lefvat under den engelska revolutionens tid, skulle han hafva dött som simpel jordbrukare; om den franska revolutionen fördröjts tre år, skulle Mirabeau blifvit industririddare. Till karaktären och dess mot denna svarande bakgrund kommer såsom ett tredje moment stilen, hvilken bör stå i samklang med de förra, på det att totalintrycket må blifva det största möjliga. Konstens lösen blir att manifesteras genom att koncentrera.

Från denna synpunkt särskiljas inom literaturen trenne skeden. Under det första är samstämmigheten högst ofullständig, progressens tid, då Chanson de Roland och Ogier le Danois diktades, hvilka äro exempel på, huru i följd af en viss okunnighet de mest intressanta personligheters öden förtäljas på ett torrt och prosaiskt sätt; under det andra är också samstämmigheten ofullständig, regressens tid, då en Euripides, en Voltaire, lärda personer, men utan känsla, sedan det poetiska språket en gång var gjordt, efterhärnade store föregångare; under det tredje är samstämmigheten fullständig, kulminationens tid, då en Aiskylos, en Racine, en Shakspeare ställa konstverkets alla elementer i det mest harmoniska förhållande. Samma motsvarighet yppar sig äfven inom det italienska måleriet, ty vi hafva der: progressens tid, representerad af Giotto, förfallets tid, representerad af Caraccierna, samt slutligen höjdpunkten, under Lionardo, Rafael och Coreggio.

Taine icke blott uppvisar befintligheten af lagar i allmänhet samt belyser dem medels exempel, utan tillämpar äfven sina teorier i stort, i det han i Fontaines ställning till sitt folk, i Greklands skulptur, Italiens och Nederländermålar Konst söker framställa de ledande lagarna, de djupa

strömningarna. Framför allt har han gjort detta i sin engelska litteraturhistoria, och emedan deri finnas både en exposé af teorien i allmänhet samt en i detalj gående tilllämpning deraf, skola vi här lemna en kort framställning af den förra jemte ett talande exempel ur den senare. Det torde nämligen vara klart, att Taines forskning går ut på att framställa en författare eller konstnär på ett så lefvande och mångsidigt sätt, att dermed också hans folks hela förgångna lif samt hans eget samtida derigenom erhålla en representant och ett uttryck. Som exempel derpå taga vi den personlighet, som Taine mest af alla beundrar, Shakespeare, och framhålla honom såsom en viss folkstams representant, hvilken under ett visst tidsskede och påverkad af en viss omgifning sökt att realisera vissa af naturen gifna tendenser.

De historiska dokumenten äro ej annat än medel, hvarigenom man kan för sig åter låta uppträda den synliga individen. Men detta framställande af de vexlande och föränderliga personligheterna är ej den hufvudsakliga uppgiften för historien; den synliga individen är endast ett medel att lära känna den osynliga, inre menniskan. Denna står dock ej ensam i verlden, utan är omgifven af en mångfald individer, och hans känslor och tankar hafva till orsak den stora samtida mängdens sätt att tänka och handla. Dessa allmänna bestämningar hos det stora hela, hvaraf individen i sitt framträdande beror, äro folkstammen, omgifningen och tidpunkten, och dessas verkningar manifesteras sig i elementernas gemenskap, gruppernas sammansättning, lagen för de ömsesidigt af hvar andra beroende förhållandena samt lagar för i vissa afseenden skeende inflytanden.

Uppgiften för en litteraturhistoriker blir således att uppvisa, huru det folk, hvars litteraturhistoria han författar, uppstått antingen isoleradt såsom en enhet för sig eller genom en sammansättning af olika folk, som tid efter annan inflyttat i landet, blandat sitt blod och sin kultur med de besegrades och på detta sätt åstadkommit en förening af

element, hvilkas analyserande innebär en förklaring af folkets naturel i det hela. Man måste vidare i detta folks utveckling särskilja vissa perioder, hvarinom flere författare, följande vissa grundidéer, sammanställas såsom utgörande en krets, samt slutligen inom dessa perioder, som kunna innefatta århundraden, analysera den tidpunkt, då deras förnämste författare uppträdde, för att ur tidsförhållandena erhålla förklaring, hvarför dessa på det för dem säregna sättet uppstått och löst sin konstnärliga uppgift.

Shakspeare tillhör den engelska folkstammen, uppträdde under renässansens tidevarf och var en samtida till drottning Elisabeth.

De folk, genom hvilkas sammanblandning nutidens engelsmän uppstått, äro sachsare och normander. Före sitt infall i England egde sachsarne sin bostad längs efter hafskusten mellan Schelde och Jutland. Den fuktiga marken, det roflystna hafvet, som då och då beröfvade invånarne stora landsträckor, den dimuppfyllda luften, med ett ord, klimatet och naturförhållanden i allmänhet danade ett folk, hvars sysselsättning var att föra krig, jaga, äta och förtära spirituosa. Man kan visserligen ej neka till, att icke de, sedan de öfverflyttat till England, blefvo förändrade, men i detta hänseende till ett sämre; alla deras vilda passioner synas hafva fördubblats i styrka. Dock framlysa, trots denna djupa förnedring, ädla böjelser och anlag, obekanta till och med för de förfinade romarne. Individens själfständighet, äktenskapets och familjens helgd, gudomlighetens upphöjdhet öfver allt ändligt voro fakta, ingående i sachsarens medvetande, hvilka gåfvo honom en hög ställning bland de ociviliserade folken. Dessa egenskaper medför han till England. Förhållandet mellan den simple krigaren och hans anförare, mellan hustrun och mannen äro fulla af ädelhet och förtroende. Hans hedniska poem äro genomandade af en djup och allvarlig känsla, hans kristna utmärkta af denna oro, denna känsla af det oändliga och

dunkla "på andra sidan", denna tunga melankoliska väl-talighet, som äro början till det andliga lifvet.

Till denna sachsiska stam slöto sig normanderna, hvilka voro helt annorlunda beskaffade. De voro fransmän, begärliga efter vinst, beräknande, stridsdugliga, listiga, äfventyrslystna. Att uppfatta distinkt, ringakta fantasiens skapelser, låta den ena tanken följa den andra i en viss ordning, föredraga det stilla välbehaget framför vällusten, skratta åt det låga och föraktliga i världen, se der dessa normanders utmärkande egenskaper. Deri ligger också det, som de under fem århundraden först med lansstötar, sedan med käppslag, sist med lärarens färla sökte inplanta hos sachsarne.

Till en början trodde de sig genom tyranni kunna vinna sina afsigter. Det blef en himmelsvid skilnad mellan sachsarne och fransmännen. De förre blefvo lifegne, de senare herrar. Men huru än normanderna sökte göra franskan till folkspråk, blefvo de dock i detta hänseende allt mer beroende af sina talrika underlydande. Godsherrn måste lära sig sachsiska för att kunna göra sig förstådd af dem, hans hustru är ofta af sachsisk hörd, och hans söner höra detta språk af sina ammors läppar. Så håller sig dock, trots allt förtryck, den sachsiska stammen uppe, och om äfven många af dem illa behandlas, finnas dock medlemmar, som blifva sjelfständiga jordegare. Normanderna och sachsarne ingå familjförbindelser, och sachsarna, om ock underkufvade, glömma aldrig, att de en gång varit en fri stam. De veta med sig, att de utgöra nationens stomme, och de höga normandiska baronerna å sin sida inse äfven, att det endast är i förbund med dessa, som de kunna bilda en motvigt mot konungen. Derigenom blifva sachsarne med hvarje århundrade allt rikare och mäktigare; allierande sig med de normandiska baronerna, uppträda de snart som förkämpar för den konstitutionela monarkien och gifva England ett fritt statsskick.

Inom literaturen uppträder föreningen af dessa skilda

element först i och med Chaucer. Före honom hade det sachsiska och det franska konstidealet stått emot hvar andra. Det senare var det fattiga, men förslagna geniet, som stred mot den i yttre hänseende mäktiga dumheten, en gestalt, som sedermera åter framträder i Panurge och Figaro, det förra var Robin Hood, den laglöse vildskytten, den ur det verkliga lifvet tagna personligheten. Chaucer visar, att han förstått att uppskatta båda dessa ideal; han är lekande qvick och löjeväckande i lika hög grad som La Fontaine, men tager på samma gång sina gestalter sådana de äro ur det verkliga lifvet och är i detta hänseende en föregångare till Shakspeare.

Renässancen i England framträder i en mängd fakta. Striden mellan hvita och röda rosorna hade upphört; frid och säkerhet råder i landet, industrien uppblomstrar till en ej förr anad höjd, allmänt välstånd börjar utbredas, lyxen i boningar och kläder stiger, fester, torneringar och maskerader aflösa hvar andra vid hofvet och i de höga familjerna, man har teatrar ej blott i städerna, utan äfven på landet; öfver allt såg man ett förtröstansfullt och lifskraftigt slägte. England var ej ännu puritanskt, utan "det glada England", som ej sökte sina idéer och sin föresyn i bibeln, utan i den klassiska literaturen. Efter medeltidens natt med dess legender om vålnaders och de fördömdes qval framträder den grekiska Olympen i all sin glans, och vid dess sida ställa sig de gestalter, som de njutningslystne italienarne, en Petrarca, en Bocaccio framtrolla. Denna renässans är hednisk till sin grund och födelse, till sitt språk, som är vanständt latin, till sina traditioner och minnen, till sin samsamsättning och begåfning. Den gör till och med konsten hednisk; medeltidens aftärda kristustyp försvinner och i dess ställe sättes en korsfäst Jupiter, Rafaels heliga jungfrur äro fränder till hans Fornarina.

Sådan var den race, Shakspeare tillhörde; sådan den period, hvarinom han uppträdde. Fixera vi den tidpunkt,

då han verkade som författare, erhålla vi hans personlighet förklarad.

Shakspeare är företrädesvis dramatisk författare. Att betrakta å ena sidan scenen, å andra sidan publiken, är därför af nöden, för så vidt man vill förstå honom i denna hans egenskap. Publiken var af tvänne slag; den lägre: slagtare, hökare, bagare o. s. v., som höllo till på parterr och under väntan på pjesens början roade sig med att dricka öl, äta nötter, oqvåda och slå hvar andra; den högre: eleganterna, som intogo sina platser på sjelfva scenen, spelade kort, rökte, oqvådade och kastade äpplen på dem, som sutto på parterr. Scenen hade få eller inga dekorationer; en skylt med stora bokstäfver angaf, hvar handlingen passerade. Att man var i en trädgård, angafs medels några damer, som promenerade och från golfvet uppluckade blommor; talades det om skeppsbrott, måste man inbilla sig vara vid en klipig hafskust. Fyra värjor och en sköld voro nog att väcka föreställning om en blodig batalj.

Men detta är blott sakens utsida. Det återstår att framställa det inre: subjektets sinnesriktning och passioner. Den publik, som gynnar den shakspeareska teatern, måste vara särskild beskaffad för att kunna gifva denna en sådan prägel. I religiöst hänseende yppar sig en brytning. Den katolska, statutariska religionen är förkastad, den protestantiska, praktiska ännu ej färdig; man har upphört att lyssna till presternas föreskrifter, men ännu ej klargjort samvetets lag. Likasom i Italien är kyrkan en mötesplats för de älskande; fåfången utbreder der sina toaletter, ungdomen glammar, kavaljererna lemna en afgift för att der låta sina sporrar klirra. Frihet, att icke säga sjelfrådighet, råder i alla förhållanden. Kroppsöfningar sättas så högt, att till och med Henrik VIII icke låter en dag gå förbi, utan att öfva sig i dessa idrotter. Qvickheten föraktas ej heller, ty i hvarje högt uppsatt familj finnes det en narr, som har till yrke att dela ut speglosor och satiriska pikar. Oqvädinsord, huru grofva som helst, upplifva konversationen, tjurfäktnin-

gar äro mycket på modet, Elisabeth örfilar sina hofdamer och spottar på Sir Mathew, öfverfall på gator och i gränder höra till ordningen för dagen, med ett ord, det 16:de århundradet liknar en lejonkula; alla passioner äro der lössläppta. De mest högtuppsatta personer föras till schavotten, tjuftar och mördare gripas och upphängas i massa, hexor och trolldom låta mycket höra talas om sig, den djupaste vidskepelse röjes hos alla klasser.

Mot denna bakgrund aftecknar sig Shakspeares mäktiga personlighet. Dessa äro förutsättningarna för hans mångsidiga, djuptänkta och fantasirika dramatik. Det är endast genom dessa som han sjelf kan förstås.

Taines teori är bristfällig både till form och innehåll. Med afseende på den förra råkar han antingen i en oändlig regress eller i en cirkel i bevisningen, med afseende på den senare är teorien dels, rörande de problem, som ligga inom ästetikens område, ofullständig, dels, rörande de af dess problem, som Taine för sin del sökt lösa, ohållbar.

Den oändliga regress, hvartill Taine gör sig skyldig, spåras i hans metod att under sökande efter någontings orsak gå öfver från det ena till det andra området, utan att han, då han kommit till det, som angifves vara det sista, bindande klargör, hvarför just detta och intet annat bildar den avslutande länken. Om vi, för att taga ett af honom sjelf anfördt kortfattadt exempel, betrakta hans deduktion af romarnes alla utmärkande egenskaper i politiskt, privat, religiöst, konstnärligt och vetenskapligt hänseende ur dessas tvänne grundbestämningar: att vara ett egoistiskt och politiskt folk, inser man ej, hvarför han stannar vid denna egoism, denna säregna politiska begåfning. Det är ingenting, som från Taines ståndpunkt hindrar från att fråga, hvad det är som gjorde romarne så egoistiska, så politiskt framstående, och sedan svaret derpå är gifvet genom hänvisning till andra egenskaper hos dem, gå i oändlighet tillbaka.

Man öfvergår från den ena förklaringsgrunden till den andra; när konstnärliga förhållanden skola förklaras, hänvisas man till vetenskapliga, från vetenskapliga till religiösa, från religiösa till sociala, från sociala till politiska, men när man kommit till de politiska, frågar man med undran, hvarför just dessa utgöra den yttersta orsaken, hvarför det icke är tvärt om, eller hvarför ej t. ex. de religiösa böra erhålla den största betydelsen. Man kommer ned på samma slutande plan, hvars farlighet Spinoza i första delen af sin "Ethica" påvisar, i det han anför såsom exempel, huru en nedfallande sten slagit en menniska i hufvudet samt låter frågorna angående orsakerna dertill gå tillbaka till vinden, som blåste starkt, och menniskan, som hade sin väg förbi stället, till hafvet, som dagen förut vid lugnt väder begynte blifva oroligt, till vännen, som hade inbjudit den slagne o. s. v., o. s. v.

Taine synes också ana bristen i detta tillvägagående, men vid sitt försök att använda en annan metod råkar han i en annan svårighet: cirkelbevisning, som framträder i hans teori om individens och folkstammens förhållande till hvar andra. Individens uppfattas och förklaras genom folkstammen, folkstammen genom individen. Men det ligger i individens begrepp att ega större innehåll än folkstammen. Efter att hafva härledt det abstrakta ur det konkreta, söker han sålunda förklara det senare ur det förra.

Dessa brister i formelt hänseende åtföljas af ännu större i reelt. Taines teori är å ena sidan ofullständig, å andra sidan ohållbar.

Ofullständig är den, därför att det högsta inom konsten både från objektiv och subjektiv synpunkt faller utom den spekulativa ästetikens område. I objektivt hänseende kan han ej redogöra för de bestämningar, som ingå i ett skönt, ett sublimt konstverk, utan begagnar dessa uttryck okritiskt samt utan att angifva hvad han dermed menar. Dermed visar han sig icke uppfatta den föregående vetenskapliga ästetikens grundproblem. I subjektivt hänseende

faller konstnärsindividualiteten, konstnärsfantasiën, utom hans teori, och detta icke blott hvad beträffar konstnären i allmänhet, utan äfven hvad beträffar genierna, de store konstnärandsandarna. Hans teori rör sig således å ena sidan med en terminologi utan fixerad betydelse, å andra sidan handlar den blott om godtköpskonsten, de lägre yttringarna af konstnärlig verksamhet, hvilka uppträda i massa och såsom uttryck för vissa moder och tidsförhållanden.

Men hans teori är ej blott ofullständig, utan äfven, då den försöker lösa vissa problem, ohållbar. Att konstens uppgift är att klarare och fullständigare, än naturen mäktar, framställa någonting väsentligt var den ena hufvudsaken, att hvarje konstverk är ett uttryck af sin tid den andra. Men det är klart, att båda dessa satser äro felaktiga. Ty den första är för vid; kemien t. ex., som har förmåga att "klarare och fullständigare än naturen mäktar framställa någonting väsentligt" (ett visst ämne, en viss blandning), skulle då utgöra en skön konst. Den andra satsen åter grundar sig på ett lågt naturalistiskt antagande. Det högsta inom konsten: en Thorvaldsens Kristusbild, en Goethes Faust, en Beethovens kompositioner stå öfver alla rums- och tidsförhållanden. Menniskan är icke, såsom Taine tyckes antaga, indelad i arter, utan sig alltid lik i inre hänseende. Att konstverket i yttre hänseende har en viss habitus kan ej förnekas, men endast en ytlig uppfattning kan anse sig i och med dess angifvande och analyserande hafva löst ästetikens problem.

I "Konstens Filosofi" skulle egentligen Taines spekulativa styrka ligga, ty i "Konstidealet" är det ej fråga om att finna något i och för sig bestående, utan endast en relativ norm för ordnande af konstprodukter efter deras olika värde. Ästetiken ställer sig dermed i literatur- och konsthistoriens tjänst. De tre bestämningar, Taine i detta hänseende hos konstverket fixerar, voro: att det skall framställa en väsentlig bestämning mera fullständigt och klart än de reela objekterna, att denna i sig betraktade väsentliga bestämning skall

vara välgörande genom att undantränga eller tillintetgöra vissa skadliga, samt att alla ett konstverks bestämningar skola på ett sådant sätt sammanställas, att dermed den största möjliga effekt nås. Om den första bestämningen hafva vi redan talat; de tvänne andra lida af icke mindre brister. Ty hvad bestämningen såsom välgörande beträffar betraktar Taine frågan från en för ästetiken fullkomligt främmande synpunkt, nämligen den af nytta eller skada. Det är en efterklang af den engelska sensualismen, representerad af Home, som häri låter höra sig. Den sista bestämningen är visserligen i och för sig berättigad, men af alltför ringa vikt för att kunna erhålla en så framstående plats som i läran om konstidealet. Den är nämligen ingenting annat än en teknisk lag, Vischers "lagen för sammanbindning och kontrast". Den första bestämningen är således för vid, den andra fullkomligt obefogad, den tredje af alltför sekundär betydelse. Någon absolut norm för ett konstverks värde erhålles ej dermed.

Tillämpningen af dessa teorier är endast en illustration till deras svagheter. Om en framstående konstnärs produkter skola förklaras ur vissa egendomligheter hos hans folkstam eller ur vissa tidsförhållanden, uppstår dervid antingen en oändlig regress eller en cirkelbevisning. Om bestämmningar utsägas om hans verk, äro de af den beskaffenheten, att de förvirra uppfattningen, emedan det ej är angifvet hvad de innebära; om ett geni inom konsten uppträder, står det der som en gåta, ty det beror ej af tids- eller rumsförhållanden. Den klassiske Thorvaldsen föddes i Danmark, den all sentimentalitet och sydländsk vekhet hatande Michel-Angelo i Italien, den åt antikens diktning innerligt hänfifne Hölderlin i Tyskland. Den norm, som användes för att bestämma konstverkens värde, visar sig tjena till intet, ty äro "lasten och dygden fria produkter på samma sätt som vitriol och svafvel", äro alla mänskliga arbeten gifna genom naturkrafter, så är en absolut och metafysisk norm för

bedömande af dess värde otänkbar; såsom härflytande ur samma viljelösa kraft, äro de alla lika berättigade.

Men det finnes ingen författare, i hvilkens åsigter eller ståndpunkt man ej kan spåra någonting sant eller förträffligt. Så äfven med afseende på Taine. Det utmärkta hos honom kan betecknas med *ett* ord: han är representant för den romanska stammens sätt att behandla en vetenskaps föremål. Dermed vilja vi säga, att denna stam i motsats mot den germaniska känner sig tillbakastött af svårbegripliga abstraktioner, och att den i deras ställe söker låta den verklighet, hvaröfver den spekulerar, uppträda så individuellt, så lefvande som möjligt. Då germanerna, särskildt hvad beträffar den spekulativa ästetiken, söka redogöra för Det Skönas, Det Sublimas, Det Komiskas o. s. v. begrepp och bygga system, hvarinom det enskilda konstverket, den enskilde konstnären uppträder endast såsom exempel, söka de romaniska folken deremot likasom återuppväcka förgångna tiders konstformer. Den förmåga af abstraktion, som kännetecknar germanerna, motsvaras hos romanerna af den alldeles motsatta förmågan af individualisation. Omsorgsfullt studerande forntid och samtid, lemna de senare oss såsom resultat deraf en mångfald bilder ur olika områden af litteratur- och konsthistorien. Likasom om vi lefde bland de folk, som dessa skildra, *höra* vi, hvad förgångna släkten under olika tider tänkt och känt, *se* vi, huru de med sina säregna seder och bruk draga oss förbi.

Sedd endast från denna synpunkt kan Taine uppfattas i sin rätta betydelse. Ingen konstkritiker eller konsthistoriker har haft en sådan förmåga som han att låta förgångna tider åter uppstå, att analysera den enskilde konstnärens tendenser och sinnesstämningar, att beskrifva de mångfaldiga skiftningarna i ett konstverks intryck. I detta hänseende intager han obestridd den högsta platsen, och därför skola alltid hans arbeten, om ock hans teori måste förklaras ohållbar, aktas och värderas. Ty åsigter må vackla

och system falla, men den person, som en gång framträdtt såsom ett kulturfolks förnämsta representant med afseende på någonting stort och beaktansvärdt, kan ej förglömmas, lika litet som hans lifsgerning kan försmås af andra folk, om ock de erhållit en helt annan begåfning.

Nationalfåfånga och fosterlandskårlek.

Reflexioner för dagen af Reinhold Winter.

Den, som skrifer dessa rader, befann sig den 12 sistlidne augusti på en öppen plats i förstaden Courbevoie, vester om Paris. Det var omkring klockan 4 på eftermiddagen. Solen belyste hundratusentals menniskor, hvilka stodo i cirkel omkring platsens medelpunkt, der en i grön mantel höljd statygrupp reste sig och framför hvilken var uppförd en med guldfransadt purpursammet klädd läktare, från hvars hörn trikolorer svajade. Seinedepartementets officiela honoratiores trängdes på denna läktare med inbjudna stadsbor, damer och journalister. Längs avenyen, som ledde ned emot Paris, stodo flera regementen under vapen; men alltsammans syntes bära ett spår af väntan. Så var ock fallet. Man bidade ankomsten af regeringens representant, chefen för inrikesdepartementet, Mr Waldeck-Rousseau.

Platsen är högt belägen och föga kringbygd, så att man obehindradt kunde skåda omkring sig, låta blicken glida fram öfver det blida sommarlandskapet, hvars djupa grönska liksom öfverpuvdrades med ett gyllene stoft och hvars stora drag erhöllo sin karaktär af Seinen, hvilken i väldiga bågar krökte sig genom dalen, som om hon haft svårt att lemna det sköna Paris. Nästan rakt i vester, nedanför brynet af höjden och till hälften doldt i grönska, låg det lilla urmodiga Nanterre, den heliga Genovévas födelseort, herdeflickan, som blef verldsstadens skyddspatronessa och hvars relikier nu hvila i en gyllene sarkofag i kyrkan Saint

Etienne du Mont, nära Pantheon. Något på sidan, söder ut, framskyttade Rueil, der den store Richelieu en gång smidde sina planer och ränker, och i dunklet af skogen, som kransade denna ort, borde man finna Malmaison, den öfvergifna Josephines melankoliska enkesäte. Mer till höger och på längre afstånd förtonades emot himlahalvvet top-parne af de åldriga träden på terrassen i S:t Germain, der Ludvig XIV:s vagga stod och der den helige Ludvig lemnat efterverlden ett minne i det ännu bestående kapellet. Nere emot sydvest låg Versailles med sina sagolika minnen från despotismens glansdagar, från en tid då folket icke var folk utan blott en flock ofria individer, förtrampade af lättsinniga regenter, fala gunstlingar och slösande mätresser; och åt diametralt motsatt håll, uppe i nordost lyfte sig katedralen i S:t Denis, grafven för allt hvad franska konungalängden har stort och lysande, slutet såväl på äran som på förbannelsen.

Och i fonden; på andra sidan det ännu i sin solblekta mantel höljda monumentet — i fonden utbredde sig Paris, världens hjerta, såsom seklets skaldekonung älskat att kalla sin sköna stad, och alla dess torn och tinnar tecknade sina silhuetter emot en bakgrund af blå, dallrande luft, hvilken blifvit renad af föregående dagars ymniga störtskurar. Till venster skymtade Montmartres rundade höjd, der den fromma tron just nu, till ateisters och fritänkares harm, håller på att uppföra ett praktfullt jättetempel; och emot höger blixtrade den förgyllda kupolen på Napoleons graf, verldsskakaren, som fick slumra in på en klippa i oceanen och först såsom död fördes till hvila "på stranden af Seinen, midt ibland detta franska folk, som han älskat så högt".

På krönet af höjden, midt emellan dessa båda ytterpunkter, hägrade en oerhörd arkad, hvilken mellan sina hörnposter liksom sammanpressade den praktfulla via triumphalis, som från vår ståndplats snörrakt ledde dit upp. Det var Avenue de la Grande armée, och på triumfbågen täljdes i stolta runor namnen på hundratals lysande segrar,

namnen på tusentals tappre hjeltar, hvilka låtit sina lif för fäderneslandet, genom sitt blod liksom öfvergjutande det med ett förtrollande sagoskimmer.

Tanken fullföljde denna kejsrerliga väg längre än blicken kunde det, nedsteg på andra sidan kullen genom Champs Elysées lummiga lunder till Place de la Concorde, der en gång den svagaste och oskadligaste bland konungar nödgades lägga sitt hufvud under fallbilan, sålunda med sitt blod sonande förfädernas synder och brott och der kort derpå Habsburgs fagra dotter fick dela sin makes öde, ett offer för det så länge förtryckta folkets lidelsefulla hat; han genomskred den gröna parken på andra sidan Luxorobelisken, dröjde vid Tuillierierna, af hvilka nu snart ej finnes qvar sten på sten, vid Louvren, med minnena från medeltidens hårda dagar, vid kyrkan S:t Germain l'Auxerois, hvarifrån signalklockan lustigt klingade till bartholomei-nattens hem-ska saturnalie; vid Grèveplatsen, scenen för så oerhörda marter, så många legala illgerningar och mord; vid stads-huset, revolutionernas härd, nu restaurerad efter kommunnardernas vansinniga härjningar, och vid Bastilj-platsen — för att slutligen tröttad vända om vid Barrière du Trône, den nuvarande Place de la Nation, der guillotinen fortsatte det dystra arbete, han börjat på Place Louis XV.

Hvilka minnen, sammanträngda inom ramen af en sekund, födda genom ett enda ögonkast! Det var hela Frankrikes historia, med alla dess ljus- alla dess skuggsidor . . .

Men herr inrikesministern hade infunnit sig. Man bugade och krusade; det vexlades leenden och komplimenter; generalråden krökte sina ryggar; mairerne stodo som tända ljus; åldriga municipalrådsledamöter böjde sina hufvuden inför denne unge republikan, hvilken intog sin hedersplats med förströdd min och som om han från barn-omens dagar varit van vid all den hyllning, som egnades honom.

Så svunno ännu ett par minuter. Folkmassan stimmade gladt, musikanterna roade sig med små skal-löpningar på sina blänkande klaffinstrument, kavalleriets hästar skrapade med hofvarne i marken och flaggor och vimplar hängde slappa och orörliga liksom brända till falaska af den lågande aftonsolen. Då ljud plötsligt en dof knall, under hvars efterverkningar marken kändes darra. Det var hederssaluten från Mont Valérien, hvilken började brumma sina djupa bastoner, med jemna intervaller. Den hvitblå krutröken drog som små strömoln bort öfver St Cloud. Festen var inledd; marseljäsen spelades upp, slöjan föll och monumentet blef fritt; hundratusen par händer applåderade, hundratusen munnar ropade: lefve republiken, lefve Frankrike, lefve fosterlandet!

Det var ett stort ögonblick, en af dessa sekunder, som man icke glömmet, som af minnets historiograf liksom ristas i stål.

Det monument, som i midten af åskådarekretsen aftecknade sina vaxbruna bronskonturer emot himlens ljusnande blå, var af en vacker och vördnadsbjudande effekt. Man hade upprest det till minne af nationalförsvaret 1870—71, och värdigare kunde aldrig staden Paris blifvit representerad än genom den upprätt stående, högväxta, i en soldatkappa insvepta och med en murgrönskrona prydda qvinna som krampaktigt grep om fanstången med ena handen, och med det blottade svärdet i den andra trotsigt blickade faran till mötes. Bakom henne stod en kanon, hvars mynning träffats och urgröpts af en fiendtlig spetskula, alldeles så som man kan se det i verkligheten på invalidernes terrass. Vid hennes fötter satt en sårad yngling, en mobilgardist, som med uppjudande af sina sista krafter å nyo laddade sitt gevär; och bakom kanonen knäböjde en ung flicka, härjad af lidande, försakelse och nöd, en talande bild af de bittra pröfningar verldsstaden fick underkasta sig under de långa belägringsmånaderna.

Det var ett det hjeltomodiga nederlagets apoteos, en stolt protest emot segermonumentet på Königsplatz i den nya kejsarstaden vid Spree.

Marseljäsen förtonade och då omsider tystnade den mullrande åskan från Mont Valériens blanka metallgap, höll presidenten i Seinedepartementets generalråd Mr Forest det oundgängliga festtalet.

Det var stolta ord den åldrige lille mannen slungade ut bland den lyssnande menigheten. Han lofordade offervilligheten, sjelfförsakelsen och dödsföraktet hos alla dem, som en gång trotsat farorna af den långa belägringen; han rörde vid strängar, hvilkas dallring aldrig förfelar att väcka liflig genklang i franska bröst; han talade om hvarje hjertas hängifna kärlek för den dyra fosterjorden; och på botten af hans anförande läste man, om ock blott i dunkla häntydningar, att en gång skulle den dock randas, den sköna dag, då det blödande Gallien skulle taga hämd på arffjenden, den öfvermodige segraren på andra sidan Rhein, då de i ständigt slafveri hållna bröderne Elsass och Lothringen skulle varda återförenade med det älskade fosterlandet.

Och: lefve republiken, lefve Frankrike! ljöd det åter från hundratusen munnar.

Ett antal trupper defilerade och folkets skaror drogo sedan i sin ordning förbi monumentet. Om än denna senare afdelning i åtskilliga fall slog öfver i det burleska, qvarstod dock som bottensats det intrycket, att en glödande kärlek till det land, som sett dem födas, bodde på djupet af alla franska bröst...

* * *

Det var långt ifrån första gången vi funnit detta grunddrag i den franska nationalkaraktären; det var icke oförberedda våra öron träffades af ord, hvilka ett ödmjukt sinne måhända skulle tyckt bättre passa segraren än de besegrade.

Det är ett härligt land, detta Frankrike, och naturen har öfver detsamma slösat sina rikaste skatter. Den vida landkomplexen frambringar nästan alla de produkter, som Europa i stort lemnar, och mellan Atlantens strand och Mont Blancs isiga hjessa, mellan de feta betesmarkerna i Ardennerna ned till palm- och orangelunderna i Nice och brödfruktplanteringarne i Mentone har fliten kunnat finna nästan alla de nödvändighetsartiklar ett i högsta stadiet af kultur stad folk behöfver för att på ett angenämt sätt tillbringa sin tid. Det tyckes nästan, som om Fortuna tappat sitt ymighetshorn och haft för brådt att allvarligare besvära sig med återuppsamlandet af de kringspridda håfvorna.

Ett folk med vaken intelligens ser naturligtvis sjelf i främsta rummet, hvilka fördelar dess land bjuder, och för fransmännen har detta i alla tider varit fullt tydligt och klart. De ha förstått att knappast någon af Europas nationer kunde vara sig sjelf så nog som de; de ha sedan århundraden tillbaka gjort sig förtrogna med tanken, att de egde att tillgå alla de råämnen, som voro dem af nöden. att de med öfverlägsen skicklighet förstodo att bearbeta dem samt att de, hvad en förfinad smak och en spirituel fyndighet beträffar, stodo utan likar. Till följd af allt detta ansågo de sig sjelfva idealet för oberoende och sjelfständighet vida närmare än någon af deras grannar.

Icke underligt därför, att de älskade sitt land samt att fosterjorden därför i alla tider varit dem dyr och helig; icke underligt, att de med glädje omfatta hvarje sig erbjudande tillfälle att offentligt få lägga i dagen de känslor, hvilka lefva på djupet af deras bröst.

Måhända låter det som en paradox, men icke dessmindre skulle vi emellertid vilja säga, att fosterlandskärleken — den äkta och oförfalskade — liksom sparas för allvarliga tillfällen och att man i hvardagslag rör sig med en afart af relativt mindre värde, hvilken svårligen kan erhålla något annat namn än nationalfåfänga.

Fransmännen hafva denna fåfänga i hög grad och mot densamma stöter sig dagligen hvarje här vistande främling, hvilka kretsar han än må tillhöra, måhända med undantag af den allra högsta, der verldsborgarskapet så småningom utplånar alla rämärken och långsamt men säkert arbetar på att sammansmälta alla skiljaktiga beståndsdelar till en kosmopolitisk nobless, der den öfverförfinade goda tonen tillbakahåller alla yttringar af hvad som för någon eller några kunde befinnas sårande och bittert.

Men detta är ett undantag från den allmänna regeln.

Liksom fransmännen anse sitt land såsom det förnämsta af alla, anse de sig ock sjelfva såsom de lefvande varelsernas främste, såsom mensklighetens praktblomma. Vågar man en antydning om, att något annat folk, hvilket det än må vara, med det franska kan anses fullt jemnbördigt, mötes man med säkerhet af en liflig protest eller i bästa fall af ett satiriskt leende, hvilket tydligen säger: du måtte vara bra inskränkt, som icke ser den omätliga skilnad, hvilken finnes mellan oss och dem du med oss tillåter dig jemnställa.

Vi ha funnit att fransmännen för sina stamsläktingar italienarne och spaniorerne hysa en till förakt gränsande ringaktning, hvilken de ingalunda göra sig mödan att dölja. Den iberiska halföns urartade inbyggare ega här ingen sympati, och om italienarne säga de: hvad vore de ännu i denna stund utan oss? — ett uttryck, hvilket betyder, att Italiens enhet är ett franskt verk.

De slaviska folken betraktas som ett slags obehagliga, smutsiga halfvildar, med undantag här och der för ryssar af hög börd, "hvilka dock äro fransmän genom sin uppfostran och sina böjelser". Engelsmännen åtnjuta visserligen sina grannars aktning och anses såsom individer högeligen respektabla, men de enskilda sakna allt för mycket af den lätta, franska esprit'en, för att kunna räkna på full sympati; och såsom nation eller aktivt verkande samhällskropp förklaras Albion sjelfviskt, trolöst och blottadt på allt hvad

heder och ära heter. Helvetiens söner stå nästan såsom individer i samma kasus, men man finner hos dem ännu mindre lyftning; de äro prosaiska och torra samt kunna sällan höja sig öfver nivån af sina hvardagliga sysselsättningar och handaslöjder.

Den omständigheten att Österrike också för ej så länge sedan fått känna tyngden af Preussens svärd och sålunda i viss mån står i paritet med Frankrike, har vållat att detta land och dess iabbyggare numera betraktas med ett slags frändskapskänsla. Man tyckes drömma sig Österrike såsom en framtida bundsförvandt, och oss synes, att sammalunda är fallet äfven beträffande Bayern, Würtemberg och Baden, ty att dessa tre stater deltog i det stora kriget för tretton år sedan, förklaras derigenom, att de icke kände sig mäktiga nog att emotstå Bismarcks maktspråk.

Men med allt det lidelsefullaste hat ett menskligt hjerta kan erfaras betraktas preussarne, och i allmänhet är det förspild möda att söka ställa frågan om detta land och folk under belysning af kritiskt förnuft eller humanistisk billighet. Härvidlag talar endast det outsläckliga begäret efter revanche, och preussarne förklaras öppet för mensklighetens stråtröfvare, för simpla tjufvar, som icke ha annat mål än att roffa till sig sina grannars med svett och möda förvärfvade egendom.

I allmänhet hafva vi funnit, att skandinaverne och företrädesvis svenskarne af fransmännen ha att påräkna det största mått af medkänsla, d. v. s. af dem, som ha sig bekant att vårt land finnes till, hvilket sannerligen icke är fallet med en hvar. Det är ej utan skäl ordspråket säger, att fransmännen äro bekanta för sin okunnighet i geografien.

Detta anspråk på absolut företräde visar sig vid alla möjliga tillfällen, hos den enskilde i hvardagslag, såväl som offentligt vid högtider och festligheter och vi kunde, för att styrka vårt påstående, anföra otaliga bestämda fakta från gifna tillfällen, om vi ej trodde att detta allt för mycket

skulle trötta läsaren. Men några ord i allmänhet torde dock vara oss tillåtna.

Vi ha en lång tid såsom uppmärksamma åhörare bevisat sammanträdena i deputerade kammaren.

Man kan knappast tänka sig ett ställe, der endrågten är mindre än här eller der passionerna och partinitet oftare leverera hvarandra bittra strider. Det är en tafla att se, när t. ex. Paul de Cassagnac från sin plats ytterst på högra sidans nedersta bänk vandrar upp på tribunen. Om förut allt varit så lugnt och så stilla att man liknat centern vid ett slumrande vatten, går nu genom den vida hemicykeln liksom en kall vindkåre, en af dessa förelöpande fläktar, som båda att en storm är i annalkande. Ytan är icke längre lugn. En orolig bidan förspörjes allestädes, hufvuden och armar komma i rörelse; man utbyter korta reflexioner, det uppstår ett buller, hvars orsak man kanske skulle finna oförklarlig, om man icke kände till Cassagnacs egenskap af permanent oväderscentrum, så snart han sätter foten på talareplatsen.

Och då han sedan börjar tala, med sin sonora, något skorrande stämma och hans mörka ögon hotande blicka motståndarne till mötes, dröjer det icke länge förrän den första blixten visar sig. Det faller ett ord, bittert och sårande som en förgiftad pil, afskjuten från ett bakhåll, och strax följer eruptionen. Hundra händer utsträckas, liksom ville de strypa den oförsynte, af ilska darrande läppar ropa lidelsefulla protester; presidenten ringer i sin klocka och ger talaren första varningen, men strax derpå börjar uppträdet på nytt igen. Han får icke tala tio ord utan att afbrytas, men med en utomordentlig fyndighet och en grym skoningslöshet vet han att straffa hvarje obstruktör han kan anträffa på bar gerning eller som han anser värd sin hämd, så att den slagne skummar af ursinne och man är osäker om, huruvida det ej i nästa sekund skall komma till öppen batalj. Inom kort gör hela kammaren intrycket af en sam-

ling deliranter, hvilka man anser sig behöfva kalla duscher eller solida tvångströjor för att bemästra.

Men nej, saken är enklare. Då talaren urladdat sig allt sitt gift, känner han sig höjd att bestryka såren med helande salva, och så improviserar han en vacker fras om fransk storsinhet, fransk esprit, fransk tapperhet och alla möjliga andra vackra saker, man kan säga om sig sjelf och de sina i ett ögonblick af godt lynne... Och nu är vinden alldeles omvänd; nu applåderar en hvar och yttrar sitt bifall med samma ifver, hvarmed han kort förut yttrat sin harm. Orkanen är öfver; solen blickar åter fram mellan skyarne.

Liknande roller spela i öfrigt flera af högerns medlemmar. Den satiriske biskop Freppel från Angers, hertig de la Rochefoucauld-Bisaccia, representant för Sarthe, den brutale, trångbröstadde deputeraden för Cognac, mr Crenéo d'Ornano, samt, kanske mest af alla, den rike Vendée-aristokraten Baudry-d'Asson, alla republikanernes bittra fiender. Men huru illa de än tilltyga sina vedersakare under ordskiftet, äro de alltid säkra om applåder, blott de vilja beqväma sig till några sockrade meningar om den franska intelligensen och ett proklamerande af att Frankrike varit, är och skall vara främst i alla tider.

Vid de under deputeradevalsperioderna så vanliga politiska mötena upprepas samma slags scener, men med den förändringen att talarens vedersakare inskränka sig till att tåga, då han rör vid dessa strängar, så att det blott är hans medhållare, som få bestå bifallet. I en så allvarsam kasus som vid ett val, går det nämligen icke an att instämna i hvad en förhatlig kandidat säger, äfven om man i någon viss fråga tänker alldeles lika som han. Man kan blott iakttaga en städad neutralitet, der oppositionen är omöjlig, och redan det är vackert så, enär andarne vid dylika tillfällen äro ytterst upprörda. Men man vet också mycket väl, att den, som här tillåte sig att protestera, skulle fått ett skymfligt: allemand! slungadt emot sig och säkert,

såsom konsekvens deraf, huden full med stryk. Vi tillåta oss vara öfvertygade om, att den röde municipalrådsledamoten mr Yves Guyot kunnat rädda sitt skinn vid det stormiga uppträdet i Salle de Rivoli den 11 mars, om han blott i tid hade börjat att smickra de uppretade murar-anarkisterne, i stället för att anklaga dem för hemligt förstånd med royalisterne.

Ty vi ha förut en gång varit med om slikt; vi ha sett knutna anarkistnäfvar sjunka inför väl sagda granlåter och vi ha sett hatets eld slockna i vildt glimmande blickar, då öronen smektes af det hala smickrets ljufliga balsam.

Det var i Salle Pérelle vid Rue Rochecouart en kylig månskensqväll i våras. Herrar royalister hade inbjudit till ett diskussionsmöte ehö det lyste att med dem skifta ord, men både länge och väl fingo de vara mol ensamma med sin vrede öfver republiken och sin öfvertygelse att konungadömet allena var saliggörande; ty icke en enda i det svagaste rödt skiftande get hade förirrat sig in ibland alla de renulliga monarkiska fåren. Att det i längden blef skäligen enformigt är klart nog; talarne skulle synbarligen betalt för en smula opposition till uppblandning af de heta applåder, hvilka skakade salens väggar, så snart de pligtrogne oratorerne uppdagat någon ny infami från de styrandes sida.

Omsider skulle de få sin önskan fylld i högsta måtto, ty just som mr Adolphe Peieyre, deputerad för Gard, var i färd med att moraliter hudflänga finansministern, den beskedlige representanten för Paris' första arrondissement, numera senatorn, mr Tirard, bröt anarkiens hydra in i salen. Och nu var det slut med endrägten, nu vankades det motsägelser af hetaste slag. Diskussionen blef helt enkelt omöjlig, och under en hel timmes tid fördes ett så infernaliskt larm som om tiotusen galningar plötsligt kommit samman. Man talade med tecken, då man ville göra sig förstådd, ty att göra sig hörd medels ord var absolut omöjligt, och dessa tecken läto ana att den handgripliga

argumenteringen icke var långt borta, då en medborgare visade sig på tribunen och genom sitt blotta uppträdande åstadkom ett ögonblicks lugn.

Hade det varit en karl af vanligt slag, skulle detta synbarligen varit omöjligt, men lyckan ville att den inter-
venerande hade utseendet för — — eller rättare emot sig. Han var nämligen alldeles utomordentligt ful, en tung, vanskaplig jätte, med ett ansigte som tycktes sammansatt af en hop skarlakansröd, knölig potatis. Inför detta monster häpnade till och med anarkisterna, hvilka sjelfva långt ifrån voro några kyrkenglar, och så uppstod den sällsamma tystnad, hvaraf talaren skickligt begagnade sig. Han hade berest hela världen, meddelade han. I Italien kände han hvarje stad, hvarje osteria; England syntes för honom som en uppslagen bok; i Spanien kunde han taga sig fram i kola mörkret; Belgien och Holland voro för honom det samma som Place de la Concorde; Ryssland hade han på sina fem fingrar, Amerika likaledes; och hvad Tyskland beträffar så skulle han med fri hand kunna teckna dess karta på väggen der borta, utan att bedraga sig på den minsta bergkulle, den tarfligaste lilla bäck. Man begrep sålunda, att han sett åtskilligt i sina dagar och att de flesta emot honom voro rena stympare. Nåväl, qvintessensen af allt hvad han studerat och erfarit var, att intet folkslag kunde mäta sig i intelligens med det franska, en intelligens hvilken framblixtrade öfver allt och alltid och hvarpå det här närvarande auditoriet gifvit och gaf så lysande bevis...

Och nu hade han knipit sin publik, nu höll han den som i en patent-tång. Royalister och anarkister, hvilka för en minut sedan syntes vilja äta upp hvarandra lefvande, applåderade ursinnigt det smickrande odjuret, som ännu länge och väl för dem brände det kostligaste rökverk de hittills luktat. Han var en verklig virtuos i att säga falska granlåter och visst är att om blod ej flöt den qvällen, så var det hans förtjenst.

Vid läseårsafslutningar i lycéer och skolor sjunga fest-talarne på samma melodi. Andra länder kunna visst vara bra, derom är ju ingen fråga, men Frankrike är utan gensägelse det bästa; andra folkslag kunna då och då röja ett drag af genialitet, men hos fransmännen är snillet i permanens. Och de unge, till hvilka han nu vänder sig, de äro värdige ättlingar af lysande fäder, icke sant? De skola i sin tur gå främst i tēten; verdens beundran skall i sin ordning falla dem till som en laglig arfvedel.

Det är blott ett par månader sedan vi hörde konselj-presidenten, mr Jules Ferry, hålla ett af sina vanliga nätta tal, vid prisutdelningen efter den årliga Salongen. Konsten var, om man skulle sätta tro till andemeningen i hans vackra anförande, nästan utdöd i verlden och endast franskt snille och fransk smak höll henne uppe. Här var för vår tid dess gudavigda härd, såsom den fordom varit det i Greklands klassiska dalar, och då öfriga folkslags idealister kände behof af att läska sig med en dryck ur den evigt friska källan, komma de hit, först för att rena sin smak, sedan för att såsom blygsamma lärjungar sätta sig vid de stora mästarnes fötter och sist för att af dem lära skapandets hemlighet. Hvar i hela verlden kunde man anordna konstutställningar, som svarade mot dem i Paris? Ingenstädes! Paris var högsätet och skulle förvisso alltid förblifva det... Och frenetiska applåder skakade salens väggar. .

I de parisiska tidningarna florerar sjelffförgudningen i makalös yppighet. För en äkta parisjournalist går hela den öfriga verlden icke upp emot Paris. I allmänhet känner han helt föga af hvad som ej slutes inom befästningsmurarnes stengördel, och man får tidt och ofta bevitna de befängdaste geografiska misstag, men detta hindrar icke att han talar med en utomordentlig säkerhet. De förnämsta af de stora bladens medarbetare äro visserligen beresta: de ha varit i Rom — det hör nu till den estetiska uppfostrans enklaste fordringar; de ha varit i Monaco, för att studera passionerna vid gröna bordet; och de ha också ofta berest

Schweiz, efter som engelsmännen så mangrant bege sig dit, samt på hemvägen gjort turen längs Rhein, denna sköna flod, hvars venstra strand borde vara uteslutande fransk. Men häraf ha de alltid, synes det, medfört den lefvande öfvertygelsen att Paris är bäst; och hvad deras mindre framstående yrkesbröder beträffar, så ha de i rikt mått blifvit utrustade med en naiv tro, som låter dem förkasta hvarje tilläfventyrs gryende tvivel om att icke så är.

L'etranger, det är bara småfnask emot Frankrike, liksom departementen äro föga att tala om bredvid Paris. Man yttrar sig i hufvudstaden med en viss ringaktning om ces pauvres gens de province, som hvarken hafva parisarnes elegans eller verldsvana, och det oaktadt största delen af parisarne räkna sitt ursprung från landet.

Herrar möbelsnickare i St: Antoine t. ex. voro i sin ordning bekajade med en utpräglad grad af egenkärlek, hvilken dref dem till den ena striken, den ena framställningen om arbetslönens höjande efter den andra. Patronerna gäfvo efter i det längsta, men detta ökade blott de segrandes öfvermod och bekräftade deras tro, att de voro de främsta i sitt yrke. Utlandets möbeltillverkning, hvad värde hade den i sjelfva verket? De hade sett främlingarne komma hit från jordklotets alla hörn och kanter, beundra deras arbeten och köpa dem, oftast till mycket höga pris. Deraf föddes hos dem den föreställningen, att de kunde begära huru mycket de behagade, samt att utländerne under alla omständigheter skulle komma och lägga sitt guld för deras fötter, och till följd häraf spände de bågen så högt att den var nära att brista. Då det blef patronerne en ren omöjlighet att gå längre, nedlade de arbetet, och så började denna stora strike, hvarom hela verlden en tid talade. För att ej låta yrket helt och hållet dö bort anställdes tyska arbetare, hvilka hade mindre stora fordringar och arbetade lika bra; men häraf uppglödgedes hatet emot grannarne på andra sidan Rhein allt mer och man sade, att de kommo hit för att stjåla brödet ifrån landets egna

söner. Det är för öfrigt en allmän åsigt, som representeras genom storartade föreningar och egna tidningsorgan samt egna chauvinistiska och uppstyltade poeter.

Men återvändom till våra vänner journalisterne. Huru ofta ha de ej varierat det ljufliga temat: det är dock sjelfva hin, hvad vi äro intelligenta! Hela världen ser upp till oss och dertill har den allt skäl... Men beundran för det hela domineras alltid af det egna jaget eller den lilla clique, för hvilken man söker ställa sig sjelf som representant.

Hvem har icke hört talas om "le tout Paris", denna märkvärdiga falang, som proklamerar sig sjelf såsom crème de la crème och som aldrig försummar att skyllra med sin öfverlägsenhet? Inom gruppen finnas många spirituella karlar, det är obestriddigt, verkliga talanger, som öfverallt och alltid skulle eröfra sin rangplats i samhället; men alla beståndsdelarne äro icke så beskaffade. För att få vara en atom i denna konglomeration är snillet icke oundgängligt; man kan vackert gå in, om man är mycket rik. Der finnas ock qvinnor, hvilka lysa främst såsom modestiftare och hvilkas extravaganta toaletter gifva kronikörerne ämnen till långa, med de delikataste detaljer späckade artiklar. Men att dessa qvinnor äro några Cornelior, vågar ingen påstå. Vore de det, skulle de säkert icke tränga sig fram bland dessa opinionsfarsörer och ställa sig till exposition, hvar helst de kunna hoppas att blifva sedda.

När en tout-Paris-journalist skildrar ett tillfälle af anmärkningsvärdare slag, der hela falanger lyst genom sin närvaro, är han verkligen sublim. Vi voro der alla, säger han, alla som betyda något inom societeten och som genom snille, rikedom eller skönhet intaga en position... Och så namngifver han med samvetsgranhet en hvar, säger de finaste komplimenter åt sina vänner, små mygggiftdrypande sottiser åt sina vedersakare, men förstår alltid att tournera sina vackra fraser så, att allmänheten väl begriper att den mest lysande i laget, det är dock han sjelf och ingen annan.

Vi ha ofta nog med personliga vänner sökt diskutera frågan om denna nationalfångna och sökt bevisa att hon hvilade antingen på en medfödd skumögdhet eller en brist på vilja att se, men vi ha aldrig lyckats få någon att ta reson. Och då vi gått in i detaljer och med de mest bindande skäl i världen bevisat, att det eller det dock var bättre stäldt i ett annat land än här, ha vi mötts af svaret, att det måhända var bättre så för folket i fråga, men att för fransmännen det säkert ej lämpade sig. Då vi en gång allt för ifrigt drifvit våra satser och vår interlokutris — det var en genialisk och i öfrigt ovanligt klarseende qvinna — kände marken vackla under fötterna och glödande och passionerad proklamerade att alla franska fel vore bättre än andra nationers förtjenster och dygder och vi tilläto oss anmärka, att hon nu gick öfver på ett område, der vi endast kunde bemöta henne med skämtets vapen, utropade hon lidelsefullt, med flammande blickar och skälvande läppar: Ja, jag vet väl, att det icke är sant, men man måste tänka så i alla fall!

* * *

Vi funno icke dessa ord löjliga; de gäfvoss i stället mycket att fundera på.

Hos oss i Sverige har man ett mycket användt ord-språk, som säger att eget beröm luktar illa, och tillämpningen häraf är, att man som en narr betraktar den, hvilken vågar att yttra en god mening om sig sjelf. "Det skall man öfverlemnna åt andra", påstår den öfverdrifna blygsamheten. Och så går man vanligtvis öfver i motsatt riktning och plundrar sig sjelf på alla goda egenskaper, blott för att hafva det nöjet att af annan hand åter få sig dem påklustrade. Men detta är utan gensägelse hyckleri af osmakligaste slag.

Fransmännen såsom individer ha icke detta hyckleri och berättas gerna om sina egna goda egenskaper; att de

öfverdrifva dem är en sak för sig, liksom ock att de icke känna till eller bry sig om att lära känna andras.

Och nu skulle vi vilja spörja, är denna national-fåfånga i sjelfva verket en så förhatlig sak, är den ej måhända till och med nödvändig för att hålla fosterlandskärleken uppe?

Det finnes personer, som påstå att denna sistnämnda känsla är död inom svenska bröst. Vi tro det icke. Man pekar på emigranterne, som lemna hem och hård för att kasta sig i äfventyrligheter och vådor i främmande land, men detta är för oss intet bevis. Liksom vi ej tro, att de stora folkvandringarne för sekler sedan orsakades blott af lättsinne eller plundringsbegär, lika litet tro vi att emigrationen är värd att fördömas eller att utvandranden förtjenar stämplas som äreförgäten därför att han går ut att odla en jord, hvilken ännu väntar på att gifva generationer näring. Detta är en fråga, som icke affärdas med några ringaktande fraser eller en tanklös förkastelsedom och hvilken i öfrigt faller utom ramen för denna lilla uppsats.

När en stilla, varm sommarluft hvilar tung och tryckande öfver ett enformigt landskap, blir sinnet dåsigt och man känner sig nära att falla i sömn. På samma sätt är det ock med nationerna. Det slappar deras nerver, om de allt för länge få njuta frid och hvila, och då kan det någon gång tyckas, som om fosterlandskärleken hölle på att dö ut, så att man frågar sig sjelf, om ett blodsdop skall vara nödvändigt, för att rycka upp detta folk ur försöfningen och dvalan?

Vi tro det icke. Vi tro, att hvarje folk älskar sitt land och alltid skall vara beredt att försvara det.

Svenskarne beskylja gerna hvarandra för att älska allt utländskt samt att med ringaktning betrakta det, som är af inhemskt ursprung, och sanningen att säga ser det ut, som om detta påstående vore sant. Vi ha hört landsmän på främlingars fråga: Sverige måtte vara ett mycket fattigt och vanlottadt land? svara ett fegt: Ja, ty värr! och vi ha

ock hört dem medgifva, att konsten, literaturen och allt, som ger lifvet dess estetiska behag, hemma hos oss låge i en beklaglig lägervall samt endast vore en svag reflex af hvad som i de stora kulturländerna på dessa odlingsfält grodde och mognade; med få ord, att vår kultur afklädt ig all nationalitet. Vi ha alltid bekämpat denna åsigt och vi skola städse vara färdiga att åter göra det, ty om än Sverige går åt samma håll som de moderna strömningarna, är det därför ej sagdt att en hvar hos oss blott är ett simpelt eko, som upprepar hvad man förut sågt utanför våra gränser.

De svenska konstnärerna intaga i snillets vida verld en aktad plats, det kan man bättre se här än annorstädes. och på vår literaturs under den senaste tiden något magra fält skjuta ju dag efter dag nya och friska skott, som båda en vacker framtida skörd. Allt detta är lif, kraftigt pulse-rande lif och alls inga dödstecken. Och de mäktiga rörel-selserna i de djupa leden — tyda de på sömn och dvala? För visso nej! Må vara, att deras ursprung är något konst-ladt och att en främmande kraft från första ögonblicket gifvit impulsen, det är i sjelfva verket utan betydelse: ty sjelfva faktum, eller att en rörelse kan taga sådant omfång och sprida sig åt alla landsändar med så stor skyndsamhet, visar tydligt att lifliga känslor alltjemt glöda på djupet och att man i gamla Sverige, i händelse af fara och behof, skulle i ymnighet finna ett virke, hvaraf man kunde slöjda ett nödigt försvar.

Den braskande chauvinismen är icke värd stora sym-patier, men den äkta fosterlandskärleken är det så mycket mer. Och liksom den sig sjelf misstroende, klenmodige och öfverdrifvet blyge mannen sällan lyckas i ett företag, så skall ock en nation stanna efter, om den får till vana att tänka ringa om sig sjelf. Hvem har ej sett en begåfvad, rikt utrustad och med alla vetenskapliga och materiela hjälpmedel utrustad person misslyckas, och huru som strax

derpå en okunnig och ytlig efterkommande med glans genomfört hans förfelade värf, blott därför att han trodde på sig sjelf och käckt grep sig an, blott därför att hans sjelfkänsla var starkare än alla hinder.

“Det går en oro genom tiden“ och ingen vet, hvad morgondagen kan komma att bära i sitt sköte. Allt manar dock att bygga på sig sjelf och att af egen kraft draga all den vinst, man bör och förmår. Vårt folk sofver icke, vi se det dagligen, det är vaket och dess blod är varmt; och den som sökte att bearbeta det och kunde göra detta med tillbörlig kraft och ett af levande öfvertygelse ledt nit, skulle måhända ha lätt att framkalla glädjande resultat. Men det är endast i kritiska tider, de stora allt dominerande krafterna framträda och sådan är lyckligtvis icke nu stunden hos oss. Men alla de, som representera snillet och intelligensen, som tala till folket på ett eller annat sätt, måtte de förstå att det nationella lifvet är vår dyrbaraste arfvedel, att endast ur frihetens grund kunna odlingens blommor uppspira; måtte de, med få ord, söka att bringa vår nationalkänsla till nödig värmegrad, ty, som sagdt, sjelfförtroende är under alla omständigheter önskvärd och för stor undfallenhet för andra leder gerna till ringaktning för sig sjelf.

När man höjer sig öfver dagens små frågor och tillfälligheternas vindkast samt med stadig blick söker genomtränga framtidens förlåt, hvad önskar man då finna der såsom slutmål? Oberoende, frihet och ljus!

Vi skulle icke vilja se något motsvarande fransmännens nationalfåfånga bland vårt folk; men vi skulle önska att det stärkte sin sjelfkänsla. Det är ett värdigt mål att arbeta på, I unge skalder och diktare, I konstnärer med pensel och mejsel, och I kunnen det lätt, om I blott sjelfva älsken ert land. Vårt folkliga lif bjuder eder på ämnen i rikt mått. Då ny en morgon grytt och då lifvet böljar genom massorna i mäktiga vågor, vänden då reflexen af

de lifgifvande strålarne emot denna jord, som när oss alla, som måhända icke är så rik och slösande som man skulle kunna önska, men der alltid friheten kan vara rotfäst, värnad af en på sann sjelfaktning grundad ren kärlek för fosterjorden.

En norrländsk lifsfråga.

En utmärkt nationalekonomisk författare (*Blanqui*, "Histoire de l'économie politique en Europe") har genom sina undersökningar gifvit upphof åt den till utseendet paradoxsatsen, att den bästa lagstiftning är den, som upphäver en föregående lagstiftning. Huru underligt detta än må låta, så dagar det dock icke nekas, att satsen åtminstone i enstaka fall visar sig vara fullkomligt riktig, då man nämligen i stället för att lemna industrien åt sig sjelf, besvärat och oroat henne med en ändlös följd af reglementeringar, som alla varit afsedda för hennes bästa, men alla gjort henne en allvarsam skada, hvarför också de stora kommersiella reformerna i vårt århundrade. t. ex. i England, hufvudsakligen bestått i upphäfvande af en förderflig och trakasserande lagstiftning. Reglementeringsifvern kan dock ännu i våra dagar stundom drifvas ända derhän, att det, i trots af de bästa afsigter, ser ut nästan som om meningen vore att qväfva industrien och ruinera dess idkare. Det är just ett sådant fall, vi här vilja söka att efter förmåga belysa.

Slå vi nämligen upp Svensk författningssamling 1880, nr 58, så mötas vi i Flottningsstadgan (af K. Maj:t i nåder fastställd den 30 dec. 1880) af följande, enligt hvad man föreställt sig, välbetänkta föreskrift:

"Allt virke, som i allmän flottled framflottas, skall, innan det i vattendraget utlägges, hafva undergått afbarkning, der ej Konungens Befallningshafvande med afseende å beskaffenheten af vattendraget och det fiske, som der-

städes idkas, samt öfriga förhållanden, som kunna på frågan inverka, funnit skäligt att för hela flottleden eller viss del deraf tillåta flottning af obarkadt virke, vare sig af alla eller visst slag.“

Oaktadt det befintliga undantagsmedgifvandet, som i viss mån förmildrar den drakoniska lagen, är emellertid denna paragraf i sjelfva verket — enligt hvad vi i det följande skola med fullgoda bevis styrka — ett beklagligt vitnesbörd om de godtyckligt uppgjorda kammarteoriernas värde öfver praktisk insigt och erfarenhet, för hvilka egenskaper de i fråga varande svenska myndigheterna icke i detta fall visat önskvärd undfallenhet.

Förhållandet är nämligen det, att detta påbud grundlagts genom en i sina följder ödesdiger missuppfattning af en praktisk fråga som gäller ingenting mindre än en årlig förlust af *minst* åtskilliga hundra tusentals kronor, förlust för staten, så väl som för den enskilde, och vinst för ingen.

Då vi nu ämna offentliggöra det väsentligaste af de öfverraskande handlingarne i målet, hittills i handskrift hvilande i civildepartementet och kammarkollegium, göra vi början med fiskeriintendenten Widegrens officiella utlåtande i ämnet. För att omöjliggöra allt missförstånd, nöja vi oss icke med utdrag ur detta ganska vidlyftiga dokument, utan meddela detsamma in extenso, så mycket hellre som det på visst sätt innehåller en historik i frågan samt oupphörligt af myndigheterna åberopats såsom stöd för deras eget beslut i det viktiga ämnet.

Detta hans officiella utlåtande lyder som följer:

Till Kongl. Maj:ts och Rikets Kammarkollegium.

Sedan kongl. kollegium i särskilda skrivelser af den 14 sistlidne November 1876 infordrat mitt utlåtande beträffande de besvär dels grosshandelsbolaget James Dickson & C:ni m. fl. som idka flottning af timmer i Umans och Winalselfven samt Umeåelfs vattensystem, dels Byske Aktiebolag m. fl. som idka flottning i Byske och Kågeelfven,

dels Burträsk socknemän m. fl., som idka flottning i Rickbåelfs vattensystem, dels Norsjö socknemän m. fl. som idka flottning i Skellefteåelf, dels Höknäs sågverksbolag m. fl. som idka flottning i Öseelf, dels Branfors aktiebolag m. fl. som idka flottning i Åbyelf, dels också slutligen Säfvars sågverksegare, hvilka idka flottning i Säfvars elf hvar för sig, samt kongl. kollegium anfört äfven Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Vesterbottens län utslag den 8 november 1875 angående förbud mot flottning af obarkadt timmer i här förut anförda vattendrag, hvilka alla äro belägna inom Vesterbottens län, får jag äran beträffande samtliga dessa besvärsmål meddela följande:

Af handlingarne i omförmälte besvärsmål framgår:

a) att, sedan vid de sammanträden med fiskedelegare, som af Konungens Befallningshafvande höllos under september månad 1870 å skilda orter inom länet i och för uppgörande af sådana stadgar för fiskets bedrifvande, som omnämnas i 22 § af gällande nådiga fiskeristadga, flertalet tillstädeskomna fiskevattenssegare uttalat den önskan att, med fästadt afseende å den skada, som tillfogades synnerligast laxfisket i elfvarne genom flottning af obarkadt timmer, föreskrift borde utsändas derom, att endast flottning af barkadt timmer borde inom länet vara tillåten, samt Kongl. Maj:ts Befallningshafvande med anledning häraf funnit sig föranlåten å särskildt utlysta sammanträden i detta ämne höra så väl fiskedelegare, som vattenverks och jordegare jemte de personer, som i vattendragen idka flottning, hvarvid flertalet af länets kommuner uttalat sig för den ifrågasatta föreskriftens utfärdande, så hade Konungens Befallningshafvande på grund häraf genom utslag den 7 februari 1871 påbjudit, att såg och byggnadstimmer, som inom länet flottades i vattendrag och sjöar, skulle, innan det i vattendragen nedlades, vara barkadt, vid vite af 50 öre för hvarje timmer, som obarkadt för flottning nedfördes i vattendrag;

b) att kongl. kammarkollegium, sedan flere särskilda

besvär öfver förutnämnda utslag blifvit anförda, och så väl jag, som kongl. skogsstyrelsen blifvit i ärendet hörda, genom utslag den 12 septämber 1872 sig utlåtut att kongl. kollegium icke fann de anförda besvärerna kunna verka ändring i landshöfdingebetets förberörda utslag;

c) att särskilda underdåniga besvär blifvit hos Kongl. Maj:t anförda öfver kongl. kammarkollegii förberörda utslag, öfver hvilka såväl kongl. skogsstyrelsen som jag afgifvit förnyade utlåtanden, i hvilket utlåtande jag, efter att hafva framhållit behofvet af den öfverklagade föreskriftens fastställande, hvad de största vattendragen beträffar, funnit mig föranlåten framhålla att, då af besvärmålen framginge, det vissa vattendrag voro så obetydliga och förde så liten vattenmassa att man svårligen i dem kunde framkalla något afsevärdt fiske, äfven om endast barkadt timmer flottades, man följaktligen borde låta den mindre industrien vika för den större och för dessa vattendrag upprätta särskilda flottningsreglementen i den ordning Kongl. Brefvet af den 8 april 1811 föreskrifver:

d) att Kongl. Maj:t, enär frågan, huruvida de som inom Vesterbottens län idka flottning, böra vara underkastade skyldighet att, innan såg- och bygnadstimmer för flottning i vattnet nedläggas, detsamma afbarka eller icke, är beroende af särskilda förhållanden inom hvarje vattendrag eller sjö samt således icke kan prövas eller afgöras förr än fullständig utredning härom åstadkommits, funnit skäligt att jemlikt nådig resolution den 13 nov. 1874, med undanrödjande af Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes och kongl. kammarkollegii öfverklagade beslut, visa ärendet åter till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som, sedan för hvarje särskildt vattendrag eller sjö vederbörande sakesgare lemnats tillfälle att sig yttra, samt erforderlig undersökning rörande de på frågans bedömande inrerkande omständigheter egt rum, egde att, särskildt för hvarje vattendrag eller sjö i förövarande hänseende meddela erforderliga, laglikmätiga bestämmelser:

e) att slutligen Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Vesterbottens län, sedan å utlysta sammanträden sakegande vid hvarje särskild elfs vattensystem blifvit i ärendet hörda och uppgifter inhemtats såväl om flottnings storlek, som de fisksorter och fisken, hvilka finnas i hvarje elf, genom utslag den 8 november 1875 utfärdad den föreskrift om barkning af allt det såg- och bygnadstimmer, som samtliga elfvarnes vattensystemer må flottas, öfver hvilken föreskrift förut angifne besvär nu hos kongl. kollegium anföras.

Vid de i fråga varande besvärsskrifternas genomläsande finner man, att klagandena i fråga om obehöfligheten för fiskeriernas vård af den öfverklagade föreskriftens utfärdande egentligen icke anfört några andra skäl, än de som förut blifvit andragna vid ärendets förra handläggning hos kongl. kammarkollegium och Kongl. Maj:t och hvilka förut i 2:ne särskilda utlåtanden blifvit af mig belysta och vederlagda*. Öfverflödigt kunde därför visserligen vara, att

* Dessa tvänne utlåtanden anse vi oss böra för fullständighetens skull meddela, ehuru de icke egentligen innehålla annat än hvad förf. här ofvan upprepar. Det första af dessa hans utlåtanden förefinnes intaget i kammarkollegiums utslag af den 12 sept. 1872 och lyder som följer:

— — "att fiskeriintendenten Widegren i sitt afgifna utlåtande meddelat: att det genom de sedan år 1864 vid Norrlands elfvar verkställda fiskeriundersökningar blifvit till fullo ådagalagd, att bark och affall af timmer så belägrat de flesta lekplatserna i elfvarne, att laxen numera egde högst få fullt lämpliga sådana; att bark af timmer, nedsjunken till vattendragens botten, derstädes icke ruttnade eller gifve anledning till alstring af sådan vegetation eller djurverld, som kunde tjena ynglet till föda, men deremot lemnade skydd och gömställe för de djurarter, som vore fiender till laxynglet och laxrom; att de terpeninhaltiga ämnen, som förmäligast från barkens kåda utspidas i vattnet, förorsakade att fisk, synnerligast lax, skydde de orter, hvarst vattnet blifvit med dylika ämnen bemängdt, samt att man trodde sig hafva uttrönt, att äyliket förskämdt vatten dödade laxens befruktade rom; att den bast, som affulle från barkadt timmer, snart nog upplöste sig i vattnet och innan kort blefve liggande bland buskar och gräs invid stränderna; att, enligt uppgift från andra hålt, barkadt timmer lemnade värdefullare virke än obarkadt, och att förlusten i virkesvärde, om densamma verkligen skulle inträffa af de skäl, som uppgäfvos, dessutom icke torde kunna undvikas, när, såsom klaganderna med intyg visat, barken redan första året lemnade trädet, och flottningen för öfrigt måste fortgå

jag nu ingår i någon ytterligare detaljgranskning af dessa skäl; men då en del klagande nu dels sökt anskaffa nya bevis för förut anförda skäl, dels sökt framställa dessa senare i en sådan dager, som tillföreneh måhända icke blif-

under två till tre år; att det just vore i de smärre bifloderna, som laxöringen och på vissa ställen äfven laxen hade sina bästa lekplatser, i följd hvaraf det vore af vigt, att dessa smärre elfvar ej gjordes olämpliga för sagde fiskarters trefnad och förökande; att den befarade minskningen i barkadt timmers varuvärde mycket väl kunde undvikas derigenom att de flottande på vårarne medförde timret till länsor i sjön, hvarest detsamma ej lopp fara att blifva lemnadt på det torra; att kostnaden för timrets barkning ej i Vesterbottens län borde blifva större än på de ställen i Vermlands och Gefleborgs län, hvarest måhända till lika mängd endast barkadt timmer flottades samt att flottning af obarkadt timmer befunnits inom andra länder vara så skadlig för fiskets bibehållande att man, såsom inom Finland och Norge, hvilkas naturförhållanden och fiskerier närmast liknade våra, för länge sedan funnit nödigt utfärda förbud mot flottning af obarkadt timmer.” (Se härom längre fram. Red.)

Det andra här i fråga varande anförandet af fiskerintendenten Widegren är beiffligt i K. Maj:ts resolution af 13 nov. 1874 och lyder sålunda:

— — — fiskerintendenten Widegren afgifvit yttrande i ämnet och dervid hvad anginge de minsta af de vattendrag, som i besvärsmålen omnämdes, nämligen Lalkarls- och Rathu-åar, Bureå samt det vatten, i hvilket Bäckfors sågverk drefve flottning, i underdånighet anförde, att, ehuru af handlingarne framginge att äfven i dessa vattendrag laxöring, sik och öfriga i Norrland vanliga insjöfiskar förekomme, men likväl, med hänsyn till den ringa vattenmassa, som i dem framrunne, de få lokaler för fiskarternas fortplantning och trefnad, som af timret lemnades oskadade, och de stora svårigheter att i dessa små vatten utsätta fiskebragder, när timmer i mängd samtidigt skulle framdrifvas, svårigen torde kunna i dem framkalla något afsevärdt fiske, äfven om endast barkadt timmer flottades; hvadan och då sålunda fisket icke kunde i dessa smärre vattendrag ega bestånd och upphjelpas på samma gång som flottning bedrefves, den mindre vigtiga industrien naturligen borde vika för den större och för dessa vatten, i den ordning nådiga brefvet af den 8 april 1811 föreskrefve, särskilda författningsreglementen för hvart och ett uppgöras; men att, förutom i fråga om nyssnämnda smärre vattendrag, fiskerintendenten på anförda skäl ansatt den af Vår Befallningshafvande utfärdade och af eder (kammarkollegium) fastställda bestämmelse om förbud mot flottning af obarkadt timmer inom Vesterbottens län vara af behovet påkallad och böra tillämpas vid öfriga vattendrag inom länet, så framt icke fiskerierna der skulle allt mer och mer undergräfvast och frukterna i högst väsentlig mån förminskest af de åtgärder till fiskeriernas upphjelpande, som under de sista åren blifvit vidtagna.”

vit tillräckligt belyst, anser jag mig dock böra, jemte det jag får hänvisa till mina förut afgifna utlåtanden, ytterligare skärskåda en del återupprejade och framhållna åsigtter. Säsom stöd för sitt uttalade påstående derom att barkaffall ej sjunker till botten och förstör lekplatserna, säsom jag förut anfört, meddela nu Herrar James Dickson & C:ni samt v. konsul L. Glas att de genom kaptenen och landtmätaren J. A. Linder låtit undersöka botten i Umedälvens vattensystem utan att denne kunnat finna derstädes något barkaffall. Granskar man emellertid förbemälda kapten Linders intyg, så finner man, att han säger sig hafva vid lågt vattenstånd besigtigat bottenens beskaffenhet uti en del af Umans och Vindalens vattendrag samt i Umedelf, äfvensom i Baggböle sågdam och dervid funnit att från det timmer, som flottats i dessa elfvar under en lång följd af år, har ingen bark stannat på flodbotten, utan af aggvatten och vind drifvits mot stränderna o. s. v.

Till belysning af hvad värde detta intyg förtjenar, tillåter jag mig endast framhålla:

att det för utrönande af bottenens beskaffenhet i ett vattensystem icke är nog att besigtiga vid lågt vatten densamma på en del ställen, utan att därför fordras en fortgående undersökning med dragningar och sådana s. k. bottenskrapor, som vid fiskeri-undersökningar och zoologiska forskningar användas;

att derest kapten Linder användt dylika redskap på sådana elfplatser, der bark vanligen samlas, och icke i sågdammar, hvarifrån den naturligen måste bortskaffas för att icke förorsaka uppgrundning m. m., han otvivelaktigt kommit till samma resultat, som jag flerfaldiga gånger funnit vid vattendrag, der flottning af obarkadt timmer brukas, att nämligen icke sällan äfven laxens bästa lekplatser blifvit belamrade med massor af sjunken bark, läkten, sågspån m. m. dylikt*, som gör dessa lekplatser olämpliga och mindre användbara;

* Bevisningsskäl, som ej höra till saken — eftersom här blott är fråga om bark — äro här af fiskeriintendenten använda. *Red. anm.*

att jag på grund här af och då Kapten Linder icke på något tillfredsställande sätt utredt vidden af den af honom vidtagna besigtning m. m., finner jag hans intyg icke kunna förtjena något afseende.

Samma klagande anföra vidare såsom stöd för sin åsigt, att flottningen icke skadar fisket, utdrag såväl af fiskeräkenskaperna vid Matfors bruks fiske i Ljunga elf, som äfven af flottchefens anteckningar om i denna elf under åren 1866—1874 framflottade virkesmängden, och hvilka handlingar synas visa att, ehuru timmerflottningen i elfven ökats, detta oaktadt förenämde fiske förbättrats, samt anföra vidare ett synerätts-utdrag, hvaraf skulle kunna slutas att redan år 1725 fisket vid vissa fisken i Ljungan var mindre betydande än nu, oaktadt flottning sedermera oafbrutet fortgått. Här om får jag först anmärka, att den omständigheten att Matfors fiske blifvit på senare tider bättre, visst icke visar att flottningen varit oskadlig för fisket i Ljunga-elf, ty först och främst kan förbättringen i Matfors fisken härleda sig från flera orsaker, som ej hafva med flottningen något sammanhang, såsom t. ex. inrättandet af bättre fångstmetoder, nedläggandet af andra fisken, som förr delat afkastningen med Matfors, borttagandet af hinderliga fångst- och dambygnader, som tillförene skadligt inverkat på fiskens vandringar m. m.; sedermera är att märka att af den omständigheten att Matfors fiske under den anförda årstiden förbättrats, långt ifrån följer att en dylik förbättring inträffat vid samtliga fisken utefter vattendraget, ty dessa kunna naturligen hafva blifvit försämrade i samma mån som Matfors ökats, hvadan sålunda, samt då några tillförlitliga statistiska uppgifter icke finnas öfver samtliga fiskens afkastning i Ljunga elf under den anförda tidsperioden, någon tillförlitlig slutsats om flottningens inverkan på fisket dersammastüdes lika litet kan från dessa utdrag hemtas, som från det åberopade synerättsutdraget, hvaraf endast framgår, att redan i början af 1700-talet en del fisken gifvo jemförelsevis liten afkastning och ledo skada af flott-

ning, utan att nämnda handling gifver tillräckligt stöd för nödiga jemförelsens anställande mellan samtliga fiskens i Ljunga elf afkastning förr och nu. Beträffande den af samma klagande framkastade antydanden derom att den mängd af s. k. skalanöfvisken, som på senare tiden, jemlikt förebragta intyg, blifvit inrättade i skärgården och Umeå elfs mynning, skulle vara rätta orsaken till fiskets aftagande vid fångstställen uppe i sjelfva elfven, torde endast vara erforderligt att påpeka, att af den omständigheten att äfven andra orsaker uppenbarligen bidragit till en del fiskens försämring, icke följer att flottning af obarkadt timmer varit oskadligt; men att af den mer än väl kända inverkan, som flottning af obarkadt timmer måste utöfva på elfvarnas naturförhållanden, ovilkorligen framgår att en sådan flottning nödvändigt måste inverka skadligt på fisket i hela vattensystemet, äfven om ett eller annat jemförelsevis mera förmonligt beläget fiske deraf under en viss tidperiod skulle röna mindre märkbar inverkan. Beträffande det af v. konsuln L. Glas framkastade påstående derom att, då barken lägrar sig på fiskena och hindrar fångsten, derigenom skulle förorsakas ett minskadt fiske och minskad sköfting af fisktillgången, hvadan sålunda flottningen af obarkadt timmer skulle verka till fiskets upphjelpande på samma sätt, som de påbjudna fridygnen, erfordras endast att jag anmärker, dels att fiskevattensegarne naturligen icke kunna vara belättna att under tillåten tid blifva hindrade i sin fångst genom bevisligen skadlig inverkan af det sätt, hvarpå flottning bedrifves, dels att den besparing i fiskfångst, som, på sätt v. konsul L. Glas antydt, skulle uppkomma, långt ifrån kan antagas motverka den skada på fisktillgångens ökande inom vattendraget, som otvifvelaktigt uppkommer genom flottning af obarkadt timmer.

Med anledning deraf att jag i mina föregående utlåtanden framhållit att flottning af obarkadt timmer skadar fiskena derigenom att terpentinhaltiga ämnen upplöses i och skämma vatten, som sålunda blifver mindre lämpligt för

ungel-utkläckning och fiske m. m., anföra nu sammanstämmande Lycksele och Degerfors socknemän samt delvis äfven Klabböle, Norfors och Sörfors byamän, Skellefteå socknemän m. fl. att ifrågavarande ämnen i mindre grad tillföras vattendragen genom flottning af obarkadt, än barkadt timmer, i ty att desamma urlakas ur barken, som sedan flyter upp till stränderna; att det s. k. bastet eller safrådarna, som lossna från timret, långt mera skada fisket, än sjelfva barken, emedan bastet ej flyter, utan lägrar sig på botten äfvensom på fiskverken.

Förutom hvad jag förut till belysning af dessa frågor har anfört, får jag nu äran meddela, hvad jag under förliden sommars förrättningsresor funnit ytterligare bekräftadt:

a) att nämligen, enär kåda och dylika ämnen lika väl finnas i sjelfva barken som i bastet, naturligen större portion af dylika ämnen ovilkorligen måste tillföras vattendraget, när obarkade stockar flottas i detsamma, än när endast barkadt virke, som blifvit fränhugget åtminstone en del kådartade och terpentinhaltiga ämnen, framforslas;

b) att af det framkastade påståendet att kådhaltiga ämnen "urlakas" ur barken, framgår hela klagandenas bevisningsförings oriktighet;

c) att då vid barkens afhuggning från ett träd i skogen en stor del bast dervid medföljer och sålunda aldrig hamnar i flottningsleden, och då bastet lika väl löser sig från bark, som affaller från stockar i ett vattendrag, som från sjelfva stockarne, häraf måste följa att genom flottning af endast barkadt timmer vattendraget blifver långt mindre bemängdt med bastaffall, än om träden obarkade nedsläppas i elfvarne. Vore ej så förhållandet att bastet löste sig äfven från affallen bark, så skulle naturligen i frågavarande klagande, vid hvilkas vattensystemer hittills endast obarkadt timmer flottats, icke kunna hafva erfarit någon skada genom bastaffall, hvaröfver, såsom af handlingarne framgår, klagan dock icke sällan försports.

Då af hvad jag här förut anført och med stöd jemväl af hvad jag förut i ämnet andragit otvifvelaktigt framgår, att flottning af obarkadt timmer nödvändigt i flera afseenden skadligt inverkar på fiskeriernas bestånd, torde kungl. kollegium finna att ej heller de omständigheter, som nu senast i besvärsskrifterna blifvit andragna, torde böra förandleda någon ändring i Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes öfverklagade utslag, hvad sådana vattensystem beträffar, der fisket kan ega bestånd och flottning äfven bedrifvas, samt nödiga föreskrifter utfärdas såväl till skydd för det ena som det andra intresset.

Att till sådana vattensystemer otvifvelaktigt måste räknas Umeå- och Skellefteäelfvarnes, är fullt påtagligt, men i hvad mån detta kan vara fallet med en del af de mindre vattendragen, som nämnas i besvärsskrifterna, derom lemna handlingarne icke tillräcklig upplysning och derom har jag icke varit i tillfälle att verkställa de omfattande undersökningar, som måste föregå utfärdandet af nöjaktiga flottningsreglementen. Med anledning häraf samt då jag icke anser en nöjaktig sådan undersökning vara ävägabragt genom de upplysningar, som erhållits å de af Konungens Befallningshafvande nu senast hållna sammanträden, och då jag anser en dylig undersökning näppeligen böra af fiskeritjensteman, väg- och vattenbyggnadsofficer, synerätt samt ombud för kronan och fiskevattensegarne verkställas vid hvar och ett af vissa mindre vattendrag, hvarom nu är fråga, men om hvilka jag saknar den närmare kännedom, hvarförutom jag icke är i tillfälle att yttra mig, huruvida det utfärdade förbudet är af omständigheterua betingadt eller ej, finner jag mig icke kunna för närvarande afgifva något fullständigare utlåtande beträffande de ifrågavarande besvärsmålen, än det som framgår af hvad jag nu häröfvan och förut i ämnet har yttrat. Stockholm den 9 Dec. 1877.

Hj. Widegren.

Ur den stora massan af besvärsskrifter i ämnet skola vi nu utvälja några, som synas oss bäst ådagalägga halten af fiskerintendentens nu anförda utlåtande. Vi göra början medelst följande i sak bevisande framställning af firman *James Dickson & Co:*

Stormäktigste, Allernådigste Konung!

Hos Eders Kongl. Maj:t få vi härmed i djupaste underdånighet öfverklaga kammarkollegii bifogade, den 5 sistlidne februari meddelade utslag angående barkning af timmer, som flottas i Umans och Vindelns vattendrag samt Umeå elf i Vesterbottens län.

Under förklaring att frågan huruvida de, som inom Vesterbottens län idkade flottning borde vara underkastade skyldighet, innan såg- och bygnadstimmer för flottning i vattnet nedlades, att detsamma afbarka eller icke, vore beroende af de särskilda förhållandena inom hvarje vattendrag eller sjö, samt således icke kunde pröfvas och afgöras förr än fullständig utredning härom åstadkommits, har Eders Kongl. Maj:t genom nådig resolution den 13 september 1874, med undanrödjande af landshöfdingeembetets och kammarkollegii i saken meddelade beslut, visat ärendet åter till Konungens Befallningshafvande, som sedan vederbörande sakegare lemnats tillfälle att sig yttra samt erforderlig undersökning rörande de på frågans bedömande inverkan omständigheter egt rum, hade att särskildt för hvarje vattendrag eller sjö meddela laglikmätiga bestämmelser.

Redan förut hade Konungens Befallningshafvande vid utlysta kommunalstämmor i ärendet låtit höra "ej mindre fiske-delegare och fiskeidkare än ock vattenverks-, strand- och jordegare." Då detta likväl icke ansågs vara tillfyllest, hafva vi för vår del icke kunnat finna annat, än att Eders Kongl. Maj:ts åberopade nådiga resolution rätteligen bort så förstås, att då denna fråga tvifvelsutän afser "huruledes och med hvad vilkor flottningen må få utöfvas" sådan noggrann undersökning bort ske, som föreskrifves uti kongl. brefvet den 8 april och kammarkollegii Cirkulär den 7 maj 1811. Då nämnda bref och cirkulär afser skydd *å ena sidan* för de flottande, att de ej obehörigen hindras eller med oskäliga afgifter betungas, men *å den andra* för strand-,

vattenverks- och fiskegare mot skada och förfång synes oss desamma här bort hafva vunnit tillämpning samt Konungens Befallningshafvande, innan ärendet till slutlig pröfning upptagits, bort remittera detsamma till häradsstyrelse, samt afvakta dess utredning och betänkande. Det kan nämligen icke vara likgiltigt huru vida de flottande verksegarne skola betungas med de oerhörda afgifter och förluster, som med barkningen måste vara förenade. Enligt den uppgift, som uti Konungens Befallningshafvandes utslag förekommer, flottas årligen i Umeå elf omkring 280,000 sågtimmer och kostnaden för den påhjudna barkningen anses uppgå till 15 à 25 öre per stock, hvilket senare belopp torde vara det, som kommer sanningen närmast; men en afgift af 70,000 kronor årligen är dock väl stor, för att utan betänkande läggas på en industri, hvars betryggande utgör livsvilkoret för odlingens framsteg och befolkningens trefnad i en landsdel med det läge och de kulturförhållanden, som Umeådalen har att uppvisa. Om nu för inrättandet af en den allra enklaste bygnad i eller invid vattendraget syn och undersökning hålles, hade väl sådant ännu hellre bort ske, då fråga uppstått om meddelandet af bestämmelser, hvilka, förutom det tvång, som lägges på de flottande, alltid måste medföra förlust ej mindre för timmerleverantörer än för sågverksegarne.

Alla de omständigheter, hvilka Konungens Befallningshafvande för det utfärdade påbudet åberopat, äro hittills obevisade och tåla vid en väsentlig afprutning. Konungens Befallningshafvande har också försigtigtvis begagnat ett uttryck, som, huru väl valdt det än må vara, likväl lägger i dagen, att Konungens Befallningshafvande icke varit fullt säker på sig angående befogenheten af de utfärdade föreskrifterna, såsom motiv för hvilka Konungens Befallningshafvande icke gittat åberopa annat, än hvad vid de å landskansliet och i Lyckselé hållna sammanträden blifvit "*upplyst*". Det är dock härvid att märka, det hvad å vederdelosidan "*upplystes*" af oss till allra största delen *bestreds*, hvadan *upplysningarne* icke hafva annat och högre värde än förmodanden och lösligt framkastade uppgifter i allmänhet. På sådant sätt vunna upplysningar böra pröfvas med den yttersta

försigtighet, allrahelst då fråga är att på dem grunda en skyldighet, som årligen medför enorma kostnader. Finner man då en ledning i sunda förnuftet, bör denna ledning icke heller förkastas. Men huru kronofogdarne Gadds och Hamrins uppgift att bark och annat affall från timmer vällar uppgrundningar tål vid en närmare skärskådan inför detta förnuft, låter lätt tänka sig. Uppgrundning kan naturligtvis icke ske på annat sätt än att vattendragets botten allt mera höjer sig genom tillsats af nya ämnen; men det vore högst intressant att erfara hvar, när eller huru ofta man påträffat grund af bark och timmeraffall inom det vattensystem, hvarom nu fråga är. I högsta grad förvånade öfver denna viktiga *upplysning*, som vid sammanträdena undgick vår uppmärksamhet, men förekommer i Konungens Befallningshafvandes utslag, togo vi oss anledning låta genom opartisk persons undersöka förhållandet, och det af honom efter undersökningens avslutande utfärdade bevis gifver vid handen, att någon af bark eller timmeraffall förorsakad uppgrundning icke kunnat upptäckas. Sunda förnuftet hade förut sagt oss, att barken flyter, och detta omdöme har ej jäfvats af kapten Linders undersökning, hvaröfver bevis finnes våra besvär hos kammarkollegium bilagdt.

Icke så litet anmärkningsvärdt förefaller oss ett yttrande af fiskeriintendenten. Han yttrar nämligen att *den bast, som af fölle från barkadt timmer, snart nog upplöste sig i vattnet och innan kort blefve liggande vid stränderna bland buskar och gräs*. Af detta yttrande skulle man kunna draga hvarjehanda slutsatser, den ena besynnerligare än den andra; men att ett ämne, som löser sig i vatten, derefter kan blifva liggande vid stränderna är för oss ofattligt. Är det vatten, i hvilket upplösningsprocessen försiggått, rinnande, lærer det upplösta ämnet ej få tillfälle att samla sig vid stränderna, utan tvingas medfölja den framrinnande vattenmassan. Vi hafva påpekat detta yttrande såsom bevis på den opraktiska tanklöshet, hvarmed man gått till väga vid afgifvandet af yttranden. i allvarliga och maktpåliggande frågor samt därför att vi sett oss tvungna konstatera, att numera affidne fiskeriintendenten Widegren stundom gjort sig skyldig till

öfverdrifter, för hvilkas korrigerande det erfordrats endast vanligt sundt förnuft.

Hafva nu dylika uppgifter och påståenden kunnat officiell framställas, så må med skäl ifrågasättas, huruvida ärendet, innan detsamma af Konungens Befallningshafvande slutligen pröfvades, erhållit den *fullständiga utredning*, som uti Kongl. Maj:ts nädiga resolution den 13 September 1874 anbefalles. Kan det i öfrigt anses vara tillfyllest, då det gäller en vigtig del af flottningsregleringen uti ett vattensystem, som från kusten sträcker sig öfver 40 mil upp i landet och omfattar en yta af 200 kvadratomil eller måhända mera, att bygga ett så ödesdigert beslut på hvad som muntligen kunnat yttras vid tvänne inom fyra väggar hållna sammanträden?

Men af de åberopade yttrandena framgår, att icke allt, som vid dessa sammanträden upplysts, varit eller kunnat vara så alldeles tillförlitligt. Att hvarken erfarenhet eller vetenskap ännu till fullo konstaterat behofvet eller ens nyttan af timmerbarkning, torde få anses ostridigt, och så länge detta behof ej är ådagalagd, synes det vara väl förhastadt att meddela dylika bestämmelser. Hvad speciellt beträffar yttrandet att tillgången på värdefulla fiskearter under loppet af de sista tjugu åren betydligt minskats, är detta påstående icke enligt med verkliga förhållandet, men väl tvärtom. Hade uppgiften innehållit, att lax och andra ädlare fisksorter under senare åren endast sparsamt och till höga priser varit att tillgå på Umeå stads torg, så skulle vi villigt hafva medgifvit riktigheten af ett dylikt påstående under förklaring derjemte, att det stegrade priset berott icke af minskning i fiskeriernas afkastning, utan af den lifligare efterfrågan, som varan rönt samtidigt dermed, att en förbättrad samfärdsel med de södra orterna möjliggjort en storartad export af färsk lax, hvarigenom tillgången af denna vara för ortens egen förbrukning minskats och vid lifligare efterfrågan på platsen betingar högre pris än förut. Detta glädjande förhållande hoppas vi Konungens Befallningshafvande skall konstatera, då vi såsom gifvet antaga, att Konungens Befallningshafvande har sig nogsam bekant hithörande förhållanden.

Antingen måste nu förevarande sak vara ett fiskeriärende — och såsom sådant har Konungens Befallningshafvande handlagt det, — eller ock är det ett flottningsärende och såsom sådant har det ej blifvit nöjaktigt utredt. Visserligen har blifvit antydt, att häradsstyrelsen den 28 juli 1868 till förekommande af skada å ängar och odlade lägenheter ansett barkning af flottningsgods vara fördelaktig; men fråga om barkning af timret till skydd för fiskerinäringen har så mycket mindre kunnat afses som frågan derom vid nämnda tid ännu icke var väckt.

Med hvad vi här ofvan andragit anse vi oss hafva till fullo adagalagt, att den undersökning, som af Eders Kongl. Maj:t föreskrifvits, icke blifvit verkställd, hvadan ock det öfverklagade påbudet icke kan anses hvila på fullt objektiva grunder. Icke heller kunna vi anse, att det stadgade vitet för hvarje obarkad stock står i harmoni med 3 § i Kongl. Förordningen den 16 februari 1864 om strafflagens införande. Allt detta samt hvad vi redan hos kammarkollegium anfört utgör ock skäl hvarför vi våga i underdånighet yrka,

det täcktes Eders Kongl. Maj:t med undanrödjande af myndigheternas öfverklagade utslag, visa ärendet åter till Konungens Befallningshafvande för ny laglikmätig behandling.

Umeå den 29 Maj 1878.

James Dickson & Co.

Och hvad svarade nu Kongl. Majestäts och rikets kammarkollegium på denna slående bevisning? Jo, efter att hafva hänvisat till fiskerintendentens odödliga utlåtande, heter det summariskt: "Kongl. kammarkollegium har låtit handlingarne i detta mål sig föredragas, men finner klagandena icke hafva anfört skäl, som kan verka ändring i öfverklagade utslaget."

Det är emellertid icke blott enskilda personer och bolag, som inkommit med besvärsskrifter rörande den förderliga barkningslagen. Äfven hela socknar hafva låtit sig angeläget vara att få sin talan förd. Så är fallet med Lycksele socken.

"Då det icke kan vara likgiltigt — skriver deras fullmåk-

tige i inlaga till k. maj:t — att en så vigtig näring, som skogshushållningen är inom vår ort, skall beläggas med omkostnader, hvilka uppgå till tusentals kronor årligen, är det naturligt, att de föreskrifter, som till dylika omkostnader gifva anledning, icke böra meddelas annat än efter den noggrannaste pröfning af alla på saken inverkan omständigheter, hvilkas pröfning måste framför allt vara opartisk. Efter vår underdåniga tanke böra stadganden icke meddelas på grund af förutfattade meningar, stödjande sig på sådanas lämplighet eller till och med nödvändighet på en ort, men på en annan till följd af andra förhållanden olämpliga. Kongl. brefvet den 8 april och Kammarkollegii cirkulär den 7 maj. 1811 bestämman, att landshöfdingarne, vid sig derom yppande *tvister*, skola, efter förrättade undersökningar, föreskrifva vid hvilka tider och med *hvad vilkor* flottning må utöfvas. Såvidt vi hafva oss bekant, har någon *tvist* uti förevarande fall icke förekommit. Af handlingarne inhemtas endast, att vid de sammanträden, som på grund af 22 § fiskeristadgan hållits under år 1870, "nästan enhälligt" yttrats, att virke som flottades i vattendragen borde barkas. Detta yttrande afsåg önskvärldheten utaf ett stadgande till skydd för fisket och ängarne, men oförbarheten och de följder, som deraf kunde uppstå, voro efter hvad vi kunna erinna oss icke under öfverläggning.

Hvad beträffar den af landshöfdingen, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga resolution den 13 september 1874, hållna undersökningen, inskränker sig denna dertill, att samtliga sakesgare från Lycksele, Stensele och Sorsele socknar varit kallade att infinna sig i tingshuset vid Lycksele kyrka den 2 oktober 1875, för att i ämnet höras och meddela upplysningingar. Dessa upplysningar måtte dock hafva varit obetydliga, då de uppfattats som skett, ty vi tro att alla de närvarande voro emot förslaget, undantagande kronoombudet, hvilkens yttrande finnes i utslaget intaget. Att hvar och en gerna lyssnar till så högt uppsatta män som herrar landshöfdingar, hvilka man vill boppas hafva allmänhetens väl i åtanke, är lätt att tänka, men det har också icke kunnat undgå anmärkas att, der stora och vigtiga frå-

gor äro å bane, det händer, att det allmänna bästa ej blir tillgodosedt.

Då frågan onekligen var af vigt, hvilket bäst visar sig af den i utslaget verkställda beräkningen öfver den kostnad, som förslaget antagande skulle medföra, men någon brådska ej förefans, torde det anses mindre lämpligt att sammanträdet utsatts till sådan tid å hösten, då för flertalet största svårighet skulle uppstå att hörsamma kallelsen. Under den tid af året, då de i sig sjelfva ytterst dåliga vägarna äro af regn nästan ofarbara, är en resa mellan Lycksele kyrkoplats och de mera aflägsna delarna af socknen eller häradet förenad med stora mödor, om den än låter sig verkställas. Följden af att välja en sådan tidpunkt till ett viktigt sammanträdes hållande med allnogen är den att sätta flertalet i valet mellan att anförtro sig åt en fullmäktig, hvilken oftast icke eger förmåga att nog begripligt yttra sig och framhålla förslaget nytta eller onytta, eller uteblifva. Hade sammanträdet hållits vid början af 1876 eller samtidigt med Lycksele stormarknad, så hade det nu ömförmälda, man och man emellan ofta uttalade missnöje ej kunnat ifrågakomma.

Herr fiskeriintendentens uppgifter äro förtjenta af en närmare analys. Påståendet, att basten af barkadt timmer upplöser sig i vattnet är, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, alldeles grundfalskt. Tvärtom, denna bast, som är tyngre än vattnet, sjunker till botten, der den, hopad, slutligen skall hindra all vegetation, som för fiskens trefnad är oundgänglig. Vidare uppgifves åtskilligt om de undersökningar, som under senare åren skett angående fiskeriförhållandena i de Norrländska elfvarne; det är ganska ledsamt, att intendenten i detta fall kommit till ett resultat, som, enligt vår åsigt, är stridande mot befolkningens dagliga erfarenhet.

Tager man åter i betraktande skogsstyrelsens yttrande i frågan, så ligger deri ett erkännande att flottningsgods som barkas, icke till sina egenskaper förbättras. Någon afsevärd skada kan det emellertid icke lida, *om det kan utan uppehåll nedflyttas till förbrukningsorten.* Men helt annorlunda gestalter sig för-

hållandet, när sådant icke kan ske, hvilket inträffar vid snart sagdt alla vattendrag inom Lappmarken. Der kan flottning bedrivas endast någon kort tid och det inträffar oftast att flottningen måste till följd af brist på vatten afbrytas. Det blifver nu liggande å den alldeles eller i det närmaste vattenlösa bäckens botten eller större vattendrags stränder, utsatt för sommarsolen. Vore detta timmer barkadt, skulle det genom sommarvärmens snart upptorka och erhålla sprickor, hvilka, sedan vattnet ånyo fått tillträde, måste vidga sig och göra virket snart sagdt värdelöst till annat än bränsle. Skadan blefve sålunda ganska "afsevärd", ty det är gifvet att timmer å de orter, der annan flottled än mindre vattendrag icke finnes att tillgå, måste ställa sig så lågt i pris, att det knapt betalar arbetskostnaden.

Vi vilja ej tvista om den kostnad, som af förslaget skulle blifva en följd. Att den blifver ganska stor, upplyser emellertid utslaget. trots den låga beräkningen. Men hvem drabbas af dessa kostnader? Jo, naturligtvis skogsegaren, som får mindre betalt för sin produkt. Verksegaren kan det just göra detsamma, om timret skall barkas eller icke. Han säger endast till skogsegaren: Du vet nu att jag riskerar böta 50 öre för hvarje stock, som obarkad flottas i vattendraget; jag ser mig i följd häraf urständssatt att köpa annat än barkadt timmer, i anseende till den stora procent utskottsvirke som tillskapas. Hvad vill man svara härtill, då man är tvungen sälja sin utstämpling för att lefva?

Utslaget nämner icke när barkningen skall ske; det heter blott att den skall verkställas innan virket får i flottled nedläggas. Godt och väl; men för Lappmarken gäller att allt virke skall utstämplas. Genom den allra minsta ovarsamhet vid barkningen skulle stämpeln kunna förstöras, hvarefter godset är underkastadt beslag, och afverkaren, om han ej händelsevis kan bevisa sin oskuld, hemfaller under strafflagen. På dylikt sätt skall den laglydigaste medborgare ganska lätt blifva genom en tjenares eller legd arbetares vårdslöshet bragt i förderf. Saken är verkligen icke att leka med och tål en mogen eftertanke. Dessutom hvar får denna barkning ske? Hvar som helst. blott den skett före stoc-

kens nedläggande i vattendraget. Men hvem skall upplåta plats till dylikt arbete?

Kronan eger inom Lappmarken stora skogar. Måne det får antagas, att, vid försäljning af virke från kronans skogar, reviderförvaltaren kan stå till svars med att låta den afskalade barken kvarligga, för att lemna skydd och tillflyktsort för en mängd skadliga insekter, som i sin ordning skola verka störande på så väl återväxt som redan stadgade träd?

Allt det arbete och alla de förluster, som af den påbudna timmerbarkningen måste härflyta, har ej blifvit taget i beräkning, då påbudet utfärdades. Det skulle också vara mycket att i denna sak tillägga, men af det redan sagda torde dock framgå, att utredningen icke varit fullständig, att det resultat, hvartill man kommit, sålunda hvilar på antaganden och upplysningar, i stället för på hvad som bort vara styrkt och ådagalagdt.

Med skäl kan frågas: Äro de fördelar, hvilka man afsett förskaffa fiskerinäringen, verkligen så stora, att för deras ernående ett sådant stadgande bort framkomma. Vi tillåta oss besvara frågan med den förklaringen, att, såvidt vi kunna finna, det ännu icke blifvit ådagalagdt att den nytta fiskerinäringen deraf har är större, än alla de uppoffringar, som med förslagets genomförande måste vara en gifven följd.

Ingen, icke ens fiskeriidkarne sjelfva hafva skänkt förslaget sitt understöd. Tvärtom torde det allmänna motstånd, förslaget rönt, bevisa, att detsammas antagande fordrar en grundlig utredning. Ådagalägges vid en sådan nödvändigheten och nyttan af timrets barkning, välan! vi vilja då underkasta oss hvad det allmännas väl kräfver; men intill dess böra vi vara förskonade från påbud, hvars nytta ingen kan fatta, ej ens de, som deraf skulle draga den förmenta fördelen.

På grund af hvad vi nu haft nåden anföra våga vi i underdånighet yrka:

att Eders Kongl. Maj:t, med undanrödjande af myndigheternas öfverklagade utslag, ville visa ärendet åter till Konungens Befallningshafvande, som, sedan vederbörande sakegare lemnats tillfälle att sig yttra, och erforderlig undersökning om de på sa-

ken inverkande omständigheter egt run, må detsamma å nyo
 pröfva och dermed lagligen förfara.

Lycksele den 27 juni 1878.

J. R. Granbom.

å Lycksele socknemäns vägnar:
 enligt fullmakt.“

Lika litet nu som förut kunde kammarkollegium finna
 att klagandena anfört skäl, som voro i stånd att verka än-
 dring i utslaget. Det blef vid det gamla: *Fiskeriintenden-
 ten har talat, honom hörer!*

En annan klagande, bruksegaren L. Glas, tog sig nu
 dristigheten påpeka att fiskeriintendenten Widegren afträdt
 från den jordiska skådeplatsen, dermed antydande att det
 kunde vara skäl att låta någon annan anställa noggrannare
 undersökningar.

”I egenskap af numera blifven egare till Säfvars bruks- och
 sågverksegendom med derunder lydande hemman och lägenheter
 — skrifer han — får jag i underdånighet anföra besvär öfver
 kammarkollegii den 5 sistlidne februari meddelade utslag, hvar-
 igenom kollegium fastställt Konungens Befallningshafvandes i Ve-
 sterbottens län den 8 november 1875 gifna utslag angående bark-
 ning af timmer som flottas i Säfvar vattendrag.

Konungens Befallningshafvande har grundat detta påbud
dels på hvad som blifvit vid ett i Säfvar gästgifvaregård den 9
 september 1875 hållet sammanträde ”upplyst“, dels ock på det
 utlåtande i frågan som blifvit af numera aflidne fiskeriintendenten
 Hjalmar Widegren i lifstiden afgifvet. Men någon undersökning
 af de på frågan inverkande omständigheter har ej af Konungens
 Befallningshafvande vidtagits. Jag kan ej finna den skedda ut-
 redningen fullständig och så tillfredsställande att derå kunnat med
 laglig befogenhet grundas ett påbud om barkning af flottnings-
 verket.

Att man vid sammanträdet inför Konungens Befallnings-
 hafvande den 9 september icke underlåtitt att ställa frågan i så
 hjert dager som möjligt framgår bäst deraf, att man bland annat
 framkommit med det påstående, att bark af sågtimmer, som flot-

tats i elfven, lagt sig på elfvens botten samt att vid elfvens utlopp bankar deraf blifvit bildade. Ett sådant påstående innehåller så uppenbar öfverdrift och ett så tydligt vanställande af lätt undersökta förhållanden, att detsamma bort framkalla misstro mot synemannens trovärdighet och föranleda en grundlig undersökning af det uppgifna faktum. En sådan undersökning synes ock hafva varit så mycket hellre på sin plats som Eders Kongl. Maj:t genom resolution den 13 september 1874 återförvisat denna fråga till Konungens Befallningshafvande, som, sedan sakegarne lemnats tillfälle att sig yltra samt erforderlig undersökning egt rum, hade att meddela nya laglikmätiga bestämmelser.

Då Eders Kongl. Maj:t tydligt skilt mellan sakegarne ytt- randen och erforderlig undersökning, ligger det ock nära till hands antaga, att med den påbudna undersökningen afsetts skydd mot förhastade och otillförlitliga uppgifter.

Att Säfvar vattendrag kunnat hänföras till sådana större vattendrag, som ådragit sig fiskeriintendentens särskilda uppmärksamhet, är öfverraskande. Något nämnvärdt fiske har aldrig funnits i detta vattendrag, som endast helt kort från utloppet kan anses vara lämpligt som båtled i detta ords mest inskränkta betydelse. Att fisket saknat allt värde, framgår deraf att någon skattläggning deraf icke egt rum. Att återigen flottning af råämnena för det i Säfvar by belägna sågverket låtit sig verkställas, beror till hufvudsakligaste del på de kostnader, som blifvit nedlagda på rensningar, dambyggnader och stensprängningar, hvilka kostnader uteslutande bestrids af Säfvar verksegare.

Hvad beträffar kostnaden för den ifrågasatta barkningen, har densamma blifvit beräknad till 10 öre per timmer, men denna beräkning är uppenbarligen för låg och felaktig samt bevisar ingenting annat än att man velat förringa värdet af de med barkningen förknippade kostnader och olägenheter under det man samtidigt sökt på alla möjliga och omöjliga sätt framhålla fördelarna deraf.

Då det emellertid icke torde vara tillfyllest att Konungens Befallningshafvande före frågans afgörande hållit ett sammanträde med sakegarne på Säfvar gästgifvaregård, men deremot underlä-

tit anställa den af Eders Kongl. Maj:t anbefalda undersökning, får under åberopande jemväl af hvad hos kammarkollegium blifvit anfördt, jag härmed i underdånighet yrka, att Eders Kongl. Maj:t med undanrödjande af myndigheternas nu öfverklagade utslag, täcktes i nåder visa ärendet åter till Konungens Befallningshafvande, som, sedan den anbefalda undersökningen i laga ordning egt rum, må utan hinder af förra beslutet ärendet å nyo pröfva och afgöra.

Umeå den 3 juni 1878.

Lars Glas.“

Huru ihärdigt kammarkollegium vidhöll sina förut fattade åsigtter, anse vi oss böra ådagalägga genom ett något utförligare utdrag. I sitt afstyrkande utlåtande anförde kollegiet denna gång, att

vid det sammanträde, som, efter derom utfärdad kungörelse den 9 september 1875 å Säfvar gästgifvaregård hållits inför Konungens Befallningshafvande i kronofogden J. O. Hamrins närvaro med fiske-, jord- och strandegare, äfvensom sågverksegare och andra personer, som verkstälde flottning af skogsalster uti Säfvar elf med tillhörande vattendrag och sjöar, blifvit upplyst, att skattebönderna vid elfven egde rätt till fiske deri, att lax numera ej fångades i elfven, hvilket dock egt rum för omkring tjuu år sedan; att fångsten af sik, gädda, aborre, id och lake under de senare åren äfven förminskats; att bark af sågtimmer, som flottades, lade sig dels å elfvens botten dels i större mängd å stränderna af elfven, vid hvars utlopp bildats bankar deraf; att för tvänne år sedan utsläpptes 25,000 laxyngel i elfven, hvaraf en del visat sig under året, att den bark, som lade sig å de låga stränderna, gjorde skada äfven genom tramp för dess bortskaffande; att elfven genomlöpte Båtsmarksträsk, Stora och Lilla Säfvarträsk, Lappsjön, Storrenträsk, Gäddträsk, Trehörningssjön och Lossmen, i hvilka sjöar äfven fiske idkades, ehuru tillgången på fisk minskats; att omkring 50,000 sågtimmer flottades i elfven årligen, men intet bygnadstimmer samt att barkningskostnaden antogs utgöra 10 öre per timmer; äfvensom kronofogden Hamrin å kronans vägnar yrkat, att förbud emot flottning i elfven

med tillhörande vattendrag af obarkadt timmer måtte utfärdas, emedan barkaffallet vållade skada så väl å det af skattebönderna idkade fiske, som ock å deras vid elfven belägna egor och derjente förorsakade uppgrundningar, i hvilket yrkande de närvarande jord- och hemmansegarne instände; samt att Konungens Befallningshafvande genom öfverklagade utslaget sig utlätit att, alldenstund, på sätt ofvan vore nämndt, ej allenast vid omförmälda sammanträde å Säfvar gästgivaregård blifvit upplyst, att bark från sågtimmer, som flottades, dels stannade i vattendraget och dels lade sig å stränderna och på ängarne åstadkomme skada, äfvensom att tillgången på fisk i elfven på senare tider förminskats, utan ock fiskerintendenten på anförda skäl ansett förbud emot flottning af obarkadt timmer inom länet vara af behovet påkalladt och böra tillämpas, så framt ej fiskerierna der skulle allt mer och mer undergräfvast och frukterna i högst väsentlig mån förminskas af de åtgärder till fiskeriernas upphjelpande, som under de sista åren blifvit vidtagna; för den skull och som Kongl. skogsstyrelsen, jemte förklarande, att hufvudfrågan i förevarande mål syntes röra kostnaden för verkställande af barkningen, ansett densamma icke medföra någon afsevärd skada i afseende å timrets beskaffenhet och dessutom underlätta virkesutdrifningen samt minska svårigheten att särskilja timret efter sågverkens olika märken, samt i detta afseende för öfrigt förekomme, att sågtimmer som under de senare åren flottats så väl i vattendrag uti flera andra län, som ock i Vesterbottens län inom Wilhelmina och Dorothea socknar samt i Lögdeå och Lednä vattendrag, från hvilka timret nedkomme till Hyngelsböle och Olofsfors samt Rundvikens särskilda sågverk, varit barkadt, emedan sådant befunnits fördelaktigt inverka på timrets beskaffenhet och underlätta flottningen, alltså och emedan vid ofvanberörda år 1875 hållna sammanträden i särskilda delar af länet de menliga följderna för fiske i allmänhet af obarkadt virkes framflottande blifvit af fiskeriidkarena framhållna, pröfvade Konungens Befallningshafvande, som ansåge barkningen vid ifrågavarande vattendrag kunna åstadkommas för 10 öre per timmer, skäligt stadga och förordna, att såg- och bygnadstimmer, som flottades i Säfvars elf och ofvanberörde sjöar

och träsk, skulle innan det nedlades vara barkadt vid vite af femtio öre för hvarje timmer, som obarkadt för nämnda ändamål dit nedfördes; deruti klaganderne sökt ändring, hvaröfver kronofogden Hamrin sig förklarar samt Konungens Befallningshafvande och Kammar-Advokatsfiskals-Embetet med utlåtanden, äfvensom fiskeriintendenten med yttrande inkommit; Gifvet i Stockholm den 5 februari 1878.“

Derpå kommer den stereotypa frasen:

“Kongl. kammarkollegium har låtit handlingarna i detta mål sig föredragas, men finner klaganderne icke hafva anfört skäl, som kan verka ändring i öfverklagade utslaget. Hvilket vederbörande till efterrättelse länder.“

Vi hafva hittills hört större sågverksegare, bolag och socknar uttala sig i ämnet. Vi komma nu till masspetitioner af enskilda. Sålunda skrifer en namngifven skara från Umeåtrakten:

“Undertecknade få härmed i djupaste underdånighet anföra besvär öfver kammarkollegii den 5 sistlidne februari meddelade utslag. angående barkning af sågtimmer, som flottas uti Umans och Vindelens vattendrag samt Umeå elf.

Kollegium, som utan afseende lemnat våra klagomål öfver Länsstyrelsens i Vesterbottens län i ämnet meddelade beslut, har såsom motiv anfört att vi icke anfört skäl, som kunnat till ändring föranleda.

Väl möjligt, att vi icke så betonat våra skäl, som Kollegium ansett önskvärdt, men vi hade trott att då anmärkning blifvit gjord derom att den af Eders Konglig Majestät anbefalda undersökning ej af Konungens Befallningshafvande föranstaltats innan öfverklagade utslaget meddelades, hade ock denna omständighet allena varit tillräcklig att öfverändakasta hela beslutet.

Det torde nämligen böra observeras, att nu ifrågavarande ärende lagligen icke kunnat handläggas i den ordning fiskeristadgan föreskrifer. Hade Kollegium aktgifvit derpå, att här är fråga om andras rätt än fiskeegarnes, så lider icke något tvifvel, att

frågan erhållit en annan utgång. Ty om än fråga om timmerbarkningen uppstått vid regleringen af fiskeriärendena, så är det likväl höjdt öfver allt tvifvel, att den samma afser att inskränka flottningsrätten i Umeå elfs vattensystem och detta till den grad att man väl kan tänka sig den invändning framställas, att hela förslaget afser att med oskäligen afgifter betunga flottningen efter elfven. Eders Konglig Majestäts Nådiga Bref den 8 april 1811, offentliggjordt genom kammarkollegii cirkulär den 7 maj samma år, föreskrifver för dylika fall, att vid uppkommande tvister landshöfdingarne, efter förrättad undersökning å hvarje ställe samt vederbörandes hörande, böra genom utslag föreskrifva vid hvilka tider, huruledes och med hvad vilkor flottningen må utöfvas. Det kan således icke hafva varit nog dermed att Landshöfdingen hört sakegarne, utan det hade enligt vårt förmenande varit hans lagliga skyldighet, innan frågan till slutlig pröfning företogs, att låta verkställa tillförlitliga undersökningar, och detta så mycket hellre som frågan redan en gång blifvit af Eders Kongl. Majestät återförvisad just till följd af den otillfredsställande utredningen i fråga, rörande hvilken meningarne visst icke varit odelade och flertalet gått i den riktning att det ifrågasatta påbudet varit långt ifrån nyttigt och nödvändigt.

Ett ärende af så omfattande och grannliga natur som det föreliggande hade också efter vårt förmenande, utan att lagstiftningen varit så tydlig som den i sjelfva verket är, varit väl förtjent af en fullständigare utredning, såvida nämligen man får antaga att dermed afsetts gagn för det allmänna. Ty föreskrifter af denna art böra icke grundas på osäkra hypoteser utan måste, så vida icke det dermed afsedda ändamål skall förfelas, hafva sin grund i ostridiga sakförhållanden.

Vi kunna, ehuru saken ej synes alldeles direkt beröra oss, likväl icke med likgiltighet åse, att en rörelse, som är af den vikt för orten som trävarurörelsen, belastas med utgifter sådana som de ifrågasatta, utan att dermed åsyftad fördel verkligen vinnes. Ännu mindre kunna vi åtnöjas med påbudet, då såsom skäl därför åberopats fiskeriegarnes enhälligt uttalade önskan, ty dermed hänger rätteligen så tillsammans, att förslaget icke utgått från

fiskeriegarne, utan framställes vid det sammanträde, som i och för fiskerinäringens ordnande 1870 hölls, af dåvarande landshöfdingen.

Att förslaget ej från fiskeriegarnes sida mötte motstånd är samnt, men att detsamma biträdtes är ett fullkomligt misstag, ty vi voro, då inkallade endast och allenast för att höras öfver ett utarbetadt förslag till specielstadga för fiskerierna.

Åtskilliga af de i utslagen åberopade omständigheter äro af beskaffenhet att tarfva en förklaring.

Så yttras att bark och affall från timmer vållar uppgrundningar. Något sådant hafva vi dock aldrig kunnat iakttaga, utan det säger sig sjelft att dylika affall, der det ej medföljer strömmen, afsätter sig vid stränderna, der dessa äro lågt belägna.

Vidare yttras att fiskets afkastning förminskats; äfven detta är ett fullkomligt misstag, som erfarenheten motsäger.

Slutligen säges, att flottning af obarkat timmer åstadkommer skador. Sådana äro dock förenade med all slags timmerflottning och ersättas alltid.

De omständigheter, som för öfverklagade utslaget åberopades, bero på de felaktiga upplysningar, till hvilka Konungens Befallningshafvande lyssnat, men äro alldeles icke resultatet af en samvetsgrann undersökning. Under dylika förhållanden måtte påbudets befogenhet vara tvifvel underkastadt. Men så bör icke vara händelsen.

På grund af hvad vi nu haft näden anföra och då Konungens Befallningshafvande hvarken genom ärendets remitterande till häradssynerätt eller på annat sätt vidtagit någon den ringaste undersökning af frågan, våga vi i djupaste underdånighet yrka, det täcktes Eders Konglig Majestät vid undanrödjande af öfverklagade utslagen för andra gången visa ärendet åter till Konglig Majestäts Befallningshafvande för behandling i den ordning författningar och Eders Konglig Majestäts resolution den 13 November 1874 utstaka.

Umeå den 7 juni 1878."

(Ett femtiotal underskrifter.)

Fastän vederbörande myndigheter alltjemnt slagit döförat till, hafva de i sina rättigheter kränkta icke tröttnat att klaga. Märkligt är att se, i huru vexlande former samma tema varieras: den bristande sakkunskapen i fiskeriintendentens utlåtande med deraf härflytande orättvisa behandlingsätt.

“Undertecknade hemmans- och fiskeegare vid Skellefteå elf — så lyder en med sjuttiofyra underskrifter försedd inlaga — “få härmed under edsförpligtelse till bevis meddela, att bark af såg- och bygnadstimmer, som flottas i Skellefteå elf, icke i ringaste mån skadar lax- och sikfisket eller laxens och sikens fortplantning, samt att bark aldrig stannar på botten af elfven och att icke det ringaste af bark finnes på laxens och sikens lekställen der det är jemn strid ström och ren grusbotten blandad med små sten.”

Härvid är bifogadt följande märkliga intyg:

“Att Nils Petter Holmlund och Carl Gustaf Hansson i Medleby af Skellefteå socken, som underskrifvit förestående bevis, äro den förre föreståndare för fiskodlingsanstalten i Medle och den senare fiskeritillsyningsman, betygar. Skellefteå den 1 juni 1878.

Ant. Markstedt.

Kommunalnämndens ordförande.”

Äro sålunda klagoskrifterna vexlande, så är deremot kammarkollegiums utlåtande evigt enahanda: *Nej, nej, nej, Widegren ville det ej!*, och så anser äfven K. Maj:t allan rättfärdighet vara uppfylld.

Liksom vi våga föreställa oss att äfven de af våra läsare, som ej äro på något sätt parter i ämnet, med intresse följt vår exposé af detta i högsta grad märkliga mål — lika öfvertygade äro vi att de utanför saken stående skulle tröttna om vi i vidsträcktare mån begagnade oss af den så utomordentligt rikhaltiga tillgången på handlingar i målet.

Vi skola därför nu blott ytterligare anföra följande tvänne besvärsskrifter, som stå i sammanhang med nyss anförda, under edlig förpligtelse afgifna intyg i rak strid med Widegrens utlåtande.

I.

Undertecknade få härmed i djupaste underdånighet anföra besvär öfver kammarkollegii den 5 sistlidne februari meddelade utslag, hvarigenom kollegium lemnat utan afseende de besvär vi Degerfors socknemän jemte andra anfört deröfver att Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Vesterbottens län påbjudit barkning af det timmer, som finge flottas uti Umans och Vindels vattendrag samt Umeå elf.

Såsom motiv för sitt beslut har kollegium yttrat, det klaganderna icke anfört skäl, som kan verka ändring i öfverklagade utslaget.

Om uti de anförda besvären icke nog starkt betonats de skäl, som funnos till hands och kunnat åberopas mot det utfärdade påbudet, berodde sådant icke deraf, att skälen i och för sig voro svaga, utan derpå, att vi af lätt förklarligt undseende för en myndighet, med hvilken vi hafva mycket att skaffa, ansågo oss böra så hofsamt som möjligt gå till väga i denna fråga, rörande hvilken vi hoppas, att herr landshöfdingen skulle inse sitt misstag, då detsamma påpekades, och sjelf bidraga till ett önskvärdt beslut.

Ålagd att efter förutgången fullständig utredning fatta nytt beslut, har länsstyrelsen, med åsidosättande af den i Eders Kongl. Maj:ts nådiga resolution gifna tydliga och oförtydbara bestämmelsen, att utredningen skulle bestå dels i vederbörande sakesgares hörande, dels uti "erforderlig undersökning rörande de på frågans bedömande inverkan omständigheter", trott sig kunna meddela det i fråga varande påbudet efter ett par utan vidare undersökning hållna sammanträden, dertill vederbörande kallats "för att höras, afgifva yttrande och meddela upplysningar." Någon undersökning har aldrig skett, icke ens någon åtgärd derför vidtagits. Vi äro i tillfälle bifoga ett exemplar af den till sammanträdena utfärdade kungörelse, intagen uti Umebladets för den 30 juli 1875. Uti denna kungörelse omnämnes alldeles riktigt den procedur, som Eders Kongl. Maj:t föreskrifvit, och vi, som icke kunnat ana annat än att det bort vara länsstyrelsen angeläget att på ett noggrant sätt fullgöra de nådiga föreskrifterna, tilläto

oss den förmodan, att fullständig undersökning skulle följa *sedan* vederbörande lemnat sina yttranden och upplysningar samt att dessa skulle läggas till grund för undersökningen. Naturligtvis skulle vi, om vi kunnat förmoda annat, hafva påyrkat att ärendet blifvit föremål för häradssynerätt.

Att Konungens Befallningshafvande underskattat vigten och betydelsen af det påbud, som blifvit ifrågasatt, är alldeles uppenbart; men detta framgår tydligast af en jemförelse mellan ofvannämnda kungörelse och en annan kungörelse, förekommande på andra spalten af återopade Umebladet. Så hölls i Byske sockenstuga sammanträde rörande timmerbarkningen den 31 augusti kl. 11 f. m. och samma dag kl. 1 e. m. rådplägning med kommunalnämnd m. fl. o. s. v. eller med andra ord: Konungens Befallningshafvande synes hafva på förhand bestämt att yttranderätten vid sammanträdena skulle begränsas, eftersom till den talrika befolkningens hörande blott anslogs i *Byske* två timmar, i *Skellefteå* tre timmar*, i *Riechleå* tre timmar, i *Säfvar* två timmar och i *Nordmaling* tre timmar. Att ett sådant förfaringsätt kan stå väl tillsammans med föreskriften om "erforderlig undersökning rörande de på frågans bedömande inverkan omständigheter" tillåta vi oss så mycket hellre betvifla, som här gälde att afgöra huruvida trävarurörelsen skulle åläggas kostnader, hvilka det vattendrag nu öfverklagade utslaget afser, med all säkerhet belöper sig till 70 à 80,000 kronor årligen och för hela länet, utan fara för misstag, kan beräknas till en fjerdedels million. Vi

* Rörande mötet i Skellefteå sockenstuga är särskildt att märka en vanställd uppgift, hvarvid vederbörande lagt vikt. Det heter nämligen i protokollet: "hvarförutom hemmansegaren Berglund i Ursviken uppgaf, att bark åtföljer timret ända ned till elfvens utlopp och der lägger sig å botten; hvilket kapten Markstedt äfven medgaf."

Verkliga förhållandet härvid är, att då Konungens Bef.-hdes utslag om barkningsskyldigheten senare gången öfverklagades hos Kongl. Kammarkollegium, insändes äfven ett intyg derom, att Berglunds uttalade åsigt om saken var, att en mängd bark åtföljde timret till de timmermagasin vid sågverken som voro belägna på ömse sidor om elfvens utlopp och att "der timret blef liggande någon längre tid, någon mindre del bark vid stränderna sjönk till botten," och detta yttrande har blifvit så vaustäldt som här är visadt.

kunna ej frigöra oss från den tanken, att Konungens Befallningshafvande med en allt utom prisvärd likgiltighet behandlat denna fråga. Antager man, att med de hållna sammanträdena verkligt afsetts att lemna samtliga sakegare tillfälle att yttra sig i ämnet, måste vi såsom högst eget anse, att samtliga sakegare från Umeå, Vännäs och Degerfors socknar blifvit inlysta till landskansliet i Umeå, hvilket är så trångt, att ej ens femtedelen, knappast tiondedelen af de kallade kunnat der inrymmas, om de äfven gjort sig uppoffringen af en resa, som för många uppgått till 10 à 12 mil från hemmet. Icke heller lærer det få anses välbetänkt att utlysa ett dylikt sammanträde till den 11 september, då till följd af trängande landtmannaarbeten det allra största antalet af sakegare varit förhindrade att lemna sina hem samt blifvit satta i det obehagliga valet mellan att helt och hållet från sammanträdet uteblifva eller ock låta sig genom ombud representeras. En under sådana förhållanden åvägabragt utredning af frågan lærer för öfrigt kunna så mycket mindre anses tillfredsställande, som Eders Kongl. Maj:t, då ärendet förra gången återförvisades, anbefalde ej allenast sakegarnes hörande, utan jemväl erforderlig undersökning. Förra delen af befallningen har Konungens Befallningshafvande ställt sig till efterrättelse, ehuru på ett otillfredsställande sätt, men den senare delen eller undersökningen har Konungens Befallningshafvande helt och hållet ignorerat. Något hinder synes ej heller hafva mött att hålla särskilda sammanträden inom de olika kommunernas område.

Vi hafva ofvan antydt, att, enligt vårt förmenande, Konungens Befallningshafvande underskattat frågans vikt ooh betydelse. Att den likväl har sitt stora värde, tro vi oss äfven hafva visat, då, enligt lindrig beräkning, kostnaden för nu i fråga varande vattendrag komme att uppgå till 70 à 80,000 kronor för år. Men hvem drabbas af dessa kostnader? Konungens Befallningshafvande synes antaga, att de flottande, som genom viten äro tvingade, skola bekosta barkningen; men vi våga hysa en annan åsigt. Sägverksägaren, som hotas af vitet, nödgas naturligtvis söka skydd mot detsamma, och detta skydd finner han lättast, om han icke uppköper annat än barkadt virke. Det är således skogsegaren, som

får vidkännas kostnaden för barkningen, ty det är föga antagligt, att verksegaren skall vilja genom förhöjdt pris för en försämrad vara ersätta det i och för barkningen nödvändiga arbete. Skogsstyrelsen, som i dylika fall torde få betraktas såsom auktoritet, yttrar nämligen, att timret genom barkningen icke erhåller någon "afsevärd skada", hvilket yttrande torde kunna omskrifvas sålunda, att det under inga förhållanden till sina egenskaper förbättras. Om nu priset på en vara betingas af tillgång, efterfrågan och varans beskaffenhet, så blifver uppenbart, att verksegarne ej skola finna sig uti att betala högre pris för en vara, som har alla utsigter att försämrast.

Äfven en annan sak torde böra observeras. Redan nu möter svårighet för staten att försälja de alster, som från kronoparker utstämplas, och exempel saknas icke derpå, att på vissa trakter flera års utstämpling står oafverkad. Anledningen härtill är att vederbörande icke antagit de vid auktionen gjorda anbud, hvilka ansetts allt för låga. Skall nu köparen af kronans virke tillförbindas bekosta barkning, blifva naturligtvis anbudena så mycket lägre, som kostnaden för den förut okända barkningen, och då man måste antaga, att den en gång omfattade åsigten om skogsvärdet bibehålles, komma anbudena på starkare skäl än förut att förkastas. Härpå gör nu visserligen staten en förlust, hvilken dock är jemförelsevis ringa, men den egentliga förlusten drabbar befolkningen, som går miste om eljest påräknelig arbetsförtjenst vid afverkningen. Att denna förlust eller minskning af arbetsförtjenst icke är obetydlig, torde bäst visa sig af erfarenheten från nyss tilländagångna vinter.

Att fiskerinäringen genom flottning af obarkadt timmer skulle lida sådant intrång och sådan skada, att deraf borde härledas ett förbud mot dylik flottning, hafva vi aldrig hört omtalas förrän genom fiskeriintendentens andragande i ämnet. Tvärtom hafva vi erfarit, att fångsten af lax och andra ädlare fisksorter under de senare åren betydligt ökats. Hvad fiskeriintendenten ordar om de sedan 1864 anställda undersökningar rörande fiskeriförhållandena uti de norrländska elfvarne, torde vara allt för öfverdrifvet och tåla vid jemkning, ty det är uppenbart, att om en

noggrann och fullt vetenskaplig undersökning skett, resultatet deraf icke kunnat utfalla i uppenbar strid mot förhållanden, dem man dagligen har för ögonen.

På grund af hvad vi nu haft nåden anföra och då den fråga, som utgör föremål för dessa besvär, är af allt för stor betydelse att afgöras efter den knapphändigade och ofullständiga utredning, som Konungens Befallningshafvande åstadkommit, få vi i underdånighet yrka, det täcktes Eders Kongl. Majit med undanrödjande af myndigheternas öfverklagade utslag, visa ärendet åter till Konungens Befallningshafvande, som, sedan fullständig undersökning egt rum, må ega ärendet å nyo likmätigt pröfva.

Juni 1878.

(172 namn.)

2.

I djupaste underdånighet få vi härmed öfverklaga bilagde af kongl. kammarkollegium meddelade utslag, angående barkning af timmer.

Till en början få vi i underdånighet hemställa, huruvida de myndigheter, som i saken sig yttrat, kunna anses hafva varit *behörige* att utfärda de vitesförbud, som utslaget omförmåler.

Frågan, huruvida obarkadt timmer, som flottas i elfvar och mindre vattendrag, skadar fisket och det till sådan betydenhet, att lagen måste träda emellan för att skydda fiskeriegares rätt, torde enligt vår uppfattning, utgöra ett ämne, som bör vara föremål antingen för den *lagstiftande maktens* öfverläggning och beslut eller ock för *lagskipningen i vanlig domstolsväg*.

Någon bestämd lag i förevarande ärende synes öss icke förefinnas, men om vi genom flottning af obarkadt timmer verkligen gjort eller göra skada för fiskeriegare eller andra, så hemställa vi underdånigst, huruvida icke en dylik skadeersättningsfråga under alla förhållanden bör, då talan derom väckes, upptagas och afgöras af vanlig domstol. Vi kunna sålunda icke anse oss öfvertygade derom, att administrativ myndighet i förevarande fall varit behörig att döma i frågan, huruvida barkadt timmer, som flottas i elfvar och mindre vattendrag, medför skada för fisket, helst som någon enskild part i berörda hänseende icke emot oss

väckt något påstående utan endast vid sammanträde under år 1870 i fråga om öfverenskommelse angående villkoren och sättet för fiskets bedrivande uttalat den åsigt, att virke, som flottades i vattendrag, bör barkas.

Att meningarna i sjelfva saken kunna vara mycket delade, bevisar sig bäst af Kongl. kammarkollegii härhos fogade utslag angående barkning af timmer, som flottas i Kåge elf af Vesterbottens län.

Jemväl anhålla vi underdånigst att få åberopa bilagde attester från en mängd hemmans- och fiskeriegare vid Skellefteå elf äfvensom intyg derom, att Medle fiskodlingsanstalt i närheten af Skellefteå elf icke tagit någon skada af obarkadt timmers flottning i samma elf.

För öfrigt och då Eders Kongl. Maj:t under år 1874 återförvisat saken för erforderlig *undersökning* rörande de på frågans bedömande inverkan omständigheter, samt på det att för hvarje särskildt vattendrag eller sjö vederbörande sakegare skulle lemnas tillfälle att sig yttra, men en sådan undersökning, för såvidt den afser vattendragen eller sjöarna, oss veterligt, *icke egt rum*, samt hvarken *Jörns, Malå, Sorsele, Arjeplog's* eller *Arvidsjaur's* socknar, hvilka ligga vid vattendrag, som tillhöra Skellefteå elf, icke blifvit, för så vidt vi känna, i ärendet hörde, kunna vi icke finna annat, än att ärendet icke blifvit fullständigt utredt, och att fördenskull, om saken emot vår mening tillhör administrativ myndighet, densamma bör ännu en gång till Konungens Befallningshafvande återförvisas.

Till slut be vi i djupaste underdånighet att få fästa Eders Kongl. Maj:t uppmärksamhet derå, att myndigheternas beslut, derest detsamma fastställas, skulle djupt ingripa i sågverksindustrien och, så vidt vi förstå, helt och hållet tillintetgöra densamma af det skäl, att sågverksegarne icke skulle kunna konkurrera med exportörer af bjelkar och sparrar; att emellertid dylikt virke endast inbringar för landet hälften af hvad sågadt virke tillför detsamma; att, om sågverksrörelsen förstöres, en otalig mängd arbetare utan tvifvel blifva sysslolösa och utarmade, samt att staten

och kommunen skola gå förlustige de rikliga kontributioner, som sågverken nu betala.

På grund af hvad vi sålunda och förut anfört, samt då den bark, som under flottning lossnar från sågtimret, bevisligen ej lägger sig på elfvarnes botten, få vi underdånigst yrka, att Eders Kongl. Maj:t måtte upphäfva öfverklagade utslaget och antingen förklara de myndigheter, som i saken dömt, hafva varit *obehörige* att med frågan sig befatta, eller ock *återförvisa* ärendet för ny behandling till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande eller ändtligen *ogilla* det af myndigheterna stadgade vitesförbudet.

Den 28 juni 1878.

Norsjö socknemän och Skellefteå socknemän genom ombud.

Häruti instämma underdånigst

A. Markstedt & Söner.

Utan att alls fästa sig vid hvad klagandena anfört, fälde nu K. Maj:t följande resolution.

Kongl. Maj:ts nådiga resolution* uppå de särskilda besvär dels sågverksegarne A. Markstedt & Söner, dels Norsjö och Skellefteå socknemän i und. anfört öfver K. Maj:ts och rikets kammarkollegii den 5 sistlidne februari meddelade utslag angående skyldighet att barka såg- och bygnadstimmer, som flottas i Skellefteå elf inom Vesterbottens län; uti hvilket mål förekommit:

att, sedan vid de sammanträden med fiskedelegare, som af K. M:ts Bfh:de i nämnda län under september månad 1870 hållits i skilda delar af länet, i och för ävägabringande af sådan öfverenskommelse angående vilkoren och sättet för fiskets bedrifvande, som omförmäles i 3 kap. 22 § af Kongl. fiskeristadgan den 29 juni 1852, den åsigt nästan enhälligt yttrats, att virke, som flottades i vattendragen, borde barkas innan det dit nedfördes, emedan erfarenheten ådagalagt de menliga följderna, i synnerhet för fiske efter lax, af att flotta obarkadt virke, samt K. M:ts Bfh:de af sådan anledning särskildt låtit vid utlysta kommunal- och sockenstämmor i ärendet böra ej mindre fiskedelegare

* Flera ungefär lika lydande resolutioner utfärdades samtidigt rörande andra klagande.

och fiskeriidkare, än ock vattenverks-, strand- och jordegare samt andra personer, som idkade flottning i vattendrag och strömmar hvarvid de flesta kommuner yrkat, att allt virke, som flottades i sjöar och vattendrag, skulle barkas, innan det dit nedlades, hvar emot en del kommuner ansett barkningen af flottningsvirke icke vara erforderlig, K. M:ts Bfh:de genom utlag den 7 februari 1871 förklarar, att som de menliga följderna för fisket af obarkadt virkes flottande blifvit vid ofvannämnda sammanträden vitsordade, samt en mängd jord- och strandegare vid ärendets föredragning i allmän stämma jemväl fästat uppmärksamhet å den skada, som affall af bark från flottningsvirke förorsakade å lågt belägna egor, hvilket förhållande vore allmänt känt och mången gång öfverklagadt, alltså och emedan flertalet af länets kommuner yttrat sig för bifall till förslaget angående omförmälda timmerbarkning, hvilken påtagligen skulle medföra fördel för fiskeidkare och strandegare vid de vattendrag, der virke flottades, samt så beskaffad barkning af flottningsvirke med fördel verkställes i en del andra län, pröfvade K. M:ts Bfh:de skäligt stadga och förordna, att såg- och bygnadstimmer, som inom länet flottades i vattendrag och sjöar, skulle, innan det dit nedlades, vara barkadt vid vite af 50 öre för hvarje timmer, som obarkadt för nämnda ändamål nedfördes i vattendrag eller sjö;

att, med anledning af häröfver hos kammarkollegiet anförda särskilda besvär, bemälda kollegium, efter det utom öfrige vederbörande jemväl fiskeriintendenten och skogsstyrelsen sig yttrat, enligt utslag den 12 september 1872 ansett de anförda besvären icke kunna verka ändring i K. M:ts Bfh:des ofvanberörda utslag;

att, sedan särskilda und. besvär häröfver blifvit hos Kongl. Maj:t anförda samt fiskeriintendenten och skogsstyrelsen förnyade ntlåtanden i ämnet afgifvit, Kongl. Maj:t medelst nådig resolution den 13 november 1874 förklarar, att enär frågan, huru vida de, som inom Vesterbottens län idkade flottning, borde vara underkastade skyldighet att, innan såg- och bygnadstimmer för flottning i vattnet nedlades, detsamma afbarka eller icke, vore beroende af de särskilda förhållandena inom hvarje vattendrag eller sjö, samt således icke kunde prövas och afgöras, förrän full-

ständig utredning härom åstadkommits, Kongl. Maj:t funne godt att, med undanrödjande af K. M:ts Bfh:de och kammarkollegiets ofvannämnda beslut, visa ärendet åter till K. M:ts Bfh:de, som, sedan för hvarje vattendrag eller sjö vederbörande sakegare lemnats tillfälle att sig yttra samt erforderlig undersökning rörande de på frågans bedömande inverkan omständigheter egt rum, hade att särskildt för hvarje vattendrag eller sjö i förevarande hänseende meddela erforderliga laglikmätiga bestämmelser utan hinder af förra beslutet;

att vid det sammanträde, som i följd häraf och efter derom utfärdad kungörelse den 2 september 1875 i Skellefteå sockenstuga hållits inför K. M:ts Bfh:de i kronofogden E. J. Sparrmans närvaro med fiske-, jord- och strandegare äfvensom sågverks-egare och andra personer, som idkade flottning af skogsalster uti Skellefteå elf med dertill hörande vattendrag, blifvit upplyst: att i Skellefteå elf ej finnes något kronofiske, men väl en mängd skattefisken, tillhörande de byar, som lågo vid elfven emellan dess utlopp och Krångforsen omkring fyra mil derifrån, för hvilka fisken, der hufvudsakligast lax och sik fångades, skatt erlades till kronan, hvarförutom i elfven fiskades laxöring, harr, aborre, gädda och något ål; att tillgången å lax och sik betydligt minskats under de sista 10 å 15 åren; att barkaffall från sågtimmer till en del stannade i elfven, men att största delen lade sig å stränderna och förorsakade skada å de vid elfven belägna ängarne, i synnerhet som flottningen vissa år fortginge hela sommaren; att strandegarne ej alltid erhöle ersättning af de flottande för dylik skada; att i Skellefteå elf och dertill hörande sjöarne Norsjö, Qvammarn, Mensträsk, Långträsk, Bastuträsk och Månsträsk årligen flottades i medeltal omkring 200,000 å 300,000 sågtimmer samt 30,000 å 40,000 sparrar och bjelkar, äfvensom omkring 200 bygnadstimmer; samt att kostnaden för barkning af ett sågtimmer ansågs uppgå till omkring 20 öre, hvarefter kronofogden Sparrman, som upplyste att en stor del af stränderna kring elfvens öfre lopp voro af krononatur, å kronans vägnar yrkat, att barkning af såg- och bygnadstimmer, som inom länet flottades uti i fråga varande elf, måtte påhjudas, enär utredt vore, att barkaffall af timmer

gjorde skada både å fisket i elfven och å egorna invid densamma, samt de vid vattendragen belägna hemmanen blifvit vid deras skattläggning beräknade till inkomst af fiske, hvilken inkomst i följd af barkaffallet försämrats och förminskats;

att K. M:ts Bfh:de deruppå genom utslag den 8 november 1875 sig utlätit, att alldenstund ej allenast vid omförmälda sammanträde i Skellefteå sockenstuga blifvit upplyst, att bark från sågtimmer dels stannade i vattendraget och dels lade sig å stränderna och på ängarne åstadkomme skada* äfvensom att fångsten af lax och annan fisk i elfven på senare åren betydligt minskats, utan ock fiskeriintendenten på anförda skäl ansett förbud emot flottning af obarkadt timmer inom Vesterbottens län vara af behofvet påkalladt och böra tillämpas, så framt icke fiskerierna der skulle allt mer och mer undergräfvast och frukterna i högst väsentlig mån förminskas af de åtgärder till fiskeriernas upphjelpande, som under de sista åren blifvit vidtagna; för den skull och som skogsstyrelsen, jemte förklarande att hufvudfrågan i förevarande mål syntes röra kostnaden för verkställande af barkningen, ansett densamma icke medföra någon afsevärd skada i afseende å timrets beskaffenhet och dessutom underlätta virkesutdrifningen och minska svårigheten att särskilja timret efter sågverkens olika timmermärken, samt i detta afseende för öfrigt förekomme, att sågtimmer, som under de senare åren flottats så väl i vattendrag uti flera andra län, som ock i Vesterbottens län inom Wilhelmina och Dorothea socknar samt att i Lögdeå och Leduå vattendrag, från hvilka timret nedkommer till Hyngelsböle, Olofsfors' och Rundvikens särskilda sågverk, varit barkadt, emedan sådant befunnits fördelaktigt inverka på timrets beskaffenhet och underlätta flottningen; alltså och emedan vid ofvanberörda år 1870 hållna sammanträden i särskilda delar af länet de menliga följderna för fiske i allmänhet af obarkadt virkes flottande blifvit af fiskeidkarne framhållna och de vid Skellefteå elf belägna hemman blifvit för fiske skattlagda, pröfvade K. M:ts Bfh:de, som ansåge barkningen kunna åstadkommas för 14 å 20 öre per tim-

* Se i det föregående huru härmed rätteligen förhöll sig.

mer, skäligt stadga och förordna, att såg- och bygnadstimmer, som inom länet flottades i Skellefteå elf med dess bifloder och de sjöar, den genomlöpte, skulle innan det dit nedfördes, vara barkadt vid vite af femtio öre för hvarje timmer, som obarkadt för nämnda ändamål dit nedfördes;

att särskilda besvär häröfver hos Kammarkollegiet anförts, hvarvid den invändning framstälts, att sådan undersökning ej skulle egt rum, som anbefalts i ofvanberörda nådiga resolution, enär personer, boende vid de vattendrag och sjöar, som hade gemenskap med eller utlopp i Skellefteå elf inom Norrbottens län, ej blifvit hörde; samt

att kammarkollegiet, efter det kronofogden Sparrman sig förklarar samt K. M:ts Bfh:de och kammaradvokatfiskalsembetet med utlåtanden äfvensom fiskeriintendenten med yttrande till kollegiet inkommit, genom nu öfverklagade utslag af den 5 februari detta år sig utlåtitt, att hvad först anginge invändningen, att de vid åtskilliga vattendrag, som stode i sammanhang med Skellefteå elf, men till en del sträckte sig äfven till Norrbottens län, boende personer icke skulle blifvit i ärendet hörde, så enär så väl vederbörande fiske-, jord- och strandegare, som sågverksegare och andra personer, hvilka verkstälde flottning i vattendraget, blifvit genom utfärdade och i Vesterbottens läns kyrkor upplästa samt i dess tidningar intagna kungörelser kallade till det sammanträde, som K. M:ts Bfh:de den 2 september 1875 hållit i Skellefteå sockenstuga, samt dessutom de personer, som idkade flottning i Skellefteå elf inom sistnämnda län, måste, oberoende af orten, hvar est de vore boende eller hvarifrån timret hemtades, vara underkastade de föreskrifter, som i afseende på timrets flottning pröfvades för samma län lämpliga, funne kollegiet berörda invändning, som först blifvit derstädes framställd, icke förtjena afseende, och beträffande derefter hufvudsaken, att kollegiet funne de derstädes klagande icke hafva anført skäl, som kunna verka ändring i K. M:ts Bfh:des sist omförmälda utslag, uti hvilket kammarkollegiets utslag ändring är vorden i und. sökt. Gifvet Stockholms Slott den 19 juli 1878.

Kongl. Maj:t, som i nåder låtit dessa besvär sig föredragas,

finner skäl icke vara anfördt, ledande till ändring i kammarkollegiets öfverklagade utslag. Hvilket vederbörande till underdånig efter rättelse länder.

Under Hans Maj:ts

vår allernådigste konungs och herres frånvaro:

Dess tillförordnade Regering

Louis de Geer. *G. Lagerstråle.*
J. W. von Otter. *Nils von Steyern.*
C. A. Sjöcrona.

Efter denna resolution vidtog lagberedningen, som under sina sessioner erhöll följande märkliga utlåtande från en af våra mest framstående kännare af de norrländska förhållandena i föreliggande fall:

Åberopande det vördsamma yttrande, som jag har medunderskrifvit i Trävaruföreningens framställning angående förslag till flottningsslag*, ber jag beträffande bestämmelsen om barkning att få afgifva särskildt yttrande.

Efter min uppfattning förhåller sig med den tvungna barkningen så, att då trävaruhandteringen i stort först uppstod i Norrland för omkring 50 år sedan, egde skogen ej något värde, på samma gång som afsättningen i utlandet af våra trävaror vid den tiden började blifva en gryende affär. Det kom derföre ej an på, om man vid utforslandet af skogen stötte på svårigheter, man satte sig öfver sådana bestämmelser, som att timret skulle afbarkas, man var redo till hvilken uppoffring som helst, endast man kunde komma fram i vattendraget.

Att på den tiden Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i somliga län stadgade afbarkning, var ej att undra öfver, emedan alla andra näringars målsmän satte sig upp emot trävaruutförseln (jernverksegarne sågo deruti sin ruin); trävaruhandteringen var då ej någon näring, under det dock Norrlands befolkning lefde på fiske och boskapsskötsel efter vattendragens stränder. Ej heller var det vid den tiden, utom sjelfva kostnaden för barkningen,

* Ett utlåtande, dateradt 14 sept. 1878 och undertecknad af hrr Oscar Dickson, J. E. Lithman, P. Wikström, F. Bünsow, H. R. Astrup och J. E. Francke.

hvilken nu kan beräknas till 10 à 15 öre per stock, efter som arbetsprisen ställa sig, någon förlust vid den tvungna barkningen. I handteringens första uppkomst, ja, ända till för 10 à 20 år sedan, fördes ej virket ur stockarnes yttersidor till afsalu; affallet gick då ända till 7 tums bredd, och det antingen kastades i hafvet, brändes upp eller förstördes på hvilket som helst billigast möjliga sätt. Vid ett par verk gjorde man litet kol ur bakarne, men det var endast en obetydlighet, som af affallet vid sågningen på sådant vis kom till gagn.

Huru annorlunda ställa sig ej numera förhållandena härutinnan! Skogen har nu fått ett förr ej anadt värde, och för att detta värde — för staten som för den enskilde — skall uppehållas, måste man äfven söka taga reda på hvarje bit användbart trä. Men så kan ej ske, då man tvingas att afbarka stockarne. Efter någon tids flottning blir nämligen äfven furustockens yttersida så skadad, att den ej kan användas till uppskärning af list, stäfver m. m. utan med betydlig bortskärning. Äfven för kolberedning af affallet är barkningen skadlig; de af flottningen genomdränkta, ihåliga bakarne lemna ej så närande kol, som då kolningen kan ske ur bakar, som barken har skyddat under flottningen; och ej är det så, att kol är kol. Detta hvad furu beträffar. Hvad åter gran angår, som utgör omkring 20 procent af Norrlands träexport, så är barkningen *högst fördерflig*. Det lösa granvirket spricker vid solstrålarnes första påverkan; då så stocken kullrar rundt i vattendraget, tränger vattnet in i sprickorna och efterlemnar, då stocken torkar, till att börja med, ett svart streck, som efter hand går öfver till röta. Det är derföre ej någon öfverdrift, då jag säger, att å gran, som flottats eu längre sträcka, måste bortskäras 1 à 2 tum, för att man må kunna få godt virke. Med beräkning af nutidens ungefärliga värden, lemna den flottade granen, i skogen intummad och betald för 12 tums och 2 kronors värde, vid sågningen till följd af skada i flottningen måhända ej utöfver 10 à 11 tums, för hvilka dimensioner värdet i proportion blir respektive 1 krona och 1 krona och 50 öre. Och det är klart, att om ej en sådan förlust äfventyrades, skulle granskogen lemna dess egare ett större värde. Jag har ofta hört

jernverksegare klaga öfver opålitlighet hos de gent emot skogskol i öfrigt dock dryga "sågverkskolen", hvad värmehalten beträffar. För min del är jag öfvertygad om att bakar af flottad gran lemna, af ofvannämde orsak, högst usla kol, och jag vill fråga: till hvad gagn vill man draga stambanan upp t. ex. till Ångermanelfven, om ej för att tillgodogöra sågverksaffallet deruppe? Emellertid är den hufvudsakligaste flottningen efter sagda vattendrag *gran*, och vill man der tvinga sågverksegare till barkning, omintetgör man äfven vilkoren för ej endast skogens största möjliga värde, utan äfven kommunikationsleders uppkomst, i ty att jernverksegare naturligtvis skola endast till mycket nedsatt pris komma att köpa Ångermanelfvens grankol, om dessa äro tillverkade af barkade stockar, och klart är, att en så föga värdefull vara ej tål vid stora fraktkostnader.

Hvad nu åter angår flottningen kontra fisket, så bekänner jag wig till den åsigten att flottningen, i allmänhet taget, ej mera skadar fisket i Norrland än t. ex. ångbåtsfarten har skadat hafsfisket kring Norges kuster, men hvarom på sin tid fördes mycket tal.

Om fiskets betydenhet gent emot trävaruhandteringen kan jag åberopa Trävaruföreningens uttalande, beklagande, att jag för de norrländska vattendragens vidkommande ej kan lemna någon statistisk uppgift.

Hvad deremot ett vattendrag, nämligen Dalelven, angår dristar jag mig till att uttala det antagandet att hela inkomsten af fisket der ej kan uppgå per år till mycket öfver 50,000 kronor, och deraf cirka $\frac{4}{5}$ för lax på den sista halfva milen af elfvens lopp. Det har mycket talats om det aftagande fisket i Norrland; för min del tror jag ej derpå; talet härom kommer helt enkelt af den växande och mera välmående befolkningens större behof af födoämnen och deraf, att de förbättrade kommunikationerna hafva förorsakat, att lax, som i början af århundradet knappast var värd 10 öre pr E , numera betalas med 50 öre, och hvilket väl borde mana till att egare af fiskvatten borde anlägga fiskodlingar.

Om man nu i Dalelven årligen skulle utsläppa 1,000,000

obarkade timmerstockar (de senare åren har flottats $1\frac{1}{2}$ million), vågar jag påstå, att endast med vårfloden efter islossningen skulle någon bark synas här och der efter vattendraget, och på fullt allvar skall ingen med förhållandena bekant kunna påstå, att det skulle skada fisket mera än de obarkade timmermassorna hafva skadat fisket i de norr om Umeå liggande vattendragen, och hvar-est man hittills ej har barkat timmer. Lika litet har jag hört talas om att barken der har uppgrundat vattendragen. Ett faktum är det i öfrigt att timmer efter ett års flottning ej släpper barken i någon nämnvärd grad, och att cirka $\frac{9}{10}$ Norrlandstimmer gå ur bifloderna i stora vattendraget och cirka $\frac{2}{3}$ af årets drifning nå på året till bestämmelseorten; här kan alltså ej blifva tal om någon nämnvärd uppdämning af bark i vattendragen. Naturligtvis kan jag ej gå i god för att det i Dalelven årligen ej fiskas för öfver 50,000 kronor, men hvad som är säkert är, att 1,000,000 timmer efter Dalelvens vattendrag kostar i afbarkning i medeltal (under en gifven tidsrymd) åtminstone 100,000 kronor; alltså för att "skydda" en näring på 50,000 kronor årligen (d. v. s. lemna ett illusoriskt skydd), skall man påtvinga en annan näring en direkt uppoffring per år af 100,000 kronor. Jag medgifver, att dessa 100,000 kronor årligen skulle falla landtbefolkningen till bästa; men — de tagas från de medborgare, som dock i många fall äro och i en framtid väl blifva de största skogsegare i Sverige, nemligen landtmännen.

Det har varit sagdt, att bark skulle lägga sig på elfbottnen och göra botten osmaklig för fiskodlingen — den naturliga så väl som den konstlade. Härvid skall jag upprepa, att all bark går vid vårfloden utför vattendraget, men sjunker den, så sker detta i det djupa vattnet emot en strandslutning; ej går den flytande barken upp emot de källor, dit fisken söker, då den lägger sin rom och der fiskodlingsapparater läggas; fisken har ej sin lekplats i stora strömfåran efter ett vattendrag.

På botten af de strida norrländska elfvarne är dessutom en ständig omsättning, förorsakad af isbildningar, som till och med förorsaka, att större stenblock flyttas ur sitt läge.

Det har varit sagdt, att i vattendrag flytande bark kan i

flodtid lägga sig på ångar. Jag bestrider ej, att så kan vara fallet, men emedan de strida, stora Norrländska vattendragen, för att kunna bestå, ega naturliga höga strandbäddar, äro ångarne på sidorna försvinnande arealer.

Deremot har jag ej hittills hört talas om hvad skada barkningen gör i skogen, och jag tror därför, att skogafverkare ej hittills haft någon synnerligen respekterad rätt.

Emellertid är barkning i skogen mycket menlig för skogens återväxt. I de stora barkhögarne bilda sig stora maskmassor, som mycket skada ungskogen. Visserligen borde barken och annat affall efter timmerdrifningen uppbrännas, men af hänsyn till den stora eldfaran dervid låter det sig icke göra. Med afseende på bevarandet af skogskapitalet är det därför ej af liten vikt, att barken icke får kvarligga i skogen, och är efter min åsigt detta med hänsyn för landet vida mer att beakta än om något bark blefve liggande efter vattendraget.

Jag har nu här sökt visa hvad som är till skada för det allmänna, genom att påbjuda barkning, och skall slutligen påpeka olägenheterna och fördelarne för sågverksegarne af barkning.

Först går det barkade timret lättare genom grunda vattendrag, ja, det är i flottrännor och grundare vatten förenadt med stor svårighet att flotta obarkadt timmer, och derigenom fördyras flottningen väsentligen; vidare går det barkade timret lättare fram i sågramen och kostar ej i sågning så mycket som obarkadt, hvilket, då mycket sand och grus lägger sig i barken, förstör mera sågblad.

Det är därför för en sågverksegare ej bara fördelar af att låta timret nedgå obarkadt, men i de flesta fall, och säkerligen ju större värde timret får, tror jag, att man skall besluta sig för att ej låta timret framgå barkadt. Trädet skyddas, vare sig det står på rot eller är i flottled, af barken; tanken på egen fördel manar sågverksegarne till barkning, der det är nödigt, det vill säga sågverksegarne skola besluta sig för barkning, om de skola flotta timmer fram i grunda vattendrag, för att såmedelst skydda sig emot en dyr flottning, men derigenom skyddas äfven de grunda vattendragen för den befarade uppdämningen.

Hvad angår jernverksegares ställning till den tvungna barkningen, så och då det klena för kolning bestämda timret har föga värde, anser jag, att tvungen barkning för flottadt koltimmer i de flesta fall är liktydigt med att förbjuda flottning af dylikt timmer — och naturligtvis kan man ej mera stadga barkning för timmer, bestämdt för sågram, än för det som skall läggas i kolmila.

Jag tillåter mig derföre tillstyrka, att det i en blifvande flottningslag för de Norrländska vattendragen ej måtte stadgas något påbud om ovillkorlig barkning, utan att det öfverlemnas åt timmerregaren att göra detta, när han finner det med sin fördel för enligt och då ej någon skada sker andra näringar.

Stockholm den 17 September 1878.

H. R. Astrup.

Att hänsyn tagits till detta motiverade yttrande, framgår af den förut af oss påpekade, under vissa förutsättningar inträdande förmildringen i flottningsstadgans stränga bestämmelser — men ett undantagsmedgifvande är icke här tillfyllestgörande.

Emellertid har saken icke dött bort. Fastän Kongl. författning i ämnet utfärdats i och med den förut anförda flottningsstadgan af 1880, anse likväl icke sågverksegarne möjligt att den i så hög grad orättvisa bestämmelsen verkligen skulle förbli gällande. Bland motionerna vid Vesterbottens landsting under år 1882 finna vi alltså följande skrifvelse.

Till Vesterbottens läns landsting:

Det torde icke för många af landstingets ledamöter vara obekant de snart sagdt dagliga klagomål, som höras af den skogegande befolkningen inom länet, deröfver, att de, enligt nu gällande föreskrifter, äro skyldiga afbarka det virke, som de skola afyttra inman de kunna få sälja detsamma. Och klagomål öfver samma föreskrifter kunna med skäl framställas af de som köpa virke af de skogegande inom länet, nämligen sågverksegarne; ty erfarenheten har visat, att en mängd afbarkadt sågtimmer sönderspricker till den grad, att bräder och plankor, som tillverkas af sådant timmer, blifva utskott och således ej kunna afsättas till

utlandet annat än till priser, som knappast betäcka kostnaden för frakten; och detta af timmer, som obarkadt och således oskadadt af solens och luftens direkta inverkan skulle hafva lemnat första sort bräder och plankor.

Att frågan har en stor betydelse framgår oförtydligt deraf bland annat, att den blifvit gjord till föremål vid senaste utställningen i Sundsvall, der, hvad jag här ofvan påstått om virkets försämring, blifvit faktiskt bevisadt.

Under den strid, som inom länet pågått emellan myndigheter och enskilda om denna fråga, har såsom hufvudargument från de förras sida varit framhållet, att sågverksrörelsen eller flottning af obarkadt sågtimmer skedde på bekostnad af fiskerinjering; på så sätt att fisken i elfvarne genom obarkadt virke förminskades genom att barken hade så belamrat fiskens lekställen, att laxen och siken numera hade endast få återstående att tillgå, samt att vattnet blefve så bemängdat med terpentin, att dessa våra förnämsta fiskarter ej vidare trifvas deri. Huru pass sanning som ligger i dessa hufvudpåståenden lemna jag till landstinget att besvara. För min del är jag genom gjorda undersökningar förvissad om, att ingen som helst bark belamrat laxens och sikens lekplatser åtminstone i Skellefteå elf; och torde förhållandet vara enahanda i länets öfriga elfvar.

Hvad åter beträffar, att terpentin skulle så bemänga vattnet i elfvarne att fisken ej trifves deri, så är detta en fantasi, som endast kan tänkas af den uti kemien rent okunnige, enär terpentin i den form den förekommer i kalla vatten icke kan blandas. Men om så vore, att vattnet i elfvarna kunde blandas med terpentin, så veta ju alla med dessa förhållanden erfarne män, att terpentin eller kåda i ett barrträd icke i någon nämnvärd mängd spricker ut af detsamma, om det lägges i vattnet obarkadt, och att om man vill framalstra kåda, så barkar man barrträdet ettdera på rot stående eller sedan man fält detsamma, då det ej kan misslyckas få fram till ytan af trädet så mycket kåda och deri ingående terpentin som möjligt; hvaraf följer, att barka timmer af barrskog, förrän det lägges i vattnet, är att vinna ett mål alldeles motsatt det man i denna fråga eftersträfvat.

Då således hufvudmotiverna för barkningspåbudet icke, enligt mitt förmenande, kunna ega bestånd inför en noggrann undersökning, är jag böjd för att tro, att hufvudsakligaste skälet varit något osynligt, men som nu genom den s. k. Norrbottenslagens tillämpning, äfven inom detta län, väl bör anses undanröjdt.

Beträffande strandegarens rätt och skydd för skada genom flottning af vare sig barkadt eller obarkadt virke, så är ju deras rätt fullkomligt skyddad genom nya vattenrättslagen.

Att frågan icke är af någon ringa betydelse torde bäst inses om man beräknar, att under normala förhållanden minst två millioner sågtimmer hvarje år flottas i länets elfvar, och man derjemte beräknar kostnaden för barkningen så lågt som 10 öre för hvarje stock, så är detta likväl en tribut af 200,000 kronor årligen; och då den försämring som genom barkning förorsakas å virket som barkas, med all säkerhet stiger till långt högre belopp, så synes ju tydligt vara, att detta är en allt för kostsam anordning för att gifva ett tvifvelaktigt skydd för en annan näring.

Då emellertid Kongl. Maj:t och Riksdagen i nya vattenrättslagen lemnat denna fråga till länsstyrelsernas närmande bestämmande inom sina respektive län, och jag är förvissad om att vårt läns styrelse icke skall vägra att gå landstingets, skogsegare och industriidkares önskan tillmötes i denna för vårt län så viktiga fråga, vågar jag härmed vördsamt föreslå:

att landstinget beslutar till Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet aflåta en skrifvelse i ämnet, med vördsam anhållan, att Kongl. Maj:ts Befallningshafvande täcktes genom kommunalstämmor, eller på annat lämpligt sätt, höra länets invånare om och i hvilka elfvar, åar, bäckar och sjöar eller med andra ord flodområden, länets invånare önska eller påyrka befrielse för barkning af virke, som flottas i allmän flottled, samt att der så mera allmänt påyrkas Kongl. Maj:ts Befallningshafvande täcktes bevilja befrielse från skyldigheten att barka virke, som flottas löst i allmän flottled.

Skellefteå den 31 augusti 1882.

Ant. Markstedt.

Vidare förtjenar anföras, hvad en insändare yttrar i tidningen *Vesterbotten* (för den 16 jan. 1883).

“Om man haft ett protokoll“ — heter det här — “upptagande hvad under diskussionen i barkningsfrågan i landstinget anfördes, skulle detsamma vara af icke ringa värde. Man fick ock höra ord och inga visor. Och kan man säga, att landstinget är en någorlunda sann representation för ett län, då kan man ock säga, att Vesterbottens län icke vill hafva barkningspåbudet och att länet bjudit verkliga skäl för billigheten af sin önskan i detta hänseende. Det säges visserligen från ett annat håll, att de af skogsstyrelsen och fiskeriintendenten afgifna embetsutlåtanden äro af den beskaffenhet, att de icke kunna jäfvas hvarken af några års erfarenhet om saken, “eller af någon annan än den, som blindt tror på sågverksrörelsens allena saliggörande verkan för orten“. Men vi tro dock, att landstinget, då det underskattade dessa embetsutlåtanden och trodde sig bättre inse länets sanna nytta än nämnda myndigheter, icke bör bedömas så strängt. Landstinget förmodade, att den skogsegande befolkningen, sågverksindustriens målsmän och skogstjenstemännen i orten, lika väl insågo med barkningen sammanhängande frågor som skogsstyrelsen samt att länets fiskeegare och fiskare hade lika stor insigt om hvad för fisket vore skadligt som fiskeriintendenten. Kamarteorier äro nämligen i slika mål af betydligt mindre värde än erfarenheten.

Hvad anförts derom, att vid ett sågverk i södra delen af länet verkets förvaltare funnit “barkningen fördelaktigt inverka på timrets beskaffenhet och underlätta flottningen“, så behöfver detta sina kommentarier. Det är nämligen skilnad på barkningssätt. Om man tillsporde samma förvaltare, huruvida det fördelaktigt inverkar på grantimrets beskaffenhet att *fullständigt* barka det, torde det vara ovisst om härtill erhöles jakande svar. Man torde i stället erhålla den upplysning, att med barkning i detta hänseende förstås timrets “randning“ eller barkens afskalande grundt i vissa ränder utefter stockens längd. Är detta den barkning, som föreskrifvits, då kan samma svar som det ofvan citerade lemnas af förvaltarne vid alla länets sågverk och allt vore väl,

blott vederbörande gillade barkningsmetoden. Förutom vid de vattendrag här i länet, der denna metod gillas, har den naturligtvis blifvit gillad vid de vattendrag, der barkningen blifvit införd af de flottande sjelfva, och der ingen annan egt kontrollera påbudets efterlevande.

Men skulle bemälda förvaltare påstå, att *verklig* barkning vore nyttig för grantimmer, då bör man uppställa hans påstående å ena sidan, och den aktade firman Axell & C:s utställning i Sundsvall sistlidne sommar af barkadt grantimmer å andra sidan. Vid gjorda försök och noggranna beräkningar hade det visat sig, förmenar firman, att genom grantimrets barkning skedde så stor skada å timret, att tillverkningen förlorade i värde lika mycket som timret kostade på rot.

Att Konungens Befallningshafvande nu, sedan lagstiftning i ämnet tillkommit, lemnat det svar på landstingets framställning som skett, var att vänta. Det var nämligen icke i rätt form frågan kom till Konungens Befallningshafvandes pröfning. Men ändamålet med motionen blef möjligen ändå till en del vunnet. Man fick veta länets åsigt i frågan och det torde nog på högsta ort icke vara af så ringa betydelse hvad landstinget i denna del anser vara rätt, synnerligast som man der sett, att Vesterbottens läns landsting, då det gäلت, visat sig synnerligt mån om länets näringar.*

Så långt tidningen *Vesterbotten*. Dess uttalade förhoppning att frågan skall ådraga sig uppmärksamhet på högre ort, fastän Kon:s Bef:hde icke nu kunde upptaga saken till pröfning — denna förhoppning skall säkert icke gå i qvaf. Det är väl nämligen otänkbart att en upplyst regering skulle vilja fortfarande tvinga de stackars nybyggarne och andra med dem likställda skogsegare att, så att säga, gnaga barken af det timmer de nödgas afyttra för att kunna existera i det karga klimatet. Det är väl vidare otänkbart att regeringen icke skulle vilja rädda de många millioner kronor, som i tidernas längd minska nationens tillgångar genom solens och luftens direkta inyerkan på det barkade

virket*. Och det är omöjligt att ej omsider det enda radikala botemedlet — en oförnuftig lagparagrafs upphäfvande — skall komma till släcka den rättmätiga harm, som i närvarande tid existerar så väl hos de i saken direkt intresserade, som ock hos en mängd utanför stående, hvilka tydligen inse det obefogade uti ifrågavarande bestämmelse.

Men — invänder möjligen någon — för att upphäfva den kraft och verkan, som ligger i fiskeriintendenten Widgrens officiella utlåtande, torde dock vara af nöden att någon annan vetenskapsman yttrar sig i frågan. Nå väl, vi hafva ett sådant omdöme att tillgå, hvilket icke torde jäfvas, så mycket mindre som ett utlåtande af en entomolog här torde vara af större vigt för frågans rätta bedömande, än hvad en blott fiskkännare haft att säga, efter som det nämligen gäller att angifva de vilkor, under hvilka fiskynglet bör kunna existera. Detta nya utlåtande i ämnet lyder som följer:

Sedan undertecknad — under en sistl. sommar för vetenskapliga ändamål företagen resa i Norrland — från flera håll blifvit tillspord om den betydelse insekterna ega såsom fiskföda i de norrländska vattendragen, får jag härmed fästa uppmärksamheten på följande sakförhållanden:

1) Att med all säkerhet den tillgång på fisk, hufvudsakligast på lax och andra eftersökta fiskslag, som de norrländska vattendragen förete, i räsentlig mån betingas af den insektsföda, som fisken under sin tidigare ålder har att der tillgå samt att denna insektsföda åter å sin sida betingas af de naturförhållanden, som göra sig gällande i och vid dessa vattendrag;

* Enligt hvad en med förhållandena mycket förtrogen person meddelat oss, lemnar den tvungna barkningen i Norrland en årlig förlust, som i hvarje fall betecknas med sju siffror — huru mycket derutöfver kan endast afgöras derigenom att praktiska män från olika trakter komma tillsammans och beräkna förlusten, som f. n. måste vara störst i Ångermanland, hvarifrån den största granskeppningen försiggår.

2) att näringsmedlen för fiskafvelns insektsföda till hufvudsaktig del förmedlas genom affall af barr, ris, qvistar och bark från den omgifvande skogen, hvilken, genom dessa produkter, lemnar på tjenliga ställen i vattendragen en sådan bädd af multnande organiska beståndsdelar, som kan sägas utgöra ett i högsta grad lämpligt lifsvilkor just för sådana insekter (nämligen en mängd nemocerer samt åtskilliga phryganeider, ephemerer o. s. v.) hvilka under sina första utvecklingsperioder lefva i vattnet, äfvensom för en mängd krustacéer och andra smädjur, som jemväl tjena fiskynglet till föda;

3) att fiskynglet i de norrländska vattendragen i följd af det nyss sagda, har sitt förnämsta tillhåll på sådana platser, der multnade skogslemningar bilda ett näringslager för fiskynglets nyss nämnda föda;

4) att den terpentinhalt, som man ansett timret tillföra vattnet, icke har det ringaste inflytande hvarken på fiskynglet eller på dess insektsföda, hvilket också på ett öfvertygande sätt kan ådagaläggas genom att analysera vattnet i ett vattendrag före, under och efter avslutad flottning;

5) att det obarkade timret, som nedföres utefter vattendragen, aldrig i afsevärd grad genom sitt barkaffall belamrar de ställen i dessa vattendrag, hvarest laxen och andra värdefulla fiskslag under lektiden afsätta sin rom;

6) att ofvanstående är grundadt på direkta. af mig under sistlidne sommar företagna undersökningar och på den kännedom jag eger om insekternas lif; samt att hvad beträffar fiskeriintendenten Widegrens ofvan anförda utlåtande, jag med fog kan påstå att sådana rön under hans tid ännu icke blifvit verkställda och att han följaktligen vid afgifvandet af det ifrågavarande utlåtandet icke hade att tillgå de ur nämnda undersökningar framgående, för frågans afgörande viktiga resultat;

7) samt slutligen att de i fiskeriintendenten Widegrens nämnda utlåtande anförda exemplen från smärre vattendrag i Finland och anmorstüdes — der barkning, för att under-

*lätta flotningen i grundt vatten kan nödvändiggöras —
icke synas mig ega tillämpning på de strida, från fjellen
härflytande norrländska vattendragen.*

Stockholm i november 1883.

A. E. Holmgren,

*Lektor i naturvetenskaperna vid Kongl. Skogs-
institutet och Kongl. Landbruksakademiens Entomolog.*

Unionskrisen.

En röst från Norge.

(Öfvers. från förf:s manuskript *.)

1.

Ställningens verkliga karaktär.

Det fins en egenhet i den norska politiken, som en utanför stående har svårt att förstå, i synnerhet med så sparsamma underrättelser, som komma till Sverige: den kan kortligen uttryckas sålunda, att innan norrmännen afstå från hvad de anse för sin *rätt*, låta de drifva sig huru långt som helst, till och med in i förhållanden, som de icke önska att komma uti, men de äro mycket moderata, när det gäller uppnåendet af positiva resultat. Båda tendenserna framträda i den pågående ofantliga rättegångskomplexen — 11 riksrätter mot 11 statsråd — och de samtida moderata fordringarne vid förhandlingarne om stridens afslutning.

Man kan få höra samma personer, liksom vore det den mest naturliga och följdriktiga sak i verlden, nämna de ytterligheter, hvartill vi kunna bli drifna, och i samma andedrag med tillfredsställelse omtala en *ministère* af en så moderat centrumskaraktär, att knappast något annat segrande vensterparti skulle låta sig nöja dermed. Brock står ännu på dagordningen, och den fullt parlamentariska ministären Sverdrup, hvilken stundom under valen framhölls såsom ett slags fana, försvann onämnd, så snart det vid

* I följd af en uttalad önskan utsätta vi ej förf:s namn. Som läsaren lätt finner, är det en med förhållandena synnerligen förtrogen person, hvars penna dessutom är ledd af en uppriktig sträfvan att åstadkomma försoning.

stortingets sammanträde verkligen blef fråga om en ministreförändring. Men man missräknar sig, i fall man tror, att deri skulle ligga något afstående af någonting väsentligt.

Norrmännen äro ett "rättsfolk". De hafva alla kännetecknen — från den idéela känslan af en rätt, hvarigenom rätten för individen blifver pligt — till det mest genomförda rätthafveri och "juristeri", som vi kalla det.

Det är detta oböjliga rättsbegrepp, som gör att samma kraf kunnat stiga tusentungadt från alla trakter i ett land, der människorna hela lifvet igenom ofta icke komma till grannbygden, der de närmaste gårdarne kunna ligga milslångt från hvarandra, och der fjellryggarnes höga murar kunde tyckas med nödvändighet söndra det hela i bitar.

Rättsbegreppen äro absoluta, i afseende på dem kan man icke tala om moderation. Frågan blir: rätt eller icke rätt. Derfor kunna samma personer önska icke allenast fredliga utan ock gammaldags förhållanden och likväl till försvar för rätten gå vägen rakt fram, hvart den än leder. Jag har hört gamla bönder och gamla embetsmän rösta för nionde junibeslutet med ett allvar och nära nog en smärta, som skulle kunna få sitt naturliga uttryck i Luthers ord: "Gud hjelpe mig, jag kan icke annat." Det är rent afvita af den norska regeringen, att den har utsökt just det fält, som den har valt, till striden.

Säkert är, att om vi någorlunda snart gå öfver i naturliga förhållanden, skall vensterpartiet upplösa sig och ett stort moderat parti afsöndra sig, som snarare skall bli för tung än för lätt ballast. Räcker deremot detta länge, skall naturligtvis vensterpartiet bli mer och mer radikalt. Det gamla gardet, de moderata, svika nämligen icke, så länge det gäller häfdandet af "fädernas rätt", hur hårdt det än skall stå; men med detta osvikliga ryggstöd bakom sig skola de mera långt gående oundvikligen vinna mer och mer terräng under förhållanden, som äro så sönderslitande, som väcka så mycket hat, som ställa alla institutioner under diskussion, och som till slut måste blifva för en ledare

omöjliga att beherska, af det enkla skälet, att samma kraft, som skapar ett litet, positivt framsteg, sväller ut till ofantliga dimensioner, när den användes blott till opposition.

Sverdrup uttalade redan med djupt allvar, då statsrådssaken senast voterades, att ett af hufvudskälen, hvarför han icke kunde afstå från statsrådssakens genomförande, var, att den skulle lägga mera ansvar öfver stortingets förhandlingar. Sverdrup skall också 1880 hafva sagt till en emissarie under hand, hvilken önskade att lära känna situationen: "Hvad ni gör, får göras snart, ty valen 1883 kunna åstadkomma en majoritet, som jag icke mera är i stånd att beherska, och som skall uppställa långt värre vilkor."

Samma skaplynnne, som medfört det oböjliga rättsmedvetandet, gör också, att vi, af idel strid för rätten, nästan kunna förbise rättens utöfvande, och detta skaplynnne gör oss äfven obenägna att förstå de lefvande makter, som utgöra hela styrkan i en konstitutionel-parlamentarisk styrelse, hvars väsen det just är, icke att vara till i kraft af regler, men i kraft af sin utvecklingsförmåga. Häri ligger den egentliga förklaringen till vensterns obenägenhet för upplösningsrätten, såväl som till det faktum, att statsrådssaken en tid stod på dagordningen, utan att blifva vensterns program. Sverdrup har en gång bestämdt vägrat att bilda en ministère och afskar derigenom för lång tid utbildningen af parlamentariska förhållanden. Venstern i stortinget hyser ännu i denna dag en viss skygghet för att komma till makten. Dess fordran har, i motsats till det engelska systemet, blott gått ut på en ministère, till sammans med hvilken majoriteten kunde arbeta.

Och högern! — när venstern säger, att Selmer, men icke konungen, är ansvarig för trontalet, då ropar den högt, den vill, att det absolut skall vara hans majestät sjelf i egen hög person, som här lextat upp stortinget och nationen. När det säges, att situationen skulle väsentligen vara densamma, antingen konungen hade absolut veto eller icke, därför att man i intet fall kan fortfara att hämma en re-

form, som till slut 93 af stortingets 114 man begärde — då hånler högern. En så komisk tanke som den, att en regering icke, blott därför att den har svart på vitt för det, skulle hafva rätt att förstöra ett land och förspilla alla dess krafter i strid, hafva de aldrig hört. När högern kritiserar riksrätten, visar hvarje ord, att de icke hafva ringaste begrepp om, att ett folk kan hafva en andelig gemensam egendom eller att det kan medföra ansvar att förgripa sig på denna, för dem existerar ingen annan förbrytelse än den allmänna kriminela.

Från båda sidor har det rådt benägenhet att se förhållandet mellan stortinget och regeringen såsom mellan två kontraparter, af hvilka den ene måste förlora, hvad den andre vann. Högern har omöjligt kunnat tänka sig, att en regering skulle kunna hafva sin styrka i öfverensstämmelse med den största delen af landets invånare. Regeringens styrka skulle och måste ligga i motsatsförhållandet, om än regeringen skrympte samman till ett lillepyttparti; det gälde att fortsätta med advokatyren. Venstern har också, fastän den begärt samarbete, varit präglad af en viss svårighet för att förstå, att motsatsförhållandet mellan regeringen och stortinget skulle kunna försvinna. En vensterministère är ett begrepp, som först sent har mognat och som för en mängd inom venstern ännu står i ett slags dimma. Grunden ligger sannolikt mycket djupt, d. v. s. helt och hållet nere i många hundra års gamla historiska förhållanden. — Jag skall här blott antyda, att professor Sars' historia visar, huruledes det gamla förhållandet var, att norrmännen icke hade lust till aktivt deltagande i det offentliga lifvet, utan helst öfverlemnade åt konungen att regera, men alltid förbehöllo sig att kunna ingripa och, hur länge de lemnade rätten obegagnad, likväl alltid förbehöllo sig rätten att göra det. Den långa "dansktiden" afvände folket fullständigt från politisk medverkan, utan att det därför förlorade sitt frihetssinne. Absolutismen var ju på afstånd. Under tendensen till att se hela vår kamp som en stor rättstvist och i öfvertygelsen

om, att den teoretiska rätten måste medföra det reela innehållet är det, som vi i fulla fyra år stått och diskuterat för och mot veto, utan att inse, att landets krafter under tiden domna. och vore det icke för det utvecklande inflytande politiken har på alla, som komma in under dess direkta ansvar, kunde vi lätt ännu i åratal, utan att ana att vi seglade åkerut på utvecklingens ström, fortsätta med proceduren, och hundratals frihetsälskande män skulle under tiden vara säkra på, att vi styrde framåt för fulla segel, om blott vi finge det "absoluta veto slaget ihjäl" i grundlagstolkningen.

Det är här den norska politiken kunde haft sin enda verkliga fara. Om högern icke i lika salig öfvertygelse varit upptagen af att få det absoluta veto *bevisadt*, kunde den kanske, afstående från den juridiska rätten, för lång tid hafva förlamat landet i afseende på hvarje reel utöfning.

Chancen finnes lyckligtvis icke mera. Vensterpartiet har långsamt men säkert nått till en liflig öfvertygelse om, att det är annat det gäller i ett folks utveckling. Kompromissstillbudena äro det klaraste bevis. De uppställda villkoren äro ingenting annat än det *minsta*, som kunde fordras från venstern och de hederligaste villkor för motståndarne; villkoren innebära *det*, att de äro öppen väg för en verklig utveckling.

Jag vet icke, om det har lyckats mig att klargöra det dubbelförhållandet, att medan allt hvad som gäller häfdandet af rätten, opposition mot öfvergrepp, ser ytterst radikalt ut, så vida man underförstår, att de positiva fordringarne skulle vara motsvarande, så äro de positiva fordringarne i verkligheten jemförelsevis moderata, men det är min öfvertygelse, att det är så afgörande, att framtiden efter omständigheterna kan innebära: antingen-eller — antingen en moderat ministère, ett stort moderat vensterparti och ett tenligen litet radikalt parti, en del svårigheter vid att komma in i ett naturligt statsskick, därför att striden alltför länge pågått, men svårigheternas öfvervinnande och

för lång tid vår utveckling under lugna, jemna förhållanden, de rent borgerligt affärsmessiga och allmänt humana intressenas öfvervigt och — i storpolitiken hvilade — eller... det är svårt att säga, hvad detta "eller" kan blifva, ty det är så helt och hållet beroende af hvad den andra parten gör. Det är olyckligt, att när ett eller annat af de olika möjliga alternativen nämnas, betraktas det som ett hot. Det vore säkert bättre, om man uppfattade som ett faktum, att vensterns svar skall stå i förhållande till högerens angrepp. Man kunde lika gerna kalla det hot, om någon säger, att de skyar, som drifva omkring i luften, kunna förtätas till regn, att floden stiger, om vattnen strömma till, att om stormen bryter löst i bergskrefvorna, skall ras inträffa. Blott så mycket är säkert, att liksom ropet mot det absoluta veto tusentungadt stigit från hvarje dal och har samlat sig till en ofantlig samstämmig kör, i det vilja och öfvertygelse mötts mellan dem som bo afsöndrade, aldrig träffande hvarandra, så skall *det*, som en gång samlat sig hålla ihop. Men må man för all del icke misstaga sig, denna starka sammanhållning eger icke rum för att eröfra nytt, utan till försvaret, om *det* kränkes, som enligt det stora flertalets innersta, orubbliga, djupa öfvertygelse är deras rätt.

För att visa, att jag icke utelemnat något ur beräkningen, vill jag blott besvara en nära liggande invändning. När majoriteten knapt fordrar en helt parlamentarisk vensterministère, huru kan då den i alla former genomförda sjelfstyrelsen d. v. s. republiken spela någon roll och komma i diskussionen såsom den gjort? Det har alltid sedan århundradets början funnits republikaner i Norge; hvarje gång förhållandena varit spända, ha de dykt upp. Jonas Anton Hjelm, som på sin tid var vensterns deciderade ledare, var republikan. Många framstående män med honom. Ja, hvad mera är, genom Wergeland har det ingått i medvetandet, att stamfadern för vårt konungahus var "republikanen på tronen". Wergeland sjelf säger om sin harpa:

“Republikens kolonnader skinner bag dens strengerader.” Så länge högern var mäktig, togo de detta ganska lugnt, men nu ha de blifvit ängsliga.

Der fins också nu republikaner. En ringa del har gjort sig reda för, hvad dermed följer. Största delen tänker icke på republiken, men gör blott från position till position hvad de anse måste göras till *försvar* mot hvad som efter deras innersta öfvertygelse är hemlig absolutism. I afseende på denna gäller ingen beräkning, blott ett enda: försvarets pligt. Saken är: republiken är åtminstone ännu väsentligen absolutismens negation. Derfor är det de verkliga eller skenbara absolutistiska försöken, som frambringa republikanska tendenser, men det är också lika säkert, att *de* kunna göra hvad intet positivt arbete kan.

2.

Riksrätten och kompromissvilkoren.

För att någorlunda kunna gifva begrepp om ställningen, måste jag tyvärr beröra rättsfrågan. Jag gör det blott för att visa huru det säkra rättsmedvetande, jag redan omtalat, har bildat sig; styrkan och djupet af detsamma är ju grundvalen för majoritetens politik. Jag gör det deremot icke för att afhandla det juridiska spörsmålet och jag gör det så kort, att jag icke ens tager det nödvändigaste med, ty om man i Sverige har blott en aning om den tolkningsgarnes hexsabbath vi ha genomlevvat, skall man antagligen känna något af detsamma som vi vid att höra en paragraf nämnas.

Det är af betydelse, hvilket skaplyne högerns grundlagskritik antagit under den sista stora debatten i riksrättsanklagelsen, därför att saken derigenom blir långt klarare. Genom en oändlighet tolkningar, af hvilka den ena till en del förstört den andra, har högern till slut hamnat i *det*,

som är grundvalen för alla deras tolkningar, nämligen *monarkiens begrepp*. Det absoluta veto måste ligga i monarkiens begrepp, därför måste det finnas. Till slut har förklaringen blifvit, att det icke är nämndt och egentligen icke behöfver inläggas, därför att det är så själfklart, att det alldeles icke behöfver nämnas. Derigenom har man således fått marken röddjad för tolkningar och det hela blir alltså ett historiskt och filosofiskt spörsmål.

Vi veta alla, att den *konstitutionela* monarkiens begrepp är icke bland de fast begränsade; det räcker ända ifrån den nästan absoluta monarkien till en mycket genomförd folkstyrelse. Om man alltså vill känna en gifven konstitution, måste man, i fall tvifvel uppstått, historiskt se hvilken af de många möjligheter den verkliga är. Det afgörande för norsk grundlag är — att här icke var någon historisk gifven monarki, som genom grundlag skulle inskränkas, utan en alldeles oberoende lagstiftande församling — att på våren 1814 hade den europeiska reaktionen ännu icke nått fram till att manifesteras sig; grundlagsgifvarne stodo ännu på den franska revolutionens grund — att grundlagen af 17 maj är äldre än kartan, som skulle försona det gamla konungadömet med liberalismen, och den franska konstitutionen af 1793 och den spanska af 1812 äro rentaf lagda till grund för densamma, men icke de äldre, gradvis utvecklade konstitutionerna. Det mest afgörande är likväl själfva grundlagens uppkomsthistoria. Jag skall blott anföra ett enda af de många exempen, eftersom detta är alldeles afgörande. Under debatten om grundlagsförändringens antagande framlade Hegerman två alternativa förslag till betryggande mot förhastade förändringar; det ena förslaget var att konungen skulle hafva suspensivt veto, det andra att två tredjedels pluralitet skulle vara nödvändig. Hela grundlagen var redan voterad, så när som på denna sista paragraf. Om det på ett eller annat sätt fans ett absolut veto för konungen, skulle alltså det mer än förunderliga vara fallet, att man alternativt skulle hafva som garanti följande två punkter:

antingen: *absolut veto hos konungen och tvåtredjedels pluralitet*

eller: *absolut veto hos konungen förändradt till suspensivt veto och enkel majoritet.*

Man ser — klarare kan en sak icke gerna vara. Dessa förhållanden ha först under de senare åren blifvit framdragna och dokumenterade; det är alltså icke på denna dokumentering rättsmedvetandet har bildat sig, men vi förstå deraf, hurudant förhållandet verkligen varit 1814, och därför hvad det är för en känsla för grundlagen, som öfvergått i den första generationen och derifrån i de följande. Säkert är, att den egendomlighet i grundlagen, att ingenting kan absolut hämma hvad som blifvit ett klart medvetet kraf hos folket, har i både stad och landsbygd blifvit ett tecken på frihet och sjelfständighet samt har för den stora mängden af folket småningom vuxit samman med tanken på frihet och sjelfständighet. Den har för dem rent af blifvit tecknet att nationen varit med om bestämmelsen öfver sitt öde.

Stortingets praxis från 1814 till nu är i korta drag, att stortinget — dels af klokhetskäl — dels därför att det icke önskar någon radikal användning af grundlagen — dels därför att många anse att bestämmelsen om suspensivt veto för allmänna lagar skall utsträckas till grundlagen — upprepade gånger gått *till* det suspensiva vetots gränser, men *aldrig öfver desamma*. Konungen har således gång efter annan kunnat vägra sanktion på flere beslut, utan att protester förekommit, men då han den 29 maj 1880 för *tredje gången* vägrade sanktion på det i tre tingsperioder efter hvarandra ordagrant* upprepade beslutet om statsrådets tillträde till tingets förhandlingar, då stod *det absoluta veto första gången för dörren* (det var rikligen

* Enligt grundlagen måste bestämmelsen vara ordagrann. Statsrådsaken har alltså i verkligheten varit voterad fyra gånger. Ståthållareposten hade blifvit upphäfd, på grund hvaraf ett ord i lagen måste förändras.

insatt i afslaget med spärrad stil). Ville man icke medgifva det, måste der alltså protesteras. Der kan tidigare hafva varit en enstaka afvikande mening, der kan vara ett enstaka uttalande, der kan ha varit tider, då det aldrig föll någon in, att frågan kunde få praktisk betydelse, men aldrig har stortinget genom ett *beslut* — det enda som har verklig betydelse — gjort detta medgifvande*.

Regeringen har ända tills nu lennat det allmänna rättsmedvetandet oantastadt, dess auktoriserade läroböcker ha till och med midt under stridens pågående stärkt det samma, så att folk i allmänhet sagt: har regeringen rätt, så är ju allt hvad vi lärt i skolan oriktigt. Stangs tolkning, som förklarar att konungen har suspensivt veto, är ännu i dag ansedd som kardinalverket — till och med högern erkänner det som sådant — och har på nationens uppfattning i detta fall utöfvat ett inflytande, som intet annat verk. Mot detta rättsmedvetande, som redan har 64 års historia, är det alltså regeringen plötsligt har satt det absoluta kungliga yetot, som icke kan användas i något annat land, och detta på en fråga som är statskick i hela det civiliserade Europa

* Högerns påstående, att stortinget gjort detta medgifvande, har sin grund antingen deruti att den utgår ifrån att der antingen måste vara intet eller absolut veto — att konungen en gång kunnat neka sanktion, skall alltså vara ett medgifvande af absolut veto — eller också i uttalanden som fälts af Uland och Sverdrup i anledning af ståthållarpostens upphäfvande. Från Sverdrup, att en reform sådan som den endast kan befordras genom enighet mellan båda statsmakterna, och från Uland, att han icke, då det herskade tvivel om konungens vetorätt, ville vara med om att väcka den konstitutionela konflikten för en sak, som — fastän icke upptagen i riksakten — likväl moraliskt och politiskt hadé en unionel sida. Såsom inses, ha begge uttalandena en starkt politisk prägel, och *begge gälla ett första gångs* nekande af sanktion — eller först och främst naturligtvis adressen af 1824. Historien från 1824 är högst intressant och högst karakteristisk, men tyvärr här för lång — blott detta: det visar sig, att man vid det tillfället icke tänkte sig att någon annan än konungamakten skulle förändra grundlagen; den var ju så ung, att den ännu icke kunde visat stora brister, och den var

och som blott kan gifva den rådande majoriteten öfvervigten, så vida det, i rak motsats till andra land skulle visa sig att den verkliga är det enda som är uttryck för folkets önsknigar. Förbittringen mot regeringen har blifvit så mycket större, som det absoluta veto icke *kan* inläggas, utan att samtidigt beröra de intills nu mest vanligt använda bestämmelserna i grundlagen från 1814. Med ödesdiger konsekvens har detta enda spörsmål fränt omkring sig, så att angrepp på bevillningsrätten, öfvergrepp, delning af sammanhörande beslut, ja till och med rätten till att genomföra allmänna lagar — hvilken är uttryckt så klart som ord kunna uttrycka en sak — ha följt slag i slag. Detta "absoluta veto" har alltså för folket blifvit liktydigt med en hel revolution i bestående förhållanden och en hel författningsförändring, alltsammans insmuggladt på tolknin-garnes ljudlösa fjät mellan grundlagens rader. — Detta till uppfattning af den orubbliga känsla af omistlig rätt, som folket har.

Vetots historia börjar först på 40-talet; då skulle det genom förklaring bli en makt. "Monarkiens begrepp" hade

ju deras stolthet, deras sköld och värn; man var deremot redan van vid sådana förslag från Karl Johan och nu hade han en mängd, ett som just angrep det i grundlagen hvilket man ansåg innebära stortingets sjelfständighet: rätten att genomdrifva lagar utom grundlagen. Då man insatte den lösa förklaringen i svarsadressen, att konungen förmodligen efter sakens natur har absolut veto, skulle man, genom något som man antog vara betydelselöst, förmildra att man af slog alla hans förslag. Man kan sålunda förstå, att denna förklaring kan hafva spårlöst gått förbi det allmänna medvetandet. Stortinget hade ju häfdat rätten der det gälde vid i fråga varande tillfälle, och såsom redan nämnt har det absoluta veto aldrig stått som fråga om en enkel paragraf, utan om en hel princip. Då Stang skref sin grundlagstolkning, nämner han icke ens adressen. Till underrättelse må det dock meddelas, att i stortinget 1824 protestades, att man fick en förklaring med i protokollet, hvilken skulle försvaga adressen, och att der mot vanan icke finnes ett ord om röstantalet — den *enstämmiga* adresen, som högern har, är derfor litet besynnerlig.

blifvit ett annat än 1814. Begreppet är mycket rörligt och likväl anser man som bekant hvarje form såsom grundad i logikens eget väsen. Reaktionen hade flutit ofvanpå, begreppen och logiken och förklaringen skötos fram, men den *särskilda* grunden för det absoluta vetots nödvändighet var — skandinavismen. Då skandinavismen steg upp öfver horisonten som ett framtidshopp, måste man hafva de skandinaviska landens enda samband, nämligen unionskonungen så stark som möjligt. Skandinavismen har utan tvifvel haft ett skimmer af idealitet, men den har icke räckt ut öfver de akademiskt bildades krets och den har varit ett underligt mellanting mellan verkligt nationela och verkligt kosmopolitiska känslor. Liggande så att säga på vägen mellan de två verkligt stora känslorna, har den i alla fall här haft sitt stöd hos en krets som beständigt hade haft en stor del af sina sympatier utanför landet — i sina gamla danska förbindelser. För europeiska att känna sig till freds här hemma, allt efter som de verkligt nationela krafterna utvecklade sig under frihetens bruk, och icke europeer nog för att, som de stora europeerna, uppfatta det nationela arbetet som ett led i det gemensamma arbetet — ett instrument i den europeiska konserten, var skandinavismen för de flesta ett uttryck för ett stigande missnöje med små förhållanden i politiskt och socialt hänseende. Nationaliteten skulle genom densamma utvidgas, och den utvidgade nationaliteteten skulle återigen grundlägga ett byråkratiskt statsskick. Tre nationers kraf, intressenas sammanknytning, ett statsbegrepp som ingenstädes nådde botten, men som skulle öfverskygga treenigheten — detta tretals ställning till det öfriga Europa, allthade vid sig något af storpolitik och låg naturligtvis vida öfver den stora allmänhetens begrepp, som helt enkelt blott ville se *sitt* land till godo. Folkets representation måste ligga i byråkatiens händer. Skandinavismen är alltså ett fullständigt uttryck för den liberalism, som med alldeles parallel utveckling i Norge och Danmark har haft stor förtjenst

om de första stegen till frihet och till försvar för friheten, men senare med förbittring vändt sig mot de nya samhällslagren, som under frihetens bruk höjt sig till jennbördighet.

De skandinaviska förhoppningarna sjönko åter till botten, så blefvo många amalgamister, men äfven amalgamismens krets har blifvit trängre och trängre, lika mycket underkänd på båda sidor om Kölen, och nu är det blott till förtvifladt försvar af de byråkratiska intressena, som regeringen och den radikala högern använt vetot mot den reform, som utstryker alla företrädesrättigheter, men gifver *alla partier samma rätt*.

Att någonsin kunna vinna majoritet, synes för högern vara en omöjlig tanke; deri ligger det bästa beviset på att det icke är allmänna konservativa och liberala intressen som stå emot hvarandra, ty så väl i de religiösa intressena, i egendomsförhållandena, i många sociala förhållanden och många gammaldags åsikter fins det de allra bästa element till ett stort konservativt parti, som kanske i långa tider och i många fall skulle blifva den majoritet, med hvilken statsråden skulle vinna samklang.

Vill man förstå, huru det nu har kommit till riks rätt, hvarför det liberala partiet var villigt att underhandla, men också hvarför dessa underhandlingar icke ledde till något, derför att den nuvarande regeringen icke ville gå in på vilkoren, måste man tillse hvad det är, som sedan 1872 statt statsmakterna emellan. Det är icke precis statsrådets tillträde till tinget, men det är sättet huru denna reform skulle införlifvas med vår författning och på samma gång hvad den skulle verka. Högern har en gång för länge sedan, då den var alldeles enväldig i tinget och aldrig tänkte sig något annat förhållande, velat hafva tillträdet genomfördt blott och bart som en reglementsförändring. Sverdrup har på sin tid uppskjutit sakens genomförande, i det han ärligt framhållit dess verkliga betydelse, att den

nämligen måste leda derhän, att konungens råd måste stå i öfverensstämmelse med stortingets flertal. Sedan har högern tillsammans med statsrådssaken önskat förändringar i grundlagen, hvilka skulle bryta denna dess egentliga verkan, och framlade i afseende härfpå förslag under 1874, hvilka den, efter att icke hafva uppnått *en enda röst*, till allas förundran upprepade 1880.

Hade stortinget 1874 gått in på dessa förslag, så skulle det från början alldeles hafva försvagat den verkan, som just kräfdes, nämligen samarbetet mellan statsmakterna, och skulle hafva gått in på det byråkratiska betraktelsesättet, som det gälde att bekämpa. Då så stortinget, efter att i 9 år hafva stått med $\frac{2}{3}$ majoritet för statsrådssaken, *utan tillägg* åter upptog den med 93 röster af 114, var det vetot begagnades för tredje gången, med påstående att det absoluta vetot var "höjdt öfver allt tvifvel", samt stortinget genom nionde juni-beslutet häfdade sin uppfattning, hvilken regeringen nekade att erkänna.

Författningen hänvisar till riksrättens afgörande, när någonting sker till "uppenbar skada för riket", eller tvifvel uppstår, om lagbrott skett. Så länge statsråden icke hafva tillträde till tinget, finnes dessvärre ingen annan form för ministeransvarighet. De finare former, som verka i konstitutionellt utvecklade land, nå icke statsråden på deras expeditiousrum. Sjelfva regeringen hade sålunda på visst sätt hänvisat saken till rättsafgörande, då de icke ville taga något annat hänsyn: stortinget hoppades dock ännu, att de nya valen, när de fullt bekräftade stortingets politik, komme att tala så kraftigt, att regeringen skulle resignera, så att detta våldsamma medel icke blefve nödvändigt. Sverdrups två stora programtal visade så tydligt som möjligt, hur ogerna han ville gripa till den utvägen, och uppgåfvo fullt hederliga vilkor för båda parterna som utgång på striden. Regeringen har emellertid användt de tre åren att lägga den ena nya anklagelsegrunden till den andra samt att tillfoga landet en våldsam förnärmelse i det

“minnesvärda trontalet“. Valen kommo, och efter en för norska förhållanden temligen våldsamt valperiod, hvori högern hade använt “svenska trupper“, “tyska flottor“, kyrkans bann, lagligt åtgörande, vägran af banklån, tryck på arbetare, hot om hungersnöd, borgerligt krig och republik — likt och olik för att skrämja väljarne från valurnan — sände landet en majoritet till häfdande af stortingets politik, som trots allt hade stigit från omkring $\frac{2}{3}$ till $\frac{3}{4}$.

Regeringen hade dock ännu icke öfvertygat sig om, huruvida det icke i sjelfva verket var ett helt “litet parti“, den hade emot sig af helt och hållet tillfälliga grunder. Regeringen blef stående och visade alltså, att det var dess mening att fortsätta den politik, om hvars skadlighet det knappast mera kunde herska tvifvel. Den 3 april började debatten i odelstinget om anklagelse mot regeringen.

Från vensterns sida har man förebrått stortinget, att det icke, innan debatten om riksråtsanklagelsen började, gjordes försök med en adress för att då, om det blef möjligt, direkt skrida till de förhandlingar som sedermera fördes och som man redan på förhand visste att en stor del af venstern var ense om. Förebråelsen kan göras, men det må sägas, att der var föga utsigt till ett resultat — då många parlamentariska medel visat sig icke blott vara utan nytta men senare blifvit vända mot det liberala partiet. Sålunda kunde det härvidlag befaras, att om en adress icke förde till ett resultat, skulle den sedermera blifva begagnad som inhabilitetsgrund mot lagtingsmännen. Och ännu en sak: enligt norska grundlagen kan stortinget utan konungens samtycke icke sitta tillsammans mer än två månader. När den tiden utlöper, har konungen grundlagsenlig rätt att upplösa stortinget och kan så, för att icke allt skall afstanna, sammankalla ett utomordentligt storting, hvori emellertid inga andra frågor kunna behandlas, än de som konungen förelägger till behandling, och alltså kan tinget då icke dekretera någon riks rätt. Det var alltså full uppfordran för

stortinget att icke förlora någon tid. Och häri — vid sidan af den svårighet som det alltid är att uppnå enighet inom ett så stort och följaktligen olika sammansatt parti — ligger grunden till, att förhandlingarne om en parlamentarisk lösning så väl mellan högern och venstern i stortinget, som mellan båda statsmakterna, kom att föras samtidigt med att riksrätsdebatten pågick i odelstinget och utan att någon adress från stortingets sida kom till stånd. Men vensterns kompromissvilkor blefvo redan strax efter sammanträdet bekanta och det ligger i öppen dag, att utöfver hvad det liberala partiet bjöd, kunde partiet icke gå utan att svika sig sjelf, sitt program och sina föregående.

Kort sammanfattadt, bjöd vensterns kompromissförslag allt, hvad högern kunde begära för att gå in på statsråds-saken, med undantag af de vilkor genom hvilka regeringen ville bryta reformens naturliga politiska verkan. Hade konungamakten gått in på vensterns tillbud, skulle *vetostriden varit skaffad ur världen utan någon förödmjukelse för någon af statsmakterna. Förutvarande statsråd skulle blifvit valbara* äfven utanför sitt valdistrikt, deras *pension skulle varit dem garanterad genom lag*, och det liberala partiets framstående män åtogo sig *upplösningsrättens genomförande* som en hederssak, och ingen tviflar på att nationen skulle inlöst löftet. Men vilkoret för allt detta återigen var, att det nuvarande statsrådet skulle draga sig tillbaka för att gifva h. m. konungen fria händer till att omgifva sig med ett nytt råd, som kunde upptaga ett fredligt *samarbete med representationen*.

Initiativet till förhandlingarne på denna grundval utgick från det liberala flertalet sjelf, i det en af tingets äldsta, mest moderata och ansedda bönder — innan ännu protokollkomitén framlade sin proposition till anklagelse — frambar inför konungen, som för tillfället befann sig i Kristiania hvad vensterns begäran var. Detta steg förde icke till något resultat.

Samtidigt med att protokollkomitén påskyndade sitt arbete, försöktes genom privata initiativ att öppna några underhandlingar, som genom mellanhand fördes mellan individer af det liberala flertalets medlemmar och de två excellenserna Selmer och Kjerulf. Enligt hvad offentlig blifvit framlagdt, hunno dessa förhandlingar icke fram till att beröra frågans realitet. Det var blott förberedande förhandlingar om sättet, hvarpå förhandlingarna skulle inledas mellan statsmakterna. Hans excellens statsminister Selmer ansåg, att det var stortingspresidenten Sverdrup, som först hade sökt en förhandling. Hr Sverdrup afvisade detta i ett bref af 3 april, i hvilket han samtidigt förklarade sig villig att upptaga hvarje förhandling som regeringen skulle vilja öppna.

Regeringen öppnade inga förhandlingar.

För att någon inom stortinget skulle kunna få be- myndigande att förhandla på stortingets vägnar, måste först stortingets fraktioner blifva eniga. Venstern ville icke taga första steget; det är nämligen en dyrköpt erfarenhet, att en af grunderna till denna strids oändlighet är att högern är öfvertygad att venstern, när det kommer till stycket, ingenting gör — den 9 juni på aftonen höll Morgenbladets redaktör 1000 kr. på att beslutet icke skulle bli voteradt — och att det enda de ha respekt för, är just *de* mått och steg, man i "indignation" kallar "våldsamheter". Ett steg från *vensterns* ledare till förhandlingar skulle kanske blott uppskjutit förhandlingarna, eftersom riksrätten sannolikt var det enda medel, som kunde närma *högern* till förhandlingar.

Hvad det liberala partiet skulle gå in på — de vilkor som ofvan äro refererade — var bekant för enhvar. Hvad den oansvarige konungen kan vara benägen till, är alltid svårt att säga, men det förljudes med så mycken säkerhet som i sådana saker kan uppnås, att h. m. konungen söndag afton den 8 april var villig att gå in på dessa vilkor. Debatten i odelstinget om riksrättsåtalet hade emellertid

börjat redan den 6 april, och för att möjliggöra en öfverenskommelse framlade representanten för Jarlsbergs och Laurvigs amt måndagen den 9 ett förslag om, att förhandlingarna om riksrättsåtal skulle uppskjutas.

Det var visserligen gjordt i en god mening. Men någon olämpligare till att framkomma med ett sådant medlande och försonande förslag, än hr Motzfeldt, kunde knappast hafva påträffats. Han hade intet stöd, hvarken inom högern eller venstern. Han hade icke förberedt saken med någon. Han kunde icke gifva någon utsigt och tog sjelf, efter en kort förhandling, sitt förslag tillbaka.

Det blef under den samma lagdt hr Sverdrup till last, att han icke hade öppnat förhandlingar med regeringens chef hr Selmer. Han svarade, att han hade intryck af att förhandlingarna icke kunde leda till något, och de senare tilldragelserna skulle visa att han hade rätt i sitt intryck. Från alla håll, med undantag af den radikala högern, ådagalade emellertid debatten önskan om en fredlig afslutning.

Tisdagen den 10 april begaf sig en af den moderata högerns medlemmar, hr Cappelen, till slottet. Han handlade efter öfverenskommelse med flera af sina meningsfränder. Han kom tillbaka med vissheten om, att på allra högsta ort önskades en öfverenskommelse. Vi ha förut nämt, att h. m. konungen söndagen den 8 april hade förklarad sig benägen för det liberala partiets vilkor. Men det var svårigheter vid dessa förhandlingar. Då ministären var under anklagelse, kunde konungen af ridderlighetshänsyn icke kasta den öfver bord. Ett enstaka parti inom stortinget, det må vara hur stort som helst, kan icke framträda med något kraf inför konungens oomtvistade prerogativ att välja sitt råd, det kan blott göras af den ena statsmakten till den andra. Men så länge anklagelsefrågan var före i odelstinget, kunde stortinget icke träda tillsammans, det liberala partiet måste alltså öppna underhandlingar med det konservativa partiet i stortinget, för att representationens

båda delar tills vidare under hand kunde blifva eniga, ty venstern kunde icke låta anklagelsen bero, så länge ingen säkerhet fans, allra minst då yttersta högern icke hade understött uppskofsförslaget. Om alla vilkoren — sättet hvarpå statsråden, utan förödmjukelse för någon af statsmakterna, kunde vara närvarande i tinget — afgångna statsråds valbarhet — deras lagbestämda pension — upplösningsrätten — rådde ingen oenighet. Allt berodde på ministereförändringen, men denna kunde som sagdt fordras blott af båda partierna i förening, den framlades alltså som en uppmaning till det konservativa partiet. Allt gälde således ministären; det var formela svårigheter, alla ha medgifvit det, men öfvervinnas kunde de och ställningen var alltså den: Från det liberala partiet antagliga vilkor, från konungamakten tendens att gå in på dem; om högern vet man nu, att ett afgjordt flertal af det lilla partiet inom stortinget också var för en öfverenskommelse. Det var från den norska regeringen motståndet utgick: högern har icke dolt att det var från en representant som i synnerlig grad representerar statsminister Selmers åsigt och en af ministærens yngre medlemmar, motståndet kom. Onsdagen den 11 april reste konungen från Kristiania efter 2¹/₂ månaders vistelse i Norge, villig att komma tillbaka när hans närvaro blef nödvändig; ännu efter afresan band sig det liberala partiet genom protokoll af 13 april vid de nämnda vilkoren och utnämde två fullmäktige. Regeringen sökte ingen förhandling, riksrätten var oundviklig.

Riksrättens laglighet har blifvit på det våldsammaste bestridd. Domarena ha blifvit tillropade vid sin själs salighet att icke döma. Prester ha iklädt sig sin fulla värdighets ornat för att till och med inför individer hota med "dödsstundens fäsa". Jag är viss på, att många i all ärlighet anse saken förfärlig, jag är också viss på att många inom högern — jag har sjelf hört dylikt — blott hånat majoriteten i tanke om att riksrätten icke skulle bli handling, ty

de ha endast respekt för de utomordentligt starka medlen. Men hurudan är saken i sjelfva verket?

Det är icke tal om att genom en politisk domstol gifva definitioner, hvilka — såsom fallet är genom en vanlig kriminell — kunna vara lika säkra som logiken sjelf. En politisk rätt är en underlig sak och ett högst obehagligt medel i våra dagar, och om det eljest behöfdes, kunde väl ingenting klarare ådagalägga huru befängdt det är att, som hos oss, icke hafva annan form af ministeransvarighet — genom dess afgörande kan det blott vara tal om en allmän rättsskänsla och huru den samma tillfredsställes. Hela högerns polemik skulle vara berättigad, om det gälde en allmän kriminell domstol och förbrytelse, men riktad mot riks-rätten, blir det icke angrepp på denna, utan på hvarje riks-rätt.

Grundvalen för hvarje politisk anklagelse bör vara, att man handlat till skada för landet, de juridiska frågorna få deri sin betydelse; men huru skulle en regering kunna göra större skada, än genom att i oträngda mål framställa den ena ofruktbara juridiska stridsfrågan efter den andra och lägga hinder i vägen för hela landets utveckling, blott för att hämma en reform, som gifver tillträde åt alla krafter — och dertill, för att kunna göra så, föra konungen bakom ljuset, inveckla honom i kampen och blottställa honom genom att begagna honom som sin sköld, och derigenom draga sjelfva konungadömet fram i diskussionen. En politisk förbrytelse står icke till att afgöra blott efter dess natur, *verknningen* visar skadligheten, men hvad starkare tecken på skadligheten kan man begära, än när en så ofantlig majoritet mot regeringen framkommer med den klagan att landet lider skada, ty derförutan är en sådan majoritet icke möjlig. Från högerns sida har det blifvit betraktadt som en nedrighet, att man lät val föregå, innan anklagelse framställdes, det är i deras ögon blott "val af domare, därför att man förra gången icke kunde få dom". Jo, man kunde uppnått dom, ifall man hade velat bryta stortingets

traditionela ordning, men det var just hvad man icke ville. Högern glömmet, att ett nytt val har en annan sida. Ett nytt val är ett purgatorium som ett partis politik genomgår. Valet 1880 var blott ett allmänt partival. Valet 1883 har försiggått under en oviss framtids påtryckning, med allt allvar som kan läggas i ett politiskt val, och har likväl gifvit inemot tre fjerdedelar mot de förra två tredjedelar af representationen. En majoritet sådan som denna, långsamt stigande från stortingsperiod till stortingsperiod till en storhet utan motstycke i den konstitutionela historien och senast under sådana omständigheter, är icke något allmänt partival och åstadkommes icke utan att folkets lifsvilkor äro antastade. Högern glömmet någonting annat: att sakens historia icke var avslutad förr. Under dessa år har man ännu kunnat hoppas att regeringen icke skulle fortsätta sitt motstånd efter nya val, och ännu ett glömma de i sin indignation, att det är omöjligt att det *politiska elementet* i en *politisk* domstol skall kunna utgöras af dem som äro *oense* med landets alldeles öfvervägande flertal, men detta måste blifva konsekvensen, när de anse den nuvarande rätten för olaglig.

Grundlagen uttrycker så klart, som lagparagrafer kunna uttrycka det, att den politiska delen af rätten skall vara uttryck för den känsla som råder i landet, men genom uppskofs-rätten, genom Höiesterets tillträde, genom odelstingets och lagtingets ordning är det ordnadt sålunda, att först en öfverväldigande känsla af orätt kan gifva elementerna till riksrätt — sjelfva den ofantliga majoritet, som fordras, är sålunda borgen för rättmässigheten. Grundlagens organisation kan åskådliggöras genom bilden af en ström med åtskilliga hinder. Till allmänna lagar och till grundlagar fordras ett starkare och starkare kraf, innan strömmen blir stor nog att strömma öfver fördämningen. Men innan strömmen kan skölja öfver den tredje fördämningen, måste den ha svält upp till en höjd som ingen regering, hvilken landets väl låge om hjertat, någonsin skulle låta den nå. Med ett mindre antal kan majoriteten åstadkomma en

konstlad riksrätt, redan 1880 kunde den varit färdig* och det var då också tal om att bringa den å bane; men fastän det icke kan kallas olagligt, förkastades det dock såsom moraliskt och politiskt oriktigt. Men i år ha regeringens provokationer drifvit majoriteteten upp till den höjd, att stortingets fördelning kan vara sådan den borde blifva *utan hänsyn* till riksrätt, och likväl utgöra grundvalen för en dömande myndighet som är uttryck för landets klagomål.

3.

Hvad skall framtiden medföra?

Hvad skall framtiden medföra? Det är svårt att svara på, ty det fins knappast mer än en man, som skulle kunna säga det. Som en Aladdin med lampan kan han framkalla andarne. Det har blifvit sagdt med mycken emfas från högerns sida, att man genom riksrätten vill komma åt h. m:t konungen, ty han väljer ju sjelf sina ministrar. Jag må säga, som vensterman skulle jag utsägligt gerna gripit till riksrätt, om icke af andra grunder, så för den alldeles exceptionela ställning, den gifver denne ende man. I ett konstitutionelt land bör det visserligen svårligen kunna sägas, att landets öde ligger i *en* mans hand, och likväl är det så. Till den grad förefaller mig riksrätten frambringa en motsatt situation till hvad högern håller före. I ett konstitutionelt land äro konungen och regeringen aldrig identiska, och aldrig har man väl förut sett, att ministeransvarigheten skulle drabba konungen; det är därför blott det tydligaste tecknet på, huru högern har missbrukat konungamakten i sin tienst, att de helt naivt kunna framställa en sådan tanke.

* Denna sak debatteras för tillfället inom pressen, dess moraliska betydelse har högern medgifvit, och bevisen föras just nu af venstern; det är ett enkelt räknestycke.

Det har naturligtvis varit oundvikligt, allt efter som ministären mer och mer stälde konungamakten fram till värn för sig och sålunda ofta frambragte intryck af de mest absolutistiska tendenser, att icke diskussionen och polemiken, mer än kanske lyckligt var, har berört institutionen, men med förundran har man tydligare och tydligare sett, att man nog har tagit fel. Man har sett, huru högern, den byråkratiska högern behandlade konungamakten som sin privatdomän, huru den sörjer för att lägga sig tätt omkring den, så att icke en gång röster från *högerens* krets tränga igenom, om dessa stämmor vilja fästa uppmärksamheten på, att det fins stora materiella landsintressen, som icke falla tillsammans med byråkratien, huru deras ton blir myndig, i fall det fins tecken till, att konungamakten skulle gå andra vägar än deras — man låter t. ex. förstå, att de många, till en del mycket konstladt åstadkomna adresserna till ministären äro beräknade på att verka på konungen. Till slut har det, som redan anmärkts, blifvit en offentlig hemlighet, att lösningen uteslutande strandade på ministären och på några få inom högern.

Högern söker att få världen till att tro, att politikens storheter äro som döda tal och det hela subtraktion och addition, så att hvad venstern vinner, måste konungamakten förlora, därför att byråkratien förlorar. Venstern deremot vill och måste gå ut ifrån, att konungen är landets konung och icke högerens konung, att det icke är någon stark och upphöjd ställning att vara konung för ett mindretal, som efter hand blir så litet, att det icke kan uträtta annat än vara hinder, att alla krafter i landet må kunna utvecklas — och regeringen bland dem — till att verkligen lösa en stark regerings uppgift, och att konungamakten i Norge som annorstädés må kunna finna sin uppgift i att vara den mäklande handen i partiernas stridigheter, detta inflytande, som icke är uttryckt i paragrafer, men som kan vara stort och litet allt efter den personliga karaktären. Denna uppgift står nu mera ohöljd än någonsin.

Vensterns ställning till konungamakten har jag redan indirekt berört, då jag gjorde reda för partiets ställning till republiken. Jag är viss på, att jag icke är ensam om det, när jag säger: Oafsedt klokhetshänsyn, oafsedt ofrefnaden och osäkerheten vid en statshvälfning, oafsedt hänsynen till unionen, om man alltså valde som på nytt — skulle jag välja en verklig konstitutionel monarki. Väl har Labouchère i den engelska tidningen Truth i dessa dagar skrifvit: "Hvarför norrmännen, som genomgående äro demokrater, skola ha en kung, förstår jag icke riktigt — — — det bästa de efter min mening kunde göra, vore att gifva (kung) Oskar ett höfligt afsked." Jag kan väl förstå, att en främmande kan säga sådant, men här är ännu så mycket att göra för att nå ett verkligt, sant demokratiskt samfund med fritt tillträde för allt, hvad som eger krafter, att det icke är värdt att sätta för många intressen på presidentval, och inom den fullt och sant konstitutionela monarkien finnes så vid mark för utvecklingen af den verkliga sjelfstyrelsen under formen af den lugna men, dag efter dag verkande opinionen och det fulla ansvaret för alla meningar, därför att de kunna blifva kallade fram till genomförande; låt oss först nå detta. Hvarje tid har sina uppgifter, och ju mera jag har sett, desto mera öfvertygad har jag blifvit, att en institution och en individ, det vare hvem som helst, omöjligen kan hindra i så utomordentlig grad, hindret måste komma inifrån, vara något af vårt eget kött och blod. Jag har sålunda föga lust att under republikens former få se den byråkratiska tankegången slicka sitt hufvud fram, och fastän den ju visserligen hakar sig fast vid konungadömet, tror jag dess rötter ligga djupare och måste bort på annat sätt. Jag är viss på, att jag tänker som många, när jag för sjelfva utvecklingens skull önskar, att det må vara de goda andarne, Hans Majestät framkallar, när han skall gnida lampan.

På hvad sätt den nuvarande krisen tangerar unionsförhållandet, har jag ännu icke berört, och likväl är det i åtskilligt redan indirekt sagt.

Unionsfiendlighet, som högern söker en fördel i att utbasuna, har icke existerat, så länge denna strid pågått; vill man finna den, torde det vara qvarglömda rester hos en och annan, som står politiken fjerran, och Björnson och Berner — dessa utskrikna "svenskhatare" — äro tvärtom bland unionens allra varmaste anhängare. Med ståthållarpostens upphäfvande, menar man, här äro de unionela stridigheternas tid förbi, och för hvarje år som går har unionen efter representationsförändringen i Sverige fått en högre betydelse för normännen genom de gemensamma demokratiska uppgifter, som den parallellt löpande utvecklingen uppställer på båda sidor om Kölen. Det har blifvit förbund mellan två folk, som arbeta mot samma mål. Det låter därför nästan tragikomiskt, när man för vetots nödvändighet gör gällande, att det förutan kan ju venstern lösa unionen genom lagbestämmelser; det är lika komiskt, antingen man tager formen: förvexlingen af grundlagen och riksakten — eller innehållet.

Det är en fast öfvertygelse, att den verkliga grundvalen för unionen ligger så direkt i folkens intressen, att det yttre föreningsbandet långt ifrån är det starkaste; man vet därför, att det enda, som kan få denna rent norska fråga att beröra unionen, är sjelfva den makt, som bildar föreningens yttre band.

Luthersjubiléet.

Af A. F. Åkerberg.

Fyrahundra år ha nu förflutit, sedan den man föddes, hvilken genom sitt kraftiga häfdande af den inre, personliga, genom egen lifserfarenhet bekräftade religiösa tron, gent emot en i yttre former förstelnad kyrklighet, bröt medellidskyrkans enhet och gaf uppslaget till en religiös rörelse, som blef utgångspunkten för alla religiösa, sociala, politiska och vetenskapliga framsteg hos de europeiska folken sedan början af sextonde århundradet. Likasom hvarje reformator, som framkallar stora omhvälfningar, kom han i en tidpunkt, då sinnena voro förberedda för reformen, då brännämnenäna voro hopade och blott den tändande gnistan fattades. Den romerska kyrkans missbruk och förverldsligande, det högre presterskapets förtryck mot och utpressningar af folken, sedeförderfvet bland prester och munkar hade nått sin höjdpunkt; den nya bildning, som börjat uppstå bland de högre klasserna (humanismen) hade uppväckt tvifvel mot dogmerna och mot hela den kyrkliga uppenbarelsetron, och en mängd på kristligt religiös grund byggande men mot der romerska kyrkan fiendtliga sekter, waldenser, wiklefiter, hussiter m. fl. hade — trots grymma förföljelser — spridt sig bland medelklassen och de lägre klasserna samt i sin mån undergrävt kyrkans auktoritet. Under den då varande tidsbildningens hägn hade rent skeptiska och ateistiska åsichter vunnit insteg till och med på kyrkans högsta höjder, så att man der af rent verldsliga motiver försvarade en sak, på hvilken man icke sjelf

trodde. Man behöfver i detta hänseende blott erinra sig påfven Leo X:s bekanta yttrande till en af sina förtrogna angående fabeln om Kristus (*fabula de Christo*), af hvilken de maktogande inom kyrkan hade så mycken nytta. Sålunda började tillståndet inom kyrkan i viss mån närma sig förhållandena under den romerska hedendomens sista tider, då två augurer "icke kunde se på hvarandra utan att skratta".

Denna tid af indifferentism och irreligiositet i förening med despotism och kyrklig verkhelighet var tillika en tid af starkt utpreglad religiös mysticism och religiösa skrupler. Den unge Martin Luther (född den 10 november 1483) afbröt vid tjuguet års ålder sina dittills idkade juridiska studier och gick — mot sin faders önskan — i kloster af bekymmer om sin själs salighet. Den strängaste askés och de mest ansträngda studier kunde icke stilla hans inre oro, till dess han slutligen fann lugn i den öfvertygelsen, att menniskan blifver salig icke genom sina gerningar, utan genom tron på Guds barmhertighet i Kristus. För att rätt förstå, hvad denna öfvertygelse för honom innebar, måste man erinra sig, att tron för honom icke betydde blott försanthållandet af vissa kyrkliga läror, icke ens af den, som för honom var den mest centrala — läran om återlösningen i Kristus — utan ett sådant förtröstansfullt omfattande af den gudomliga kärleken, som gör menniskan till "ett nytt kreatur", en ny varelse i hjerta och lefverne, och att de gerningar, hvilka han — såsom till intet nyttiga — stälde i motsats till denna tro, icke voro handlingar af välvilja, människokärlek och sjelfuppoffring, hvilka han fastmera betraktade såsom frukter af tron, utan snarare yttringar af den kyrkliga verkheligheten sådana som fastor, pilgrimsfärder, späkningar m. m., hvilka han nu insåg vara gagnlösa och skadliga, emedan de vända menniskan ifrån ett sant menskligt lif och ingifva henne tankar om en inbillad förtjenst och inbillad helighet. Men begreppet om tron var dock hos honom behäftadt med en svår och olycksdiger

inskränkning. Den frälsning, som var trons föremål, bestod för honom i ett ställföreträdande försoningsoffer, Kristi död på korset. Denna frälsning är icke någonting för menniskohjertat närvarande, som bär sin visshet i sig sjelft, utan någonting historiskt, som beror på yttre bevis och därför för individen blott eger en relativ visshet, hvilken endast genom sjelfbedrägeri kan förvandlas till en absolut. I den glada trovissitet, med hvilken Luther — efter öfvervinnandet af sina skrupler och tvifvel — kände sig stå inför Gud såsom ett barn inför sin fader, var visserligen katolicismen etiskt genombruten, men i tänkandet endast till hälften öfvervunnen, hvarför den sedermera på alla punkter åter trädde fram i hela den ortodoxa protestantismens religiösa uppfattning*. Icke med afseende på de teologiska förutsättningarna i fråga om människans försoning med Gud, utan blott med hänsyn till den djupa innerligheten i denna försonings tillegnande skilde sig hans ståndpunkt från den romerska kyrkans.

Den inblick, som en på hösten 1511 företagen pilgrimsfärd till Rom gaf Luther i det bottenlösa förderf och det tomma formväsen, som herskade inom det andliga ståndet i denna kristenhetens hufvudstad, i förening med de bibelstudier, i hvilka han fördjupade sig, öppnade alltmåra hans ögon för den skärande kontrasten mellan bibelns kristendom och kyrkans, mellan idealet och verkligheten. Det behöfdes numera blott en yttre anledning för att bringa honom till uppenbar strid med den kyrkliga myndigheten. Att just försäljandet af aflatsbref (för insamlandet af medel till fullbordande af Peterskyrkans döm) blef en sådan anledning, detta sammanhängde på det närmaste med Luthers hela föregående utveckling. Att det, hvarom han, efter dystra tvifvelsmål och hårda inre strider, slutligen tillkämpat sig visshet — syndernas förlåtelse och frid

* *Heinrich Lang*: Martin Luther; ein religiöses Charakterbild (Berlin 1870).

med Gud — såldes för penningar, detta var mera än allt annat egnadt att bringa denna ärliga själ i uppror.

Den 31 oktober 1517 uppslog Luther på domkyrkodörren i Wittenberg sina 95 teser mot aflatshandeln. Här betonade han starkt bättringens och syndaförlåtelsens rent inre och andliga natur och återförde aflatet till dess ursprungliga betydelse: kyrkan kan genom sitt öfverhufvud påfven icke tilldela eller för penningar sälja syndaförlåtelse — som Gud allena kan gifva — utan endast efterskänka eller till penningböter förvandla de af henne syndaren pålagda hotgörelserna. Hans teser väckte, som alla veta, ett oerhördt uppseende och framkallade en väldig rörelse.

Snart antog striden större proportioner. I slutet af Juni 1519 hölls på slottet Pleissenburg, i Leipzig den ryktbara disputationen mellan Luther och Eck, som afbröts, utan att ha ledt till något afgörande, då den sist nämnde förklarade, att han icke kunde disputeras med en person, som icke erkände de allmänna kyrkomötenas myndighet. Klart och bestämdt uttalade Luther sin ståndpunkt i resolutionerna till nämnda disputation med dessa ord: "Jag tror mig vara en kristlig teolog och lefver i sanningens rike; därför vill jag vara fri och icke gifva mig fången under någon auktoritet, vare sig ett konciliums eller kejsarens eller universiteternas eller påfvens, för att förtröstansfullt bekänna allt hvad jag erkänner såsom sanning, antingen en katolik eller en kättare påstått det, antingen det antagits eller förkastats af ett koncilium." "Hvarför skall jag icke våga försöket, om jag, den enskilde, kan uppvisa en bättre auktoritet än ett koncilium?" Och hvilken denna bättre auktoritet var, uttalade han fritt och öppet. Hvilken var då den auktoritet, på hvilken han ville bygga? Hans svar lyder: "den Guds uppenbarelse, som jag finner i bibeln". Detta svar har sedermera af den lutherska kyrkan utbytt mot "bibeln". Skilnaden mellan att såsom ett rättesnöre för den kristna tron och det kristna lifvet sätta "bibeln" och "uppenbarelsen i bibeln" ligger i öppen dag.

Genom denna vanställning af reformationens ursprungliga tanke har den lutherska kyrkan i sjelfva verket sjunkit tillbaka till papismens ståndpunkt och blott — såsom ofta blifvit anmärkt — fått en "papperspåfve" i stället för den lefvande påfven. För denna bibeldyrkan var Luther, medan han ännu stod på höjdpunkten af sin reformatoriska kallelse, främmande. Mot påfvarnes och kyrkomötenas auktoritet stälde han bibelns, men blott därför, att han i bibeln fann den sanning, som tillfredsstälde hans innersta och djupaste religiösa behof, och som han därför antog icke på yttre auktoritet utan på inre grunder. Han aktade därför icke allt i bibeln lika, antog icke något för sant blott därför att det stod der. Fastmera umgicks han med bibeln med en stor frihet.

Sålunda yttrar han om det Gamla testamentets profeter: "de ha studerat i Moses; Jesaias har tagit all sin konst ur Psaltaren; de ha varit mycket helige, flitige män, som med allvar tänkt öfver gudomliga ting; därför har Gud talat med dem i deras samvete; detta ha de tagit för ett slags uppenbarelse; men de ha icke alltid byggt med guld och silfver, utan äfven halm och strå har kommit med. Profeten Jonas' historia låter löjligare och orimligare än någon af poeternas sagor, och om den icke stode i bibeln, skulle jag skratta deråt såsom åt en lögn. Predikaren Salomo har hvarken stöflar eller sporrar; han rider endast i strumpfötterna, likasom jag då jag ännu var i kloster." Jakobs epistel kallar han en "stråepistel" och vill gifva sin doktorshatt åt den, som kan få densamma att stämma öfverens med Paulus. Äfven Pauli bevis finner han stundom underhaltiga. Judas' bref kallar han en "onödig epistel". Johannes uppenbarelse anser han "hvarken för apostolisk eller profetisk". "Min ande", säger han, "kan icke finna sig i den boken, och detta är för mig orsak nog, att jag icke aktar den högt". Högst bland Nya testamentets böcker uppskattar han Johannes' evangelium och första epistel, Pauli epistlar, i synnerhet Romar-, Galater- och Efeser-

brefven, "ty", säger han, "dessa äro de böcker, som visa dig Kristus och lära dig allt, som det är nödigt och saligt för dig att veta, om du också icke sett eller hört någon annan bok eller lära".

"Den heliga skrift", säger han, "är den högsta och bästa bok, full af tröst i all anfäktelse. Ty hon lär oss mycket om tron, hoppet och kärleken, som förnuftet" (förståndsuppfattningen af det i människans yttre och sinliga erfarenhet gifna) "icke kan se, känna, begripa och erfara". Han hänför sålunda allt i bibeln till den inre människan. Den har för honom sitt värde icke på grund af yttre auktoritet, utan på grund af det förhållande, hvori den står till människans religiösa behof, förhoppningar och sträfvanen. Dessa skrifers större eller mindre värde beror för honom uteslutande på deras ställning till hvad han erkänt såsom det mest centrala i människans religiösa lif — rättfärdiggörelsen genom tron.

Denna fria och andliga uppfattning af skriftens betydelse visar sig äfven i sådana uttalanden som: "Der våra motståndare hålla på skriften emot Kristus, hålla vi på Kristus emot skriften. Emedan Kristus sjelf är skatten, för hvilken jag är köpt och återlöst, frågar jag alls icke efter alla språk i skriften, om du också hopade ännu flere emot mig; ty jag har på min sida skriftens mästare och Herre". Hvad som i skriften är mer eller mindre centralt, mer eller mindre ett uttryck för Kristi ande, detta afgör naturligtvis hans eget religiösa medvetande, hans eget förnuft. På detta stadium af sin utveckling antog han sålunda icke någon motsats mellan uppenbarelsen och förnuftet, utan erkände fastmera, att skriftens innehåll, rätt förstådt, sammanfaller med klara förnuftsgrunder, hvarför han ock, i striden med sina kyrkliga motståndare förklarade, att han icke ernade gifva vika, så vida han icke blefve vederlagd genom skriften eller genom alldeles klara och tydliga skäl".

Också framställdes mot Luther samma invändning, som auktoritetstrons anhängare alltid haft till hands mot försva-

rarne af tankens och samvetets frihet. "Om hvar och en måste söka sanningen för sig sjelf, måste det icke då blifva lika så många meningar som hufvuden?" Härpå svarade Luther, att "kyrkan icke skall öfvergifvas af Kristi ande". Då man talade om, att ställandet under diskussion af läror, som i århundraden varit trodda inom kyrkan, måste framkalla söndring och förargelse, svarade Luther: "Jag skall skona de svaga samveten, så vida det kan ske utan fara för min själ. Hvarom icke, så skall jag taga min själ till råds, om än hela eller halfva världen förargar sig deröfver".

I juni 1520 utgaf Luther sitt "Upprop till kejsaren och den kristna adeln af tyska nationen", denna väldiga stridskrift mot den romerska kyrkan. Mot den häfdvunna åtskilnaden mellan det andliga och verldsliga ståndet framhöll han här, att alla kristna äro andliga, så vida den kristliga anden, den Helige Ande, är principen för deras inre lif, och tillika verldsliga, så vida de skola tjena världen, tjena menskligheten. De församlingsmedlemmar, som af församlingen fått det uppdraget att predika, döpa m. m. böra därför icke göra anspråk på någon högre värdighet eller helighet än de öfriga. Den verldslige embetsmannen, skomakaren, smeden, bonden äro, lika väl som predikanten, lemmar af församlingens organism. Hvarderas kall har samma helgd, om det utöfvas i en rätt kristlig anda. I kraftiga ordalag vände sig författaren mot det tyska folkets utplundrande af den romerska kurian och frågade, hvarför 300,000 gulden årligen skulle skickas bort från Tyskland till Rom. Han yrkade på en från det kyrkliga förmynderskapet frigjord borgerlig styrelse och ett gift presterskap. Uppfyllandet af det dagliga lifvets pligter var för honom mera än all kyrklig verkhelighet. Det allmänna prestadömet, som gjorde prester och lekmän jennlika, gaf äfven alla lika rätt att söka sanningen. Man borde icke låta afskräcka sig af kyrkans myndighet. Hade Gud en gång genom en åsnas mun talat emot en profet (Bileam) hvarför skulle han icke äfven kunna tala genom honom (Luther) mot påfven? Slut-

ligen vädjade han till ett blifvande fritt kyrkomöte och framlade ett fruktansvärdt syndaregister öfver kyrkans och hennes presterskaps sedliga förderf.

Om Luther i nyss nämnda skrift vändt sig mot de kyrkliga missbruken och visat vägen för kyrkans reformerande, så behandlar han i den kort derefter utgifna lilla skriften "Om en kristen människas frihet" frågan: hvori består den kristna religionens väsende? Mot den romerska kyrkans svar på denna fråga: religionens väsen består i uppfyllandet af de gudomliga buden, i utöfvandet af kyrkliga goda gerningar och i tron på kyrkans lära, uppställer Luther trenne skarpa gensägelser:

1. För att uppfylla Guds bud måste människan först vara from. Endast den gode kan göra godt. Frukten gör icke trädet, utan trädet gör frukten.

2. Och hvad de kyrkliga goda gerningarna angår, så hjälpa de icke själen. Det hjälper ej själen, om kroppen bär helig drägt eller icke, om den är på heliga ställen eller icke, om den umgås med heliga ting eller icke, om den lekamligen beder, fastar, vallfärdar eller icke. Allt detta kan ju äfven en ond människa göra, och hon blifver icke derigenom god.

3. Hvad slutligen den blott yttre och historiska tron på kyrkans och bibelns lära angår, så gagnar den för sig allena lika så litet själen; ty man kan hafva denna tro och dock vara en ond människa. "Det är icke nog, att Kristi lif och gerning predikas såsom en historia eller krönika. Hon skall och måste predikas så, att hos mig och dig tron derigenom uppstår och bevaras", d. v. s. det fulla förtroendet till och den hjertliga hängifvenheten åt Gud, som i Kristi ord och lif tillsagt människan sin kärlek. Sålunda uppstår en vaxelverkan mellan Gud och själen, i hvilken Gud meddelar sig åt människan och människan tillagnar sig Gud. Det försiggår likasom en förmälning mellan Gud och den troende själen; allt hvad han har blifver själens, och allt hvad själen har blifver hans. Han meddelar men-

niskan sina nådeskatter, och hennes brister och svagheter likasom dränkas i den gudomliga kärlekens ocean. Detta givande å Guds sida och mottagande å människans är tron; därför är det genom tron allena, som människan blifver from, rättfärdig och salig.

Högst karaktäristiskt är följande yttrande i detta hänseende om rättfärdiggörelsen: "Emedan Kristus är Gud och människa, som ännu aldrig har syndat, och hans fromhet är oöfvervinnelig, evig och allsmäktig, så gör han då genom sin vigselring, d. v. s. tron, de troende själarnes synd till sin egen, icke annorlunda än om han sjelf hade gjort den; alltså måste synden i honom uppslukas och fördränkas. Ty hans oöfvervinneliga rättfärdighet är för stark för alla synder. Sålunda blifver själen renad, ledig och fri från alla sina synder genom sin hemgift, d. v. s. för trons skull, och begåfvad med sin brudgums, Kristi, eviga rättfärdighet". Här af synes klart, att det här för Luther ingalunda (såsom sedermera i den lutherska ortodoxiens lära om rättfärdiggörelsen) var fråga om något yttre juridiskt tillräknande af Kristi förtjenst, genom hvilket människans syndaskuld skulle qvittas, utan fastmera om en inre andlig reningsprocess, verkad genom människans mystiska lifsgemenskap med Gud i Kristus.

Tron, fattad i denna djupa mening, är grunden till kärlekens lif. För att några andligt goda geringar skola kunna göras, "måste personen först vara god och from". "Men den blifver icke genom bud och gerningar utan genom Guds ord (d. v. s. genom hans nådelöfte) och genom tron from och salig". "Af tron härfllyter kärlek och lust till Gud och af kärleken ett fritt, villigt, fröjdefullt lif till att tjena nästan för intet". "Likasom Gud genom Kristus hjälpt oss för intet, så skola ock vi hjälpa vår nästa". Den kristne gör sålunda sin nästa godt, icke för sin egen skull, för att derigenom förtjena någonting af Gud, utan för sin nästas skull. Därför heter det om kärleken, att "den icke söker sitt eget" (1 Kor. 13: 5).

“Detta är den rätta andliga, kristliga friheten, som gör hjertat fritt från alla synder, lagar och bud, och som öfverträffar all annan frihet, lika mycket som himlen öfverträffar jorden.“

I denna lilla skrift har Luther framställt grunddragen till en ny etik, som skulle hvila icke på kyrkans bud och föreskrifter utan endast på tron och kärleken. Den genom tron andligen frigjorda människan framställes här såsom herre öfver allting, de gamla kyrkliga stadgarne endast såsom hjälpmedel för en andligen omyndig tid, men som den kristna menskligheten nu vuxit ifrån.

I oktober 1520 utgaf Luther, som redan (i juli) blifvit bannlyst genom en påflig bulla, sin skrift om “Guds kyrkas babyloniska fångenskap“. Han visade här, att kyrkan hölls i fångenskap af påfvedömet och borde åter försättas i frihet, underkastade messan och kyrkans “sju sakramenter“ en tillintetgörande kritik; reducerade deras antal till två — dopet och nattvarden — (i början tre, då han äfven upptog bikten) och återförde dem, så väl som alla kyrkliga handlingar, till deras rätta betydelse, såsom yttre tecken för den gudomliga nåden och i sin verksamhet bundna vid tron. Ja, han ansåg, att de icke voro ovilkorligen nödvändiga, utan att människan fastmera kunde blifva delaktig af Guds nåd genom tron, äfven utan sakrament. I “sermonen om messan“ (Sermon von der Messe 1520) säger han, att man skall öfva dopet, men att äfven utan detsamma tron är tillräcklig. I sermonen om Kristi lekamens högvärdiga sakrament (“Sermon von dem hochwürdigen Sakrament des heiligen Leibes Christi“ 1519) säger han: “tro endast, så har du redan njutit sakramentet!“ I sin “undervisning för biktbarn“ (“Unterricht der Beicht-kinder) säger han: “Om presten vill utesluta dig från sakramentet, så låt fara sakrament, altare, prest, kyrkor“, samt anför såsom skäl derför det, att “själen icke kan umbära det gudomliga ordet, men väl kan umbära sakramentet“. Sakramenterna äro blott bestämda att väcka de troende, “emedan vi arma

menniskor, som lefva i de fem sinnena, hafva af nöden ett yttre tecken jemte anden, till hvilket vi kunna hålla oss“. Men tron är icke beroende af dessa yttre tecken.

I de nämnda tre hufvudskrifterna (”upprop till den kristna adeln“, ”om en kristen människas frihet“ och ”om Guds kyrkas babyloniska fångenskap“) visar sig Luther på höjdpunkten af sitt reformatoriska sträfvande. Huru nära kommer han icke der den nya tidens mest andligt frigjorda religiösa medvetande, sådant det uttalar sig i följande ord — af en det nittonde århundradets reformator* — om religionen! ”Dess väsen är kärlek till Gud, dess form fromhet, dess sedlighet människokärlek, dess tempel ett rent hjerta, dess offer ett gudomligt lif. Det mål, den uppställer, är att förena människan med Gud, till dess hon tänker Guds tanke, som är sanning, känner Guds känsla, som är kärlek, vill Guds vilja, som är det evigt rätta, och sålunda finner Gud i den mening, hvori han ej är långt borta från någon af oss, blifver ett med honom och därför tager del i den gudomliga naturen. Medlen till detta höga mål äro ett utsläckande af allt i människan, som står emot Guds lag, en fullkomlig lydnad för honom, då han talar i förnuftet, samvetet, kärleken. Den leder genom verksam lydnad till en absolut förtröstan, en fullkomlig kärlek, till den ändliga människans fullständiga harmoni med den oändlige Guden, och människans vilja smälter samman med hans vilja, som är allt i alla. Då blifva tro och kunskap samma sak, förnuft och uppenbarelse stå icke i strid, begär och pligt gå hand i hand. Begäret har blifvit pligtenligt och pligten begärlig. Den gudomliga anden förkroppsligar sig i människan. Verldens gåta är löst. Fullkomlig kärlek utdrifver räddhågan. Då fordrar religionen inga särskilda handlingar, former eller tankemetoder. Människans plöjande är heligt som hennes bön, hennes dagliga bröd som röken från hennes offer, hennes hem heligt som hennes tempel; hennes

* Theodore Parker.

arbetsdag och hennes sabbat äro lika mycket Guds dagar. Hennes prest är den helige ande inom henne, tro och geringar de båda gestalterna i hennes nattvard. — — — Hon älskar religionen såsom en brud för dess egen skull, icke för hvad den medför i hemgift. Hon öfverlemnar sig i Guds hand. Fadrens ande är öfver henne“. “I det stora ögonblicket af religiös besökelse från den lefvande Guden, synes ingen från honom skild tanke finnas; all-lifvets flod strömmar genom själen. Tanken på jaget är försvunnen. Det är ett ringa ting att vara konung eller bonde, fader eller barn. Menniskan är ett med Gud, och han är allt i alla“.

Men så nära beslätad denna moderna uppfattning af människans Gudsförhållande än är med Luthers lära om tron, så stort är dock å andra sidan det svalg, som skiljer hans religiösa åskådning från det nittonde århundradets mest framskridna andars. Visserligen var för honom så väl som för dem trons föremål Guds oändliga kärlek; men för honom var delaktigheten af denna kärlek bunden vid den fallna och genom fallet till sin natur förderfvade människans försoning med Gud genom den människoblifne gudassonens död. Denna uppfattning, som han ärft från medeltidskyrkan, tog han utan vidare för den gudomliga uppenbarelsens lära och afskar för sig hvarje möjlighet att berättiga densamma, i det han betraktade hvarje tvifvel derpå såsom en djefvulens frestelse. Oaktadt den ansats han tagit till en andligt fri religiös lifsåskådning, genom att reducera hela det kristliga lifvet till tron, fattad såsom människoandens totala hängifvenhet åt och omfattande af Guds kärlek, kunde han därför aldrig komma ifrån auktoritetstrons ståndpunkt.

Oaktadt sitt energiska bekämpande af medeltidskyrkans asketism och klosterlif, blef han dock alltid till sin grundåskådning allt för mycket munk för att kunna fullt uppskatta krafvet på en harmonisk utveckling af hela människonaturen. “Hvad hjälper det själen“, säger han (i boken “om en kristen människas frihet“), “att kroppen är fri,

frisk och sund, att den äter, dricker och lefver så mycket som helst; och åter igen, hvad skadar det själen, att kroppen är fångslad, sjuk, matt, att den hungrar, törstar, lider så mycket som helst". Till följd af denna dualism, denna skarpa motsättning af det andliga och naturliga hos meniskan, ville Luther också endast folkens befrielse från den romerska kyrkans andliga despotism, men lemnade den världsliga despotismen orubbad, och predikade passiv lydnad för öfverheten — äfven en tyrannisk öfverhet. Till följd af samma dualism och den bibehållna gamla åskådningen om himmel och helvete, kunde han aldrig konsekvent fasthålla idén om ett i alla människolifvets förhållanden sig förverkligande Guds rike på jorden. Religionens hufvuduppgift för individen blef den egna själens frälsning. Följderna af detta grundfel i hans världsåskådning skulle först senare visa sig.

Densamme Luther, som, i fråga om den Heliga skrift, i början endast hållit sig till "uppenbarelsen i Kristus", med stor frihet bedömt de särskilda böckerna i skriften efter deras förhållande till denna uppenbarelse, och förkastat dem, i hvilka "hans ande icke kunde finna sig", klängde sig, under den fortgående striden mot den romerska kyrkan med dess återopande af den kyrkliga traditionen å ena sidan, och mot de reformatorer, som ville gå längre än han, å den andra, allt hårdare fast vid skriftens bokstaf och höll sig allt mera exklusivt till "hvad som står skrifvet". Han, som så energiskt gjort bruk af förnuftets pröfningsrätt gentemot påfven och hans anhang, gick slutligen ända derhän i fanatisk obskurantism, att han kallade förnuftet "Djefvulens sköka". Han, som kraftigt förfäktat alla kristnas frihet och likhet, hade, då de tyska landtbefolkningarna besvärade sig öfver feodalherrarnes olidliga förtryck, intet bättre råd att gifva dessa befolkningar, än att de skulle bedja Gud om hjälp, och då de slutligen sökte hjälpa sig sjelfva och reste sig mot förtrycket, uppmanade Luther herrarne att skjuta och sticka ned de upproriska

bönderna, "såsom man måste slå ihjäl en galen hund", och tillsade dem, att de "aldrig kunde få en saligare död", än om de sjelfva omkommo under detta bödelsarbete. Då Luther skref detta, var han icke mera sig sjelf. Han var blifven en reaktionens man.

Med all sin stora och rika begåfning var Luther ingen harmonisk personlighet. I honom funnos likasom tvänne menniskor, af hvilka under olika perioder af hans lif än den ena, än den andra var rådande. Under de första åren efter sin brytning med Rom blef Luther vägrödjaren för hela den nyeuropeiska odlingen. Genom den andliga väckelse, han gaf, och den frigörande inflytelse, han utöfvade, gaf han uppslaget till den nyare tidens fria forskning och tänkande och till de stora andliga rörelser, som under de sista trehundra åren förändrat världens utseende. Under sina senare år blef han den andlige lagstiftaren för den evangelisk-lutherska kyrkan, "lärofadern", till hvilken alla konervative och reaktionäre inom denna kyrka ännu alltjemnt se upp såsom till sitt orakel. Hans på halfva vägen stannande och förstelnande reform har blifvit ett hinder för en längre gående reformation. Hans lära om människonaturens eländighet har djupt inrotat sig och stannat kvar äfven hos dem, hvilka längesedan blifvit främmande för hans religions läror, samt sålunda blifvit ett hinder äfven för politiska och sociala reformer. Till hvilken af dessa tvänne menniskor i Luther vi böra hålla oss vid firandet af den fyrahundrade årsdagen af hans födelse, bör ej kunna vara tvifvelaktigt. En stor man bör uppskattas efter sina förtjenster och icke efter sina fel. En reformator är hvad han är genom det, hvori han står framom sina samtida, icke genom det, hvori han är fången i sin tids fördomar och villfarelser; och för att rätt uppskatta hans betydelse, måste man betrakta honom på middagshöjden af hans andliga utveckling, icke sedan han börjat gå tillbaka. Den djerfve frihetskämpen, som visade ohållbarheten af den gamla skilnaden mellan prester och lekmän, som prokla-

merade den kristnes frihet, och som ville befria kyrkan ur hennes "babyloniska fångenskap", skall lefva i ett ärorikt och välsignadt minne, sedan stiftaren af den "rena evangeliska" statskyrkan är glömd, och sedan denna kyrka, vorden ett hinder för framåtskridandet, gått samma väg som så många andra.

Högtidstalarne vid årets kyrkomöte.

Anmärkningar och betraktelser

af

Fingal Fingalson.

Erkebiskop Sundbergs oratoriska utgjtelser äro merendels hållna i en något torr, styf, öfverlägset docerande stil. Någon egentlig vättalare är han således icke. Men hans perioder äro ypperligt bygda, hans fraser väl svarfvade, och hvad utförsåfvor beträffar, eger erkebiskopen sådana i mindre vanlig grad, hvilket gör, att hans tal, ehuru ur stånd att värma eller hänföra åhörarne, dock taga sig ganska storståtligt ut. "Svenska kyrkans primas" är alltså en *god* talare, hvad *formen* beträffar, och såsom sådan visade han sig äfven i det helsningstal, hvarmed han den 4 sistlidne september välkomnade "svenska kyrkans representanter", såsom det heter, eller, såsom det måhända rättare *borde* heta, det svensk-lutherska prestadömet's målsmän, "lekte och lärde." Ty det är väl dock ytterst för statsprestadömet's skull och för att bereda detta tillfälle att bevaka sina intressen, efter det att clerus comitialis upphört att finnas — det är väl dock därför, som hela kyrkomötesinstitutionen tillkommit.

Och *innehållet* af det erkebiskopliga talet? Hvad som i det afseendet först ådrager sig uppmärksamhet, är den varnande stämman, erkebiskopen ansett sig böra höja mot brådstörtade reformer på det kyrkliga området. Liksom hade de föregående kyrkomötena gjort sig kända för tygel-

lös reformifver, för hejdlöst främjande af mouvementet! Nej, hvad kyrkomötet än behöfde, icke behöfde det erinras om att iakttaga "mogen varsamhet", icke behöfde det skrämmas från otillbörlig reformlusta genom framhållande af, att "till och med skenbart obetydliga förändringar kunna medföra skadliga verkningar, såra ömtåliga samveten och inom vidsträckta kretsar framkalla ett farligt missnöje." Nej, kyrkomötet är sannerligen icke någon yster sprakfåle, som måste fängslas med starka tömmar och betsel för att icke skena öfver skaklarna. Det är tvärtom en stilla, ganska trögkörd kamp, som blott *då* just visar tecken till vresigt humör, när man vill egga honom till skyndsammare traf.

Men, för att gå vidare i erkebiskopens reflexioner, är han nog liberal att medgifva, att "dagens mångskiftande kraf" äro "verkliga uttryck för hvad som rör sig i tiden", och att "alla sådana tecken förtjena mycken uppmärksamhet." Men att några af dessa kraf skulle vara goda, tillfredsställande tecken — bort det! Åtminstone innehålla erkebiskopens ord intet medgifvande i den riktningen. Dock är icke allt, som rör sig i tiden, för honom svart och fördömligt. Skuggor omvexla med dagar. "Förnekelsen af kristendomens grundsanningar, afsöndringarna från kyrkans gemenskap och den gamla sjelfrådighet, som frikallar sig från alla band, hafva onekligen tilltagit. Men på samma gång har lyckligtvis det kristliga intresset stegrats hos den del af vårt folk, som ännu betraktar det heliga arfvet från hädangångna fäder såsom sin dyrbaraste egendom. Här gå således två starka hufvudströmmar bredvid hvarann, visserligen mot olika mål, men därför ej alltid fria från hopblandning." Och så till sist betonas vigten af att söka "hindra den ena strömmen från ytterligare härjningar och bibehålla den andra i en sund riktning."

Här erbjuder sig ett vidsträckt fält för åmärkningar och betraktelser. Men vi måste fatta oss kort. Är det så säkert, fråga vi då, att det ligger något okristligt eller ens

nedslående i det ena slaget af företeelser och något obestridligen kristligt eller ens glädjande i det andra?

Hvad förstår herr erkebiskopen med "förnekelse af kristendomens grundsanningar"?

Månne icke han liksom så många andra prester har en viss benägenhet att såsom sådan betrakta hvarje förnekelse af den lutherska kyrkans dogmer? Men en sådan uppfattning bevisar uppenbarligen andlig vindögdhet. Det är sant, många religiösa satsar och påståenden, som i vår tid framträda med anspråk att gälla såsom kristliga, afvika högst betydligt från de lutherska hufvudlärorna. Så är t. ex. fallet med nyprotestantismen, waldenströmianismen o. s. v. Men att anse dessa riktningar vara absolut oförenliga med kristligt lif skulle helt visst vara oberättigadt. I ännu högre grad torde detta vara fallet med sådana riktningar som baptismen, metodismen o. s. v. Dessa betrakta sig sjelfva, hvad kristlighet beträffar, ej blott jembördiga med utan öfverträffande lutheranismen — och kanske hafva de icke så orätt deruti. Ehuru därför dessa och andra med dem jemförliga läror på senare tiden vunnit stark utbredning i vårt land, så betyder detta ingalunda, att förnekelsen af kristendomens grundsanningar tilltagit. Men äfven antaget, att "rationalisternas", de uppenbara kristendomsförnekarnes antal allt mera ökas, innebär detta på det hela något så upprörande? Vi äro långt ifrån att hylla det moderna materialistiskt-ateistiska fritänkeriet, men vi våga påstå, att en ärlig fritänkare har ett afgjordt företräde framför de flesta af lutherska statskyrkans medlemmar, det företrädet nämligen, att han eger eller åtminstone sträfvar att vinna en bestämd religiös öfvertygelse, under det de allra flesta af kyrkans trogna barn "hvarken hafva någon egen religiös tro ej heller erfara minsta behof att komma till en sådan." De höra till dem, om hvilka det heter: "Jag ville, att du vore antingen varm eller kall, men därför att du så ljum är, skall jag dig utspy ur min mun." Så låter Nya testamentet Gud

tala, men för allt prestadöme är och har städse denna ljumhet, denna slöa, reflexionslösa vidhängsenhet vid den bestående kyrkliga läran och ordningen, varit en sann uppbyggelse. Förbannelse uttalar presten öfver den, som vägrar att hedra de från fäderna ärfda fetischerna, men välsignelse öfver den, "som ännu betraktar det heliga arvet från hädangångna fäder såsom sin dyrbaraste egendom."

Men erkebiskopen klagar äfven öfver de tilltagande "afsöndringarne från kyrkans gemenskap och den gamla själfrådighet, som frikallar sig från allä band." Partier och söndringar äro i och för sig sjelfva onekligen intet godt, men i jmförelse med en inrättning, så vidunderlig, som statskyrkan från kristlig synpunkt är, måste man betrakta de derur i allt talrikare mängd sig utbrytande friförsamlingarna såsom en tillfredsställande företeelse. Det är endast på denna väg, som statskyrkan kan undergräfvast och dess slutliga fall beredas. En i mångfaldiga läger splittrad kristenhet är visserligen icke det mål, mot hvilket den kristna utvecklingen sträfvar, men det är vår öfvertygelse, att ju större sektsplittringen varder i verlden, dess lättare och snarare skall ett allmänt behof, en allmän längtan göra sig gällande efter den på endast kärlekens band beroende enhet, hvaraf det i Nya testamentet skildrade församlingslivet gifver oss en bild, och sålunda väg banas för en sådan enhet. Men denna är för visso oförenlig med ett prestadöme och det derifrån oskiljaktiga bihanget af lärobyggnader och anden tryckande trosreglementen. Den kan för den skull icke begripas, än mindre efterlängtas af prestadömet. För detta står deremot såsom idealet af kyrkligt tillstånd den enhet, der alla skiljaktigheter i åsigter och uppfattningar hafva upphört och alla andar ödmjukt böja sig i lydnad för en antagen "bekännelse." Vi minnas alla från vår studietid, huru såsom något synnerligt vackert och imponant framställdes för oss den episod vid Upsala möte, då efter antagandet af Augsburgiska bekännelsen såsom "sven-

ska kyrkans grundlag“, ordföranden, professorn Nils Bothnekarl, uppstod och med hög röst utropade: “Nu är Sverige vorde*t* *en* man, och alla hafva vi *en* herre och Gud.“ Det der låter ganska ståtligt, men det har det felet att icke vara sant. Någon innerlig harmoni, sådan som den här menade, mellan samtliga Sveriges inbyggare i afseende å religiösa åsikter och betraktelsesätt har aldrig funnits och kommer aldrig att finnas, och har tidtals den andliga likformigheten uppnått en högre grad — så mycket sorgligare. Ty denna likformighet har varit den, som döden åstadkommer, den har legat i en nästan allmän själarnes försöfning, under inflytande af hvilken de villigt och gerna underkastat sig prestadörets välvilliga ledning i allt, tillhörande deras salighetssak. Belåtna med “det heliga arvet från hädangångna fäder“, hafva de lefvat och gått hädan i den sälla vissheten att ega sin “själasörjares“ fulla godkännande och det vitnesbördet från hans läppar, att de städse ställt sig kyrkans lära och föreskrifter till efterrättelse. Hvilka ljufliga tider för kyrkan! Nog fans det alltid en “ström“, hvars böljor sträfvade att bryta sig ut från prestadörets mark, men med tillhjälp af statens straffanstalter fick man temligen lätt makt dermed, så att den hindrades från att anställa för svåra “härjningar“, och det glädjande faktum stod kvar, att hufvudströmmen gick “i en sund riktning“.

En sista anmärkning vid erkebiskopens tal. Den gäller slutorden, der han i Guds namn förklarar kyrkomötet öppnadt. Det låter verkligen, som om erkebiskopen här ville anses uppträda, så att säga, som vice Gud eller Guds för tillfället särskildt befullmäktigade ombud., alldeles som när statsministern, då konungen ej personligen öppnar riksdagen, vid tronens fot gör detta i hans namn. Hade det månne icke varit bättre, att erkebiskopen nöjt sig med att förklara kyrkomötet öppnadt i Guds namn, d. v. s. i fast tro på honom, hans hjälp och bistånd? Utan tvifvel hade detta varit bättre, hvarmed dock ingalunda är sagdt, att

frasen, på det sättet omredigerad, ej kunnat varda föremål för skarp och rättvis kritik.

Åt den näst yngste af landets biskopar var denna gång förtroendet lemnadt att hålla den sedvanliga predikan vid kyrkomötets öppnande. Denna predikan, hvilken hölls i Storkyrkan den 4 September, hade till ingångsspråk Matt. 18: 20: "Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem"; till text Matt. 28: 20: "Si, jag är när eder alla dagar intill verdens ända", och till ämne: "Herrens Jesu löfte att alla dagar intill verdens ända vara när de sina, hvar helst de äro församlade i hans namn."

Då biskop Andersson under de få år, han innehaft Vexjö biskopsstol, hunnit göra sig vida känd för sitt ytterst prelatensiska väsen, så kunde man på förhand vänta, att nu i fråga varande predikan deraf skulle erhålla en stark prägel. I denna väntan vardt man ej heller bedragen. Herr biskopen drog icke i betänkande att framkomma med det gamla, af den kristnade sacerdotismen uppfunna, mot hela kristendomens anda snörrätt stridande påståendet, att Kristus skulle hafva instiftat ett särskildt "läro- och nycklaembete", d. v. s. upprättat ett nytt prestadöme. Detta med anledning af det styckes innehåll, hvartill det valda ingångsspråket sluter sig. I detta stycke talar nämligen Kristus först med sina lärjungar om sättet att behandla en felande broder för att "vinna" honom -- först bestraffning mellan fyra ögon, derpå, om sådant icke hjälper, sakens framställande för två eller tre vitnen, och slutligen i händelse af behof dess hänskjutande till församlingen, af hvilken den felande måste låta sig rätta för att icke varda ansedd för "en hedning och publikan." Det är i sammanhang härmed Kristus till sina lärjungar ställer dessa ord: "Sannerligen säger jag eder: Allt hvad I binden på jorden, det skall vara bundet i himmelen, och allt hvad I lösen på jorden, det skall vara löst i himmelen." Härtill fogar han det löftet, att hvad helst två eller tre komma öfverens att bedja om, skall det varda dem gifvet, tilläggande såsom grund därför: "Ty

hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem.“

Detta ställe tillika med ett par andra, som handla om "himmelrikets nycklar", började redan tidigt anföras till stöd för den inom den syndbesmittade, sitt ideal otrogna församlingen, uppskjutande prestinrättningen. Ja, i sanning tidigt, ty första brodden till denna inrättning, till denna giftiga planta, som med tiden skulle utveckla sig till ett träd med de starkaste rötter och de vidlyftigaste grenar, började skönjbart sticka upp redan innan ännu det apostoliska tidehvarvet gått till ända.

Att emellertid nys anförda bibelspråk lika litet som något annat duger såsom grundval för en med det kristna namnet 'hädiskt stämplad hierarkisk bygnad, kan knapt behöfva bevisas.

Kristendomen är en religion, den enda i världen, som icke vet af något prestadöme. När på Golgatakorset de utomordentliga orden uttalades: "Det är fullkomnadt", och till en symbol af hvad detta betydde, förlåten i templet enligt berättelsen remnade, då var ej blott hvarje hedniskt prestadöme, hvarje hedendomens försök att upprätta ett blott meniskt medlarskap mellan Gud och menniskan dömdt såsom ett fåfängt och upproriskt tilltag, utan äfven det enda prestadöme, som någonsin från kristlig synpunkt haft en berättigad tillvaro om än endast såsom typiskt, förebildande — det judiska nämligen — äfven det var förklaradt upphäfdt. Det kan, det får således icke i någon som helst form gå igen på kristendomens mark.

Se, redan därför kan ej något bibelspråk finnas, som gifver stöd åt ett kristnadt prestadöme. Ett sådant språk skulle innebära en skriande motsägelse till detta "Det är fullkomnadt", och kunde det upptäckas, måste det utan vidare, hvad vitnesbörd än textkritiken kunde gifva om dess äkthet, betraktas såsom en interpolation och utplånas.

Men lyckligtvis kunna inga sådana språk upptäckas. Hvarje påstående i sådant syfte måste stämplas som oför-

synt lögn. Hvad särskildt beträffar orden i Matt. 18: 18, så ligger deras betydelse för det af fördomar och förutfattade meningar oförvillade förståndet i öppen dag. Kristus har nyss gifvit sina lärjungar och dermed alla kristna i alla tider rättighet och bemyndigande att under en viss förutsättning anse en medlem af församlingen såsom icke längre tillhörande den samma utan i religiöst hänseende likställd med en hedning och publikan. Följa så de åsyftade orden: "Allt hvad I binden på jorden, det skall vara bundet i himmelen, och allt hvad I lösen på jorden, det skall vara löst i himmelen." Här förallmänligas och fullständigas det nyss gifna bemyndigandet. Betydelsen är med begagnande af en omskrifning i korthet denna: "Hvar och en, som I erkänna såsom broder, han erkännes såsom sådan äfven i himmelen, men hvilken helst I vägren att erkänna såsom broder, han gäller i himmelen ej heller annorlunda än såsom en hedning."

Här är således grunden till den kristna församlingstukten. Denna hvilar nämligen ytterst på den grundsatsen, att hvarje kristen eger både berättigande och förmåga att pröfva andarne, att såsom "bröder" erkänna somliga och förneka andra. Här är hemligheten af dessa "himmelrikets nycklar", hvarmed bedrifvits så mycket ofog, och som gifvit upphof till läror, hvilka åstadkommit utsäglig jemmer och förbannelse i verlden, något, hvarom det "kristna" prestadömet's historia lemna härresande vitnesbörd. Dessa nycklar äro icke bundna vid något särskildt, på mer eller mindre yttre väg tillskapadt "läro- och nycklaembete;" de stå till förfogande för hvarje kristen, i den mån han är ledd och upplyst af Guds ande. "Tagen den Helige Ande", säger Kristus i Joh. 20: 23. "Hvilka I förlåten synderna, dem förlåtas de, och hvilka I behållen dem, dem äro de behållna."

Den nu afhandlade punkten i Vexiöbiskopens predikan utgjorde endast inledningen dertill. Dit får man väl äfven räkna hvad han hade att orda om den heliga nattvarden

och det heliga dopet, hvilka på det vanliga profanerande viset benämndes Jesu instiftelser, liksom vore Jesus, kristligt sedt, en religionsstiftare bland alla öfriga sådana, jemförlig med en Zoroaster, en Sakyamuni, en Muhamed. Om dessas stiftelser och inrättningar, må man kunna tala i mening af något från deras personligheter skildt. Men kristendomen är, både hvad lära och lif beträffar, strängt taget, Kristi *person* och ingenting annat än Kristi person. Han är, såsom han sjelf säger, "vägen, sanningen och lifvet." Han har eviga lifvets ord, och den honom har, han har lifvet. Hvad man behagat kalla hans instiftelser och till hvilka man i främsta rummet räknat, de s. k. sakramenten, dop och nattvard, det må hafva varit ett ypperligt fynd för prestadömet till att dermed bedrifva en mängd hokus pokus, såsom det också (läs dess historia!) gjort — sig sjelf till timlig fromma och menskligheten till den grufligaste skada. Men dessa sakramenterliga inrättningar skall man förgäfvos söka återfinna i Nya testamentet.

Att Kristus vid den sista måltid, han höll med sina lärjungar före sitt lidande, bad dessa att, så ofta de kommo tillsammans och gemensamt bröto bröd och drucko vin, göra det till hans åminnelse, sålunda förkunnande hans död, till dess han kommer, det veta vi. Men detta är en handling, lika enkel, lika rörande, som när en döende säger till den vid hans läger stående vännen: "Gå någon gång till min graf och lägg en blomma på den."

Hvad dopet angår, är det väsentliga deri ingalunda vattendoppning eller vattenbegjutning, ja, det är vår fasta öfvertygelse, att ett rätt dop kan komma till stånd utan vare sig den ena eller den andra ceremonien. Kristus befalde sina lärjungar att gå ut och göra alla folk till lärjungar genom att döpa dem till Fadrens, Sonens och den Helige Andes namn, och lära dem hålla allt hvad han dem befalt. Men till lärjungar gör man sannerligen inga menniskor genom att öfverösa dem med eller doppa dem i vatten, hur mycket Guds ord man än låter vara "med och

när vattnet.“ Nej, Kristi mening var, att lärjungarne skulle genom den andens kraft, som i dem bodde, förmå världen att vända sig från sina afgudar och af hjertat bekänna sig till den sanne Gudens namn till syndernas förlåtelse. Hvar och en, som härtill lät beveka sig, han undergick ett andligt dop, hvilket icke hindrar, att vatten kunde dervid på ett eller annat sätt symboliskt begagnas, såsom vi ock af Nya testamentet veta, att det åtminstone ofta skedde. Om denna sak skulle mycket kunna skrivas, men af lätt begripligt skäl måste vi fatta oss så kort som möjligt, hvarför det må vara nog med den gjorda antydningen.

Dessa orden “Hvar två eller tre äro församlade i mitt namn“, hvilkas tolkning förefaller så enkel och påtaglig i det sammanhang, hvari de förekomma, de måste tvingas att, såsom det hette i det följande af predikan, hvilket väsentligen skulle utgöra ett förhärlikande af Jesu namn — betydta hans nådesnärvaro *i ordet och sakramenten* hos den på bekännelsen af hans namn grundade församlingen.

Ordet och sakramenten! Hvarför just den tolkningen? Det måste ligga något derunder, och det gör så. Förhållandet är, att enligt prestadömets föregifvande är det just detta, som fått sig af Gud anförtrordt embetet att handhafva så väl det ena som det andra, att “predika ordet och sakramenten utskifta“, såsom det heter i Augsburgiska bekännelsen. Det är alltså endast genom prestadömet, som ordets och sakramentens kraft skall förmedlas, der det går skickligt och ordentligt till. Här träder oss då det falska medlarskapet till mötes i hela sin nakenhet — detta medlarskap, som ju fick sin dödsdom i de orden “Det är fullkomnadt“, uttalade med sista sucken af honom, om hvilken det heter, att han allena är medlaren mellan Gud och menniskor.

Att upptaga till granskning och skärskådande allt i hr Anderssons predikan, som kunde vara deraf förtjent, skulle föra oss för långt. Blott vid ännu en punkt må det vara oss tillåtet att stanna. Såsom bevis på Kristi ständiga när-

varo i sin församling framhöll predikanten den utomordentliga, ända från Kristi dagar allt jemt fortgående tillväxten af hans bekännares antal. Ja, "mängden gör det" — den föreställningen har alltid varit kär för prestadömet, och den spökar äfven här. Hej, hvad det går! På första pingstdagen växte de troendes antal med tre tusen, i Konstantin "den Stores" dagar räknade man redan tio millioner kristna, i åttonde århundradet hade det stigit till trettio millioner, på reformationstiden fans det ett hundra, i våra dagar räknar man ända till två hundra millioner, och med någon liten matematisk begåfning bör man kunna räkna ut tiden, när jordens samtliga fjorton eller femton hundra millioner invånare blifvit omvända till kristendomen, då kristenheten och världen alltså falla tillsammans till sina gränser, så att man öfver allt, hvart man kastar blicken på denna planet, får skåda mer eller mindre feta gäll, boställen för kyrkoherdar och prostar — för att nu icke tala om biskopar och erkebiskopar — hvilka låta sig lekamligen födas hvar af sin hjord, under det de andligen föra denna i bet. En tilltalande framtidsbild icke sant? I den är de sju sofvarnes syn vid deras uppvaknande fullbordad. "Hela världen tror ju på honom!" Men för den kristna blicken är taflan, långt ifrån att vara vacker, en verklig styggelse. Den skall ej heller någonsin varda en verklighet. Mot masskristendomen, sådan den uppehålls af statskyrkorna och — låtom oss medgifva det — äfven af sektskyrkorna, har en opposition börjat göra sig gällande, hvilken opposition enligt vårt förmenande endast kan sluta på ett sätt, nämligen med alla dessa kyrkors totala söndersprängning — ett resultat, hvar till utan tvifvel äfven kommande hvirvelstormar på det politiska lifvets fält skola medverka. Så skall en genomgående sällning ske, en jäsnings- och skedningsprocess, hvarur skall framgå ett ofantligt caput mortuum jemte en liten fällning af äkta metall. Det förra skall befinnas vara den så kallade kristenheten i sin rätta gestalt och den senare en svag och ringa hop af kristendomens vänner, en hop så

ringa, att man väl kan förstå, hvilket svar Kristus väntade sig på sin vemodiga fråga: "När människans son kommer, månne han skall finna tro på jorden?" Nej, det skall han säkerligen icke. Allra minst skola de troende vara att räkna i hundra millional,

Predikanten berörde till sist frågan om Kristi tillkomme och denna verldsålders slut, dock hufvudsakligen blott för att få tillfälle lägga kyrkomötets medlemmar på hjertat, att för de flesta af dem lifvets afton icke kunde vara långt borta. Hvad biskop Andersson sjelf angår, tillhör väl han icke de i ålder längst framskridna bland våra öfversteprester, men han har dock inträdt i det skede af lifvet, som i fråga om mannen betecknas såsom den tidigare ålderdomen. Hans kraftiga, ännu alldeles oböjda gestalt och hans friska ansigtsfärg synas emellertid lofva honom ännu en lång följd af år. Det vore önskvärdt, om han kunde använda en del af denna tid till fortsättande af den literära verksamhet, han i yngre dagar med så mycken framgång begynte och hvarom man påmindes genom de i formelt hänseende framstående egenkaperna hos den här omtalade predikan. Men det är fara värdt, att det otrefliga Östrabo skall visa sig vara en föga lämplig boningsplats för den, som vill dyrka muserna — detta Östrabo, der Tegnér så grymt marterades af mjeltsjukans mörka ande, der Heurlin äfven fördostrades till sitt sinne, och der slutligen Hultman i sin celibatära ensamhet knappt förmådde samla de få tankar af högre flygt, som han hade qvar från de ansträngande förståndsöfningarna i Upsala.

Beträffande kyrkoherden Ahlbergers predikan vid kyrkomötets slut, kunna vi fatta oss kort, så mycket hellre som den afhandlade ett ämne, *kyrklig enhet*, i afseende hvarå vi redan här ofvan haft tillfälle att åtminstone antydningssvis uttala några åsigter. Utgångspunkten för ämnets behandling var den förmaning till eftersträfvande af Andens enhet genom fridens band, som innehålles i Ef. 4: 1—6.

Hr Ahlbergers enhets- och endrägtsideal är icke sär-

deles högt. Det är åtminstone icke *Andens enhet* genom fridens band, han anbefaller, ty denna borde väl omfatta alla utan undantag, som vilja lefva ett i kristlig mening andligt lif. Nej, den af honom beprisade enheten är en trons eller rättare sagdt, en trosbekännelsens enhet, om annars de i tidningarne synliga referaten af hans predikan varit riktiga. Bort med hvarje tanke på gemenskap, än mer på innerlig endragt och enhet med sådana, som icke vilja "stå på bibelordets grund", d. ä. med sådana, hvilka i ett eller annat hänseende tolka detta ord annorlunda, än den evangelisk-lutherska kyrkans exegetiska teologi. Ingen sträfvan efter "Andens enhet genom fridens band" med dem t. ex., hvilka formulera rättfärdiggörelseläran annorlunda, än som Augsburgiska bekännelsen vill hafva den formulerad, eller med dem, som från denna bekännelse afvika i fråga om uppfattningen af Kristi person eller om dopet. Hvarje gemenskap med sådana betecknades af talaren såsom en styggelse liktydig med hvad apostlen menar, då han varnar de troende för att "draga i främmande ok med de otrogna", tilläggande: "Hvad gemenskap har rättfärdigheten med orättfärdigheten eller hvad gemenskap har ljuset med mörkret? Hur förlikar sig Kristus med Belial, eller hvad del har en troende med en otrogen?" Att nu i likhet med kontraktsprosten Ahlberger vilja tillämpa dessa ord på förhållandet mellan lutheraner och icke-lutheraner vittnar om ett odium theologicum, en ofördragsamhet, som — vi tillstå det — vi knappast väntat, att någon skulle hafva mod till att i vår tid offentligt blotta, och som föga skiljer sig från den romersk-katolska förmätenhetens yrkande: *Extra ecclesiam nulla salus*. Det är möjligt, att dylika ofördragsamma åsikter hysas af många bland vår statskyrkas prester, kanske till och med af sådana, som, påverkade af den pietistiska strömningen, vid högtidliga tillfällen kunna tala vackert om den Evangeliska alliansens sträfvanden. Detta är ganska möjligt, men vare sig de äro flere eller färre, dessa förstocade partimakare — ty såsom sådana måste de stämplas —

skall det vara dem svårt att spjerna emot udden, att stängas med tidsandan, hos hvilken ett af de mest utmärkande dragen är en på alla håll framträdande sträfvan efter sammanlutning och gemenskap på grundvalen af likartade intressen och syften, vare sig materiela eller andliga. Vi nämde Evangeliska alliansen. Denna är ett uttryck för hvad i det hänseendet på det kyrkligt-protestantiska området vill arbeta sig fram. Den har visserligen, denna Evangeliska allians, i sin praktiska verksamhet burit sig tämligen vensterhänt åt, men det är en stor idé, den företräder, och man får hoppas, att denna idé skall efter hand med allt större klarhet och styrka bemäktiga sig de kristnas hjertan och af dem varda förd till slutlig seger.

Magna est veritas et prævalebít!

I sitt tal vid kyrkomötets avslutande, uttalade sig erkebiskopen efter några grannlåter till dess ledamöter om frukterna af dess verksamhet. "Utan att prisä egna gerningar vågar jag tro, att dessa frukter äro eller åtminstone kunna blifva ganska rika." Så utlät sig kyrkomötets ordförande, och derefter följde uppräknandet af de väsentligaste bland mötets storverk.

Härpå antog talet en högtidligare ton.

"Utan tvifvel", hette det, "blifva meningarne i landet delade rörande lämpligheten af mer än ett bland de fattade besluten; men det oaktadt lär ingen, som fördomsfritt tager kännedom om mötets förhandlingar, vilja neka, att de icke blott berört vidsträckta delar af det kyrkliga området, utan äfven burit vitnesbörd om det allvarliga nit, som svenska kyrkan städse har rätt att vänta af sina ombud. Hon skall ock, denna kyrka, sannolikt döma oss med den kärlek, som framför allt ser till uppsåtets renhet och därför gerna öfverskyler bristerna.

"Huru helst likväl domen utfaller, måste vi sjelfva fricka oss från den förmätenheten att vilja tillerkänna våra åtgärder en sådan makt, som de i och för sig aldrig kunna ega. Vi veta nämligen mycket väl, att om Herren icke

bygger huset, så är vårt verk fåfängt, att om Han ej bildar församlingen till sitt lefvande tempel, så äro alla yttre anordningar vanmäktiga.“

Det var med anledning häraf erkebiskopen avslutade sitt tal med att öfver kyrkomötets resultat nedkalla Guds välsignelse, hvilket skedde i en bön, utmärkt, att vi så må säga, för elegans — denna fina elegans, hvilken bildar ett framstående drag i hans personlighet och hvilken gör, att han onekligen tager sig särdeles prydligt ut i ordförandestolen, i synnerhet på något afstånd.

I denna eleganta bön anropades Gud om att stadigt bibehålla vårt folk i sin sanning och fruktañ m. m. “Och när jordelivets dag en gång är förliden, så upptag oss i den himmel, der all mänsklig trohet finner sin lön.“

Sådana voro slutorden. Låtom oss taga dem i närmare betraktande och söka göra för oss klart, hvad de innebära. Så vidt vi kunna förstå, gifva de vid handen en föreställning hos predikanten — ty såsom sådan uppträdde nu i sjelfva verket “Svenska kyrkans primas“ — hvars riktighet med fullt skäl torde kunna sättas i fråga, den nämligen, att hvar och en af kyrkomötets ledamöter skulle vara en sådan der ”god och trogen tjenare”, som omtalas i evangelium och till hvilken det ljuder till sist: ”Gack in i din herres glädje.” Nog är detta ändock väl starkt. Att många, ja, de flesta af kyrkomötets medlemmar äro svenska konungens trotjenare, till och med tromän och högt betrodde män, och att de såsom sådane, så vidt de verkligen äro trogna, d. v. s. blindt hängifna det bestående, äro förtjenta af extra belöningar, det veta vi, liksom vi ock af erfarenhet känna, att väl sällan någon sannskyldig kunglig trotjenare varder en sådan förutan. Men dessa belöningar komma från den *kungliga* nådens himmel — denna himmel, hvilken liksom barnens

— — — — — hänger full
med lyror (stjernor) af det röda (snöda) gull.”

Från *Guds* himmel komma de icke, liksom det är långt ifrån säkert, att alla kungliga trotjenare, alla mandariner, både svarta och hvita, både andliga och världsliga, komma in i den himmeln. Ty utan att på något sätt vilja förnärma dem, kunna vi ej betrakta dem alla såsom i kristlig mening gode och trogne tjenare, d. v. s. såsom för sanningen allt uppoffrande och genom kors och lidanden den samma främjande själar, hur många vackra guldkors, än glänsa i kyrkomötesförsamlingen.

Vi hafva velat tyda uttrycket "all mensklig trohet" så vänligt som möjligt, då vi gifvit deråt den nyss anförda versionen. Strängt taget hafva vi emellertid knappt rättighet dertill, utan böra taga dem, sådana de stå, i hela deras vidsträckthet. Men då blir det från protestantisk-theologisk synpunkt och i det sammanhang, hvori det förekommer, något alldeles kätterskt. Enligt Nya testamentet är det icke *all mensklig* trohet, som vinner sin lön i himmelen. Om endast menskligt trogna, d. v. s. redbara, ärbara, rättrådiga, välgörande menniskor gäller det tvärtom: "De hafva fått sin lön", fått den redan här i lifvet. Endast för så vidt de tillika äro trogna "i det himmelska", hafva de i himmelen en nådelön att vänta.

Hvad nu beträffar den af erkebiskopen uttalade tron, att frukterna af senaste kyrkomötes verksamhet "äro eller åtminstone kunna blifva. ganska rika", så beror förverkligandet af den tron på, hur man tager orden. Tager man blott hänsyn till mängden af positiva beslut, är densamma ganska riklig — hela 26 stycken. Men menas det, att samtliga dessa beslut, om de i vederbörlig ordning vinna stadfästelse, skola lända vårt land till välsignelse, d. v. s. främja dess upplysning, frihet och andliga framåtskridande, så torde frukterna varda temligen torftiga. En och annan åtgärd, exempelvis beslutet i bibelöfversättningsfrågan, torde väl komma att hafva goda och sunda verkningar, men hvad beträffar de flesta af de fattade besluten, synas de, äfven der de förefalla som liberalast, vara förestafvade af så tve-

tydiga motiv, att de måhända, om de en gång varda gällande, skola framstå såsom små räfvar, hvilka med eld i svansarna i likhet med de Simsonska skola anställa stor skada på den svenska kulturens fält.

Hvarifrån Gud oss nådeligen bevare!

Dr Stockmann—hr Reimers.

Af Hellen Lindgren.

Det är märvärdigt att höra talas om nivellering i en tid, så mångskiftande som vår. För att se, huru illa detta epitet passar vårt århundrade, behöfver man ju dock blott gå till literaturen. Är det icke i jmförelse med vår tids verklighetsskildring, som om alla föregående diktverk utom de allra största framstälde människor utan originalitet, gjorda efter recept. I sjelfva verket menar man icke, hvad man säger, när man beskyller tiden för brist på originalitet. Det man menar är, att alla människor nu mera än förr äro tvungna att arbeta, att alla nu mera stå under samma förhållanden, äro bundna af samma band, att ståndsskilnaden är mera utjmnad o. s. v. I detta afseende äro vi också mindre originella, en hel mängd djurarter i vårt samfundslif äro utdöda, åtskilliga drönare i bikupan äro borta, vi räkna färre drömmare både bland våra ynglingar och våra unga flickor. Derigenom är också mycket försvunnet, och man kan icke lätt få tillfälle att inandas den tunga och instängda luften i något gammaldags hem, der reglerna för lifvet voro enkla och man kunde hvila ut, skild från världen och verldslifvet.

Men i alla fall äro vinsterna större än förlusterna. Det praktiska lifvet med dess öfverraskande upptäckter och de karaktärer, det bildar, rikedomerna på nya tankar, som ifrån ord blifva handling, hör till vinstkontot. Ingen tid, icke ens renässansens, har något jemförligt att uppvisa.

Hufvudpersonen i "en folkets fiende" är en originell person på samma sätt som tiden sjelf är originell. Han råkar i strid med sin bror, med sin hustru, med sin svärfvar och till slut med hela världen, och det är knapt ett ögonblick han tviplar eller tvekar. Man kallar honom en folkets fiende, man hyssjar och skratrar åt honom som åt en galning, man kastar stenar in i hans rum, han står i pjesens sista akt utan tak öfver hufvudet, utan inkomster och utan utsigter med sin hustru och sina tre barn,

och han är så glad som en fågel under himmelen och så stolt som Salomo i all sin härlighet. Och om någon människa har skäl att vara stolt, så är det visst han: han har sagt det sannaste och det djerfvaste ord, en man kan säga, sitt hjertas allra innersta mening. Han har haft mod att döfva alla stämmor omkring sig, och han har haft kraft att kunna göra det: han har förjagat både ugglor och lockfoglar, både konservativa och liberala partiskrän, och så håller han sitt tal.

Det beundransvärda i detta tal är, att han är sig sjelf trogen: der fins icke ett smickrets ord, der fins icke ett ord af parti-värfning, der fins icke ett försök att fanatisera folket. Han vet lika väl som alla andra, att folket är lätt att slå an på, att bearbeta, att det har föga omdöme och urskiljning, han hade blott behöft några konstgrepp, några utfall, och mängden hade ropat hosianna, han hade blott behöft att utarbete det i enlighet med den gängse fraseologien, och mängden skulle ha sväljt medicin, om den blott fått sockras, och i stället döljer han icke kroken med ett enda bete. Inför denna rasande mängd, som ropar på tecken d. v. s. på fraser, på under d. v. s. på taskspelarknep, lägger han fram torr vetenskap d. v. s. stenar i stället för bröd. Han tror nämligen, att detta är hans pligt.

Hvad han säger är detta: Kultur är det enda, det oeftergifliga vilkoret för andlig öfverlägsenhet, folket d. v. s. icke blott det s. k. lägre folket, men alla vanliga, halfsofvande låtgämeniskor, saknar kultur, det fordras arbete, vaksamhet, en god del sjelfplågeri för att bli en kulturmänniska. Man kan vara en god människa, en dugtig förrättningsman och en älskad och ärad familjefader utan att vara en kulturmänniska. Det är ytterst få, som äro det, men är man det icke, så duger man icke att styra, icke att afgöra, icke ens i sina egna saker, med ett ord: det fins ett fåtal dugliga människor och pålitliga personer här i världen. Och ett bevis på, att denna stridshandske mot majoriteten icke är kastad utan grund, föreligger i de många prof på skamlös feghet, småaktig lumpenhet och usel egenrättfärdighet, som komma medlemmar af denna majoritet, den ene att förjaga den människovänlige doktorn från hans hem som en pestsmitta, den andre att gifva afsked åt en person, som står vid hans sida, den tredje att utesluta sin dotter ur sitt testamente — allt af rädsla eller egennytt.

Den allmänna opinionens kolossala misstag om doktors eget värde, då den kallar honom en folkets fiende, visar, att denna majoritet är lika skef i omdöme som feg i handling. Dr Stockmann anser tydligen frågan om folksuveräniteten vara för tidigt väckt.

Han anser att så länge individerna bland folket icke hafva en egen åsigt men följa, hvart ledaren pekar, så länge är majoritetens värde ett sken och ingenting annat.

Det som doktorn därför vill verka för, är, att folket måtte kunna tänka sjelf, och han anser detta för en konst, så oändligt svår och ett så värdigt kraftprof, att den konsten ännu den dag i dag är endast eges af ett fåtal högt utrustade, vetenskapligt obesticklige och modige män. Han anser det vara en stor seger, han för egen del vann, och ett stort steg framåt, han tog, när han gick till råds icke med kött och blod, icke med omgifning och samfundsförhållanden men med sig sjelf, och han gjorde då också det han benämner sin stora upptäckt, nämligen människans naturliga benägenhet att följa med strömmen, en upptäckt, som sedan bestyrkes af de många "han, hon, de tordes icke," som möta honom i pröfningens stund.

Oaktadt denna emancipation från allt, hvad folket tänker, således kostade honom en ansträngning, som ingalunda hörde till de lättaste, är det hans öfvertygelse, att man måste fordra denna ansträngning af alla och en hvar. Om också fegheten är aldrig så allmän, kan den icke tolereras, och om också det onda är aldrig så djupt rotadt, bort måste det! Man får icke längre beundra folket som barn men som fullväxt allvarlig person. Det har nycker: gif icke vika för dem, det skyr själsansträngning: nödga det till arbete, det följer känslan: tvinga det att tänka. Du har en hemlighet på hjertat, så misshaglig för det som möjligt: sjung ut; det blir aldrig annat än barn, så länge du bjuder det lös mat, det blir aldrig man, om det får lefva af barnsliga tankar. I denna åsigt ligger doktor Stockmanns hela karaktär. Det är i sjelfva verket den högsta optimism att tro, att människorna kunna tåla sanningen, och doktor Stockman är optimist, han för operationsknifen som om den icke vore något förstörelseverktyg, och han tror ända in i sista minuten att han skall kunna göra en underkur och rädda patienten. Det är denna illusion, som gör honom så älskvärd, som aldrig en praktisk man kan bli. Doktor Stockman är i hvarje tum teoretiker och kan aldrig blifva annat än idéens man → det är på en gång hans storhet och hans begränsning.

Som ett sådant jordens salt, en fyrbåk, som brinner i fjerran, en ensam, förnäm och något otillgänglig figur har hr Reimers framställt och uppfattat honom. Den njutning, med hvilken han, i en annan roll, skildrar Steensgaard, den store humbugen, har en viss skadeglädje, som visar, att hr Reimers sjelf är lik

dr Stockmann och känner ett behof att gripa till kappen, när han kommer i beröring med det lumpna.

Hr Reimers som doktor Stockmann, var verkligen icke lycklig i de första scenerna. Han var nervös och han förstod icke att dölja det. En skådespelare, som är van vid att uppträda inför en så blaserad och kritisk publik som vår, lär sig småningom att aldrig misslyckas; vid alla tillfällen tillkämpar han sig åtminstone ett aktningfullt erkännande och anlitar rutinen, om han icke känner sig disponerad. När våra skådespelare spela dåligt, spela de i alla fall på sätt och vis otadligt. Annat var det med hr Reimers. I dessa första scener, der anden icke ingaf honom, hvad han skulle säga, kände han sig temligen hjälplös, och det låg något tafatt öfver spelet. Han hade icke skådespelarens räddningsplanka, rutinen, att tillgå, och han sjönk. Det hände honom till och med att icke tänka på hvad han sade, han gjorde rörelser, som icke voro beräknade, och jag är nästan säker på, att han glömde bort både publik och pjes, när han fick se denna Punch-karrikaty, som i pjesen kallas gräfvingen. Det föreföll åtminstone oss, som om han hade varit öfverraskad och indignerad öfver att se denna marionettfigur, och att den bragte honom ur stämningen, det märktes granneligen.

Vi hafva dröjt vid denna småsak från första representationen, därför att den är så betecknande för hr Reimers uppfattning och metod. Hos oss är metoden en annan, och vi blefvo högst förvånade att se en skådespelare *kunna* förlora fattningen så som hr Reimers. Det skulle icke kunna lända hr Fredriksson, äfven om han spelade för alla världens krönte hufvuden. Med vårt begrepp af en skådespelare har alltid förenat sig begreppet af en fulländad verdensman men högst litet af en vanlig människa. Likasom verdensmannen låter han aldrig märka sympatier eller antipatier, han har en mask, som är lika ogenomtränglig som Isisslöjan, och framför allt låter han liksom verdensmannen aldrig öfverrumpla sig, sådan är ungefär den föreställning, namnet skådespelare väcker hos oss. Hr Reimers deremot spelade sina omedelbaraste känslor, tänkte sina innersta tankar i rollen. Han stod icke der för publikens skull men för sitt eget nöje, för att tillfredsställa ett behof hos sig sjelf att få säga ut, hvad diktaren lagt i hans mun, och lefva några ögonblick i dennes värld. Jag skulle fått detta intryck i alla händelser, men jag skulle tvekat att uttala det, om icke en korrespondens i Dagens Nyheter undertecknad med det för alla teatervänner bekanta märket A. F. sagt detsamma.

Det är en gammal tradition, att ingen god skådespelare spelar på inspiration, och att de ydunderliga effekter, som stundom

uppnås af de största sådana, blott förefalla som ögonblickets lyckliga ingifvelser men i sjelfva verket äro effekter af beräknad verkan. Att hr Reimers icke har någon spegel i sin konsts allra heligaste, så mycket tror jag emellertid, att man törs försäkra. Och att ingen skådespelare kan vinna sina skönaste triumfer, dessa tonfall, som rent af äro oefterhärmliga naturljud, annat än på slump och helt och hållet oreflekteradt, är helt enkelt ett psykologiskt faktum, som icke kan bestridas. Den högsta konsten är och blir att spela på inspiration, och de största skådespelare äro de, som i de stora scenerna våga lita på denna.

Det är ur denna inre springbrunn, hr Reimers öser, och det händer honom, att den utsinar och då är han svag, men också då den kastar sina strålar, spelar det af alla stämningens mest ofattliga regnbågsnyanser. Hr Reimers är något ojemn i sitt spel och är ytterst sjelfständig gent emot rollen. Det var vissa ställen, han favoriserade, andra han nästan vårdslösade. Han visade intresse för somt, och det var andra scener, han rent af icke brydde sig mycket om. När karaktären icke tilltalade honom, var han temligen slapp, och karaktären tilltalade honom icke helt och hållet. Den dr Stockmann, Ibsen skapat, är vida mera lidelsefull, mera småaktig, mera retlig än hr Reimers. Hr Reimers brusade upp på ett oefterhärmligt, barnligt älskvärdt sätt. Det var en högtid att höra honom, när han i första akten antar, att icke lampan i hans rum är tänd, men hr Thegerströms kärfhhet är beständt mera rolltrogen. Hr Reimers försonar dock dessa oegentligheter genom sitt uppförande vid de stora tillfällena i doktors lif. Äfven här förmildrade han visserligen. Stockmann är verkligen litet elak mot folket i sitt tal, det kan icke hjälpas. Och det är väl icke alldeles utan orsak som folket kan misstaga sig och tro, att denne folkvän är en folkfiende. Det är detta doktor också kommer under fund med till sistone, känslan af denna orättvisa, som leder honom till hans sista upptäckt, att det kan finnas märkvärdiga hufvuden äfven bland byrackorna, och slutligen är det för att försona sitt felsteg och göra bot och bättring, han tager sitt beslut att bilda en skola för gatpojkarne.

Hr Reimers misstag bestod deri, att han utplånade dessa ensidigheter. Men det är också förledande att utplåna skönhetsfläckarna hos denna herrliga figur. Och det är just i hans skönaste ögonblick, hr Reimers gaf hans bild så hel och så mäktig, så förnäm som han är trots alla sina svagheter.

Se honom t. ex. i den stora folkmötescenen, när han gör propaganda för sin upptäckt. Hans vältalighet är magisk, hans ansigte lyser, glömsk af publikens ovilja, är han den präktigaste

förening af en vetenskapsman och en menniska. Denna teorins gråhet, om hvilken Goethe talar, försvinner här, dessa torra ämnen grönska upp, han lockar fram ett källsprång ur sjelfva den ofruktbara klippan, och det är något så patriarkaliskt och osjelfviskt, han utbreder öfver detta stormiga möte, han är så fullt och utan skryntan en folkets vän, som älskar, fast han agar, att man blir försonad, fast han öfverdrifver, och med ens förstår den sanne folktalarens förmåga att hänföra, äfven när det är sofismer, han bjuder. När hr Reimers stiger ned från tribunen, är han trött och själsfrånvarande. I detta ögonblick hade han ett slags öfverdådig bekymmerslöshet. Han hör icke på sin omgivning, den yttre världen är försvunnen för honom, der han står med ryggen vänd mot folkhopen. Larmet, borgmästaren, ordföranden äro icke till för honom, och han tänker blott på att torka sin panna och komma derifrån. Hr Reimers uttrycker här förträffligt den tomhet, som följer efter ögonblick, fulla af ett helt lifs spänning.

Ett annat utomordentligt lyckligt grepp är hr Reimers uppförande, när han efter putset med borgmästaren återlemnar honom hans hatt och käpp. Hr Reimers hade här en mycket svår uppgift. Att göra detta med bibehållen värdighet, deri bestod svårigheten. Denna episod ville gerna glida ned i det komiska. Men hr Reimers har funnit sättet, derigenom, att han icke visar en skynt af förtrytelse. Det är blott smärtan, som upptager honom, endast den mest förkrossande smärta. Han räcker sin bror hatten och käppen med en min, som tycks säga: befria mig från detta, jag har allvarligare saker att tänka på, och i och med detsamma handlingen förlorar all betydelse, är den faran aflägsnad, att den skulle kunna förefalla komisk.

Man kan endast gratulera hr Reimers till det lyckliga sätt, hvarpå han löste sin uppgift. Lyckades det honom också att öppna den svenska publikens ögon för denne moderne hero, oändligt mycket mera storartad än Brand, därför att han är bärare af en positiv tanke, individualitetens, då hade hr Reimers sätt ett utsäde, som icke kan underlåta att i sinom tid bära de rikaste skördar.